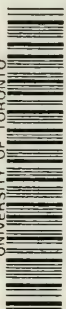

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00011851 3

Pannonia Books
2 Spadina Road
Toronto 4, Canada

PH
3132
M3
köt.51

1088352

MAGYAR REMEKÍRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát	Erődi Béla	Négyesy László
Angyal Dávid	Ferenczi Zoltán	Rákosi Jenő
Badics Ferencz	Fraknói Vilmos	Riedl Frigyes
Bánóczi József	Gyulai Pál	Széchy Károly
Bayer József	Heinrich Gusztáv	Széll Kálmán
Beőthy Zsolt	Koroda Pál	Váczy János
Berzeviczy Albert	Kossuth Ferencz	Vadnay Károly
Endrődi Sándor	Kozma Andor	Voinovich Géza
Erdélyi Pál	Lévay József	Zoltvány Irén

51. KÖTET

CSIKY GERGELY SZINMŰVEI

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1902

R H N fec

Franklin-Iarsulat

Richy George

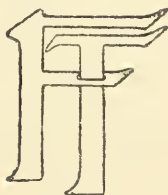

CSIKY GERGELY

SZINMŰVEI

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

VADNAY KÁROLY

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda

1902

CSIKY GERGELY.

(1842—1891.)

Akkor tűnt föl a magyar drámaírás terén, midőn a Nemzeti Színház műsorának ismét nagy szüksége volt olyan új és termékeny tehetségre, ki hatásos színműveket bőséggel tud írni.

Senki sem érezte ezt a szükséget annyira, mint Szigligeti, ki évről-évre sajnosabban tapasztalta azt is, hogy a több mint negyven évi nehéz munkásságban végre elfáradt és kimerült, mint igazgató pedig kötelességnek tartotta a színműírásban utódot, az előadásra fiatal ábrázoló tehetségeket nevelni. Ugy gondolkozott, jobban szeretve önmagánál is a színpadot, hogy feledtetni kellene jobbal az eddigi jót, maga többé nem bírván gyarapítani új termékekkel a népszínművet, drámát, vígjátékot. Ezért fogadta nagy szeretettel Tóth Edét, ki a *Falu rosszával* azonnal túlszárnyalta az ő kevérekes népszínműveit, s ezért lett mindjárt kezdetben buzgó pártfogója Csiky Gergelynek, s védője az ő első színművének, a *Jóslatnak*, melynek akadémiai bírálói megszavazták ugyan részére a Teleki-alapítvány száz aranyát, de vonakodtak azt megérdemelt jutalom gyanánt hirdetni ki.

Mi, a színházi drámabíró bizottság akkori tagjai, nem egyszer hallottuk tőle :

— Vajon mit kíván az akadémia ? Remekművet ? Az ritkán terem s nem éppen pályadíjra. De ha nagyritkán létrejön is, elszigetelt, magában álló hegycsúcs marad, fényes

esték tárgya, versenyző hősszínészek ünnepe, mint a *Bánk bán*. Az állandó színháznak a dráma szerves fejlődésére van szüksége, vagyis egymásból keletkezett hegylánczolatra. Napi fohásza az: add meg, uram, a mi mindenesti kenyerünket! Ezt feledi el az akadémia, midőn a sikerrel színre vihető termékkel szemben is túlszigorú. Pedig tudja csakúgy, mint én, hogy színházunkat csupán életrevaló eredeti színművek folytonos termése teheti igazán «nemzeti»-vé. Nem panaszkodhatunk, hogy biztató tehetségek nem merülnek föl egy-egy jóra való színművel; de az a baj, hogy szerzőik egyszersmind tanárok, szerkesztők, tisztviselők, kik csak nagy időközökben érnek rá a művészetnek is áldozni. Olyanokra volna szükség, kik minden idejüket s egész lelküket a műsor gyarapítására fordítanák, ha csak lehet, a színház állandó kapcsolatában. Az angol drámának és francia vígjátéknak nem csak az volt a szerencséje, hogy Shakspeare és Molière lángelmék voltak, hanem az is, hogy egészen színházaiuknak élhettek és írhattak. Mihelyt nálunk igazi tehetség mutatkozik, két kézzel kell rajta kapni s ha csak lehet, a színházhoz kötni.

E szerint cselekedett is úgy Tóth Edével, mint Csiky Gergelylyel. Mihelyt ez utóbbit közelebbről megismerte, azt gondolá, mit Petőfi a hirtelen feltűnő Arany Jánoshoz őszinte hódolattal írt:

«Mit én nem egészen dicstelenül kezdék,
Folytasd te, barátom, teljes dicsőséggel.»

Csiky Gergelyre mindig élénk befolyást gyakorolt környezetének érzülete s légkörének mivolta. A szeretet, melylyel Szigligeti fogadta, megkettőztette munkaerejét. Írt ünnepi alkalomra allegorikus prologot, lefordította Sophokles *Antigoneját* s angol új írók pár vaskos bohózatát. Majd meg-

írta Jánusát, a nélkül, hogy a régi magyar pogányság zord korának és szenvedélyes alakjainak hű jellemzésére színei és hangjai lettek volna. Elég merész lett *A magus*ban egy rövid felvonásba egész tragédiát beszorítani. Aztán az akadémia kettős jutalmát nyerte meg az *Ellenállhatatlan*-nal, melynek alapgondolata és hőse, valamint spanyol színhelye is, a Moreto Szép Diegojára emlékeztetnek ugyan, de szigorú formájával, gyors folyású cselekvényével, élénken bemutatott alakjaival valódi virtuóz munka. Már ekkor kitűnt, hogy erősebb benne a művészi kiszámítás, mint a költői ihlet. Legértékesebb oldala a szerkesztés, berendezés művészete. Építő mester a színpadon, ki többet gondolkodik, mint érez. Kerek terv és teljes bonyodalom útján jut uralomra. Verseiben mintegy gátat vet a lyrai terjengésnek, bár a *Jóslat*ban elég meleg hangot adott a szerelem énekének; de általában érezhető nála, hogy a kiművelt értelem neki nem csupán szárnyat, hanem egyúttal féket is adott.

A drámai technika, a jelenetezési formaérzék már kezdetben meglepő volt a fiatal papnál, ki — pályájának megfelelőleg — főleg egyházi tárgyakkal foglalkozott; vallási folyóiratot szerkesztett, egy elhúnyt püspök műveit adta ki s életrajzát készíté el, *Az egyházjog tankönyvét* és a *Katholikus házasságjog*tant írta meg. Ritka jelenség volt egy kalap alatt az egyházi tudós és világi költő.

Az ő élete nagyon érdekes és nagyon szomorú. Érdekes, mert tele van érdelemmel, küzdéssel, fordulattal. Szomorú, mert midőn évtizedek nehéz küzdelmei után az élet megszűnt rája nézve «aggódó láz» lenni, midőn nagy hányatások után végre kikötött a nyugalom révpartján s fáradságai méltó jutalmául békében élvezhette az írói hírnév, ünnepeltetés s a

mindennél többet érő családi boldogság örömeit, pár futó év múltán, férfikora delén, a munkabírás teljében meg kellett halnia.

Irodalmi működéséről, írói fejlődéséről bármily röviden szóljon is az emlékezés, életének főbb adatait nem hagyhatja említetlenül, mert azok megmagyarázzák munkásságának és gondolkodásának meglepő fordulatait.

A természettől sok adományt kapott. Ha nem is mindenkire magával ragadó lángelmét, de ritka tehetséget, tudás-szomjat, akaraterőt és munkabírást, szóval majdnem mindent, mi az ember világi boldogulására szükséges. Tetőtől talpig derék atyja, Csiky János, a nemes érzésű és gondolkodású aradi orvos, a forradalom idején sebesültek buzgó ápolásával gyarapította hazafiúi érdemeit s az ellenség előli riadalmas futás közben szerezte ama sorvasztó betegség magvát, melynek áldozatul kellett esnie, mielőtt két fiát fölnevelhetne volna. Anyja áldott jóságú, vallásos nő, testvéröccse és kedves huga szeretetre termett lények voltak. Az apa, a halál sejtelmétől nyugtalanítva, két fia számára olyan emlékiratot készített, melyet lehetetlen élénk fölindulás nélkül olvasni.* Arra kéri benne őket, hogy mindenekelőtt művelt, emberszerető, becsületes emberek igyekezzenek lenni, tanuljanak nyelveket, főképen anyanyelvöket ápolva, tudományokat, zenét, s az idősb fiú legyen gyámolító támasza a családnak, ha ő elköltözik. Apa nem adhatott soha nemesb tanácsokat, s fiú nem teljesíthette azokat hívebben, mint a hogy Csiky Gergely tette.

* Közölve van a dr. Janovics Jenő *Csiky Gergely élete és művei* czímen gonddal és szeretettel írt könyvének első kötetében. Megjelent 1900-ban Kolozsvártt.

Szorgalmasan tanúlt, ritka jó emlékező tehetség birtokában több nyelvet sajátított el, az önképző kör zsöngéi közt tehetséget bizonyító verseket írt, ösztöndíjaira teljesen érdemessé tette magát, s mikor jó anyja özvegyen s testvérei atyátlanul maradtak, komolyan elszánta magát, hogy pappá lesz, mert e pályán segíthet leghamarább a gyámol nélküli családon. Pedig vágya már akkor is az irodalom, főleg a színpad felé vonta. De családja iránti kötelességnek tartotta ezt a vágyát elfojtani. Kezdetben nem volt ez nehéz, mert egyházi előljárói elismeréssel voltak tehetsége és buzgósága iránt. Bárhol alkalmazták, irodában, lelkészi lakban, tanszéken vagy a szentszéknél, mindenütt ki is tűnt serény munkásságával. Teljesb kiképzése végett elküldték a pesti központi papnevelő intézetbe, majd a bécsi Augustinæumba. Bele is törte magát a papi kötelességek pontos teljesítésébe, s mivel környezetében nem hiányoztak az erkölcsi előítéletek, megpróbálta a felekezeti ellenszenvek nyilvánítását is, egész a vakbuzgóságig, de csak futólag. Két régi, elfeledni való próza-műve maradt meg ennek bizonyosságaúl. *A vad ember* címmel adott ki egy regényt, melyben a szabadkőműveseket, mint a «hit és minden tekintély ellenségei»-t nagyon ellenszenves színekkel festette. Azzal nem gyanusítható, hogy anyagi előmenetele végett cselekedte, mert hisz álnév alatt adta ki. *Patak hidja* című elbeszélésében pedig a protestánsok elleni felekezeti gyűlölködést nyilvánított. De ezekből ő nem csinált tőkét s mivel elszigetelt és muló jelenségek nála, azt kell hinni, hogy csupán próbára tette magát: vajon tudna-e ilyen irányban írni? Nem tudott és többé nem is írt. Felvilágosult szellemében a vakbuzgóság nem verhetett gyökeret. Megmaradt a tárgyias igazság szilárd földjén s tiszta látását az elfogultság nem mérgezhette meg. Érezte,

hogy igaz író és igaz ember nem tévedhet le az igazságosság ösvényéről.

A két főváros pezsgőbb forgalma közt a muzsák olykor meg-megjelentek édesded álmodozásaiban, de nem azért fegyelmezte akaratát és értelmét, hogy megfélelkezzen családja iránti kötelességéről. Mint a szentszéknél alkalmazott egyházi ügyvéd és házasságvédő, buzgón teljesítette tisztét, Mintha sejtette volna, hogy e papi működésének később, mint író, kivált mint a társadalmi erkölcsrajzok úttörője, nagy hasznát fogja venni. Ekkor ismerte meg alaposan az önző és lelkiismeretlen emberek természetét, cselekvésök belső rugóit, a családi bajokat, a társadalmi bűnök keverékét; ekkor vált meggyőződésévé az a hit, melyet válást tárgyazó színműveiben hirdetni szeretett, hogy t. i. a felbontott házassági frigy mindig csak új bajok, gondok, nyomorúságok kútforrása. Mikor némelyek csodálkoztak rajta, hogy pap létére mint ismerheti ennyire a világi bajokat, azt szokta volt mondani: «Nem csak pap voltam, hanem egyházi ügyvéd is. Elém tárták a családélet titkos nyomorúságait!»

Egyébiránt nem is mindig élt elszigetelten, Püspöke megengedte, hogy a fővárosban lakjék, dolgozva elébb egy egyházpolitikai lapnál, később a Kisfaludy-Társaság másodtitkári székén, majd az akadémiánál becses fordításokkal és classikai értekezésekkel. Szaktudósok is szívesen emeltek kalapot a Sophokles és Plautus műfordítója, tudományos munkák, mythologia és az egyes remekírók műveihez írt alapos jegyzetek szerzője előtt. Hisz ez maga is elég érdem lett volna egy derék író részére. Mikor a szinpad és nagy élet tanulmányozása végett Párisban időzött, itthon az akadémiánál új színművel, a *Bizalmatlannal* nyert ismét száz aranyat, de megint a jutalom kihirdetése nélkül. Ez most nem bán-

totta. Maga is belátta, hogy ez új műve a színházi közönséget nem mulattatná, mert szürke egyhanguság s hőse nem komikai alak, hanem szánandó beteg. Ez az egy színműve maradt előadatlanúl, kézírásban.

Be is látta már ekkor, hogy hivatása nem történeti drámák és jellemvígjátékok írása. Saját korának tükrévé kívánt lenni, s elbeszélő műveiben már számos modern alakot rajzolt, melyeket utóbb nagy sikerrel vitt színre. Molière színházában vált erős meggyőződésévé, hogy az író legerősebben a maga korának erkölcsrajzaival hathat. Így lepte meg — úgy szólván egy szökéssel — a színházi közönséget és a sajtót azzal, hogy a színműírásban egészen mássá lett. A nyolczvanas évtized első hónapjának huszonharmadik estéjén mutatták be először a *Proletárokat*, melylyel a modern társadalmi színművek nagy hatású sorozatát megkezdte. Előadása előtt csak az a hír szivárgott ki, hogy a drámapírálók bíznak sikerében, míg a színészek aggódnak. Mindjárt az első felvonás életeleven jelenetei, eredeti alakjai, sajátos hangjai és színei döntőleg hatottak. Zajosabb és általánosabb tetszésre senki sem emlékezett. Tapsolt mindenki s csak az nem lehetett jelen, ki reményeinek ily nem várt mértékű teljesülésén legnagyobb örömei tapsolt volna: Szigligeti, a ki nem érhetette meg ez estét, mert két évvel elébb, 1878 január 20-án meghalt. Utódjáé, Paulay Edéé lett az öröm, hogy a Csiky Gergely társadalmi színműveinek egész sorozatával gazdagíthatta az eredeti műsort és a színházi pénztárt. Így valósult ez esetben is az olasz közmondás igaza, hogy a május hó pompáz a virágokkal, melyeket elődje, az ápril hó készít elő.

Írónk másfél évtizedes pályautján a nyolczvanas évtized a legtermékenyebb és legnevezetesebb időszak. Volt ebben

egy év, az 1883-ik, melyben csak színművet hetet írt. Pedig ugyanakkor írt beszélyt, regényt, tanított a színi iskolában és dolgozott a két irodalmi társaságnak, melyeknek buzgó tagja volt. Többi közt az akadémia számára lefordította Taine *Angol irodalomtörténetének* öt kötetét, oly kitünően adva vissza e nagy stilista gazdag kifejezésű nyelvét, mint már elébb a *Pindar szellemében* a Villmaine-ét. Csupán tudományos működése is elegendő lett volna egy derék író érdemének. Sok színműve pedig, összesen harminczkettő, melyek közül tizenkettő nyert pályadíjat, másik két-három íróénak.

Az, hogy ily folytonos munkásság mellett színművei egyenlő értékűek legyenek, kívánatnak is képtelen lett volna. Elég, hogy majd mindenik terméke, még ha csak operette-szöveg volt is, egy vagy más jó tulajdonságával élénken hatott.

Talán ha sikerül az a fiatal papkori lépése, hogy az egyetemnél kapjon tanszéket, egészségét jobban megóvhatja s egyenlőbb értékű, bár kevesebb számú színművet ír. Bár természetében volt a folytonos munkásság, mindenben mértéket tartott, kivéve a szívat és írást. Nem lévén bohémetermészet: került minden legkisebb tobzódást, de addig nem nyugodt, míg hosszában kétfelé vágott ívpapirjait tele nem írta egyenlően vetett, olvasható betűivel. Pedig nem állt jó lábon szívével, mely a fáradtságtól gyakran szorongott s el-elszédíté, már a bécsi Augustinæumban is, utóbb a színi tanoda tanári székén, egyszer az utczán, legutoljára derült otthonában. Rég érezte és mondogatta is, hogy nem lesz hosszú életű. Sietett tehát folyvást használni az időt, nem gondolva arra, hogy ezzel aláássa egészségét. Vesztére vált leleményének bősége s az írás fürgesége. Egy

este elég volt neki kerek terv kigondolására, egy-két nap a jelenetezés arányos beosztására s midőn már íróasztalához ült, nem kellett neki több tizenkét napnál, hogy készen legyen *A vasember*, vagy a *Nagymama*. Hosszabb pihenés terhére vált s olykor el sem készült még az egyik színművével, midőn már egy másikba kezdett. Sarkalta az ünnepeltetés is, melyet kötelezőnek tartott. Hát még az új családi kötelesség, hogy annyira szeretett övéinek jólétéről lehetőleg gondoskodjék. Mondhatni, hogy oly gyorsan emésztette magát, mint a szélben égő fáklya.

Mennél jobban gyarapodott írói dicsőségében, egyházi előljárói annál inkább tartottak attól, hogy papi pályájával szakítani fog. Sürgették egyházi szolgálatának teljesítésére, midőn egyre erősebb kapcsok köték a színházhoz és világi környezetéhez. Erős küzdelmekbe esett, a minek vége az lett, hogy lemondott a papi pályáról, s midőn egy hozzá teljesen méltó, finom izlésű és érzésű, bájos fiatal nőt ismert meg, hogy ezt nőül vehesse, vallást változtatott. És aztán a tűzhely melege, hitvese és kis fia jobban boldogították, mint a színházi sikerek minden öröme. De a családi környezetben is a régi maradt: igaz keresztyén ember és rendkívül munkás író. Agyában, mint színműveiben, úgy szólván tolongtak a modern társadalom alakjai, kik vagy elméjükben vagy lelki ismeretökben fogyatékosak. Mennyi érdekes változata az elzüllött, kérges nyelvű, szegény ördögöknek, élősdie szerecsnevadászoknak, ünnepélyes ostobáknak, szívtelen gazdagoknak és jólelkű szegényeknek, képmutató uzsorásoknak, léhán szereplő asszonyoknak és játszi kedélyű fiatal leányoknak! Mind kesernyés, gúnyos elmésségű, komor színezésű légkörben mozogva. Csak pap nincs, ép mivel maga az volt.

Gyűjteményünk számára a nyolczvanas évek három erős

hatású termékére esett a választás. Különböző fajtájúak: a *Proletárok* társadalmi színmű, a *Buborékok* vígjáték és a *Vasember* polgári szomorújáték, noha szerzője, ki közönségét féltette a nagy szenvedélyek izgalmas hatásaitól, csak «drámá»-nak merte nevezni. Az elsőnek bemutatása 1880 január 23-dikán, a másodiké 1884 április 18-dikán, a harmadiké 1888 január 14-én történt. Egy vagy más tekintetben mind a három jeles termék, de ugyanez elmondható más hatásos színműveiről is, minők a *Czifra nyomorúság*, *Mukányi*, *Spartacus*, vagy a *Stomfay család*, *Nagymama* vagy a *Sötét pont*.

Könyvünk a három kiszemelt mű teljes szövegét nyújtván: fölösleges volna hibáikat és érdemeiket tüzetesen kimutatni.

Köztük a legnagyobb és legtartósabb hatású a *Proletárok* volt, mint a sorozatban első s ekkép meglepetés tekintetében előljáró erkölcsrajz, mely jól tükrözi írójában az egészséges realizmus hívét, de egyszersmind szellemének eclectikus voltát is. Naturalista bátorsággal mutatja be az életsdiségnek szent emlékekkel is visszaélő, becstelen szereplését, de egyszersmind használja a francia romanticizmus egyik hatásemelő eszközét is, a merész ellentétet, midőn a szédelgés szemétdombjára helyezi a fiatal, nemes érzésű, ártatlan leányt, mint a «kietlen bozót kedves, tisztán maradt virágá»-t, noha ez homlokegyenest ellenkezik a naturalisták milieutanával. De az érdekes jelenések gyors folyása, az életképies valóságosság gazdag tarkaságai közepett ki érne rá annak valószínűségét latolgatni, hogy a Szederváry Kamilla bűnbangjában egy fiatal leány megmaradhatott-e ily minden folt nélküli tisztaságban? A főszemély furfangos rossz asszony, ki visszaélve jó emberek hiszékeny és könyörületos voltával,

mások zsebéből éldegél. Kiadja magát egy sohasem létezett hős ezredes és vértanú nyomorba jutott özvegyének, holott a szabadságharcz idejében, midőn a küküllődombi harangozó kósza lánya volt, az ellenség táborában kalandozott, kémkedett, szeretkőzött. S ez a bűnös multú szédelgő meri most megadóztatni a jó hazafiakat. Egész üzletet rendez be s szennyos irodájába titkárul veszi maga mellé az öreg Mosolygó Menyhértet, e sülyedt proletárt, ki folyvást keserűn becsmérli magát, mint hivatalosan constatált «gazember»-t, mert húsz évvel ezelőtt, midőn prédáló, szép, megszökött neje tilos cselekedetekbe keverte, a törvényszék elítélte s ügyvédi oklevelét megsemmisíté. Hogy valamikép megéljen : hozzászegődött a «vértanú» hamis özvegyéhez ; de elfásult szíve fenekén megmaradt az emberi szikra, hogy vonzódjék az ártatlan fiatalsághoz s megmentse a megérdemelt boldogság számára. A fővárosban éldegél a korán végzett erdélyi földes úr, Zátonyi Bencze is, ki egyedül ismeri, mivel szintén küküllőmegyei, a «vértanú szent özvegyé»-nek igazi multját, s erről irott bizonyosságai is vannak, melyekkel bármikor tönkre tehetné a képmutató asszonyt. Tudja ez azt is, hogy a bájos Irma nem az ő, hanem nyomorban elhalt bányamunkás szülők gyermeke, s Kamilla alkalmasint azért fogadta és nevelte föl, mert arra számított, hogy valamikor jó hasznát veheti. Valóban e bájos lénybe most is hirtelen bele szeretett egy az alföldön birkatenyésztésből nagyon meggazdagodott s a fővárosba fölkerült, jólelkű, hűledező, ostoba ember : Timót Pál, ki tárczáját és szívét mindjárt kész megnyitni a «tisztelt» özvegy előtt. A ravasz Bencze rögtön észreveszi szerelmét, melyből ő tőkét csinálhat. Eltökéli, hogy Irmát maga veszi nőül, hogy aztán férji jogával nem élve, jó drágán adhassa el a gazdag Timótnak. Vakmerő terv, de ő már

jártas benne, mert első szép nejét is, a Kamillával ismerős Elzát el tudta adni tizezer forintért a csinos nőcskébe bele szeretett Bankó Béninek. Mint a veszedelmes titkok tudója, rákényszeríti Kamillát, hogy Irmát engedje vele oltárhoz lépni. Irma pedig, noha egy szegény, nemes törekvésű fiatal ügyvédet szeret, feláldozza magát, hogy anyját (annak képzeli) megmentse a szégyentől, a börtöntől. A gonosz üzlet azonban csúfot vall, mert Mosolygó megmenti Irmát a további bajtól, hogy végül azé legyen, a kit szeret. A teljes virtuózitással írt fordultatos jelenetekben az alakok mind saját jellemök szerinti eredetiséggel beszélnek: az özvegy a furfang mohó kapkodásaival, az elzúllott Mosolygó kegyetlen öngúnyolódással, Zátonyi Bencze bókokba öltöztetett csúfalkodással, Elza az első férjet lenéző csipősséggel, Timót Pál fura lelkendezéssel. A szerző valóban élő testet tudott adni komor természetű társadalmi meséjének. Az előadók is majd mind új színben tűntek ki, s a közönség e művet nem győzte eleget nézni, tapsolni, a sajtó pedig dicsérni.

A *Buborékok* szintén satirikus vigjáték, de sokkal derültebb színezésű. Főalakja Somlayné, hiú, meggondolatlan, könnyelmű asszony, ki nem csak maga szeret a jótekonyság ünnepein szerepelni, hanem lányait és fiait is úgy neveli, hogy az uraskodás hamar szétpattanó buborékjainak örvendezzenek. Férjét a sok scéna úgy kifárasztotta, hogy már csak békességre vágyik s a fővárosban fanyar gúnnyal nézi vagyonuk és családtagjai romlását. Talpra csak akkor áll, midőn egyik lánya könnyűvérűleg teszi kockára férjének, ministeri előkelő hivatalnoknak, még a becsületét is. Ekkor aztán, hogy megmentse, a mi még megmenthető, visszaviszi feleségét Pankotára, mit neje, hogy most is övé legyen az utolsó szó, úgy hirdet, hogy az ő kíváratára történik. De

nem is az a lényeges, hogy e javíthatatlanul hiú asszony gyógyuljon ki, ez legvégül is azzal vigasztalja magát, hogy Pankotán nőegyletet alakít, s ott is az elegáns társaság központja lesz; a fő az, hogy a rosszúl nevelt, felszíneskedő gyermekek eszközre tértek s a sokat túrt és eltúrt apa támaszaivá lesznek. E vígjáték a hivságos jótékonykodás korszerű tükre levén, hatása igen élénk és általános volt.

A *Vasember* főleg azért érdekes, mert írójának színirodalmi működésében külön helyet foglal el. Azt lehet rá mondani, a mit Börne írt a Shakspeare *Hamlet*jéről: távol eső gyarmat, melynek más a légköre és törvénye, mint az anyaországnak. Birálói közt volt, ki észrevette és emlegeté, hogy Csiky nagyon kerüli az embert eltipró szenvedélyek és halálos katastrophák festését, alkalmasint azért, mert festéktábláján ehhez nincs elég lángoló szín. Mi, a kik bizalmas barátai voltunk, más okát tudtuk. A közönség izlését és idegzetét olyan elpuhúlnak tartotta ő, hogy mintegy féltette az erőszakosb megrázkodtatásoktól s a megoldás enyhébb módjait kereste. Egyszer azonban kedve jött megmutatni, hogy tudna ő polgári ruhában is véres tragédiát írni, csakhogy nem akar. A *Vasember*ben úgy felfokozta az összeütközéseket, hogy főbb személyei mind halállal pusztulnak el; egyik a Dunába ugrik, a másik méreggel, a harmadik törrel végezi ki magát. A főalak is, nem hal ugyan meg szemünk előtt, de erkölcsileg megsemmisül. Ez a főalak félelmes, hatalmas, de kivételes alak, holott a drámaíró jól teszi, ha az általánosból választja hősét az egyénítésre. A magyar iparos nem arról ismeretes, hogy büszke vagy éppen kevély volna a polgári munka eredményére. Sőt inkább, ha munkájával meggazdagodik, azonnal nagy birtokot szerez, rang, kitüntetés után fut s nagyúri összeköttetést vadász. **Ugy,**

mint ugyane szomorújátékban Várhelyi, ki meggazdagodva «jó fiú» maradt ugyan, de egy büszke báróleányt törekszik minden áron nőül venni. Olyan gazdag magyar gyáros, minő a vasfejú Bárdi Gábor, ki elvből gyűlöli a dologtalanul élő aristocratákat, nincsen. Annyiban a szerző is hirdeti az üzletvilági előítéletet, hogy Bárdi Gábor a maga ipari vállalkozásához megveszi az elszegényült báró nevét, de őt magát lenézi, mint «megfizetett báb»-ot. Az összeütközés abból támad, hogy a gyáros derék fia nagyon megszereti a báró nemesen büszke lányát s nőül akarja venni. A «vasember» ettől visszariad s követeli, hogy fia egy gazdag iparos czég lányát jegyezze el; ha most még nem szereti is, majd fogja később. Az apa parancsoláshoz szokott és ahhoz, hogy környezete vakon engedelmeskedjék neki. De fiának is erős akaratereje van, a báróánynak is — s készek ellenmondani. A tizenhatodik század zord és hatalmaskodó angoljairól van megírva, hogy az ellenmondás úgy hatott rájuk, mint a vörös posztó a bikákra: megbőszültek tőle. És megbőszült Bárdi Gábor is, a tizenkilencedik század magyarja. Mindent elkövet, hogy Edith bárónőt végkép elszakítsa fiától, s hogy ezt elérje, azon van, hogy e büszke fiatal nő fogadja el a gazdag, de üres Várhelyi kínált kezét. A bárónő ettől visszariad s csak akkor puhul meg egyszerre, midőn a gyáros megmutatja neki atyjának egy gondatlanul kiállított hamis váltóját. Hogy atyját a gyalázattól megmentse, kész föláldozni érzelmét és jövőjét. Azt a hamis váltót a gyáros megbízott embere csalta ki az élehetlen bárótúl, a saját túlbuzgalmából. Mert a gyáros felháborodik e túlbuzgóság hallatára. Nem kíván ő becestelen fegyverrel küzdeni. Csak midőn Edith büszke szavaitól elvakultan felháborodik, mutatja meg a báró könnyelmű hamisítványát. S ekkor lép közbe a nemezis, hogy

a makacs könyörtelenség bosszuló ostora legyen. Az öreg báró, ha nem tud is ez új időben okosan élni, tud a tisztességért meghalni. Megöli magát, míg büszke lánya mérget vesz be s atyjának holttestére rogy, a fiatal Bárdi pedig elszántan szól:

«... szótartók valánk

Mindketten, a mint illik férfiakhoz.

Atyám kimondá, nem lesz ő enyém,

És én kimondám: akkor meghalok»,

s törrel döfi át tönkre tett szívét. A fia vesztét sirató anyja, az addig mindenben engedelmes feleség sújtó vádat kiált a «vasemberre», ki zsarnoki önkényével ennyi gyászt idézett elő, a «vasember» pedig, kinek már se fia, se hitvese, megtörve érzi, hogy koldussá lett.

A szomorújáték komor. Mindig nyomasztó hatású, ha oly gyermekeket látunk apáik bűneiért elpusztulni, kik arra volnának méltók, hogy egymással boldogul éljenek. De formaérzék, jelenetező művészet, a fordulatok okotadása s a dialog erős hangja által ez a komor cselekvény is úgy hatott, hogy az első két évben huszonegyszer adhatták elő.

Csiky Gergely, kire környezete mindig erősen hatott, a boldogság örömei közt utóbb bizonyára jóval derültebb színben mutatta volna be az életet, az embert. E fordulat elősugarai mutatkoztak már a *Nagymamában*, noha ő ezt a művét nem becsülte sokra. Időre lett volna szüksége, hogy az élet pessimistikus felfogásából kivergődjék.

Jól ismervén az ő sajátos egyéniségét és gondolkozását, gyakran fölmerült elmémben a kérdés, vajon volt-e eddig a régibb írók közt vele rokon természetű jelenség? Hogy a hazaiak közt nem volt, abban bizonyos lehettem. A száraz föld ismert drámairói közt sem találtam senkit.

Csak az idő és tér nagy távolában tűnt föl valaki, a kinek ő nem ismerte s legkevésbé sem követte műveit, de kinek lelki-testi képe, tanulmányai, tehetségének minősége és határai, főleg pedig szellemének fejlődése meglepő hasonlóságot mutat vele.

Ez az angol renaissance egyik nevezetes alakja, Shaksperének kisebb méretű kortársa: Ben Jonson. Azt hiszem, hogy midőn a *Taine Angol irodalomtörténetében* a *Catilina* dráma és *A hallgatag asszony* vígjáték költőjéről írott kitűnő fejezetet fordította, maga Csiky is ráismert e régen élt irodalmi rokonra.

Ben Jonson is erős, izmos alakú, komor tekintetű, de társaságban kedélyes alak volt, ki nehézkesen mozgott, de könnyen írt. Mielőtt drámákat alkotott volna, alaposan felszerelte magát tudományos ismeretekkel s tüzetesen megismerte az antik életet, úgy szellemében, mint íróiban. Plautus volt egyik mestere s első drámaiban követte az ó-római színműírók formáit, de egyszersmind mint eclectikus tehetség, nem vált egyoldalú utánzójukká. Erős tehetség, de nem hatalmas jellemeket teremtő lángelme lévén, korán észrevette, hogy világos szelleme, egyesülve a sokat-tudással, inkább teszi képessé kora romlott erkölceinek élénk festésére. Áttért tehát satirikus vígjátékok írására, melyekkel az életben jól megfigyelt alakokat és uton-utfélen hallott hangokat vitte a színpadra, ferdeségek és bűnök erős, komor, gúnyos színezésében, sajátos stilben, bizonyos durva vidámságban, mely főleg torzításban, bohózatiaságban nyilvánult nála.

Kettejük működésében, fejlődésében eddig tart a párhuzam. Mert Ben Jonson, tovább élván, megért egy újabb fordulatot is. Akkor is, midőn már öreg és beteg ember lett, a költészet még mindig úgy lebegett fölötte, mint egy fényes

felhő. Ennek hatása alatt lépett a tiszta költészet virányára, hogy idylleket, allegoriákat, ünnepeket gazdag színezéssel írjon.

Pályája végén Csikynek is forgott eszében egy pár allegorikus jellegű terv. De ezeket csak jegyzetkönyvébe írhatta be pár szóval, művekké megírni nem volt már ideje. Csak gondolt a fordulatra, midőn házi édene közepett a *komikai kellemet* emeli trónra, azt, ami eddigi műveiben, főleg a *Nagymamában*, ritka s csak muló jelenség volt. Az újabb hajnalhasadást már nem érhetette meg, mert a munkabírás teljében, férfikora derekán, midőn még ötven éves sem volt, boldogságának örömei közt hirtelen támadt új betegségi roham oltotta ki életét.*

Feledésbe nem merülhet, annyi jót és szépet írt a színpad és maradandó könyvek számára ; de fájdalmasan hiszem, hogy még sok becses mondanivalóját vitte magával az örök néma-ságba.

Vadnay Károly.

* Született 1842 deczember 8-dikán Pankotán, meghalt 1891 november 19-dikén Budapesten.

A PROLETÁROK

Színmű négy felvonásban

SZEMÉLYEK.

(E szereposztással adatott először a Nemzeti Színházban 1880. január 23-án.)

Szederváry Kamilla	Sz. Prielle Kornelia.
Irén	Márkus Emma.
Zátonyi Bencze	Halmi.
Mosolygó Menyhért	Ujházi.
Timót Pál	Kovács.
Darvas Károly	Nagy.
Bankó Béni	Vizvári.
Elza, neje	Helvey Laura.
Tulipán, szabó	Szigeti Imre.
Tulipánné	Szathmáryné.
Borcsa, szakácsné	Vizváriné.
Ordas Péter	Kőrösmezei.
Mákony Bálint	Komáromi.
Mákonyné	Györgyné.
Mákony Zelma	Csillag Teréz.
Klimóczi Endre	Hetényi.
Házmester	Sántha.
Jankó, fia	Földényi.
Senki Gáspár	Tárnoki Giza.

Bolti szolga. Vendégek.

E kiadás kéziratnak tekintendő, a mennyiben e darabot csak a szerző engedélyével lehet előadni vagy lefordítani.

ELSŐ FELVONÁS.

Szoba, egy közép-, két oldalajtóval. Kopott eleganciával bútorozva. Mindegyik darab színe és alakja különbözik a másiktól. Az ablakon csak a függöny egyik fele van helyén, a másik letört rúdján lefelé lóg. A falon tükör, közepén nagy repedéssel; több egymáshoz nem illő nagy és kis kép, töredezett, színehagyott aranyrámákban. Mindenütt hanyagság és rendetlenség látszik. A pamlag és karszékek ruhadarabokkal vannak borítva; az asztalon album, mellette tányér, hideg ételekkel; két virág-váza közt egy nagy sörös korsó. Oldalt íróasztal, mindenféle nyitott és lepecsételt levelekkel rendetlenül borítva.

ELSŐ JELENET.

Kamilla (a pamlagon ül), Mosolygó.

MOSOLYGÓ (az íróasztal mellett ül egy rozzant széken, a leveleket felbontva és rendezve).

KAMILLA (eszik). Hány levélre jött válasz?

MOSOLYGÓ. Egy, kettő, három, négy, öt.

KAMILLA. Bélelve?

MOSOLYGÓ (a leveleket rendezve). Egy — husz forint; kettő — udvarias megtagadás, egy — szemtelen tolokodás; egy — ötven krajczár, ebből egy hatos lyukas.

KAMILLA. Ugyan ki az a tékozló?

MOSOLYGÓ (a levél alját nézve). Csömöri Csongor, nyugalmazott honvédőrnagy.

KAMILLA (tovább eszik). Már miért nem őrmester?

MOSOLYGÓ. Utóirat. . .

KAMILLA. Halljuk!

MOSOLYGÓ (olvas). Annyi volt honvédbajtársam özvegye és árvája fordul hozzám segélyért, hogy az asszonyság. . .

KAMILLA (közbeváág). Asszonyság! — Paraszt! Olvassa tovább.

MOSOLYGÓ (olvas). Az asszonytság részére ennél több nem jutott, melylyel elégedjek meg egyszermindenkorra, további leveleit felbontatlanul küldvén vissza.

KAMILLA. Neveletlen! — törölje ki a lisztából. Nem vesztegetünk rá több levélbélyeget.

MOSOLYGÓ. Summa summarum: husz forint ötven krajczár.

KAMILLA. Csak negyven. A lyukas hatost adja oda valami koldusnak.

MOSOLYGÓ (mellényzsebébe teszi a hatost). Magam is az vagyok. Egy pohár köményes.

KAMILLA. Lássuk most a mai szállítmányt. (Iszik, Mosolygó figyelemmel nézi.)

MOSOLYGÓ. Kisértetbe hoz — nem vagyok szent — szomjazom.

KAMILLA. Előbb végezze be a leveleket.

MOSOLYGÓ. Nem igazság — tantalusi kín — sörös korsó kiürül.

KAMILLA. Igyék hát, vén gödény, itt a korsó.

MOSOLYGÓ (az asztalhoz megy). Hol a pohár?

KAMILLA. Ma tört el az utolsó, majd holnap veszek a mai bevételből. Igyék csak úgy könyv nélkül, de véletlenül ki ne hörpintse az egészszet.

MOSOLYGÓ (hosszan iszik a korsóból s visszat teszi az asztalra). Nem rossz, de kevés. (Ismét az íróasztal mellé ül.)

KAMILLA (eltaszítja maga elől a tányért). Az ebédnek vége van, későn jutottam hozzá; de legalább nem kell vacsorálni.

MOSOLYGÓ. Kedves egészségére!

KAMILLA. Köszönöm. Gyujtsunk rá! (Papírszivarkát készít, rágyújt, s a pamlagon félig eldőlve szivaroz. Mosolygó ezalatt kurta pipát vesz ki zsebéből, kiveri a földre, megtömi és meggyújtja.)

MOSOLYGÓ. Fűtve a gép — harmadik csengetés — rajta! (Tollát a tintatartóba mártja.)

KAMILLA. Hány levél ment el a múlt héten?

MOSOLYGÓ. Harminczöt.

KAMILLA. És csak egyre jött bélelt válasz; a sok papír, tinta, bélyeg kárba vészett. Rossz üzlet. Hát most hány levelet irt?

MOSOLYGÓ. Negyvenet — mellékletekkel.

KAMILLA. Jók a mellékletek?

MOSOLYGÓ. Pompások — magam csináltam.

KAMILLA. Hadd lássuk.

MOSOLYGÓ (írásokat vesz föl). Levél — méltóságos gróf úr —

KAMILLA. Melyik grófnak szól?

MOSOLYGÓ (jegyzőkönyvét nézve). Gróf Csetneky Gábor van a turnusban.

KAMILLA. Jó, ez még mindig küldött valamit. Hogy' szól a levél?

MOSOLYGÓ. Mint az előbbiek. Vértanú özvegye — férje ezredes — szabadságharcz — nagy hős — vitézi érdemrend — Bem barátja — önkényuralom — bitófa.

KAMILLA. Szébb volna az, hogy főbe lőtték.

MOSOLYGÓ (jegyzőkönyvét nézve). Nem lehet . . . máskor is bitót irtunk . . . rájönne a turpisságra.

KAMILLA. Maradjunk hát a bitónál. Tovább!

MOSOLYGÓ. Vagyonkobzás — nagy nyomor — nemes emberbarát — hazafias támogatás — stb.

KAMILLA. Nagyon jó. Szép stylusa van magának, öreg.

MOSOLYGÓ. Meghiszem azt; — ha nem kaptam volna husz év előtt silentiumot, most én volnék a leghíresebb ügyvéd.

KAMILLA. Hogy' is nem tudott jobban vigyázni?

MOSOLYGÓ. Szép feleség — hamis asszony — fényűzés — behajtott pénzek, — dinom-dánom — pénz fucs — asszony megszökik — bűnvádi kereset — ítélet — diplomát elveszik — hivatalosan constatálják, hogy gazember vagyok — szegénység — éhség — no hát csakugyan gazember vagyok — ügyis írásban adták — hiában tagadnám. (Ez alatt a levelet borítékba tette s lepecsételte.)

KAMILLA. Szerencséje, hogy én már évek előtt megismertem magát, s dolgot adok.

MOSOLYGÓ. Nekem való dolog. (1r, aztán más levelet vesz elő.) Második levél — nagyságos Bárdos Istvánnak. . .

KAMILLA. Hát ez mi fán termett?

MOSOLYGÓ. Mai hivatalos lap — kanonoki kinevezés — itt már néptanító özvegye — bizonyítványok mellékelve —

KAMILLA. Ennek írja azt is, hogy van egy leányom, ki apáczának készül.

MOSOLYGÓ. Melléklet — iskolai bizonyítvány — hit-tanból kitűnő — (Jegyzetet tesz egy papírosra s félre teszi.)

KAMILLA. Nem ártana tán erkölcsi bizonyítványt is mellékelni.

MOSOLYGÓ. Gondoltam reá — vallásos özvegy — erényes — azért szegény. (Más iratokat vesz föl.)

KAMILLA. Hát az kinek szól?

MOSOLYGÓ (az iratokat nézve és rendezve). Amerikai konzul — most érkezett — senkit sem ismer — dollárokkal fizet — dupla számítás.

KAMILLA. Amerikai? Ennek valami extrát is lehet beadni.

MOSOLYGÓ. Megvan — módosítás — vértanú özvegye — férje nagy hős — szabadságharcz után Amerikába ment. . .

KAMILLA. De ha Amerikába ment, akkor hogy' lehetett itthon vértanú?

MOSOLYGÓ. Hm — nem gondoltam rá — baklövés — egy kis vakarás segít rajta. — (Tollkést vesz elő, s az írást vakarni kezdi.)

KAMILLA. Hát ennél micsoda özvegy leszek?

MOSOLYGÓ. Emigráns özvegye. (Tovább vakar.)

MÁSODIK JELENET.

Előbbiektől, Irén (gyorsan jön a közép ajtón, kezében levéllel).

IRÉN. Mama, kérem szépen —

KAMILLA. No mi baj? Mit háborgatsz hivatalos dolgainkban?

IRÉN. Csak ezt a levelet akartam átadni! hordár hozta, azt mondta, hogy sürgős.

KAMILLA. Ki volt fizetve a hordár?

IRÉN. Igen, már el is ment.

KAMILLA. Akkor elfogadható a levél. Add ide. (Átveszi a levelet és felbontja. Minden lapját figyelmesen megnézi és megrázza; várva, hogy valami hulljon ki belőle.) Üres!

MOSOLYGÓ (írását vakarva). Kár volt vele a hordárt fársztani.

KAMILLA (Irénnek adja a levelet). Add oda titkáromnak. Én csak felbontom a leveleket, de nem olvasom el. (Irén Mosolygóhoz viszi a levelet.) Te meg menj ki, nem kis lányoknak valók a hivatalos dolgok. (Irén el.)

HARMADIK JELENET.

Kamilla, Mosolygó.

MOSOLYGÓ (a levélbe néz). Aláírás — alázatos szolgálja Timót Pál.

KAMILLA. Ki ez a Timót Pál?

MOSOLYGÓ (jegyzőkönyvét nézve). Timót Pál — Biharban birkatenyésztés — roppant gazdagság — tőkésítés — pesti lakás — birkák helyett uraskodás — negyvenöt éves — ostoba —

KAMILLA. Mégis volt annyi esze, hogy szép szavakkal fizetett ki. — Mikor irt neki?

MOSOLYGÓ. Mult héten — mihelyt Pestre költözött.

KAMILLA. És üres levéllel felel egy vértanú özvegyének. Látszik, hogy birkákon gazdagodott meg... Mit ír?

MOSOLYGÓ (olvas). Nagyságos asszonyom!

KAMILLA. Mondtam, hogy szép szavakkal akar ki-fizetni. Halljuk tovább.

MOSOLYGÓ (olvas). Vettem becses sorait, melyekben tudtomra méltóztatik adni, hogy Szedervári Dénes, vértanú ezredes özvegye lévén, jelenleg nagy nyomorúságban tetszik élni —

KAMILLA. Ugy látszik, birkáitól tanulta a stylusát. Tovább!

MOSOLYGÓ — tetszik élni. Nem volt szerencsém személyesen ismerni Szedervári vértanút . . .

KAMILLA. Meghiszem azt; magam sem ismertem. Tovább!

MOSOLYGÓ . . . vértanút; de özvegyének megható levele egészen megindította szívemet; azért, úgyis forró óhajításom lévén a fővárosi előkelő, bár szegény családokkal ismeretségbe lépni: bátor leszek ma délután öt órakor a kijelölt cím alatt személyesen tenni tiszteletemet. . .

KAMILLA (felugrik). Micsoda?!

MOSOLYGÓ. Személyesen tenni tiszteletemet. Jó helyre jó.

KAMILLA. Ma délután öt órakor! — Hány óra most?

MOSOLYGÓ. Husz év előtt — arany óra — zálogház — czédulát eladtam — fucs!

KAMILLA. És az egész házban nincs más óra, mint a konyhában a kakukkos fali óra, az is áll már egy esztendő óta. Pedig az öt óra nem lehet messze. És ha ebben a felfordulásban talál . . .

MOSOLYGÓ (a levélből olvasva) . . . forró óhajításom lévén a fővárosi előkelő, bár szegény családokkal ismeretségbe lépni. . .

KAMILLA. No hiszen szép előkelőséget talál itt. Pedig azt az embert nem szabad elriasztani. — Azt mondta, hogy gazdag?

MOSOLYGÓ. Mint California.

KAMILLA. És ostoba?

MOSOLYGÓ. Mint az éjszaka.

KAMILLA (a középajtóhoz fut és kikiált). Irén! Irén!

IRÉN (kívülről). Tessék, mama!

KAMILLA. Küldd le Borcsát a második emeletre, kérdezze meg a szabóműhelyben, hány óra? Gyorsan járjon!

IRÉN (kívülről). Igen mama.

KAMILLA (visszajő az ajtótól). Gyorsan, gyorsan! Addig is szedje rendbe a szobát.

MOSOLYGÓ. Nem vagyok én Hercules.

KAMILLA. Ne teketóriázzék most, öreg. Ki tudja, mit hoz nekünk az aranyos birka? Extra napidíjat kap.

MOSOLYGÓ. Ez már más. Mit csináljak? (Fölkel.)

KAMILLA. Először is, igazítsa helyre az ablakfüggönyt.

MOSOLYGÓ. Megalázó munka . . . kettős napidíj.

KAMILLA. Meglesz, meglesz, csak siessen. (A szétszórt ruhadarabokat nyalábra fogja s kidobja az oldalajtón.)

MOSOLYGÓ (széket visz az ablakhoz, rá áll és a letört függönyrudat emelgeti). Unalmas munka, szeget kérek.

KAMILLA (fel s alá futva s a szobát rendezve). De hol késik az a leány?

NEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, Irén.

IRÉN. Mindjárt öt óra lesz.

KAMILLA. Siessünk, siessünk. Jer te is segíteni. Szedd rendbe a székeket s törölgesd le a bútorokat.

IRÉN. Mire való e szokatlan fényüzés, mama?

KAMILLA. Hogy' mersz rezonirozni, mikor én parancsolok? Egy, kettő, három, rajta! (Tovább rendezi a szobát. Irén ezalatt a bútorokat törölgeti.)

MOSOLYGÓ. Szeget kérek — másképp nem áll meg

KAMILLA. Hol van egy szeg?

IRÉN. Tegnap láttam egyet a leveses tálban.

KAMILLA (keresve). Ki tudja, hová lett azóta?

MOSOLYGÓ. Unalmas itt állni egy lábon — szeget kérek.

KAMILLA. Mindjárt, mindjárt. Itt van a panilagon, — hogy' kerülhetett ide? Ha a birka beleült volna! (Mosolygónak adja a szeget.)

MOSOLYGÓ. Bégetett volna.

IRÉN. Micsoda birka, mama?

KAMILLA. Aranyos birka. Nyisd ki az ajtókat, hadd menjen ki ez a kapadohányfüst.

MOSOLYGÓ. Kalapácsot kérek.

KAMILLA. Nincs.

MOSOLYGÓ. Mivel verjem be a szeget?

KAMILLA. Bánom is én, akármivel. Az öklével.

IRÉN. Mindjárt behozom a mozsártörőt. (Kiszalad s egy mozsártörővel jó vissza, melyet Mosolygó kezébe ad.)

KAMILLA (székre áll s a képeket tisztogatja). Ezek a pókok is máshova vihették volna hálójukat. Irén, menj, vedd fel a fekete ruhádat.

IRÉN. Miért, mama?

KAMILLA. Először, mert az a legjobb ruhád; másodszor, mert egy vértanú árvájának örök gyászban illik járni. — Valamennyi kép üvege el van repedve.

MOSOLYGÓ (ezalatt beverte a szeget s a függönyt megigazítja. Leszáll a székről). Most az irásokat rakom el — kompromittálók.

IRÉN. Mehetek már öltözni, mama?

KAMILLA. Igen. Tedd nyakadba a fekete gyöngyöket, azok is gyászosak.

IRÉN. Hiszen a múlt héten vittük a zálogházba.

KAMILLA. Akkor ne tedd föl.

MOSOLYGÓ (felnyalábolja a leveleket, egy a földre esik). Hová vigyem ezt a sok kompromittáló documentumot?

KAMILLA (leszáll a székről). A másik szobába. Maradjon itt, míg a vendég el nem megy, és készítse el a leveleket. Első az üzlet. Irén, ha felöltöztél, jöjj vissza, s ha vendéget találsz itt, úgy viseld magad, mint egy előkelő kisasszonyhoz illik. El ne felejts engem minden harmadik szónál mamának szólítani. Igen mama, — nem mama — olyan szép, olyan megható az, ha a gyászoló árva szól így a gyászoló özvegyhez. Megindul a szíve annak, a ki hallja. Siess öltözni.

IRÉN. Igen, mama. (El.)

ÖTÖDIK JELENET.

Kamilla, Mosolygó.

KAMILLA. Hát maga mit áll itt ezzel a nyaláb levéllel? Mondtam már, hogy menjen a másik szobába.

MOSOLYGÓ. Hosszú látogatás — unalmas várakozás — inkább haza mennék.

KAMILLA. De hát ha szükségem lesz magára? Ma-

radjon csak itt. (Kezébe adja a korsót.) Itt van, ha megunja magát, diskuráljon ezzel.

MOSOLYGÓ (a korsóba néz). Van még benne — várhatok. (El).

HATODIK JELENET.

Kamilla (egyedül föl s alá jár, egy-egy butordarabot igazítva, törőive, az ajtókat, ablakot betéve).

Így ni, most már van annyi előkelőség a szobában, a mennyi egy vértanú ezredes nyomorban sinlődő özvegyétől elvárható. Ez a birkán meggazdagodott úri ember nagy véleménynyel van felőlem és úgy látszik, mindent elhisz. Ne is csalódjék. Találjon itt előkelőséget, izlést, rendet . . . (észreveszi a tányért az asztalon) ejnye! ezt a tányért itt felejtették a csontokkal. Jó, hogy észrevettem. (Fölveszi és az ajtóhoz menve kikiált.) Mosolygó! itt van, vegye el ezt a tányért. (Visszatér.) Találjon itt izlést, rendet, tisztaságot a nyomorúságban is. Minden darab finom, de kopott és rongyos . . . ez az igazi nemes szegénység. Reménylem, az aranyos birka ki fog rukkolni egy százassal. (Meglát egy levelet, melyet Mosolygó a földre ejtett. Fölveszi.) Hát ez mi? Az egyik levél, még pedig éppen a kanonokhoz szóló. Ezt jó lesz eltenni láb alól, még gyanúba hozhatna. (Az íróasztal fiókjába rejti. Körül néz.) Most már jöhet a vendég, minden rendben van. A pipafüst is kiment úgy a hogy, a pecsenye és sör szaga is. De még sem ártana valamivel előkelőbb illat. Ugyan hova lett az eczetes üveg? (A ruhaszekrényből elővesz egy üveget és belőle meghinti a padlót és a bútorokat.) Erős illat, de előkelő. (Az üveget a pamlag alá rejti, aztán a pamlagra dől.) Mindjárt itt lesz. Lépteket hallok a konyhában, jön már. (Kopogás az ajtón. Bágyadt hangon.) Szabad! Mi az? Senki? (Újabb kopogás.) Ejnye, hogy az angyalok trombitálnának a füledbe. (Erős hangon.) Szabad! (Az ajtó lassan felnyílik, először egy hosszú cilinderkalap látszik, azután lassan belép Timót.)

HETEDIK JELENET.

Kamilla, Timót.

TIMÓT (az ajtóban megáll, bókolva). Alásszolgája! alásszolgája! Bocsánat, senkit sem találtam a konyhában.

KAMILLA. Előszobában.

TIMÓT. Oh bocsánat! az előszobában senkit sem találtam és kopogni hátorkodtam. Nem tudom, jó helyen járok-e? A folyosó oly sötét, hogy az ajtószámokat alig lehet elolvasni — bocsánat!

KAMILLA. Kit tetszik keresni?

TIMÓT (egy levelet nézve.) Szedervári Kamilla vértanú özvegy ó nagyságát.

KAMILLA. Én vagyok.

TIMÓT (bókolva). Örvendek, örvendek. Én Timót Pál vagyok, bocsánat! Méltóztatott leveletem kapni?

KAMILLA. Örvendek, hogy szerencsém van; tessék helyet foglalni.

TIMÓT (bókolva közeleg). Óhajtottam személyesen tenni tiszteletemet. (Egy székbe üldök.) Bocsánat!

KAMILLA. Kissé szegényesen vagyunk; boldogult férjem javait elkobozták; ez antik bútorokat nem cserélhetem föl újakkal; de azért csak tessék helyet foglalni. Talán nem törik össze a szék.

TIMÓT. Oh, kérem, pompás ülés esik rajta. (Leül, kalapját térdére helyezve. Félre.) Most nem tudom, le kell-e a keztyűt huzni, vagy kezemen hagyni? (Zavartan húzogatja keztyűjét.)

KAMILLA. Nagyon örülök, hogy szerencsém lehet becses látogatásához. Legalább meg méltóztatik győződni, hogy levelemben nem volt egy szó hazugság sem.

TIMÓT (zavartan). Ah, kérem — bocsánat, azt hiszem, csak a jobb kézről kell lehúzni.

KAMILLA (meglepetve). Mi tetszik?

TIMÓT. Oh, kérem — bocsánat — semmi. (Nagy erőlködéssel lehúzza jobb kezéről a keztyűt.)

KAMILLA. Nemes szegénységemet önérzetes büszke-

séggel viselem. Tűröm a nyomort és örömmel szenvedek, de dicső férjem, a hős vértanú emlékét nem gyalázom meg; s azért még egyszer mondom, örülök, hogy személyesen méltóztatik meggyőződni levelem igazságáról.

TIMÓT. Oh, kérem, bocsánat, nem azért jöttem. Hogy' is mertem volna kételkedni? Ellenkezőleg, a tisztelet, a vonzalom, a rokonszenv a hős vértanú családja iránt, forró vágyam előkelő ismeretségek után —

KAMILLA. Ah! a mi előkelőségünk igen szomorú és sokkal jobb dolgunk volna, ha az alsó rétegekhez tartoznánk. A fényes név, melyet viselek, dicsőült vértanú férjem emléke, kötelességemmé teszi, hogy nyomorúságomat sötét homályba rejtsem és némán tűrjem a sanyarú nélkülözéseket.

TIMÓT (meghatottan). Nemes büszkeség!

KAMILLA. Valaha a jólét és fényűzés ölében éltem; a sors elvette mindenemet, csak nevemet és egyetlen gyermekemet hagyta meg. Az ő nevelésére szentelem minden erőmet; csak azért viselem e nyomorú élet terhét, hogy őt nagy nevéhez méltóvá tegyem és elmondhassam, ha majd az égben találkozunk dicső vértanú férjemmel: Ugy-e meg vagy elégedve gyermekeddel, ki nagy nevedet viseli?

TIMÓT (szemeit törölve). Nagy lélek, dicső anya, örülök, hogy szerencsém van.

KAMILLA (félre). Ezt jól megdolgoztam. (Fenn.) Ime, uram, ez az én 'életem feladata; ezért nyujtom ki esengő kezemet a hasonló nagy lelkek felé; igen, büszkén mondom, csak az egyenrangúak felé.

TIMÓT. Oh kérem, túlságos megtisztelés részemre, nem vagyok rá méltó. . .

KAMILLA (hirtelen). De csak legyen rá méltó. (Félre.) Nagyon magas hangon kezdtem, — még csupa szerénységből semmit sem ad. (Fenn.) Ön túlszerény uram, de érdemét el nem tagadhatja. Szemből olvasom nemes lelkét, s én jól tudok olvasni, méltóztatásék elhinni.

TIMÓT. Meglehet, hogy a lelkem nemes, bocsánat,

de más nemességgel nem dicsekedhetem. Megvallom, én egész életemet birkatenyésztéssel töltöttem, s a finomabb körökben nem igen fordultam meg. Magam sem tudom hogy', hogy' nem, jó esztendők jártak a birkákra — nagyon meggazdagodtam — bocsánat, nem dicsekvésből mondom.

KAMILLA. Hogy' gondolnám azt, kedves Timót úr? Kérem, üljön ide a pamlagra.

TIMÓT. Köszönöm, bocsánat, itt is jól ülök.

KAMILLA. Oh, dehogy ül, kényelmetlen szék az. Kérem, ide a pamlagra! Csak nem tagadja meg, hogy mellém üljön? (Timótot erővel a pamlagra ülteti.)

TIMÓT (feszesen ül, kalapját térdén tartva). Köszönöm, — nem vagyok alkalmatlan?

KAMILLA. Mily kérdés, kedves Timót úr! Tehát jó esztendők jártak a birkákra? Nagyon meggazdagodott?

TIMÓT. Nem dicsekvésből mondom, csak azon bátorságom magyarázatául, hogy az eddiginél jobb társaságba óhajtok jutni. Keresetemmel felhagytam, s a fővárosba jöttem, hogy vagyonomból — hm — bocsánat — előkelő módon éljek.

KAMILLA. Nemes törekvés! Hiszem, már sok fényes ismeretséget kötött.

TIMÓT. Nem sokat; de van egy régi ismeretségem, s az nagyon fényes. Lehet mondani, hogy mindent családjának köszönhetek. Atyám az ő boldogult atyjánál szolgált, s tőle nyerte az első segítséget, melylyel nagy üzletét megkezdte. Fia pedig barátságára méltat — előkelő úr, finom gavallér — a legjobb körökbe fog bevezetni — Zátonyi Bencze.

KAMILLA (megfeledkezve magáról). No hiszen jó kezekbe került!

TIMÓT (megütődve). Hogy' tetszik ezt érteni?

KAMILLA (zavartan). No igen, nagyon jó ismeretség, úgy értettem. Előkelő úr, családunkhoz is járatos. (Az ajtó nyílik.) Itt jó leányom. (Félre.) Hála Istennek, majd bakot lőttem.

NYOLCZADIK JELENET.

Előbbiek, Irén.

KAMILLA. Ime, uram, egyetlen gyermekem, kiről beszéltünk. Jer közelebb kedves leányom; bemutatom neked Timót Pál urat, a legnemesebb emberbarátok egyikét.

TIMÓT (feláll, a keztyűt hirtelen jobb kezére húzza). Van szerencsém, bocsánat — nem vagyok méltó — (zavartan hajtogatja magát).

IRÉN (bókol, félre). Szegény ember, milyen furcsa.

KAMILLA (Timótot visszahúzza a pamlagra). Üljön le, kedves Timót úr, semmi ceremónia; úgy tekintem önt, mint családunk régi barátját. Ül le te is, gyermekem. Nem is hinnéd, hogy éppen most rólad beszélgettünk.

IRÉN (leül). Igen, mama.

KAMILLA. Találd ki, kicsikém, mit mondtunk rólad? Nem tudod, kis bohó? (Félre.) Hát nem akar már ki-rukkolni valamivel? Majd rá terelem. (Fenn.) Nemde kedves Timót úr, neveléséről beszéltünk? Hogy a szegény lánynak legfőbb kincse a nevelés.

TIMÓT. Mindenesetre. A kisasszony bizonyosan zongorázik?

IRÉN. Nem, uram, nem tudok — (Kamillára esik tekintete, ki bosszúsán igent int fejével; félénken) de nagyon szeretem a zenét.

KAMILLA. Ah, Timót úr, de mennyire szereti a zenét; milyen kitűnően tudna zongorázni. De a szegénység! De a szegénység!

TIMÓT. Boldog volnék, ha e kitűnő neveléshez — bocsánat — tehetségem szerint — (zsebébe nyul).

KAMILLA (méltósággal). Uram, ne sértsen meg! (Fölkel.)

IRÉN (fölkel, félre). Hála Istennek, nem fogad el tőle pénzt.

TIMÓT (fölkel). Bocsánat, nem akartam megsérteni — legtisztább szándékból —

KAMILLA. Ön látogatást tett nálunk, Timót úr, csa-

ládunkkal kívánt megismerkedni, szívesen láttuk, szívesen látjuk máskor is. Termeim mindig nyitva állanak ön előtt, mint jó barátunk előtt, kitől a baráti szíveséget elfogadjuk, de nem az alamizsnát. Az üzleti dolgokhoz én nem értek, ezekre nézve tessék leányom gyámjával értekezni.

IRÉN (halkan). Oh mama, mit tesz?

KAMILLA (halkan). Hallgass és mosolyogj. (Az ajtóhoz megy és beszél.) Mosolygó úr, kérem. — (Mosolygó kilép a mellékajtón).

IRÉN (Timóthoz). Oh uram, ön oly jónak, oly őszintének látszik, kérem, ne értse félre anyámat.

TIMÓT (zavartan áll, a tárczát félig kihúzva zsebéből; elragadtatva szemléli Irént). Mindenesetre szerencsémnek tartom. . .

KAMILLA. Kedves Timót úr, engedje bemutatnom boldogult férjem régi barátját s leányom gyámját, Mosolygó Menyhért urat. Tessék vele elvégezni az üzleti ügyeket, melyekért ide fáradott. Ez az ő dolga, nekünk elég, ha kedves társalgásában gyönyörködhetünk. Ah! én nem értek az üzlethez, — ki nem állhatom azt a szót, hogy pénz. (Súgva Mosolygóhoz.) Mentül többet srófoljon ki belőle. (Fenn.) Isten önnel, kedves Timót úr; mi szobánkba vonulunk, nem háborgatjuk üzleti értekezését. De reménylem, nemsokára ismét lesz szerencsém. Viszontlátásra kedves Timót úr. Jer, leányom, mi nem értünk az üzlethez. (El Irénnel.)

KILENCZEDIK JELENET.

Timót, Mosolygó.

TIMÓT (elbámulva néz a távozók után). Alásszolgája, alásszolgája! (Megfordul, magában.) Mintha szemem világát vették volna el.

MOSOLYGÓ (félszemmel nézi Timótot, magában). Sokat ígér — bárgyu pofa — jó fogás.

TIMÓT (magában). Alig tudok magamhoz térni.

MOSOLYGÓ (köhögve). Nagyságos úr, parancsára állok.

Drága nevelés — szegény anya — imádja gyermekét — valódi angyal —

TIMÓT. Valóban az, s leánya is angyal!

MOSOLYGÓ. Öreg angyal — fiatal angyal — megérdemli a legbőkezűbb pártolást . . . nekem is ő ad kenyeret . . . térjünk az üzleti ügyekre.

TIMÓT. Igen, igen. Szerencsémnek tartom, ha e nagylelkű nőt, ki nyomorúságában is jót tesz másokkal, kedves leánya nevelésében segíthetem. (Kiveszi tárczáját.)

MOSOLYGÓ (mohón). Nyugtatóványt adok . . . akármilyen összegről — sok jótékonyság — drága nevelés — (leül az íróasztalhoz s tollát a tintába mártja, midőn az ajtó hirtelen felpattan s föltett kalappal berohan Bencze).

TIZEDIK JELENET.

Előbbiektől, Bencze.

BENCZE. Jó napot, jó napot! — (Észreveszi Timótót.) Ah, mi ez? Csakugyan ő! Hát te hogy kerültél ide? Servus, öreg! (Kezet fog vele.)

MOSOLYGÓ (félre, bosszúsan). Ördög hozta — soha sem lesz vége. (Fenn, tollát a tintába mártva.) Nyugtatóvány — milyen összegről?

TIMÓT (Bencze kezét rázva). Örülök a szerencsének; foglalj helyet . . . nem — bocsánat, azt gondoltam, ott-hon vagyok.

MOSOLYGÓ (hangosan). Nyugtatóvány, milyen összegről?

BENCZE. Hát te járatos vagy Kamillához, a gyászos özvegyhez? és még nyugtatóványozod is a látogatásokat?

MOSOLYGÓ. Üzleti ügy — sürgős. —

BENCZE. Üzleti ügy? Megvetted talán a gyászos özvegy valamelyik uradalmát?

TIMÓT. Azaz, hogy — nem tudom, szólhatok-e? Nem illik.

BENCZE. Nem illik? Hát te illetlenségeket követsz itt el?

MOSOLYGÓ (fölkel az asztaltól, bosszúsan félre). Mindent elront.

TIMÓT (szégyenkedve). Oh, kedves barátom, mit gondolsz? (zavartan elfordul.)

MOSOLYGÓ (megrántja Bencze kabátját, súgva s szemével Timót felé vágva). Balek — hagyjon magunkra.

BENCZE (súgva). Bizza csak rám öreg! Nagy falat ez a maga fogára. (Fenn.) Elég az hozzá, kedves barátom, hogy jó csillagom vezetett ide. Ugyis kerestelek mindenütt. Fontos mondani valóim vannak. (Leveszi kalapját.)

TIMÓT. Nagyon le vagyok kötelezve; de talán előbb ezzel az úrral végeznék.

MOSOLYGÓ (zsebéből sípkát vesz ki s fejére teszi). Nem vagyok úr — ajánlom magamat — majd máskor. (El.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

Timót, Bencze.

BENCZE (nevetve). Különös ember!

TIMÓT. De becsületes.

BENCZE (nevetve). Oh, tetőtől talpig! Nem is járhatna másképp e házhoz; ide csak becsületes emberek járnak. Oh, más fajtát el sem fogadna e szent özvegy.

TIMÓT (felkesülten). Jól mondod, szent özvegy — a dicső vértanú özvegye.

BENCZE. Oh igen, a legdicsőbb vértanúé. Ismered történetét?

TIMÓT. Csak úgy nagyjából. Annyit tudok, hogy büszke lehetek ez ismeretségre. És mily gyönyörű, kedves leánya van! Oh barátom! mit tudsz róla?

BENCZE. A vértanúról, özvegyéről, vagy lányáról?

TIMÓT (szégyenkedve). Mind a háromról.

BENCZE. Jót, csupa jót; majd apránként te is mindent megtudsz, De jó hírt hozok számodra; holnap fényes társaságba vezetlek; már bejelentettelek, nagy érdekléssel várnak.

TIMÓT. Szederváriék is ott lesznek?

BENCZE (figyelmesen nézi). Szederváriék...? Ah! a gyászos özvegy és leánya? He! te kópé!

TIMÓT (szégyenkezve). Oh! mit gondolsz?

BENCZE. Nem lesznek ott; a vértanú özvegye nemes elvonultságban él; de lesznek mások — szép nők, szép leányok. Te kópé, nem is tudod, mennyi hódítást tetél már. Tudd meg és szédülj el a boldogságtól; tegnap is a három legszebb leány kérdezősködött nagy érdekekkel felőled; azt mondták, soha ilyen kedves, érett férfit nem láttak. —

TIMÓT. És Szederváriék soha sem járnak társaságba?

BENCZE (félre). Ah! mi ez? (Fenn.) Oh nem! Szegény család ez, bár előkelő és igen tisztességes. Tudtommal a leánynak már több kérője is volt.

TIMÓT (ijedten). Valóban? És egyiket sem fogadta el?

BENCZE. Majd megtudod annak idején. De most elég volt a beszéd. Tudod-e, hogy nagyon megfélekezünk magunkról? Idegen helyen ily sokáig fecsegni ellenkezik minden finom modorral.

TIMÓT (ijedten). Azt hiszed?

BENCZE. Mindenesetre. Menj hát most a kávéházba és várj reám, míg elvégzem itt látogatásomat; nem fog sokáig tartani.

TIMÓT. Nem illenék előbb a hölgyektől elbúcsúzni?

BENCZE. Világért sem. Ellenkezik a finom modorral. Menj, menj, mert különben nagyon megszólhatnak. A viszontlátásig — nem sokára ott leszek. (Kituszkolja az ajtón.)

TIZENKETTEDIK JELENET.

Bencze (egyedül).

Az én aranyos barátom ugyan mélyen bepillantott a kis Irén szemébe. Hahaha! A gyászos özvegynek sem akadt még ily fanatikus tisztelője. Vajon mennyire ment vele? De ez az érdeklődés a kis leány iránt . . . hm — komoly érzelem ez vagy csak olyan felcsapó láng e vén gyermek szívében? Meg kell róla győződnöm s akkor kezemben lesz az aranybánya kulcsa. (Az oldalajtóhoz megy s beszél.) Dicső vértanú özvegy, tessék kísétálni, tiszta már a levegő. (Kamilla bosszúsan jön ki az oldal-szobából.)

TIZENHARMADIK JELENET.

Bencze, Kamilla.

KAMILLA. Maga ugyan szép dolgokat csinál; elrontja a legszebb keresetemet! Mi a szélvész hozta ide épen akkor, mikor az a derék kedves Timót legalább száz forinttal akart kirukkolni? Most már sirva nézhetek utána. Ki tudja, megkaparíthatom-e még valaha vagy sem? Aztán micsoda bolondokat beszélt maga neki? Hiszen, ha egy szikra esze van annak az embernek —

BENCZE. De nincs egy szikra sem. . . Oh szent özvegye a dicső vértanúnak! Másképp csak nem gondolja, hogy oly rendületlenül hinne a vértanúban? Különbőlátom, dicső özvegy, hallgatózni méltóztatott az ajtón; nem szükséges hát bővebben igazolnom magamat.

KAMILLA. Elég az hozzá, hogy egy krajczárt sem adott, pedig akart.

BENCZE. Ne féljen, nemeslelkű angyala a jótékony-ságnak, nem szalasztotta el. Jót állok róla, hogy tisztelesen kipótolja azt, a mit ma elmulasztott. Ha tetszik, akár előleget adok rá. No, mennyi tetszik? Szóljon dicső hölgy, ne szégyelje magát, akármennyit kérni. Ha sokat kér, úgy sem adok. (Kiveszi tárczáját.)

KAMILLA (meglöki Benczét). Ugyan menjen; lehet is magával okosan beszélni! Isten neki, adjon hát ötven forintot.

BENCZE. Csak? Szerény kívánság egy ezredes özvegyétől.

KAMILLA. Adjon hát százat.

BENCZE. Nem; maradjunk az ötvennél. Ezt is egy föltétel alatt. . .

KAMILLA. Tudtam, hogy föltétel lesz; no hát mi az?

BENCZE. Adjon ma estélyt.

KAMILLA. Micsodát?

BENCZE. Estélyt — kevés, de válogatott társasággal. Timótot majd elhozom én.

KAMILLA. Elment az esze?

BENCZE. Meglehet, másképp nem adnék ki ötven forintot.

KAMILLA. Hogy' adjak én estélyt?

BENCZE. Hogy'? Hát meggyujtanak egynéhány lámpát, meghivnak egynéhány vendéget, megterítik az asztalt, megfőzik a theát.

KAMILLA. Igen, de ha nincs lámpa, melyet meggyújtunk, nincs abrosz, melylyel asztalt terítsünk. . .

BENCZE. S a többi, s a többi. Értem . . . itt az ötven forint. (Pénzt ad Kamillának.)

KAMILLA. De legalább Timótot ne hozza el.

BENCZE. Épen az ő kedviért lesz az egész.

KAMILLA. De gondolja meg, ma fordultam hozzá ségélyért. Mit fog gondolni . . . nem, ezzel nem törődöm . . . de mit fog adni, ha itt nyomorúság helyett dinom-dánomot talál?

BENCZE. Ne féljen, oh megszemorodott szívű özvegy, — bizza ezt rám. (Gondolkozva.) Különben, ha épen csak az kell, hogy nevet adjunk az estélynek, jelentse ki a vendég-koszorúnak, hogy az én eljegyzésemet ünnepeljük.

KAMILLA. Eljegyzését? Csak nem akar engemet feleségül venni?

BENCZE. Isten mentsen, oh magasztos özvegy! Nem mernék a dicsőült vértanúval concurrálni. Hanem, úgy hiszem, van leánya is. . .

KAMILLA (könyökével oldalba löki). Ugyan ne bolondozzék! Csak nem venné el Irént?

BENCZE. Még nem tudom, de meglehet — majd meglátjuk.

KAMILLA. S azt hiszi, oda adnám magának?

BENCZE. Meg vagyok győződve róla.

KAMILLA. Hogy boldogtalanná tegye?

BENCZE. Miért? oh gyöngéd szívű anya.

KAMILLA. Maga venne el egy fiatal gyermekleányt? Ugyan nézzen a tükörbe!

BENCZE. Mindennap belenézek, dicső hölgy!

KAMILLA. És látja ezt a kiélt ábrázatot?

BENCZE. Legalább ismerem az életet.

KAMILLA. Ezt a kopasz főt?

BENCZE. Mély gondolkozó tehetség jele.

KAMILLA. Az ám, negyven év jele . . . s milyen negyven évé!

BENCZE. A világ már tíz év óta csak harmincz évesnek tart.

KAMILLA. Nincs semmi hivatala.

BENCZE. Van eszem.

KAMILLA. Igen, esze a mások zsebéből élni.

BENCZE. Ez a legnagyobb tudomány.

KAMILLA. Semmi vagyona.

BENCZE. Hát családom, nemesi czimerem?

KAMILLA. Köszönöm szépen. Hét szilvafa, az is csak olyan fertályos.

BENCZE. Jó árnyéka van a szilvafának.

KAMILLA. Nem, leányomat nem teszem boldogtalanná.

BENCZE (hangsúlylallyal). Nem is leányáról van szó, hanem Irénről.

KAMILLA (zavarral). Mi az? Nem értem . . .

BENCZE. Dehogynem! Sok szép tulajdonságomat elsorolta, oh nemes vértanú-özvegy . . . de egyet kifelejtett a litániából, azt, hogy én is Küküllő-vármegyei vagyok.

KAMILLA (mindig nagyobb zavarral). Bánom is én.

BENCZE. No hisz én se' bánom; sőt ellenkezőleg, örülök rajta, mert ennek köszönhetem, hogy szerencsém volt megismerni a küküllődombi harangozó leányát. Pogány egy leány volt. Elmondjam kalandjait?

KAMILLA. Ne bolondozzék.

BENCZE (igen gyöngéden). Nem mondom el, mert megsérteném velök a tisztas özegeyi füleket. Csak úgy távolról érintem, hogy viharos életfolyama alatt különös vonzódást tanusított a dicső hadsereg tisztjei iránt s harczias hajlamai annyira ragadták, hogy a hadjáratokban is részt vett, s bájjainak útlevele mellett gyak-

ran kitűnően pótolta a tábori postát, sőt meglehetősen sikerrel kémkedett is; csak abban különbözvén a közönséges paraszt kémektől, hogy ha valami nagyon szép szemű tisztre akadt az ellenséges hadseregben, ennek is szívesen tett hasonló apró szolgálatokat.

KAMILLA. Rágalom!

BENCZE. Okmányaim vannak, s azokat nem Mosolygó csinálta. A hős amazon azt az oktalanságot követte el, hogy sajátkezüleg irta leveleit. Tele vannak helyesírási hibákkal, de olvashatók. Megmutassam?

KAMILLA. Jól van, jól; de mit akar ezekkel a régi históriákkal?

BENCZE. Oh, jól tudom, hogy a szent özvegy nem hallgatja szívesen egy ily kalandos hölgy viselt dolgait. Nem is botránkoztatom tovább; nem mondom el, hogy kilépve a hadseregből, hamis név alatt, koholt iratokkal kezdett özvegykedni s a jólelkű emberek együgyűségéből élni; mert még azt kérdezné tőlem, hogy ezeket a büntetésre méltó cselekményeket miért nem jelentem fel illető helyökön? Csak annyit említek még, hogy mikor kivénült a kalandokból, s mint gyászoló özvegy, az emberi irgalmasságot tőkésítette maga számára, bölcsen meggondolta, hogy az özvegy mellett egy árva meg fogja kétszerezni a tőke kamatait. Hogy', hogy' nem, szerzett tehát egy kis csecsemő leányt. . .

KAMILLA. Hát aztán? Jót tettem vele, szülei elhaltak, a szemét-dombon veszett volna el. Én legalább fölneveltem, anyja voltam — és szeretem, igazán szeretem, és ő is szeret — azt hiszi, igazán mamája vagyok. . . (Sirva fakad.)

BENCZE (átkarolja Kamilla derekát s könnyező arcát törli). Oh drága gyöngyei az anyai szeretetnek! Mily szép lesz, ha majd a szerető vő fogja ezeket letörölni, ha csak el nem taszít a kérlelhetetlen anya, mi?

KAMILLA (sirva). Ugyan menjen, lehet is magától valamit megtagadni. De legalább megbecsülje.

BENCZE. Ne aggódjék, nemes mintája az anyai szeretetnek! Különben még semmi sem bizonyos; csak

annyt mondok, hogy meglehet, még nem határoztam. . .

KAMILLA. Hát mire vár még?

BENCZE. Áldására, szent özvegy — és még valamire.

KAMILLA. Menjen, az ember soha sem tudja, hányadán van magával.

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Előbbieket. Irén.

IRÉN (belép; Benczét észreveszi, vissza akar vonulni). Bocsánat, mama, azt hittem, egyedül van.

BENCZE. Csak lépjen be kedves gyermek; ne riadjon vissza legjobb barátjától. (Mégfogja Irén kezét s Kamilla elé vezeti.) Ime a legnemesebb anya karjaiba vezetem gyermekét. Szivem tele van, de még nem tudom, mivel. Tartsa függőben áldását, oh magasztos anya, s verjen addig lakatot bibor ajkaira. Viszontlátásig! (El.)

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Kamilla, Irén.

IRÉN. Úgy látszik, mama, ez a Bencze úr gúnyt űz belőlünk.

KAMILLA (ellágyulva). Szegény leány. . . (Hirtelen összeszedve magát — haragosan.) Hogy' mersz így beszélni családunk legjobb barátjáról? Azt várnád talán, hogy kezet csókoljon neked, te herczegnő, te! Mi az? mit mondtál?

IRÉN. Semmit, mama.

KAMILLA. Szerencséd! Most hát ide ügyelj! sok dolog lesz, estélyt adunk ma —

IRÉN (örömmel). Igazán? Oh, mint örülök!

KAMILLA (ellágyulva). Szegény gyermek! úgy is ritkán mulatsz. (Haragosan.) Persze, neked is mindig csak a mulatságon jár az eszed! Nem gondolod meg, mennyit fáradok, szenvedek értetted.

IRÉN. Oh igen, mama, én hálás vagyok érte!

KAMILLA (gyöngéden). Tudom, hogy hálás vagy. (Haragosan.) Nem elég az, szófogadónak is kell lenni.

IRÉN (megcsókolja kezét). Mindenben az leszek; parancsoljon.

KAMILLA. Parancsolok is . . . (Erővel elfojtja ellágyulását.) Hívd be a szakácsnét!

IRÉN. Igen mama. (El.)

KAMILLA (magában). Igazán, csaknem erőt vett rajtam a megindulás. Szánom ezt a szegény gyermeket . . . Ah, de fenn kell tartani a tekintélyt, kezében vagyok annak a kötni való Benczének. Csitt! jönnek már.

TIZENHATODIK JELENET.

Kamilla, Irén, Borcsa.

KAMILLA. Borcsa, nagy mondani valóm van.

BORCSA. Nekem is.

KAMILLA. Estélyt adok.

BORCSA. Én meg elmegyek.

KAMILLA (meglepetve). Elmégy? Hová?

BORCSA. Hát más helyre.

KAMILLA. Leányzó, mit jelent ez?

BORCSA. Hát biz ez csak azt jelenti, hogy meguntam bér nélkül szolgálni, lótni-futni s egy héten hétszer feködni le éhesen.

IRÉN. Édes Borcsa, kérem . . .

BORCSA. Ne szóljon a kisasszony, mert akkor mindjárt ellágyul a szívem, pedig már reggel óta keményítem. Ugyis csak a kisasszony kedvéért tűrtem ezt a kutyának való életet. Hat hónapi bérem van már benn és legalább ha jóllaknám mindennap. Csak azt várjam! egyebet se' kapok kávénál, az is czikória.

KAMILLA (méltósággal). Én sem eszem egyebet.

BORCSA. Lehet, hogy az úri gyomor megbirja, de én már beleuntam. Aztán még szuárét akar adni! Ugyan mi-hól? Ha pénze van, miért fogja el a szegény cseléd bérét?

IRÉN. Édes Borcsa, hiszen meg fogja kapni.

BORCSA. Jaj, ne szóljon a kisasszony, mert mindjárt meglágyul a szívem. Nem, nem maradok tovább egy pillanatig sem, ebben a nyomban megyek pakolni, aztán tessék szuárét adni.

IRÉN. Mama, talán meg lehetne adni a bérét.

BORCSA (befogja a fülét). Jaj, ne szóljon a kisasszony, mert még itt maradok.

KAMILLA. Mennyi béred van benn, nyelves leány?

BORCSA. Hat hónap, hat forintjával.

KAMILLA. Harminczhat forint. Elég lesz, ha ötöt adok?

BORCSA. Nem, elmegyek; kérem a könyvemet.

KAMILLA. Itt van tíz forint, aztán fogd be a szádat.

(Pénzt nyújt feléje.)

IRÉN. Elégedjék meg, édes Borcsa, majd megkapja a többi is. Látja, nagy szükségünk van magára.

BORCSA (elveszi a pénzt). Jaj, minek szólt a kisasszony? Tudtam, hogy akkor itt maradok.

KAMILLA. S most, hallgass reám, ne fecsegi.

BORCSA. Tessék parancsolni.

KAMILLA. Mit adjunk vacsorára?

BORCSA. Kávét! Hány vendég lesz?

KAMILLA. Igaz, erről meg is feledkeztem. Előbb a vendégeket meg kell hívni. Menj, hívd fel a házmestert. (Borcsa el.) Ugyan, kit hívunk meg, hogy előkelő színe legyen a társaságnak? Ah, jó! Bankóék úgy is itt laknak a házban, s azok igazi urak, csak pénzök nincs.

IRÉN. Annál többet beszélnek róla.

KAMILLA. Ne szólj bele, ha én beszélek. Ez már kettő; Zátonyi, Timót négy; velünk hat, — ráadásul hetediknek Mosolygó, legyen neki is egyszer jó napja szegénynek. Ül le, írj egy pár sor meghívót.

IRÉN (az asztalhoz ülve). Mikorra?

KAMILLA. Mindjárt ma este. Eljönnek ezek mulatni, ha éjfélkor költik is fel őket. A házmester majd elviszi, épen itt jó.

TIZENHETEDIK JELENET.

Előbbiek, Borcsa, házmaster.

BORCSA. Itt van a házmaster úr.

HÁZMASTER. Jókor méltóztatott hivatni, — épen felkészültem.

KAMILLA. Legyen oly jó —

HÁZMASTER (írást vesz ki zsebéből). Előbb, kérem, tessék e csekélységet elintézni.

KAMILLA. Hát ez micsoda?

HÁZMASTER. Nyugtatóvány.

KAMILLA. Nyugtatóvány! Micsoda nyugtatóvány?

HÁZMASTER. Két fertályról a házbér, melylyel hátralékban méltóztatott maradni.

KAMILLA. Ez már mégis sok!

HÁZMASTER. Dehogy sok, kérem alássan, mindössze csak száz forint. Ha bált ad a nagyságos asszony, ezt is kifizetheti.

KAMILLA. Rettenetes! Ezek az emberek azt hiszik, az ő számukra szerzem a pénzt!

HÁZMASTER (méltósággal). Nem megyek el eredmény nélkül; a háziúr oda lenn van, s tekintélyemet és hivataltomat kockáztatnám. Pénzt kérek vagy baj lesz.

KAMILLA. Itt van hát ötven forint. Többet nem adhatok, ha kánpadra vonnak is.

HÁZMASTER. Egyelőre ezt is elfogadhatom állásom kockáztatása nélkül. Tessék az egyik nyugtatóvány. Ajánlom magamat.

KAMILLA. Várjon, legalább szolgálja le zsarolását. Irén, készen van már a meghívó?

IRÉN (átadja). Tessék, mama.

KAMILLA (a házmasternek adja). Ezt vigye tüstént Bankó úrhoz, aztán szóljon be a negyedik emeleten Mosolygó úrhoz, s mondja meg neki, hogy azonnal jöjjön hozzám. Várjon csak. Ugy tudom, van magának egy ügyes kamasz fia.

HÁZMESTER. Nagyon ügyes fiú, hivatalom leendő örököse.

KAMILLA. Adja ezt kölcsön ma estére inasnak, legalább jó vacsorát kap. — Hanem adjon rá valami veres mellényt, vagy olyan egyenruha formát.

HÁZMESTER. Igenis, majd ráadom hajdani egyenruhámat, melyet inasi rangomban viseltem. Volt szerencsém. (Méltósággal el.)

KAMILLA. Ötven forintot vitt el ez a zsebmetsző. Most már csak tíz maradt; mit kezdjünk el? Borcsa, mi van a háznál?

BORCSA. Semmi.

KAMILLA. Ez nem sok. Eredj le tüstént a Tulipán szabónéhoz és kérj kölcsön — várj, hogy el ne felejtse — a kisasszony majd felírja. (Irén az íróasztalhoz ül s Kamilla szavait felírja.) Két lámpa petróleummal — egy font millygyertya — nyolcz gyertyatartó — egy tuczat metszett pohár — evőszerek tíz személyre — négy font cukor. Theát, rumot majd Bankóéktól kérünk, vagy szükség esetén veszünk. Leirtad? (Borcsának adja.) Itt van. Indulj, fordulj! (Borcsa el.)

IRÉN. Adjon nekem is valami dolgot mama.

KAMILLA. Rendezzük el a szobákat. — Ez a terem lesz legfényesebben megvilágítva, ide állítjuk a két lámpát. Az egyik oldalszobában a férfiak fognak kártyázni, a másikban vacsorára terítünk. Igaz, mit adjunk vacsorára?

BORCSA (visszajő). Tisztelteti a Tulipán szabóné s azt izeni, hogy csak úgy adja kölcsön azokat a holmikat, ha urával együtt őt is meghívják a szuáréra.

KAMILLA. Isten neki; két vendéggel több vagy kevesebb, megse' kottyán. Mondd neki, hogyszívesen látom, de theát és rumot is hozzon magával 12 személyre. (Borcsa el.)

IRÉN. Hát a vacsoráról nem gondoskodik, mama?

KAMILLA. Neked is mindig az evésen jár az eszed.

IRÉN. Nem én, de Bankó úr, tudom, nem elégszik meg csupán theával.

KAMILLA. Bizd azt reám. Ha még hitelem volna a szomszédban, állítanék én ki oly lakomát, hogy heted-hét országra szólna; de azzal a tiz forinttal azt sem tudom, mihez fogjak. — Menj le a fűszeres boltba, — az öreg boltos mindig kalapot emel, ha a kapuban találkozunk. Próbáld meg, talán ad hitelbe egynéhány üveg pezsgőt. (Iréen el. Kamilla utána kiált.) Ha másféle bort ad, azt is fogadd el.

TIZENNYOLCZADIK JELENET.

Kamilla, Tulipánné (utána két szabóinas kosarakban hozza a lámpákat, evőszereket stb.).

TULIPÁNNÉ. Itt vagyunk mindenestül, szomszéd aszszony. Hová tegyük a holmikat?

KAMILLA. Csak ide, kérem, az oldalszobába. (Kinyitja az oldalajtót, s a két szabóinast kosarastul bebocsátja).

TULIPÁNNÉ (bekiált az ajtón). Rakjatok mindent szépen az asztalra, el ne törjetelek valamit, mert hátra kötöm sarkokat. (Kamillához fordul.) Hát csak bál lesz ma, bál?

KAMILLA. Nem annyira bál, mint estély.

TULIPÁNNÉ. Csak? Sajnálom. Azt hittem, bál is lesz; gondoskodtam volna jó tánczosokról. Van hét legényünk, úgy tánczolnak, mint a szélvész. — (Csengés hallatszik a szomszédban.) Szent Isten! eltört valami (besiet).

KAMILLA. No hiszen még az kellene, hogy hét éhes szabólegényt is hozzon a nyakamra.

TULIPÁNNÉ (kijő, maga előtt kergeti a szabóinasokat). Takarodjatok; majd megtanítalak én kocczintani. (Szabóinasok elfutnak). Nem tört el semmi, csak ezek a betyárok koczczintottak az üres poharakkal. No, most megyek én is öltözni. Ne féljen szomszédasszony, nem válunk szégyenére az úri társaságnak. Az uram már ott ül a frizérnél, én meg olyan selyemruhát veszek magamra, hogy csak úgy suhog. Ne féljen, tudjuk mi a módját . . . forogtunk már úri társaságban. (El.)

KAMILLA. Ez a Tulipán szabóné úgy el van ragad-

tatva, hogy örömében talán pénzt is adna kölcsön. Nem árt megpróbálni, ha még utólérem. (Az ajtóhoz siet, de szemben találkozik Irénnel és Borcsával, kik után egy boltiszolga kosarat hoz boros palaczkokkal.)

TIZENKILENCZEDIK JELENET.

Kamilla, Irén, Borcsa, Bolti szolgál.

KAMILLA. Éljen! meg van mentve a haza! Vigye be kedves barátom a másik szobába e kosarat. (Boltiszolga el az oldalajtón).

BORCSA. Szeretném már tudni, főzünk-e vacsorát, vagy nem?

KAMILLA. Mindjárt! ne nyelvelj! (Súgva Irénhez.) Sokáig kérette magát?

IRÉN. Oh nem! Azt mondta, elég ha holnap fizetünk.

KAMILLA. A holnap Isten kezében van.

BOLTI SZOLGA (jő az oldalszobából). Tessék a számla.

KAMILLA. Jól van, jól. (Pénzt ad neki.) Itt van; igyék egészségemre.

BOLTI SZOLGA. Köszönöm; a pénzért majd feljövök holnap. (El)

BORCSA. Hát a vacsora?

KAMILLA (kezébe nyomja a számlát). Nesze, ezzel begyűjthatsz. (Irénhez.) Most megyek a konyhába, a vacsoráról tanácskozni. Te addig terítsd fel az asztalokat, gyűjtsd meg a csillárokat, szóval, szedd rendbe a termeket, mindjárt gyűl a vendégkoszorú. (Menet találkozik az ajtóban Jankóval.) Ah! megjött már a komornyik! Maradj itt a terem ajtajában és tedd kötelességedet. (El Borcsával.)

HUSZADIK JELENET.

*Iré*n (az egész jelenet alatt föl s alá jár, az asztalokat rendezve, a lámpákat, gyertyákat gyújtva), *Jankó* (czombig érő vörös mellényben, bokáig érő rongyos kék frakkban, nagy sárga gombokkal; a középajtóhoz támaszkodik).

JANKÓ (szünet után). Kisasszony!

IRÉN. Mi kell, Jankó?

JANKÓ. Hát aztán sokáig keli ezt az ajtót támogatnom?

IRÉN. A meddig a multság tart, Jankó.

JANKÓ. Igen ám; mert azt mondta apám uram, mikor rám adta ezt a mundért, hogy jó vacsorát fogok kapni, meg bort is.

IRÉN. Lesz minden, Jankó, csak jól végezd a dolgot.

JANKÓ. Hát aztán mi lesz a dolgom?

IRÉN. A vendégek felöltőjét levenni, az érkezőket bejelenteni, az asztalnál szolgálni.

JANKÓ. Hát a kinek nem tudom a nevét, hogy jelentsem be?

IRÉN. Attól megkérdezed.

JANKÓ. No, ezt a munkát megbirom, hanem aztán jó vacsorát adjanak és sokat. Azt mondta édes apám, neki is vigyek a zsebemben valamit.

IRÉN. Ne félj Jankó, minden lesz. (Darvas megjelenik az ajtóban, Jankó útját állja.)

JANKÓ. Mi a neve? Hadd jelentsem be.

HUSZONEGYEDIK JELENET.

*Előbbie*k, *Darvas*.

DARVAS. Jelentse be Darvas Károlyt, ha jelenteni kell.

IRÉN (élénken megfordul). Ah, Darvas úr!

JANKÓ (jelentve). Darvas Károly. (Hátravonul az ajtóból).

DARVAS (belép). Szerencsét kívánok kisasszony, ez új berendezéshez.

IRÉN. Oh Darvas úr, kérem, ne nevéssen ki; de a mama estélyt ad ma és — és — az inas azt hitte, hogy ön is vendég.

DARVAS. Bocsásson meg, kisasszony, nem akartam zavarba hozni. Kedves mamája úgy rendezheti be háztartását, a mint jónak tartja, s nekem nincs semmi jogom megjegyzéseket tenni fölötte.

IRÉN (félénken). De mégis oly rossz kedvűnek látszik, Darvas úr.

DARVAS. Boszankodom, hogy ily alkalmatlan időt választottam látogatásomra; pedig nem halaszthatom holnapra, búcsúzni jöttem.

IRÉN (ijedten). Oh Istenem! búcsúzni?

DARVAS. Igen, holnap elutazom.

IRÉN (félénken). És — és — hosszú időre?

DARVAS. Örökre.

IRÉN (szomorúan). Örökre — és hová?

DARVAS. Még nem tudom. Előbb keresnem kell azt a földet, hol az ember, ki becsületes munkája után akar élni, munkát kap; hol nem a pártfogás, nem a tányérnyalás, nem önmagának megtagadása, hanem a tehetség és szorgalom szerzi meg a kenyeret. Itt a fővárosban ezt nem találtam; megyek hát keresni másutt, míg megtalálom.

IRÉN. Oly hamar elcsüggedett? Nem ön mondta alig egy év előtt, hogy erős bizalom a sikerben már maga fél siker? — hogy a bátor törekvés senki másra nem szorul?

DARVAS. Ez az egy esztendő megtanított az ellenkezőre. Itt a nagy városban más nem boldogulhat, mint a szemfényvesztés, vagy a más kegyelmén élő tehetetlenség. Én nem vagyok egyik sem. Megyek hát oda, hol még más valakinek is van kelete.

IRÉN. S azt hiszi, másutt nem emberek laknak?

DARVAS. Legalább megkísértem, hogy másféle emberekre akadjak. Lehetetlen, hogy legalább egy egészséges folt ne legyen a földön, hova ez a rothadás még el nem hatott. Bocsássa meg kisasszony, szavaim keserű-

ségét, — bocsásson meg, hogy multságát megzavarom panaszaimmal; senkivel sem törődöm e világon, de kegyed előtt igazolni akarom magamat. Mondja, mit tegyek itt? mire várjak még? Szegény földmives szü-leim kitanítottak, fölneveltettek, és azzal a boldog hittel feküdtek koporsójukba, hogy gyermeköket úrrá, boldoggá tették. Oh, bár hagytak volna engem is egyszerű földmivesnek! Nevelésem igényeket, vágyakat oltott belém, melyeknek kielégítésére a társadalom nem akar módot adni. Hiában kínálom szolgálatomat, — hiában mondom e társadalomnak: azért tanultam, hogy hasznodra váljak, hogy megéljek belőle! — azt feleli: ez nem elég; hol vannak ajánlataid, pártfogóid? — és eltaszít magától, s nem engedi, hogy abból éljek, a mihez értek. Megkísérlettem mindent, a mihez tehetségem és képcsítésem van, és kudarczot vallottam mindenütt. Láttam, mint tolakodott elémbé a nyegleség, a pártfogolt tehetetlenség, s napról napra jobban elkeseredtem, érdes lettem, és igen természetesen pártfogók helyett szereztem ellenségeket, s végre is az lettem, a mi vagyok: proletár.

IRÉN. Oh, ne szóljon így!

DARVAS (keserűen). Minek szépítsem? Tagja lettem e díszes osztálynak, mely társadalmat képez a társadalomban és ma-holnap nagyobb lesz, mint a többi osztály együttvéve. Oh igen! számosan vagyunk, nagy elterjedéssel dicsekedhetünk, kik napról napra tengetjük bizonytalan lételünket és élődünk a munkás társadalom testén, dologtalanul, idegen nedvekből, mint gomba a fa törzsén. — Proletár vagyok, mint annyi ezren és ezeren, kik magok sem tudják, hogyan élnek? Élnek a mások hiuságából, együgyűségéből, a mások keresetéből, vagy a levegőből; és a derék, tisztességes emberek megvetéssel fordulnak el mindnyájuktól, s nem nézik, vajon a henyesség, léhaság vagy a kényszerűség taszította ily mélyre? Az égre! kegyed sir, kisasszony?

IRÉN (szemeit eltakarva). Nagyon fáj, a mit mondott...

DARVAS (magában). Oh én esztelen, nem gondoltam meg,

hogy épen az ő anyja . . . (Fenn.) Bocsásson meg kisasszony; látja igazam volt, midőn mondtam, hogy a keserűség érdecsé, kiméletlenné tett. Jobb lesz, ha elmegyek; látom, nem vagyok e nagy városba való. Meguntam, szégyenlem már ezt az életet. Megyek másutt megpróbálni, tudnék-e még valamivé válni, hasznos lenni magamra és másokra, s fölemelt fővel mondani annak, a kit szeretek: Hasznos tagja vagyok a társadalomnak, akarsz-e tisztességemben osztozni? (Kinyújtja kezét.) Soha sem szóltam szerelemről kegyednek, kisasszony, szentségtörésnek tartottam volna ajkamra venni e szót helyzetemben; de hittem — hittem — hogy megértett engem . . . Nem csalódtam? (Irén hallgatva, félénken kinyújtott kezébe helyezi kezét. Egy ideig némán állnak így . . .) Így fogom-e találni, ha visszajövök?

IRÉN (halkan). Mindig.

DARVAS (magához vonja kezét). Kedves, tiszta virága e kietlen bozótnak, meg foglak váltani!

JANKÓ (jelentve). Az öreg ténsasszony és a Borcsa szakácsné.

HUSZONKETTEDIK JELENET.

Előbbieket, Kamilla, Borcsa.

KAMILLA (haragosan jő, Jankót félre lökve az ajtóból). Számár, csak a vendégeket kell bejelenteni.

BORCSA. Hát tehetek én róla, ha sehol sincs hitelünk?

IRÉN (eleresztve Darvas kezét). Mama kérem . . . (Figyelmeztetési Darvasra.)

KAMILLA. Ah, Darvas úr! Isten hozta! nem reméltem ugyan e szerencsét, de örülök.

DARVAS. Nem leszek sokáig alkalmatlan; csak pár komoly szóra —

KAMILLA. De csak legyen szerencsém, úgy is a jó lélek hozta. Képzeli csak, kedves Darvas úr, estélyt adok, meghívtam a vendégeket, — maradjon ön is itt — szívesen látjuk.

DARVAS. Le vagyok kötelezve, de —

KAMILLA. Semmi de. Itt fog maradni. Gondolja csak, milyen vízben vagyok. Valamennyi hitelezőm van, mintha összebeszélt volna, mind ma jött a nyakamra; megkopasztottak, mint a mártonnapi ludat. Ugyan nem adhatna húsz forintot kölcsön?

IRÉN. Oh mama, az égre...!

KAMILLA. Hallgass! Ilyen jó barátunk előtt csak nem fogok pironkodni.

DARVAS. Igen szívesen. (Kiveszi tárczáját s pénzt ad Kamillának.)

KAMILLA. Köszönöm. (Megfordul s halkán beszél Borcsának.)

DARVAS (halkan Irénhez). Itt maradok s az estély alatt beszélek anyjával.

IRÉN. Oh, bocsássa meg...

DARVAS (megszorítja kezét). Csitt! majd félrevonulok e mellékszobába, hol senkinek sem leszek útjában. (El az egyik oldalszoba felé.)

KAMILLA (Borcsához). Értetted? Most siess dolgozdra. (Borcsa el.) Bocsánat kedves Darvas úr, sok dolgunk van — addig mulasson. (Darvas meghajtja magát, s belép az oldalszobába.) Mi meg siessünk öltözni, mindjárt itt lesznek a vendégek. (El Irénnel a másik oldalszobába.)

JANKÓ (jelentve). A Tulipán szabó és a Tulipán szabóné!

HUSZONHARMADIK JELENET.

Tulipán, Tulipánné.

TULIPÁNNÉ (bókolva jó). Jó estét — van szerencsém... Mi az? senki sincs még itt? Szépen vagyunk... mit fognak rólunk mondani, hogy mi vagyunk az elsők? Ennek is te vagy az oka. Minek siettettél úgy, mintha a tatár kergetett volna?

TULIPÁN. Hiszen angyalom, már meg vannak gyújtva a lámpák...

TULIPÁNNÉ. Értesz is te ahhoz! Nem illik elsőnek érkezni... senkinek sem szabad elsőnek érkezni... ez a bon-ton. Most már parádézhatsz a frizirozott fedjedd. Az egész világ fogja látni, hogy csak szabó vagy.

TULIPÁN. Hát menjünk vissza angyalom.

TULIPÁNNÉ. Persze, hogy a garádcson találkozunk a vendégekkel. (Leül.) Milyen ülés esik ezen a kanapén? (Hintázza magát.) Bizony nem elég ruganyos. (Tapogatja.) Aztán nem is lószőrrel van tömve, hanem disznószőrrel.

TULIPÁN (a tükör előtt állásokat próbál). Be kár, hogy ketté van repedve ez a tükör; mindent duplán mutat.

JANKÓ (jelentve). Bankó Béni úr és neje. (Tulipánné feláll.)

HUSZONNEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, Bankót, Elzát.

BANKÓ. Ah! már együtt van a fényes társaság?

TULIPÁNNÉ (súgva férjéhez). Látod, csodálkoznak, hogy már itt vagyunk.

TULIPÁN (súgva). Hiszen azt mondta, hogy fényesek vagyunk.

BANKÓ (kezet ad Tulipánnak). Kihez van szerencsém?

TULIPÁN. Tulipán Mártonhoz.

BANKÓ. Ah! nagyon jó név. Ismerem a családját. Nem mármarosai?

TULIPÁNNÉ (súgva). Mondd, hogy igen.

TULIPÁN (zavartan). De igen.

ELZA (kezet fog Tulipánnéval). Nekem már volt szerencsém.

TULIPÁNNÉ (mély bókkal). Volt.

BANKÓ. Én Bankó Béni vagyok; reményilem, Tulipán úr olvasta már nevemet az ujságokban.

TULIPÁNNÉ (súgva). Mondd, hogy olvastad.

TULIPÁN. Igen, olvastam.

BANKÓ. A régészeti társulat gyűléseiben — he?

TULIPÁN. Nem, hanem a csődök közt (Tulipánné megrántja kabátját.)

BANKÓ (köhögve). Az valami névrokonom volt. Rólam csak a tudományos rovatban olvashatott.

ELZA. Oh, Béni szenvedélyes régiségbuvár; mióta uradalmunkat eladtuk és a fővárosban lakunk, egyébbel sem foglalkozik, mint régiségekkel.

BANKÓ. Szóval, tudós vagyok. Az ujságok sokat írnak rólam. Ha valahol egy régi cserepet, vagy vasdarabot ásnak ki, csak ránézek és megmondom, hány esztendő. (Tulipánné felé mutat.) Erről is mindjárt megmondom, hány esztendő.

TULIPÁNNÉ (ijedten). Én?

BANKÓ. Nem, csak a fülbevalója. Engedje meg, hogy tudományos buvárlat alá vegyem. (Ujjai közt morzsolva Tulipánné fülbevalóját.) Fogásáról ítélve celta emlék.

TULIPÁNNÉ. Nagyanyámtól örököltem.

BANKÓ. Kő-korbeli maradvány.

ELZA. Akármelyik korból van, annyi bizonyos, hogy nagyon szép.

TULIPÁNNÉ (mely bókkal). Van még három garnirungom, de ez a legszebb és legnagyobb, azért tettem föl.

BANKÓ. És a legrégibb, — ne tessék ezt se feledni. A régiség adja meg az igazi becsét; csak az ér valamit, a mi régi és ócska, — ezt én mondom, a tudós. Tud-e kártyázni, Tulipán barátom?

TULIPÁNNÉ (súgva). Mondd, hogy mindent tudsz.

TULIPÁN. Mindent tudok.

BANKÓ. Épen, mint én. Minden játékot tudok, s játszom is valamennyit, de csak tudományos szempontból. A tudomány és a kártya szoros összefüggésben áll egymással, melyet ön bizonyára jól ismer.

TULIPÁN. Bizonyára.

BANKÓ. Akkor nem fejtem ki bővebben elméletemet, menjünk át azonnal a gyakorlatra; üssünk egyet, hogy tudományos műszóval éjje. Melyik a kedvencz játéka Tulipán úr?

TULIPÁN. A kedvencz játékom? hm (Elgondolkozik).

TULIPÁNNÉ (Elzához.) Milyen tudós úri ember!

ELZA. Tulipán úr nem foglalkozik a régiségekkel?

TULIPÁNNÉ. Nem; mi csak új ruhát árulunk. (Észreveszi magát, zavartan szájára üt.)

BANKÓ. Nos? Tetszett már valamit gondolni? Melyik a kedvencz játéka?

TULIPÁN. A kopka, vagy a máriás.

BANKÓ. Ezt nem játszák a tudósok.

TULIPÁNNÉ (súgva, mérgesen). Nem tudtál egyebet mondani?

BANKÓ. Nos, hölgyeim, szavazzunk: mit játszszunk vacsoráig? Én makaot indítványozok, Tulipán úr kopkát.

TULIPÁNNÉ. Elsülyedek szégyenemben.

HUSZONÖTÖDIK JELENET.

Előbbieket, Kamilla, Irén, Mosolygó.

KAMILLA (Bankó utolsó szavainál belépve). Én makaora szavazok. Isten hozta! (Mind hozzátódulnak és kezet fognak.)

BANKÓ (udvariasan). Ez az egy szavazat döntött. Makao mind halálíg. Ki tart velünk?

MOSOLYGÓ. Jó társaság — összeillünk — itt a kártya. (Több csomag kártyát vesz ki zsebéből.)

BANKÓ. Mosolygó bácsi zsebében hordja az aktákat; nem hiában fiskális. Előre! ne veszttegessük a drága időt. Ki pályázik velem?

TULIPÁNNÉ (súgva Tulipánhoz). Mondd, hogy te is pályázol.

TULIPÁN. De hátha sokat vesztek?

TULIPÁNNÉ. Majd melléd ülök vigyázni.

ELZA. Én is játszom; ki ad bankot?

BANKÓ. Én.

TULIPÁN. Én is pályázom.

BANKÓ. Éljen! Megalakult a társaság. A hölgyek majd nézők lesznek és szerencsét hoznak. (Karját nyújtja Tulipánnénak). Karját, szép hölgy!

TULIPÁNNÉ (belkapaszkodik). Milyen galant! (Mind el az oldalszobába, Kamilla és Irén kivételével.)

KAMILLA. Siess a konyhába, sürgesd azt az álmos Borcsát, vagy soha sem lesz készen. (Irén el.) Hát az a Bencze nem jön már? Kitelik tőle, hogy bolonddá tartott. Annál jobb, legalább kimulatom magamat. . .

JANKÓ (jelentve). Zátonyi Bencze úr!

HUSZONHATODIK JELENET.

Kamilla, Bencze.

KAMILLA. Ne fess falra az ördögöt —

BENCZE. Mert megjelenik. Itt vagyok magasztos özvegy, testestül-lelkestül; de ne féljen, nem vagyok annyira ördög, hogy elvigyem.

KAMILLA. Hát a barátját hova tette?

BENCZE. Mindjárt jön, csak haza ment kicsipni magát. — Hahaha! finom társaságba jó. . .

KAMILLA. Kikérem magamnak, a társaságomat ne csúfolja.

BENCZE. Együtt vannak már?

KAMILLA. Oda benn kártyáznak.

BENCZE (az oldalszoba felé nézve). Ugyan összeválogatta őket.

KAMILLA. Hát mit akar jobbat hamarjában azért a rongyos ötven forintjáért?

BENCZE (meglepetve). Hah! kit látok? ki az?

KAMILLA. Kicsoda?

BENCZE. Ott, az a kis menyecske, a ki épen kártyát emel. . . Hahaha! Csakugyan. . .

KAMILLA. Az ott Bankóné; nincs rajta mit nevetni, mert az igazi úri asszony, csak szegény. . .

BENCZE (nevetve). Csakugyan ő az! Szép találkozás!

KAMILLA. Ó! micsoda ő?

BENCZE (nevetve). A feleségem. . .

KAMILLA. Felesége? Hát magának felesége van és házasodni akar?

BENCZE. Csak volt, oh erényes özvegy, csak volt. Elváltunk. Törvényesen — oh a legtörvényesebben — Erdélyben. . . Aztán ő férjhez ment valami Bankó Bénihez. . .

KAMILLA. Az adja a bankot.

BENCZE (nevetve). Csakugyan? Dicső véletlen! Ugyan honnan ismeri őket?

KAMILLA. Egy hónapja ebben a házban laknak.

JANKÓ (jelentve). Timót Pál úr!

HUSZONHETEDIK JELENET.

Előbbiek, Timót.

BENCZE. Hahaha! Ez a fiu úgy változtatja a nevet, mint a *Budapesti Közlöny*. Servus, öreg!

KAMILLA (Timót elé megy). Isten hozta, kedves Timót úr; már féltünk, hogy nem is lesz szerencsénk.

TIMÓT. Oh, kérem, a világért sem maradtam volna el — rendkívüli szerencse — nagy megtiszteltetés — szép mulatság —

KAMILLA. Szerény összejövetel, a milyen egy szegény özvegytől kitelik. . . Ah! a szegényeknek is kell néha mulatni. . .

TIMÓT. Bizonyára — bocsánat — hogy' van Irén kisasszony?

BENCZE. Épen itt jó a ház bájos tündére; kérdezd meg tőle magától.

HUSZONNYOLCZADIK JELENET.

Előbbiek, Irén.

TIMÓT (zavarral). Örvendek, hogy szerencsém van — jó egészségekben —

IRÉN (félénken kezét ad). Isten hozta, Timót úr.

TIMÓT (elragadtatva lehajol, hogy megcsókolja kezét, aztán zavartan visszakapja). Bocsánat — kedves kisasszony —

BENCZE (magában). Már pedzi. (Karon fogja Timótot s halkán beszél vele.)

IRÉN (súgva Kamillához). Mama, a mészáros a konyhában van és lármázik.

KAMILLA (haragosan). Hát már nem lesz vége? (El.)

BENCZE (Timóthoz). Ej, te udvariatlan ember! Hát magára hagyod a házi kisasszonyt?

TIMÓT. Bocsánat, legnagyobb szerencsémnek tartom (karját nyújtja Irénnek).

BANKÓ (a mellékszobában). Mosolygó, ne huzogassa kártya-ujjából a kártyákat!

TIMÓT (meglepetve arra néz). Mi ez?

BENCZE (nevetve). Semmi, semmi, Mosolygó barátunk kártya-bűvészzel mulattatja a társaságot.

IRÉN (félre). Oh istenem! mikor lesz ennek vége?
(Timóttal leülnek és halkán beszélnek.)

BENCZE (figyelemmel kíséri őket). Jól sejtettem. . .

MOSOLYGÓ (a mellékszobában nagy méltatlankodással). Így nem játszom — nem vagyok én becsületes ember!

HUSZONKILENCZEDIK JELENET.

Előbbieket, Tulipán, Tulipánné, Bankó, Elza, Mosolygó, Darvas.

TULIPÁNNÉ. Mennyit vesztettél?

TULIPÁN (tárczáját nézve, siralmasan). Sokat —

TULIPÁNNÉ. Olvasd meg a pénzedet. (Leülnek s Tulipán tárczájában a pénzt számolják.)

BANKÓ (jó, meglátva Benczét). Ah! servus Bencze! Hogy vagy? Rég nem láttalak!

BENCZE. Mikor jöttél fel Erdélyből?

BANKÓ. Rég, rég. — Majd elmondja a feleségem.

ELZA (jövet észreveszi Benczét, meglepetve megáll. Az egész jelenet alatt így állanak a háttérben, közel egymáshoz, félszemmel vizsgálva egymást, s visszafojtva kitörni készülő nevetésüket).

DARVAS (egy pillanatra megjelenik az oldalajtóban). Még sem beszélhetek anyjával; várnom kell. (Visszavonul.)

BANKÓ (Timóthoz, ki Irénnel halkán beszélget). Eh — örvendek — van szerencsém magamat bemutatni — bankvári Bankó Béni —

TIMÓT (felriadva). Részemről a szerencse — Timót Pál —

BANKÓ (erősen rázza kezét). Rég ismerem hiréből — a gazdag Timót Pál — Biharból; emlékszem. Ha jól tudom, rokonok is vagyunk.

TIMÓT. Valóban?

BANKÓ. Közelről. Nagyapám unokatestvére, Bankó

Ábris, Timót leányt bírt — örvendek, hogy megújít-hatom a rokonságot — reményilem többször fogunk találkozni. (Mosolygó átmegy a színen.) Hej! Mosolygó bácsi, hova megy?

MOSOLYGÓ. Inni. (El a másik ajtón.)

BANKÓ. Akkor én is magával tartok. (Megrázza Timót kezét.) Servus Pali, látogass meg holnap. (El Mosolygó után.)

TIMÓT. Nagyon kedves ember; nem is tudtam, hogy rokonom. (Ismét Irén mellé ül.)

HARMINCZADIK JELENET.

Előbbie, Kamilla.

KAMILLA (magában). Megszelídítettem a vad mészárost. (Penn.) Ha úgy tetszik, uraim és hölgyeim, a vacsora fel van tálalva. (Mind az oldalszoba felé indulnak.)

TIMÓT (Irénhez). Oh, kisasszony, remélhetem-e? (Karját nyújtja.)

IRÉN. Szívesen uram. (Menet közben azon ajtó felé néz, a hol Darvas állt; magában.) Szegény Károly! meddig kell várnia!

TULIPÁN (tárczáját zsebre teszi, sóhajtván). Épen 37 forintot vesztettem.

TULIPÁNNÉ (menet közben). Legalább leeszszük. (Mind el az oldalszobába, Elza és Bencze kivételével, kik még mindig előbbi helyzetükben állnak. Rövid szünet.)

ELZA (legyezőjével megüti Benczét. Szembe fordulnak egymással, s hangosan elnevetik magokat).

BENCZE. Jó estét Elza!

ELZA. Servus! (kezet ad.)

BENCZE. Hát nem haragszol?

ELZA. Hiszen már nem vagy férjem. (Előre jönnek.)

BENCZE. Hogy' kerültetek Pestre?

ELZA. Tönkre mentünk.

BENCZE. Tönkre?

ELZA. Tudod, az a kedves Béni nagyon szerette a kártyát, meg a lovakat; aztán én is segítettem neki —

elég az hozzá, hogy (szájával fujva) phű, úgy szétment a pénz, mint pehely a viharban.

BENCZE. Hát most miből éltek?

ELZA. A tudományunkból. Béni itt is, ott is bankot ad, meg a lóversenyeken szerepel; mellesleg még tudós is: régiségbúvár. No ez, tudod, nem sokat hoz a konyhára; de nem kellett sokat tanulni, s tekintélyt szerez neki a világban, aztán néha napján egy kis tudós banketthez juttatja, én pedig államkölcsonöket kötök. Apropos! nem adhatnál kölcsön ezer forintot váltóra jótálló nélkül?

BENCZE. Ugyan miből?

ELZA. Miből? Hát elverted már azt a pénzt, melyet Bénitől értem kaptál?

BENCZE. Ne beszélj zöldeket.

ELZA. Ugyan, mintha nem tudnám, hogy Bénitől tízezer forintot kaptál azért, hogy az elválásba beleegyezzél. Hallod-e galambom, nagyon olcsón adtál el. — Olyan derék kis feleséget, mint én, százezer forinton sem kapsz. De ne félj, nem haragszom rád, sőt sokkal kedvesebbnek talállak, mióta nem vagy férjem. Rád nézve is jobb volt így, különben Béni helyett téged tettelek volna tönkre.

BENCZE. Az már nehezen ment volna.

ELZA. Hogyan? Hát még mindig a levegőből élsz? Nem csináltál azóta több olyan jövedelmező való üzletet?

BENCZE. Ugyan mit beszélsz?

ELZA. Pedig az nagyon jó kereset. Elveszünk egy nőt, kiről tudjuk, hogy egy gazdag barátunk szerelmes bele, vagy ha nem, hát szerelmessé teszszük. Aztán, mikor a gazdag barát úgy benne van a szerelemben, hogy a füle se' látszik ki belőle, így szólunk hozzá: Barátom, nekem szép feleségem van, neked pénzed van. Te szerelmes vagy a feleségembe, én szerelmes vagyok a pénzedbe. De a becsület nem engedi, hogy te a feleségem szeretője légy — oh, az én becsületem nagyon csiklandós. Tudod mit? Lemegyünk Erdélybe —

oh az az áldott kis Erdély! — olyan gyorsan megy ott az elválás! — törvényesen elválok nőmtől, aztán elveheted te. A többit majd elvégezzük négy szem közt . . . s a becsület tisztán marad — oh! első a becsület. . . Hej? hány ilyen üzletet csináltál azóta?

BENCZE (félre). Átkozott kelepelő! Még mindent elronthat (fenn). Kedves Elzám!

ELZA. Szükséged van rám?

BENCZE. Tudod azt, hogy Timót barátom roppant gazdag?

ELZA. Tehát ő?

BENCZE. Nem csak roppant gazdag, de családom lekötelezettje, s nekem föltétlen hivem. Mindent tehetek vele.

ELZA. S a mint ismerlek, meg is teszed.

BENCZE. Mit gondolsz, az ő vagyonával és a mi eszünkkel mire mehetnénk?

ELZA. Messzire.

BENCZE. A te Bénidnek sem ártana valami hivatal. Tudod-e, hogy még képviselő is lehetne?

ELZA. Épen erre van hivatása.

BENCZE. Tehát értjük egymást?

ELZA. Ugy látszik.

BENCZE. Nősülni akarok.

ELZA. Kinek a részére?

BENCZE. Ah, mit gondolsz?

ELZA. Ugyan, ne forgasd a szemedet, galambom! hiszen úgy értem, hogy becsületes módon, válóperrel — tudod?

BENCZE. Irént akarom elvenni. Anyja részemen van, de a leánynyal nem vagyok még rendben. Számolhatok segítségére?

ELZA. Majd résen leszek, hogy meg ne csalj.

BENCZE. Itt a kezem. (Kezet nyújt.)

ELZA. Mégis csak nagy mester vagy te, kedves hajdani férjem! Igazi üvegház; megőrzöd sértetlenül a virágokat, míg áthelyezik valami tisztességes, egészeség földbe. No itt a kezem. — (Erősen megrázza kezét.)

Nem sokat ártok a szegény leánynak, ha egy kis időre ilyen névszerinti férjet szerzek neki. Majd kiveszi az üvegházból az a derék Timót. . .

BENCZE. Csitt! jönnek már!

HARMINCZEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, Kamilla, Bankó, Irén, Timót, Tulipán, Tulipánne, Mosolygó, Janka, Borcsa.

KAMILLA. Úgy hiszem, legjobb lesz e teremben theázni. (Mind leülnek. Jankó és Borcsa tálczán theás findzsákat hozdanak körül.)

BANKÓ (a czukorszelenccével udvariasan Tulipánnéhoz). Parancsol nagyságod czukrot?

TULIPÁNNÉ (sipegve). Parancsolok.

ELZA (Mosolygó mellett, theáját készítve). Hogy' kívánja ügyvéd úr?

MOSOLYGÓ. Tiszta rum — meleg víz nem kell. . .

BENCZE (Timóthoz). Nem is sejted barátom, hogy most egy családi ünnepélyen vagy jelen.

TIMÓT (meglepetve). Családi ünnepélyen?

BENCZE. Ohajtottam, hogy mint legjobb barátom te is jelen légy s osztozzál boldogságomban.

TIMÓT. Mily boldogságban?

BENCZE. Nem sokára megtudod (Fenn Kamillához). Szabad kérnem egy csésze theát? (Mialatt Kamilla theát önt csészéjébe, sűgva.) Most jelentse ki az eljegyzést.

KAMILLA (sűgva). Hát mégis. . .?

BENCZE (sűgva). Tudja, hogy megsemmisíthetem.

KAMILLA (Irén mellett). Engedjék meg, kedves vendégeim, hogy egy családi titokról értesítem, melyet mai barátságos összejövetelünkkel ünneplünk.

BANKÓ. Halljuk! (Darvas megjelenik az ajtóban.)

KAMILLA. Van szerencsém örömmel jelenteni, hogy ma tartjuk kedves Irén lányom eljegyzését Zátonyi Bencze úrral.

MIND. Éljen! Éljen! (Üdvözölve tolongnak Kamilla és Irén körül.)

IRÉN (elfojtott sikoltással). *Mama!*

KAMILLA (erősen megszorítja kezét). *Hallgass vagy végünk van!*

TIMÓT (megdermedve áll, magában). *Az ő menyasszonya!*

BENCZE (figyelmesen vizsgálja, magában). *Szereti.*

IRÉN (észreveszi Darvast, ki egy lépést tesz előre; reszketve feléje nyújtja kezét, ajka mozog, mintha szólni akarna s aléltan Kamilla keblére roskad).

ELZA. *Szegény leány, nagyon meglepte az örömhír.*
(Mind körülveszik Irént.)

BENCZE (észreveszi Darvast, magában). *Ah! hárman vagyunk?*

A függöny legördül

MÁSODIK FELVONÁS.

Szin, mint az első felvonásban.

ELSŐ JELENET.

Darvas, Borcsa.

BORCSA (ajtót nyitva Darvas előtt). Csak tessék besétálni, itthon van a kisasszony.

IRÉN (a pamlagról, hol szomorú elmerültséggel ült, felugrik). Károly!

BORCSA. Az bizony, testestől-lelkestől. Beszélgesse ki magát vele, lelkem kisasszony; az öreg ténsasszony nincs itthon. (Elmenet, magában.) Azt mondta ugyan, hogy ne ereszszem be. No persze. Ha nem fizeti a béremet, legalább szót sem kell fogadnom. (Dörmögve el.)

MÁSODIK JELENET.

Irén, Darvas.

DARVAS. Még sem szóltak?

IRÉN. Semmit. Azon borzasztó este óta, midőn a szörnyű hirre ájultan rogytam össze, többé szóval sem említették a házasságot. Anyám kerül minden czélzást, s én — oh Istenem! én borzadok ajkamra is venni azt a szót.

DARVAS. Sokszor volt itt Zátonyi azóta?

IRÉN. Nem tudom. Néha láttam, de futottam előle, s úgy látszott, nem igyekezett velem találkozni. Egy hét, egy hosszú kinos hét telt már el így, minden pillanatban reszketve vártam a másik pillanatra, de senki sem szólt, s én nem mertem kérdezősködni, mert félttem, hogy a felelet halálom lesz.

DARVAS. Szegény gyermek!

IRÉN. Most már nyugodtabb vagyok; a hosszú hallgatás alatt ideje volt magához térni megriadt lelkemnek. Azt hiszem, vagy belátta anyám, hogy lehetetlen e házasság, vagy az egész nem is volt egyéb rossz tréfánál, minőket Zátonyi úr gyakran szokott velünk űzni.

DARVAS. Adja Isten! De ha megcsalta reménye, ha e megfoghatatlan hallgatás alatt valami kiszámított terv rejlik, mely hirtelen, váratlanul fogja meglepni, akkor Irén — akkor —

IRÉN (egyszerűen). Akkor meg fogok emlékezni, hogy kezem az ön kezében pihent, és erős leszek.

DARVAS. Köszönöm, nyugodt vagyok, bízom szavában. Hajh! nekünk nem volt arra időnk, hogy ömlengésekkel édesítsük, vallomásokkal erősítsük, esküvel biztosítsuk szerelmünket. Szeretjük egymást, bizunk egymásban és várunk . . . elég ez nekünk; nem szívhatjuk magunkba a szerelem költészetét, sokkal erősebben fojtogatja torkunkat az élet kiméretlen keze. De ábrándok nélkül is, úgy-e Irén, igaz a mi szerelmünk, és eskü nélkül is, úgy-e drága leány, megőrizzük egymásnak szívünket?

IRÉN (kezét nyujtva). Szeretem — más szóval minek esküdjem?

DARVAS. És ez az eskü elég nekem, hogy nyugodtan távozzam.

IRÉN (elereszti kezét, szomorúan). Mégis távozik? És most?

DARVAS. Elhalasztottam utazásomat eljegyzése hírére, mert jelen akartam lenni, mert védelmezni akartam. De egy hét alatt semmi sem történt, s most sietnem kell a munkára, a tetre, hogy jogom legyen kezemet nyujtani kegyednek — fölemelt fővel követelni magamnak. Állást kaptam, Irén, gondolja meg, állást, melyben dolgoznom és használnom lehet, melyben elmondhatom, hogy többé nem vagyok élődő proletár, és helyet fogllok a tisztességes emberek sorában.

IRÉN. És ezért kell elutaznia?

DARVAS. Igen; egy gazdag, jó lelkű úr, ki, — nem tudom, hogyan, — megismerte kétségbeesett helyzetemet, kezét nyújtotta felém, hogy fölemeljen, hogy munkát adjon. Ügyvéddé nevezett ki uradalmában; tegnap hivatott magához, átadta azonnal kinevezésemet, de azt kívánja, hogy tüstént utazzam el Biharba és szedjem rendbe zavart ügyeit. Visszautasítsam-e?

IRÉN. Nem, barátom, tegye kötelességét. És mégis, oh! úgy félek ez elválástól,

DARVAS. Miért? Ha én bizom kegyedben, kevésbbé bizik-e önmagában? Nem lesz hosszú az elválás; mihelyt elintézem az elhalaszthatatlan ügyeket, tüstént visszatérek, és akkor, drága Irénem, lesz jogom anyjától követelni, hogy tartsa meg ígéretét s ne akadályozza boldogságunkat.

IRÉN. Anyám — ígéretét?

DARVAS. Igen, tegnap szóltam vele. Nem türhettem tovább a bizonytalanságot, fölkerestem és egyenesen, határozottan megkértem tőle kezét.

IRÉN. És mit felelt?

DARVAS. Megdöbbsent, habozott, kifogásokat tett, hogy nincs semmi állásom, semmi keresetem. Ekkor már nálam volt kinevezésem és megmutattam. Még nagyobb zavarba jött, fiatalságát, szegénységét emlegette; de végre sürgetésemre, határozott kérésemre megígérte, hogy addig, míg vissza nem térek, semmit sem fog más irányban határozni, s akkor kegyedre bízza az eldöntést.

IRÉN. Hála Istennek!

KAMILLA (kívülről). Isten hozta! Tessék besétálni.

IRÉN. Anyám jön.

DARVAS. Annál jobb.

HARMADIK JELENET.

Előbbieket, Kamilla, Elza.

KAMILLA. Nagyon örülök, kedves Elzám, úgy is oly ritkán látom. Ah! Darvas úr!

DARVAS. Búcsuzni jöttem.

KAMILLA. Hát csakugyan elutazik? Szép, szép.

ELZA (Irénhez). Hogy' van, kedves kicsikém?

IRÉN. Sokkal jobban.

DARVAS. Még ma elutazom; e látogatásom egyszersmind búcsu-látogatás.

KAMILLA. Szerencsés utat, azaz hogy sok szerencsét új hivatalában. (Elzához.) Darvas úr nagyon szép hivatalt kapott, kedvesem.

ELZA. Szerencsét kívánok, uram.

DARVAS. Köszönöm.

KAMILLA. Mindjárt utazik?

DARVAS. Egy óra múlva. Isten önnel, asszonyom; szíves emlékébe ajánlom magamat, s kérem, ne feledje ígéretét.

KAMILLA. Igéretemet? Ah! igen, igen! hogy' feledném? — Én soha sem feledek.

DARVAS. A viszontlátásig, kisasszony; reménylem, nem sokára visszatérek.

IRÉN (kezét nyújtja, halkán). Mindennap várni fogom.

DARVAS. Viszontlátásra hát! (Meghajtja magát a nők előtt s el.)

ELZA. Isten önnel, uram!

KAMILLA. Szerencsés utat! Csakhogy elment! (Irénhez.) Mi az? te sírsz? Ejnye, ejnye!

IRÉN. Nem szégyenlem e könyveket jó barátunkért.

KAMILLA. De szégyenlem én. Ne szólja meg, kedves Elzám, nagyon gyermek még; minden csekélység megrikatja.

IRÉN. Mama — elfeledte...?

KAMILLA. Igaz, elfeledtem Borcsának kiadni a kamra kulcsát. Menj leányom, add ki te. (Irén el.) Nem is képzelem, kedves Elzám, mennyi baj van ezekkel a leányokkal, ha felnőttek. Vagy senkinek se' kellene, s az ember attól fél, hogy a nyakára vénülnek, s tetszik tudni, vén leány... huh! nincs borzasztóbb a világon! — vagy pedig annyi a kérőjök, hogy igazán megáll a szegény anya esze a választásban. No, ez mégis a kisebb baj; hála Istennek, én csak ebbe kerültem. Hiszen

tudja . . . bizalmas . . . izé . . . hogy' is mondjam — barátnéja Benczének —

ELZA. Épen itt jön.

NEGYEDIK JELENET.

Előbbiektől, Bencze.

BENCZE. Itt jó, s hizeleg magának azzal, hogy hívja jó. Üdvözlét a hölgyek legbájosabb párjának.

KAMILLA. Ugyan ne mókázzék . . . beszéljen már egyszer komolyan. Széna-e vagy szalma?

BENCZE. Nem értem a természetrajzi feladványt, oh dicső hölgy!

KAMILLA. No látja, kedves Elza, aztán legyen vele okos az ember. Mindig ilyen.

ELZA. Oh, van szerencsém ismerni, nagyon kedves.

BENCZE. Hölgyeim, ne öljenek meg bókjaikkal, inkább komoly leszek. Parancsoljon hát velem, szent özvegy!

KAMILLA. Hát — megbocsát kedves Elzám, ha jelenlétében beszélek a családi ügyekről — hiszen úgy is be van avatva mindenbe.

BENCZE. Oh, a mindennél is többbe! (Súgva Kamillához.) Kivéve a küküllő-dombi rejtelmeket.

ELZA. Mindnyájunk közös érdeke ez, kedves barátnőm, beszéljen. (Leül s az albumban lapozni kezd.)

KAMILLA. Hát feleljen: megkérte a leányomat vagy nem?

BENCZE. Voltam olyan bátor!

KAMILLA. Komolyan?

BENCZE. A körülmények szerint.

KAMILLA. Ez pedig történt egy hét előtt. Miért hallgat hát azóta, mint a nyúl a bokorban, és miért tiltotta meg nekem is, hogy szóba hozzam lányom előtt?

BENCZE. Tanulmányoztam és adatokat szereztem, oh gyöngéd anyá!

KAMILLA. Mit tanulmányozott?

BENCZE. Hát — a házasság tudományát.

KAMILLA. És megtanulta már? Vagy erre is négy esztendeig kell készülni, mint a prókátorságra?

BENCZE. Készen vagyok; kiadhatja a diplomát anyai áldás formájában.

KAMILLA. Hát csakugyan nőül akarja venni Irént?

BENCZE. Van szerencsém tisztelettel megkérni kezét. Midőn Isten megteremté az embert, mondá: Nem jó neki egyedül lenni.

KAMILLA. Ugyan ne okoskodjék már, beszéljen komolyan.

BENCZE. A lehető legkomolyabban mondom, hogy Irént nőül akarom és fogom venni.

KAMILLA. Már azt gondoltam, hogy csak bolondozott. Köztünk mondvá, jobban is szerettem volna. Tudja-e, hogy Irént más is szereti s meg is kérte?

BENCZE. Igen, Darvas Károly. Épen most ül a vas-
utra s megy Biharba hivatalát elfoglalni. Én szereztem neki.

ELZA (föltekint). Mily nagylelkűség!

BENCZE. Oh én rendkívül nagylelkű és jótékony vagyok. Láttam ezt a szegény fiatal embert, ki minden tudománya mellett sem tud boldogulni... elmentem hát Timót barátomhoz, megható színekkel festettem előtte e derék ifjú szomorú helyzetét, s az én jószívű barátom tüstént állást adott neki, még pedig olyant, melyet sürgősen kell elfoglalni. Így pártolom én az elnyomott tehetségeket.

KAMILLA. És így teszi el láb alól. Helyes. De vissza fog jönni, s megígértem, hogy addig semmit sem határozok Irénről.

BENCZE. Az ígéret szép szó... Nincs egyéb kifogása?

KAMILLA. Azaz, hogy...

BENCZE (megszorítja kezét). Nincs, oh nincs, úgy-e, dicső özvegy és anya? (Letérdel.) Adja rám anyai áldását!

KAMILLA. Ugyan, majd mit mondok! Aztán, mikor akar esküdni?

BENCZE. Ma. (Fölkel és térdét porozza.)

KAMILLA. Micsoda?

BENCZE. E mai nap lesz boldogságom napja.

KAMILLA. Ugyan menjen, hiszen az nem járja.

BENCZE (íratokat vesz ki zsebéből). Itt a dispensatió. A papnál is be vagyunk már jelentve; egy óra mulva várni fog ránk.

KAMILLA. De az lehetetlen. Hiszen csak kell egy kis készület, meg adnom is kell valamit! Csak nem adhatom férjhez úgy, mint az ujjamat.

BENCZE. A szerelem mindent pótol.

KAMILLA. De hiszen menyasszonyi ruhája sincs. Azt akarja, hogy koszorú nélkül menjen esküvőjére?

BENCZE. A maga fején sem volt koszorú, mikor megesküdött a — vértanúval.

KAMILLA (félre). Fulj meg! (Fenn.) Aztán hová viszi? Ide jönnek lakni ebbe a felfordulásba?

BENCZE. A lakás ki van véve, fényesen bebutorozva; itt a czíme. (Jegyet ad Kamillának.)

KAMILLA. Ugy látszik, mindennel elkészült. No hát, ha csakugyan komoly szándéka — Isten neki — bele kell nyugodnom.

BENCZE (hangsúlylyal). Bele kell nyugodnia.

KAMILLA (halkan, bosszúsan). Jó, jó, azért nem kell ijesztgetni... tudom én, mit kell tennem. (Fenn.) Csak legálább szólt volna előbb, hogy azt a leányt előkészítsem.

BENCZE. Miért? Könnyebb a várat hirtelen rohammal bevenni, mint hosszú ostrommal; ha szolgált volna valaha a hadseregben, tudná ezt a katonaregulát.

KAMILLA (mérgesen). Jó, jó! majd mit mondok a hadseregének! — De ha vonakodni fog? — Pedig annyit mondhatok, hogy nem nagyon lelkesül a maga szép szemeiért.

BENCZE. Ez nem az én dolgom. — Egy óra mulva jövök esküvőmre, s reménylem, hogy menyasszonyom készen fog várni.

KAMILLA. De hát mit tegyek vele? Hogy' fogjak hozzá?

BENCZE. Hol van az a leány, ki szerető anyja parancsának ne engedelmeskednék?

KAMILLA. Megyek hát, mindjárt előveszem. Bocsásson meg, kedves Elizám, de látja, nagyon rövid az időm, nyakra-főre sürget ez a rettenetes ember.

ELZA (gúnyosan). Oh! a szerelmesek nagyon türelmetlenek.

BENCZE. Borzasztóan türelmetlenek. Siessen hát drága anyám; — oh! mily édesen czirógatja ajkamat e szó! — siessen, ne áldozza fel gyermekei boldogságát a hideg udvariasságnak. Mi ketten majd csak eltöltjük addig az időt. (Kamilla el.)

ÖTÖDIK JELENET.

Bencze, Elza.

ELZA (fölkel). Te, tudod, hogy én sajnálni kezdem ezt a szegény leányt?

BENCZE. Ez épen úgy bizonyítja jó szivedet, mint azt, hogy igazságtalan vagy irántam, kedves Elizám. Micsoda sajnálni való van azon, ki nőmmé lesz? Nem tettelek téged is boldoggá?

ELZA. Oh igen, elválásunk napján; — de mit gondolsz, nem lehetne ezt a szegény leányt más módon boldogítanod?

BENCZE. Lehetetlen! A hol nincs esküvés, ott elválás sem lehet. Ez a törvény.

ELZA. És oly bizonyos vagy játékról?

BENCZE. Épen oly bizonyos, mint a te kedves Bénid, mikor kigusztálja a «slágert». Nem hiában vártam és tanulmányoztam egy hétig. Az a láng, mely derék Timót barátom szívében az első látásra felcsapott, valódi mély érzésből tört ki és nem fog többé elaludni. Az első hirre megdöbbsent, boldogtalan lett; aztán előállt a hála, gyöngédség, barátság s több eféle nemes érzélem, melyek dúsan tenyésznek keblében; s hősi lemondással föltette magában, hogy nem árulja el a barátságot, visszavonul és azóta szenved, sóhajt titokban.

ELZA. Ejnye be jól ismered a nemes érzelmeket, mikor üzérkedni lehet velök. De így ismered-e a női szívet is?

BENCZE (udvariasan). Gazdag tapasztalásokat tettem a tieden, kedves Elzám.

ELZA. Vigyázz, én azt sejtem, e leány szerelmes abba a fiatal emberbe.

BENCZE. Hát aztán? Minden lánynak megvan a maga bizonyos fiatal embere, kinek sohasem lehet a nejevé. Neked is volt, mégis...

ELZA. Igen, mert bennem volt annyi könnyelműség, hogy a te iskoládban frivolitássá válhatott.

BENCZE. Minden leányban van annyi könnyelműség, hogy iskolámba járhasson.

ELZA. Azt hiszed? Hátha a nők között is van különbség?

BENCZE. Nincs. Mind egyformák. Bocsáss meg, kedves Elzám, de tudod, mi már túl vagyunk azon, hogy bókokat mondjunk egymásnak. — A nők mind egyformák, hiú, gyenge, alsórendű teremtések; nincs bennök akarat, erő, határozottság; nincs köztük egy sem, a ki merész homlokkal szembe álljon a viszonyokkal, az előítéletekkel és kihívja maga ellen a végzetet — oh nincs! A kit meg nem tántorít a hiúság, megejti a szenvedély; a kit meg nem hajt a kaczérság, megtöri a nagyra-vágyás, vagy a büszkeség, vagy a jó hír elvesztésének félelme — oh legkivált ez! — nem a belső érték kell nekik, hanem a külső máz: «Mit mond a világ?» «Mit beszélnek az emberek?» — festék, kendőzés, minden — az arczon, a lelken, a szemöldön, a beszéden — s készek mindenre inkább, hogysem le engedjék törölni ezt a festéket —

ELZA. Elég már a jóból. Látszik, hogy soha sem voltál szerelmes.

BENCZE. Nem, — bocsáss meg, hogy szemedbe mondom, kedves Elzám, de már nagyon benn vagyunk az őszinteségben.

ELZA. Oh, nagyon jól tudom. Nem is neked való ez...

maradj te csak a te mesterségednél. Menj a magad útján; de annyit mondok, meg ne csalj; tudod, hogy ismerlek . .

BENCZE. Eltévesztetted az ige-számot, angyalom. Talán inkább úgy mondanád, hogy ismerjük egymást. Ha nekem szükségem van reád, azt hiszem, én sem vagyok rátok nézve megvetendő szövetség.

ELZA. Az igaz, hogy gyönyörű egy kompánia vagyunk mi, galambom. És ha meggondolom, hogy valaha én is oly gyermektegy tiszta leány voltam, mint ez (az ajtó felé mutatva) — hogy úgy tudtam érezni, ábrándozni, hinni, mint ő — és most végigtekintek azon a sivár tarlón, melyet szivemben hordok, és mindenütt a te kezéd nyomára ismerek . . . oh akkor kedvem jön — (hirtelen magához tér s elkaczagja magát). Hallod-e galambom, mégis csak nagy gazember vagy te!

BENCZE (fenyegetőleg). Elza!

ELZA. No csak ne forgasd a szemedet, nem ijedek meg!

BENCZE. Azt mondom, elégedjél meg a tűszúrásokkal, ne akarj mélyebbre vágni a késsel; mert vigyázz, hiába dicsekszel, még sem ismersz egészen.

ELZA. Volnának még egyéb rejtett jó tulajdonságaid is?

BENCZE. Könnyelmű, frivol vagyok, igaz; nem hiszek a nagy szavakban, szent érzésekben, magasztos eszmékben, s más efféle hóbortban, igaz; szemébe nevetek az ábrándozó bolondnak és a szenteskedő képmutatónak, igaz; letépem a valóságról a csillogó czafrangot és meztelenül ölelem magamhoz — nem tagadom; nevezd frivolnak, hitetlennek, akár gonosznak, nem bánom, nevetek rajta épen úgy, mint kinevetek, kigúnyolok mindent a világon; de vigyázz, nekem is van érzékeny oldalom, ne ingereld!

ELZA. Oh igen! a becsület, az ősi név becsülete! Ismerjük. Nem loptál, nem raboltál, talán még váltót sem hamisítottál, csak érzelmekkel kereskedel. Nagypád, apád borát, búzáját adta el pénzéért, te csak a feleségedet — oh! becsülettel, törvényes úton. Értelek,

galambom, menjünk tovább. Tolvaj ne tegyen a tolvajnak szemrehányást.

BENCZE (keserűen). Pénzéért, pénzéért! ez az örökösszemrehányás! De hát kinek a bűne az? Tehetek én arról, hogy az élet igényekkel áll elém, melyeket csak pénzzel lehet kielégíteni? Én teremtettem a társadalmat, én alkottam meg viszonyait? Más gyermek még apja térdein lovagol, mikor én már tüzes paripámon nyargaltam apám rétjein, erdeiben, és tudtam, hogy az a paripa még nincs kifizetve és hogy az a rét, erdő rég a hitelezőké. De láttam, hogy úgy is lehet élni, és az eladósodott erdőnek még a levelei is azt zizegték fülemben, hogy a született úrnak úri módon kell élni. Azt tudtam, hogy van nevem, címerem, és hogy annak meg kell felelnem; de arra senki sem tanított, hogyan szerezzek rá eszközöket. Megvan, meg kell lenni, rangom követeli, megkívánják tőlem, vagy azt mondják, komisz ember vagyok. Megszoktam a fényt, a kényelmet, szükségemmé vált épen úgy, mint a levegő; és ha a fojtogatott embernek joga van megharapni a kezét, mely torkát szorítja: mért ne lett volna nekem jogom, megvetni azt a társadalmat a maga közönséges fogalmaival, mely csak követelt, de nem adott, igényeket támasztott, de nem elégített ki? Elégedjék meg azzal, ha megtartom törvényeit és nem jövök összeütközésbe a büntető törvénykönyvvel — a többi az én dolgom.

ELZA. Elég lesz már galambom, mert utoljára azt is kisütöd, hogy valóságos szent vagy, a kihez búcsut járnak az emberek. Kár volt ezt a szép védbeszédet tartanod, hiszen úgy is tudod, nem foglak gátolni abban, hogy — hogy' is mondtad? — bátran beleharapj a társadalom fojtogató kezébe. Csak harapj.

BENCZE (visszaesve rendes hangjába). No a te apró fogácskádat is meg fogja érezni. Reményilem, nem feledted el, mit kell tenned.

ELZA. Hogy felejteném el, a mit te mondasz?

BENCZE. Timót nemsokára itt lesz. Menyasszonyi ajándékot hoz arámnak; előbb megkérdezte tőlem,

nincs-e ellenemre? Nagyon gyöngéd ember, a világért sem árulná el a barátságot.

ELZA. Tudok mindent, jobb lesz hát, ha sietsz dolgozdra. Ki látott ilyen hanyag vőlegényt?

BENCZE. A viszontlátásig, drága barátnőm!

ELZA. A viszontlátásig, drágálatos barátom. (Bencze el.)

HATODIK JELENET.

Elza, később Bankó.

ELZA (egyedül). Ha nem tudnám, hogy ez a szegény leány utoljára is boldoggá lesz, bizony lelkemre venném a dolgot. No de ez a pár hónap nem a világ, tudom magamról. Ah! az a szegénység, az a szegénység!

BANKÓ (benéz az ajtón). Itt vagy?

ELZA. Nem vagyok.

BANKÓ (bejő). Nem vagy itt? Asszony, mit jelent ez? Azt hiszed, a miért nem vagy régiség, nem látlak meg egész életnagyságban e szoba közepén? Még egyszer kérdem, mit jelent ez?

ELZA. Édes Bénikém, ez azt jelenti, hogy a te számodra nem vagyok itt. Hagyj magamra, dolgom van.

BANKÓ. Micsoda dolgod lehet neked, a melyben férjed fölösleges?

ELZA. Dehogy vagy fölösleges; hanem majd később mondom el, most nincs időm.

BANKÓ. Nincs időd? Hova lett? Talán Bencze vitte el? A lépcsőn találkoztam vele.

ELZA (szórakozottan). Igen — igen — hagyj magamra...

BANKÓ. Bencze vitte el az idődet? Talán még egyebet is? Gyanús nyilatkozat.

ELZA. Ugyan ne gyerekeskedjél!

BANKÓ. Hallod-e Elzám, én ugyan tudományos szempontból nagy barátja vagyok minden régiségnek; hanem vannak bizonyos régi dolgok, melyeket nem szeretnék újra napvilágon látni.

ELZA (megveregeti arcát). Oh te kis buksi! talán csak nem vagy féltékeny?

BANKÓ. Az épen nem — hanem —

ELZA. Reményilem is.

BANKÓ. Hanem tudós szemem úgy veszi észre, hogy mindebben lappang valami, a mit nem értek. Már pedig az nem járja, hogy én, a ki tudom, milyen vaslábasban főzött ezelőtt kétezer esztendővel a Gracchusok anyja, most ne tudjam, mit főz a saját feleségem?

ELZA. Neked hivatalt.

BANKÓ. Úgy? Az már más. Aztán milyen hivatal lesz? Méltó hozzám?

ELZA. Válogathatsz benne. Elég az hozzá, hogy úrrá teszek, a te dicsőségeden dolgozom, a míg te, hálátlan kis buksi, ide jössz Othellót játszani.

BANKÓ. Dehogy játszom; csak érteni szeretném...

ELZA. Hát még most sem érted?

BANKÓ. Persze, hogy nem.

ELZA. Menj Benczéhez, ő majd megmagyarázza; te pedig tégy meg mindent, a mit mondani fog neked

BANKÓ. Ebből áll a hivatalom?

ELZA. Dehogy! Ez által fogod megszerezni.

BANKÓ. Ah! úgy!

ELZA. No érted most?

BANKÓ. Nem.

ELZA. Bencze ma nőül.

BANKÓ. Szegény kis lány!

ELZA. Majd elhallgatsz! Ez a házasság fog neked fényes hivatalt szerezni.

BANKÓ. Ah! úgy?

ELZA. No, érted most?

BANKÓ. Nem.

ELZA. De azt érted, hogy én mindent a te javadra teszek, s hogy te hálátlan kis szörnyeteg vagy?

BANKÓ. Nem, ezt sem értem, de elhiszem, ha te mondod. (Megesókolja Elza kezét.)

ELZA. Most hát siess Benczéhez és tégy mindenben utasításai szerint. Te léssz a tanú.

BANKÓ. Hol?

ELZA. Bencze esküvőjén.

BANKÓ. Ah! úgy?

ELZA. Érted most?

BANKÓ (hosszas gondolkozás után). Nem.

ELZA. De azért megteszed, a mit mondtam?

BANKÓ. Hogyne tenném meg, a mit te mondasz?
Aztán biztos a fényes hivatal?

ELZA. A legbiztosabb.

BANKÓ. Futok Benczéhez. (Indul, de visszatér.) Szeretnék tanfelügyelő lenni; azt hiszem, elég tudományom van hozzá.

ELZA. Kérlek édes Bénim, siess már!

BANKÓ. Megyek angyalom! — (Kézet csókol Elzának.)
Pompás terv lehet, csak hogy nem értem. (El.)

ELZA (magában). Boldog, a ki nem érti; bár én is ezt mondhatnám magamról.

BANKÓ (visszajő). Azt hiszem, ha képviselővé tennétek, fölérne minden hivatallal.

ELZA (türelmetlenül). Ha sokáig késel, semmi sem lesz belőled.

BANKÓ. Még csak az kellenel Fölébredt az oroszlán,
s azt bömböli: hivatal vagy halál! Megyek Benczéhez.
(Félre). Talán ott megértem. (El.)

HETEDIK JELENET.

Kamilla, Elza, Irén, Borcsa.

ELZA. Most fogjunk a munkához.

KAMILLA (kívül). Fogd be a szádat! Ki kérdezett?

BORCSA (kívül). Akár kérdeznek, akár nem kérdeznek,
kimondom, hogy ez nem járja.

ELZA (magában). Az ellenség segédcsapatot kapott.

KAMILLA (kívül). Takarodjál dolgozdra! (Boszúsan bejő. Utána Irén és Borcsa.) Nézze meg az ember ezt a szemtelenséget! — Ah! itt van még kedves Elzám? — Képzelve csak ennek a leányzónak, ennek a cselédnek a vakmerőségét.

BORCSA. Ha cseléd vagyok is — bért ugyan nem

igen látok, — azért van szám és a míg szám van, mindig azt mondom, hogy az nem járja. Ha nem szereti, hát punktum. Keressen magának más feleséget. Ki látta azt, úgy fenyegetni, kínozni a szegény kisasszonyt, hogy majd így lesz, majd úgy lesz . . .

IRÉN. Édes Borcsa, hagyjon magunkra.

BORCSA. Megyek, lelkem kisasszony; de én mondom, ne hagyja magát! (El.)

NYOLCZADIK JELENET.

Kamilla, Elza, Irén.

KAMILLA. Hallatlan szemtelenség! — Még ma elcsapom.

ELZA. Csillapodjék le, kedves barátnőm.

KAMILLA. Hova leszünk, ha a cselédek is be mernek avatkozni a családi ügyekbe?

ELZA. Mit tett?

KAMILLA. Mit? Hát a mint beszélek a leányom lelkére — igaz, hogy egy kicsit hangosan beszéltem — egyszerre csak beleszól és elkezd nyelvelni, hogy ez nem járja, a kisasszony mást szeret, egy szóval biztatja ezt a makacs leányt, hogy ne fogadjon nekem szót.

ELZA (Irénhez). Nem akar Zátonyi nejévé lenni, kedvesem?

IRÉN (hidegen). Nem, asszonyom. (Kamillához.) Anyám, azt hiszem, nem szükséges erről idegenek előtt beszélni.

KAMILLA. Elza nem idegen! ő legjobb barátnőm; bizony okosabban tennéd, ha rá hallgatnál.

ELZA. Bocsásson meg, kedvesem, ha szíve ügyeibe avatkozom; de higye el, a legőszintébb barátság beszél belőlem. Mondja, micsoda kifogása van Zátonyi úr ellen?

IRÉN. Nem szeretem.

KAMILLA. Ezt bizonyosan a könyvekből tanulta!

ELZA. Nem a szerelem a boldog házasság alapja, hanem a tisztület, s ezt Zátonyi úr a legnagyobb mértékben megérdemli.

KAMILLA. Hát én mit mondtam?

ELZA. Előkelő családból való, művelt, finom, elég vagyonos, hogy kényelmessé tegye életét, s elég érett, hogy megóvja az ifjuság veszélyeitől.

KAMILLA. Én is épen ezt mondtam — csak hogy nem ilyen szépen.

ELZA. Pedig sok veszély környezi kegyedet, kedvesem . . . sok veszély a rágalom, a félreértés, s kísértések alakjában, melyekről sejtelve sincs.

KAMILLA (bámulva). Még nekem sincs.

ELZA. Kegyed szép, ifjú, ártatlan. Most még szerető anyja oldalán, az ő bölcs felügyelete alatt biztosítva lehet az élet ezernyi támadása ellen; de gondolja meg, ha ő nem lesz többé. . .

KAMILLA (szemeit törölve). Bizony gondold meg, én sem vagyok halhatatlan, ötven körül járok már.

ELZA. Sőt még most is, anyja szárnyai alatt, az ő szigorú, mindent látó szeme előtt, ki van téve oly veszélyeknek, melyeknek lehetősége is már a legnagyobb megbántás és megalázás, s melyek ellen csak az erős férfiúi kar védheti meg.

KAMILLA. Hallod?

ELZA. Nem akartam szólni, nem akartam fellázítani lelkét, — de most belátom, hogy gyöngédségből és kiméletből nem szabad elhallgatnom, mily sértő félreértéseknek, mily megalázó kísértéseknek van mostani helyzetében kitéve. Timót, a gazdag Timót, néhány nap előtt — általam — nem tudom, honnan vette azt a vakmerőséget, hogy általam akart ily ajánlatot tenni, — azt hitte tán, hogy a szegénység mindenre képes, és büntetlenül lehet arczul ütni. . .

KAMILLA (türelmetlenül). Micsoda ajánlatot?

ELZA. Bocssáskarik meg, ha kimondom — nehezen akarja a szó elhagyni ajkamat — azon ajánlatot tette — de legyenek meggyőződve, eléggé torkára forrasztottam arczátlanságát —

KAMILLA. Szent Isten! mit akar hát?

ELZA. Hogy Irén kisasszonyt kedvesévé tegye.

IRÉN (sikoltva). Ah! (Anyja keblére rejtí fejét.)

KAMILLA. Micsoda! nézze meg az ember! azzal az ártatlan birka-ábrázatával miben töri a fejét? (Irént csitítva.) No, no, ne sirj olyan keservesen. (Felpattanva.) Hiszen csak kerüljön a szemem elé, majd megtanítom ember-ségre! (Irén fejét simogatva.) Csitt, csitt, elég lesz a sirás; — látod, így bánnak a szegény leánynyal, ha nincs oltalmazója. (Felpattanva.) Ejnye gézengúz kötnivalója! kikapárom azt a birka-szemét, csak elém kerüljön.

BORCSA (bcszól az ajtón). Timót úr ide kinn van; azt kérdi: bejöhet-e?

IRÉN (Kamilla keblére hajoltan). Nem, nem!

KAMILLA (Irén fejét simogatva). De csak jöjjön be, épen jókor jön.

ELZA. Az Istenért, el ne ragadtassa magát. Borcsa várjon még . . . (halkan) legyen óvatos. Az ily vakmerőségben legszegényítőbb az, hogy megtörténhetett, s nyíltan tudomást venni róla, már magában megalázás. Szemrehányással, zajjal csak feltünővé tenné a dolgot s tudtára adná az egész világnak. Mérsékelje tehát méltó felháborodását s bízza rám ez ember elfogadását.

KAMILLA. Jól van, kedvesem; de jól lefőzze, mert máskép bele szólok.

BORCSA (ismét beszól). Bejöhet-e, vagy elküldjem?

KAMILLA. Jöhet.

ELZA. Foglalják el helyeiket, s hagyják rám a szót. (Letűlnék.)

KILENCZEDIK JELENET.

Előbbieket, Timót.

TIMÓT (félénken jő). Alásszolgája — van szerencsém — bocsánat, hogy bátorkodom — (Előbbre jő, elhallgat s zavartan néz körül).

ELZA. Minek köszönhetjük e szerencsét, Timót úr?

KAMILLA (közbe szól). Nagy szerencse. . .

ELZA (megfogja kezét). Kérem, kedves barátnóm. . .

TIMÓT. Vagyok olyan bátor — Bencze barátom

tudtával — szerencsét kívánni kedves menyasszonyának — és — és —

ELZA. Nagyon kegyes Timót úr. Meg vagyunk győződve, hogy tiszta szívből fakad jó kívánsága.

TIMÓT. Oh, a legtisztább szívből . . . és azért, ha nem sértem meg, bátor vagyok — (Iréhez megy és zsebéből ékszeres tokot vesz ki.) Bencze barátom tudtával — csekély menyegzői ajándékot —

IRÉN (hidegen). Köszönöm, uram, nem fogadom el. (Fölkel s el az oldalajtón.)

TIMÓT (zavartan). Nagyon sajnálom — boldog lettem volna — alásszolgája — (Zsebébe teszi a tokot).

ELZA. Bencze barátja tudtával. . .

TIMÓT. Igen, mindenesetre.

KAMILLA. És mindent tud Bencze barátja, ha szabad kérdenem?

TIMÓT (meglepetve). Mindent.

ELZA. Nincsenek-e oly titkok, melyeket egyik barát a másiktól rejtegetni szokott?

TIMÓT (folytonosan növekedő zavarral és meglepetéssel). Nem tudom — meglehet.

KAMILLA. És a melyekért egyik barát le szokta vágni a másik fülét.

TIMÓT. A fülét?

ELZA (megfogja Kamilla kezét). Kérem, kedves barátnőm. . . Oh Timót úr valódi antik módon fogja fel a barátságot.

TIMÓT. Antik módon! (Félre.) Mi lelte ezeket?

ELZA. Szerinte egyik barát sem élhet a másik nélkül; testök, lelkök, vagyonuk, mindenök közös.

TIMÓT (meghajoíva). Oh, igen.

KAMILLA. És Timót úr semmit sem vesz ki ebből a közösségből?

TIMÓT (meghajolva, Kamilla felé). Semmit. (Félre.) Bókolnak ezek, vagy gorombáskodnak?

ELZA. Mily kár, hogy a mai világ oly kevésbé érti az antik erényeket.

KAMILLA. És más neveket szokott nekik adni.

TIMÓT. Más nevet? Valóban?

ELZA. Például a jótékonyságot . . . nagylelkű ajándékot. . .

KAMILLA (közbe vág). Csábításnak mondja.

TIMÓT (ijedten). Csábításnak?

ELZA. Kérem, kedves barátnőm . . . nem azt akartam mondani, csak annyit, hogy a jótékonyságban mindjárt mellék czélokat látnak. . . Oh, ez a kor nagyon igazságtalan, nem akarja belátni, hogy a jótévő kéznek joga van arczul is ütni. . .

KAMILLA. És alanizsnáiért ezres kamatot venni.

TIMÓT (ki eddig zavartan hajlongott a beszélők felé). Kamatot? (Félre.) Szent Isten! ezek sejtenek valamit.

ELZA. Oh! de Timót úr nemesen fogja fel a gatzdagság hivatását . . . jót tesz azért, hogy jót tegyen.

KAMILLA. Nem pedig, hogy vásároljon.

TIMÓT. Semmi esetre. (Félre.) Jobb lesz innen elmenni.

ELZA. Tudja, hogy a szegényekben is van büszkeség.

KAMILLA. És nem mindenök eladó.

TIMÓT (félre). Bizonyosan megsejtették szerelmemet és félreértették. Szépen vagyok; és nem szólhatok; nem engedi a barátság. (Fenn) Ajánlom magamat, — bocsánat, hogy alkalmatlankodtam — — alásszolgája — (Menet félre.) No itt ugyan szép hiremet viszik. (El.)

KAMILLA. Szerencsés utat!

ELZA. Ez megkapta a magáét. Most megyek, kedves barátnőm, beszéljen leánya lelkére, itt az elriasztó példa, tanulhat belőle. Viszontlátásra, kedvesem. (Félre.) Futok, még utólréhetem azt a szerencsétlent. (El.)

KAMILLA. Köszönöm, kedves Elzám. (Az oldalajtón beszél.) Jer ki, egyedül vagyok, beszéljünk komolyan.

TIZEDIK JELENET.

Kamilla, Irén.

KAMILLA. No még sincs kedved férjhez menni? Hallgatsz, lesütöd a fejedet? Szeretnél talán több ily ajánlatot kapni?

IRÉN. Anyám!

KAMILLA. Jó, jó — tudod, hogy nem úgy értettem. De magad is beláthatod, hogy két kézzel kellene kapnod a szerencsén. Leány vagy, szegény vagy, gyenge vagy . . . ebben a rossz világban mindenki azt hiszi, hogy büntetlenül bántalmazhat. Örülj, ha akad egy derék ember, a ki tisztességes módon nőül vesz és megoltalmaz.

IRÉN. Anyám tudja, hogy Károly szeret és nőül akar venni. Miért kényszerít máshoz? Nem lesz ő elég oltalom számomra?

KAMILLA. Lári-fári! nőül vesz, nőül vesz — azt mondta és elutazott. Ki tudja, mikor jön vissza; ki tudja, lesz-e akkor kedve beváltani ígéretét?

IRÉN. Én bízom benne.

KAMILLA. De nem bízom én. Az ő szép szavára bizony nem szalasztom el a kínálkozó szerencsét.

IRÉN. De anyám, én szeretem Károlyt, egész lelkemből szeretem, és szavamat adtam neki . . . megesküdtem, anyám! nem lehetek esküszegő.

KAMILLA. Az ilyen esküt azért teszik, hogy ne tartásák meg. No hiszen, szépen állna a világ, ha minden leány ahhoz menne, a kinek hűséget esküdött. Aztán az a szerelem — mi az a szerelem? — Parádé, melyet a gazdagok megengedhetnek magoknak, ha kedvök tartja; de a szegény leány örüljön, ha férjet kap szerelem nélkül; — majd megjő a szerelem azután, ha akar.

IRÉN. Oh, anyám, ne kínozzon! Mit mondjak hát? Mondjam azt, hogy gyűlölöm Zátonyit . . . hogy meghalok keze érintésétől?

KAMILLA. Ettől nem szoktak meghalni a leányok. (Félre.) Az idő halad, mindjárt itt lesznek, s még semmire sem mentem vele. Mit tegyek? mit tegyek? (Fenn.) Hova legyek veled, te rossz gyermek? Ha átkaim nem fognak rajtad, — ha fenyegetéseimtől nem ijedtél meg: micsoda anyád vagyok akkor én neked?

IRÉN. Anyám, anyám! nagy hatalmat adott Isten az

anya kezébe gyermeke fölött — vigyázzon, ne éljen vele vissza — Isten egykor számon fogja kérni.

KAMILLA (megrendül, magában). Mit beszél? — (Fenn.) De hisz én boldogságot akarom; jobban meg tudom ítélni, mint te, mi válik javadra.

IRÉN. Nem lehetek azzal boldog, a kit nem tudok becsülni.

KAMILLA (türelmetlenül). Persze, neked mindenre van szavad. Ugyan hol tanultad? Hálátlan! Azért neveltelek, ápoztalak, szerettelek, hogy legfőbb kívánságomat se tedd meg?

IRÉN. Mindent anyám, csak ezt ne! . . .

KAMILLA (egyre türelmetlenebb és izgatottabb). De én épen ezt akarom! Ha szófogadó vagy, ne válogass a kötelességekben.

IRÉN (halkan). Nem tehetem.

KAMILLA. De hát mit tegyek veled, te szívtelen! (Magában, kezét tördelve.) Ah Istenem! Istenem! mintha lép-teket hallanék már. — (Fenn.) Te, te, a ki úgy hozzá szoktál az engedelmességhez, hogy engem egészen elszoktattál a parancsolástól, te mersz velem így szembe szállni? Ki tanított erre? ki lázított fel? ki gyújtotta ezt az ellenséges tüzet szemedben?

IRÉN. A szerelem!

KAMILLA (mindig ingerültebben). Szép szó! Aztán szeres-sétek anyák gyermekeiteket, kínlódjatok, szenvedjete-k értök — egy szép napon majd elsétál előttem valami idegen ember, és zsebre rakja mind azt a hálát, szere-tetet, minek magvát ti magatok számára vetettétek. Mehettek aztán koldulni, téphetitek ősz hajatokat, el-pusztulhattok a szalmán — gyermeketek vigan paza-rolja másra, a mivel nektek tartozik, és nem érez lel-kében semmi furdalást, mert van mentsége, szép ment-sége: a szerelem! Menj, menj, megtagadlak, többé nem vagy leányom, nem ismerlek. (Székre roskad, s arcát kezébe temetve heves sírásba tör ki.)

IRÉN (lassan Kamillához megy, s kezét karjára teszi). Anyám, ne sirjon, minden büntetést kiállok, csak ezt nem.

KAMILLA. Váljék tűzzé minden könnycseppem és égesse örökre hálátlan lelkedet. . . Te, te, a ki megöölöd anyádat, nem — többet téssz vele — a szégyen bélyegét sütöd arczára.

IRÉN (reszketve). Anyám, az égre!

KAMILLA. Igen, igen, a szégyent! Ha átkaim, fenyegetéseim meg nem hatottak, hadd indulj meg könnyeimre! Könyörülj rajtam, gyermekem! — Ne hidd, hogy erőszakolnálak, ha magam nem állnék sokkal erősebb kényszerítés alatt. Tudj meg, hogy hatalmában vagyok azon embernek, hogy a szégyen, talán a börtön vár reám. . .

IRÉN. Anyám, anyám, nem akarok többet hallani!

KAMILLA. Nem! te kényszerítettél, hogy piruljak előtted . . . hallgasd végig szégyenemet! — Oly tetteket követtem el a múltban, melyek gyalázatot, büntetést hoznak fejemre. Ez ember mindent tud, bizonyítványai vannak, kezében vagyok. Most tudod. Menj hát, nyisd ki előttem börtönöm ajtaját.

IRÉN (megsemmisülve áll egy ideig, kezébe temetve arcját. Szünet mulva sápadtan, halkan). Mikorra kívánja az esküvőt?

KAMILLA (keze után nyúl, hogy megcsókolja).

IRÉN (visszakapja kezét). Mikorra kívánja az esküvőt?

KAMILLA. Ma, azonnal. Tehát megegyezel?

IRÉN (merev tekintettel). Anyámért teszem.

KAMILLA (megrendül — egy lépést hátrál — azután félénken Irénhez lép). Irén, félek tőled, így még nem láttalak.

IRÉN. Így még nem szenvedtem.

KAMILLA. Gyermek, ne rémíts. Mit fogsz tenni?

IRÉN. Kötelességemet. (Indul.)

KAMILLA. Hová mégysz?

IRÉN. Menyegzőmre készülök. (Lassan el.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

Kamilla egyedül.

Ah! Csakhogy vége van, magam sem birtam volna tovább. . . Oh, hogy az Isten verje meg azt a Benczét!

Bár soha se láttam volna! — Mintha olyan lelki-furdalás-félét éreznék. . . De hát mit tegyek? — Egyiknek áldozatul kellett esni és utoljára is, az ő áldozata nem olyan nagy . . . férjhez megy, boldog lehet . . . majd vigyázok rá, hogy férje jól bánják vele. — Száz ilyen házasságnak lett már nagyon jó vége . . . aztán én neveltem, anyja voltam, épen mintha saját szülött leányom lett volna . . . ő is tehet értem valamit . . . meg is teszi . . . belátta, hogy meg kell tennie szó nélkül. — Szó nélkül . . . épen ez ijeszt meg; inkább sírt, panaszkodott volna . . . de ezt a sápadt arcát, merev szemét álmomban is fogom látni. (Az ajtó nyílik.) Ki ez? Milyen ijedős lettem.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Kamilla, Mosolygó.

MOSOLYGÓ. Én vagyok — itt az idő — dologra — sok levél. (Leveleket vesz ki zsebéből.)

KAMILLA. Eh! van is arra most idő! Nagyobb dolgunk van itt . . . mindjárt megyünk a templomba, esküvőre.

MOSOLYGÓ. Férjhez megy? — Gratulálok. — Ki a boldog?

KAMILLA. Ugyan ne boszantson maga is! Csak nem hiszi, hogy én mennék férjhez?

MOSOLYGÓ. Miért ne? Nagyobb bolondokat is tesznek az asszonyok.

KAMILLA. Köszönöm; nekem nincs rá kedvem. Irén megy férjhez, még pedig találja ki, kihez?

MOSOLYGÓ. Nem tudok találgatni.

KAMILLA. Zátonyi Benczéhez. Mit mond hozzá?

MOSOLYGÓ. Jó parti — sokra viszi — nagy gazember.

KAMILLA. Maga ugyan szépen dicséri az embereket.

MOSOLYGÓ. Nagy dicséret — ügyes gazember, — csak vigyázzon, rajta ne kapják — mint engem —

ügyetlen gazember — nagy különbség. Jó lesz anyai tanácsnak.

KAMILLA. Majd mit mondok az anyai tanácsának. Legalább vigyázzon, Irén előtt ne beszéljen ilyen vadakat, ő még nem ismeri a maga bogarait.

MOSOLYGÓ. Nincs dolog — haza megyek.

KAM'LLA. De csak maradjon itt. Ki tudja, mire lesz szükség, s magát mindenre lehet használni. Várjon itt, míg én öltözni megyek. (El.)

MOSOLYGÓ. Mindenre lehet használni — igaz — volt idő — hajh! — nekem is volt szép feleségem — csak házasodjatok, bolondok!

TIZENHARMADIK JELENET.

Mosolygó, Irén.

IRÉN (gyorsan jó). Mosolygó úr, szavát hallottam, kérem, hallgasson meg egy pillanatra.

MOSOLYGÓ. Tessék.

IRÉN. Gyermekkorom óta ismerem önt, napról-napra láttam, s bár ritkán szólt hozzám, talán észre sem vett, mindig vonzódtam önhöz, oh! mert láttam, hogy boldogtalan, s különös álarcza alatt egy mélyen szenvedő szív fájdalmát rejtegeti. . .

MOSOLYGÓ. Nagy emberismeret — semmit sem tudok róla —

IRÉN. Oh, igen, megértettem önt, öntudatlanul osztottam fájdalmában és szívem vonzódott hozzá, mintha előre érezte volna, hogy valaha maga is társa lesz boldogtalanságában. A jóslat teljesült . . . a pillanat megjött . . . ön, a kinek bánatát egykoron megértette a gyermek — ön meg fogja érteni a leány boldogtalanságát.

MOSOLYGÓ. Meglehet — niben segíthetek?

IRÉN. Ismeri Darvas Károlyt?

MOSOLYGÓ. Jól ismerem . . . semmi sem lesz belőle. . . becsületes ember.

IRÉN. Néhány pillanat múlva egy szót fog ajkam ki-
mondani, mely örökre lezárja azt előle. Nem beszél-
hetek vele, nem igazolhatom magamat — oh! tegye
meg ön, mondja meg neki, hogy én nem voltam hit-
szegő, nem feledtem el eskümet. . .

MOSOLYGÓ. Megmondom.

IRÉN. Mondja meg, hogy oly kényszernek engedett
akaratom, mely előtt meg kellett hajolnia; mondja meg,
hogy nem lehetett más választásom, ne vessen meg, ne
átkozzon!

MOSOLYGÓ. Megmondom.

IRÉN. És mondja meg, hogy többé nem szabad en-
gem látnia, hogy feledjen el, legyen boldog, hogy én
mindennap ezért fogok imádkozni Istenhez — mondja
meg —

MOSOLYGÓ. Még ma útra kelek hozzá.

IRÉN. Köszönöm, nem csalódtam önben. (Meg akarja
fogni kezét.)

MOSOLYGÓ (hátra teszi kezét). Hozzá ne nyuljon — nem
érdemes rá — húsz év óta nem érintette becsületes kéz.

IRÉN. Oh ne vonja el tőlem kezét, egyetlen jó barát-
om! (Megesőkolja kezét.)

MOSOLYGÓ (ijedten elrántja kezét). Mit tett? meggyalázta
magát — ezt a kezét — egy gazember kezét — (meg-
indulásával küzdve) ne hagyja magát — nem kényszerít-
hetik — ismerem a törvényt — sokszor elcsavartam —
ne hagyja magát —

IRÉN (kitörő zokogással Mosolygó keblére borul). Oh, hisz ön-
nek sem mondhatom el egész boldogtalanságomat!

MOSOLYGÓ (legnagyobb zavarban, nyakát csavarva, hogy kivonja
Irén öleléséből). Hagyjon el — nem érdemlem — gazember
vagyok — soha se tették velem — ne hagyja magát —
mondjon nemet az oltárnál — ne sírjon — szégyen-
lem magam — nem tehetek róla — (erővel elfojtja megindu-
lását) gazember vagyok — minek szégyenít meg? (Könnyei
kitörnek s reszketve magához szorítja Irént.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Kamilla (egyfelől), Elza (másfelől).

KAMILLA (kívül). Irén! készen vagy-e? Jönnek már.
(Belép.)

IRÉN (felriad Mosolygó kebléről). Köszönöm, barátom! (Kamilla felé fordul, s hallgatva megáll.)

ELZA (belép). Tüstént indulunk, kedveseim. Béni már elment a vőlegényért.

MOSOLYGÓ (a háttérbe megy, leül, folytonosan azon kezét nézve, melyet Irén megcsókolt).

KAMILLA (Irénhez). Jól van gyermekem. Látom, készen vagy már.

IRÉN (nyugodtan). Készen vagyok.

KAMILLA (félre). Milyen hangon mondja ezt. (Fenn Elzához.) Istenem, Istenem, soha sem láttam még ilyen gyors menyegzőt. Alig volt időm felöltözni, még a szobát sem szedhettem rendbe. Itt van ni, még násznagyokról is elfeledtem gondoskodni.

ELZA. Legyen nyugodt, kedves barátnőm, mindenről gondoskodott a figyelmes vőlegény. Férjem lesz az egyik násznagy, a másiknak Tulipán urat kértük fel . . . épen itt jó.

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Előbbieket, Tulipán, Tulipánné.

KAMILLA. Nagyon szives, kedves Tulipán úr. Tessék helyet foglalni, tüstént indulunk.

TULIPÁN (nagy díszben). Szerencsémnek tartom —

TULIPÁNNÉ (közbevág). Szívesen tesszük; mondtam férjemnek, készüljön el gyorsan, s vegye magára legszebb ruháit. Nagy ünnep egy esküvő . . . (jelentősen) s reméljük, boldog lesz a kedves kisasszony.

KAMILLA. Reméljük. Ah! de ez nem olyan ünnepi esküvő; szerettem volna, ha egy kis időm jut a készültre; de olyan gyorsan ment, olyan türelmetlenek ezek

a szerelmesek. Vendégeket sem hívhatunk, csak a nász-nép lesz jelen . . . valódi csendes menyegző.

TULIPÁNNÉ (jelentősen). Mindegy — csak boldog legyen a kedves kisasszony.

KAMILLA (félre). Mibe avatkozik ez a szabóné?

ELZA. Itt jó a boldog vőlegény.

TIZENHATODIK JELENET.

Előbbieket, Bencze, Bankó, Borcsa.

BANKÓ. Itt vagyunk, a kocsik lenn várnak — indulhatunk.

ELZA. (Irénhez). Kedvesem, búcsúzzék el most anyjától; az esküvő után tüstént új lakására megyünk, s ő csak később követheti, ha itt rendbe szedte ügyeit. Addig majd én leszek kegyeddal, hogy ne maradjon egyedül és oltalom nélkül.

KAMILLA. Egyedül? Hát a férje?

BENCZE. Az esküvő után tüstént el kell utaznom sürgős ügyben; csak két hét múlva jöhetek vissza.

BANKÓ (súgva Elzához). Még most sem értem. (Elza csendre inti.)

BENCZE (Irénhez). Kedves Irénem, szabad kérnem azt a szép kezdet, mely nemsokára az enyém lesz?

IRÉN (irtózva hátrál, tekintete Mosolygóra esik, ki biztatólag int fejével; aztán Kamilla felé fordul, ki esdő pillantást vet reá. E némajáték alatt Bankó Elza intésére Irén mellé áll. Tulipánné és Borcsa a háttérben zokognak).

BANKÓ. Engedd meg, barátom, az én kötelességem, templomba vezetni a menyasszonyt. (Karját nyújtja).

IRÉN (hosszasan nézett Kamillára, most elfordul s elfogadja Bankó karját). Menjünk! (Bencze Elzának, Tulipán Kamillának nyújtja karját.)

MOSOLYGÓ (karját nyújtja Tulipánnénak és Borcsának). Menjünk mi is.

TULIPÁNNÉ (sírva). Nem vagyunk hivatalosak.

BORCSA (sírva). Van is ott ránk szükség.

MOSOLYGÓ. Ki tudja? (Mind el.)

A függöny legördül.

HARMADIK FELVONÁS.

Fényesen világított díszes terem. A háttérben nagy nyitott ajtón keresztül más terem látszik. Oldalt egy asztalnál Bankó, Timót, Ordas és Mákony kártyáznak. Bencze és Elza karöltve jönnek a hátulsó teremből.

ELSŐ JELENET.

Bencze, Elza, Bankó, Timót, Ordas, Mákony.

TIMÓT. Megint vesztettem! megfoghatatlan!

BANKÓ (kiosztva). Hjah! a közmondásnak igaza van.

ORDAS. A ki szerencsétlen a játékban, szerencsés...

MÁKONY. Ügyeljenek a játékra. (Fölveszi kártyáját és hív.)

TIMÓT. Oh! ugyan, kedves barátim, mit gondolnak?

ORDAS. A közmondások nem hazudnak. (Üt és a kártyát Timót elé tolja.) Önön a sor. Itt van ni, a szint is eltéveszti. Kire gondol? Hahaha!

ELZA (halkan Benczéhez). A közvélemény nyelve.

BENCZE. Ennyire vagyunk már?

ELZA (gúnyosan). Bizony ideje volt megjönnöd; az emberek már is szánakozó mosolylyal szemlélnek.

MÁKONY. Timót úr, sziveskedjék figyelemmel lenni arra, hogy partnere vagyok, s ne játszszék ellenem.

TIMÓT. Bocsánat, eltévesztettem. (Kiad.)

ORDAS (elviszi az ütést). Köszönöm Timót úr... megint megnyertük a játékot.

MÁKONY (boszúsán). Előre tudtam.

BANKÓ (a kártyát keverve). Hja a közmondás... Hej, Bencze, el ne bolondítsd a feleségemet. (Osztt.)

ELZA. Nézzék ezt a csúf Bénit, milyen féltékeny!

ORDAS. Pedig a féltékenységek kiment már a divatból, ugy-e Bencze?

BENCZE. Igazad van, bölcs tanácsos. (Tovább sétál Elzával.)

ORDAS (játszva). Tudnék én tanácsot adni, csak meghallgatnák.

BANKÓ. Ugyan mit? (Félre.) Talán most megtudom, mért kell ezt a derék Timótot szekiroznom?

ORDAS. Hogy Timót úr jobban vigyázzon a játékára.

MÁKONY (boszúsan, kiadva). Biz azt jól tenné.

ELZA (halkan, Benczéhez). Hallod?

BENCZE. A közvélemény nyelve elég világosan kelepel.

MÁKONY (boszúsan). Tessék, ezt a játékot is elvesztették.

MÁSODIK JELENET.

Mákonyné, Klimóczi, Előbbiek.

MÁKONYNÉ (Klimóczi karján jó a hátulsó teremből). Úgy kell, megérdemled. Ki látta azt, ide vonulni és ezt az unalmas kártyát forgatni, mikor a másik teremben a legkedvesebb fiatal asszony mulattatja vendégeit? — Kedves Zátonyi, szerencsét kívánok nejéhez. Az első estély az első legnehezebb lépés a világban, s mondhatom, oly figyelmes, oly gyöngéd, oly szeretetreméltó, oly mindenlátó kis háziasszony, hogy vaióban — hogy is mondjam — herczig! Igazán herczig!

BENCZE. Nagysád elismerése bizonyítvány kitűnő érdemrenddel.

MÁKONYNÉ. És ezek a férfiak ott hagyják a legherczigebb házi asszonyt s ide szöknek kártyázni. De most értök jöttem. Kedves Klimóczi, hajtsa végre a társaság ítéletét, kísérje be a tetteseket. — Hahaha! herczig gondolat... Zelmától származott.

BANKÓ (felkel). Az erőszaknak engedni kell.

MÁKONY (mogorván). Hát a revanche hol marad?

KLIMÓCZI. Mentségek nem fogadtatnak el. Határozott utasításunk van az urakat magunkkal vinni, a legmenyeibb élvezet elvesztésének büntetése alatt.

ORDAS. S mi az a menyei élvezet?

KLIMÓCZI. Zelma kisasszony fog zongorázni és énekelni.

ORDAS (félre). Jaj fülem!

MÁKONYNÉ. Siessünk, uraim, nincs veszteni való idő. Ha nem is jutnak mennyei élvezethez, mint ez a kedves Klimóczi mondta, de Zelmám csinosan játszik, s herczig hangja van. — Karját, kedves Klimóczi! Előre uraim! (Mind el — Bencze és Elza kivételével.)

HARMADIK JELENET.

Bencze, Elza.

BENCZE. Mi nem nyertük el Mákony barátom pénzét, nem szükséges tehát, hogy boszút álljon rajtunk leánya. Maradj itt pár szóra, kedves Elzám. Először is, hogy' vagy?

ELZA. Mielőtt e gyöngéd kérdésedre felelnék, én bátorkodom tőled kérdeni: miért tartott utazásod két hét helyett egy hónapig, és micsoda okosat tettél ez-alatt?

BENCZE. Semmi okosat; utaztam, menyegzői utat tettem — magamban. Ez volt az egész. — De hát mi kifogásod van ellenem? Nem adtam elég pénzt, hogy az új háztartást fényes lábra állítsátok? Különben el nem mulaszthatom, kedves Elzám, hogy ki ne fejezzem elismerésemet és köszönetemet. Lakásom valódi tündéri lakás, az estély pompásan van rendezve, a vendégek a javából válogatva.

ELZA. Elsőrendű pletykahordók.

BENCZE. Ez is a fényűzéshez tartozik. Holnap az egész város fogja tudni s róla fog beszélni: «Hallotta a nagy ujságot?» «Hogyne hallottam volna.» «Zátonyi Bencze megérkezett külföldi útjából.» «Igen, s megérkezése napján azonnal fényes estélyt adott.» «Igazán?» «Kik voltak ott?» «Oh! a legválogatottabb társaság. Mákonyné, a híres Mákonyné, valamennyi nőegylet elnöke, férjével és leányával. Ordas tanácsos, az elő-

kelő világ hirharangja. — Klimóczy, a gavallér uzsorás. X. Y. Z. stb.» «És hogy' mulattak?» «Kitünően; minden nagyon fényes volt, a fiatal házi asszony bájoló.» «Boldog ember az a Zátonyi.» — «Meg is érdemli, nagyon jeles, kedves fiatal ember.»

ELZA. Nem mondtad el az egész dialogot, kincsem; fognak még többet is mondani. «Hát Timót, a gazdag Timót ott volt-e?» «Csitt! erről ne beszéljünk.» «Hogyan, hát csakugyan igaz volna, hogy az a fényűzés...» «Én semmit sem mondok, de az a hirtelen elutazás az esküvő után...» «És Timót azalatt is járt a házhoz.» «Ejnye, ejnye, ki hitte volna?» «Szegény Bencze!» «Ki tudja, hátha az ő tudtával?» «Ugyan ne mondja!» «De bizony, kitelik tőle...» Hogy' tetszik a folytatás galambom?

BENCZE (tapsolva). Pompás! pompás! ha nem sürgetne az idő, megújráztatnám. Most csak légy szíves röviden felelni kérdéseimre, hiszen még semmőről sem tájékozhattam magamat. Képzeled-e, hogy mióta megjöttem, alig beszéltem a feleségemmel? Még azalatt sem, míg azt a néhány bemutató látogatást megtettük.

ELZA. Képzelem.

BENCZE. Ezen kívül, egész nap kerülni látszott és én —

ELZA. Nem kerested. Én is így voltam veled, míg el nem váltunk.

BENCZE. Látod? És most el nem tudunk lenni egymás nélkül. Nem esem hát kétségbe Irén felől sem. Hanem mondd, hogy viselte magát távollétem alatt?

ELZA. Példásan. Nincs okod féltékenységre.

BENCZE. Nem fogadta el Timótot?

ELZA. Egyszer sem. Különben ez sem mert feléje közeledni; oh ő komolyan veszi a barátságot. Hanem engem többször meglátogatott. Sejtettem vele, hogy állhatatos figyelmét félreértette a túlságos érzékeny becsületű anya, s azért fogadta oly rosszul az esküvő napján. — Sejtettem vele, hogy ha nyíltan föllép s egyenesen bevallja tisztességes szándokát, bizonyosan

megkapta volna a leányt; mert — ezt is sejtettem vele — Irén épen nem idegenkedik tőle. No, meg vagy elégedve tanítványoddal, mester?

BENCZE. A mester meghajlik tanítványa előtt. Hát Kamilla, a dicső özvegy, szintén veletek lakik?

ELZA. Természetesen. S mondhatom, nagyon jól érzi magát az úri fényben és kényelemben.

BENCZE. Arra született. Köszönöm, kedves Elzám, most mindent tudok.

ELZA. De én nem tudok mindent. Nem mondanád meg, meddig fog ez még így tartani?

BENCZE. Hát megúntad már a jólétet?

ELZA. Azt nem, hanem téged. Csak nem hiszed, hogy ezután is itt fogok lakni?

BENCZE. Nagyon boldoggá tennél ugyan, de nem akarom a kedves Bénit féltékenynyé tenni.

ELZA. Féltékenynyé nem teszed, hanem nagyra-vágyóvá. Mióta egy pár szót súgtam neki multkori gyöngéd csevegésünkről, mindig hivatalról, képviselőségről ábrándozik.

BENCZE. Ne félj, ez is a feltételek között lesz.

ELZA. Azt el is várom. Most hát tedd meg, a mit akarsz, én ezentúl mosom kezeimet.

BENCZE. Bizzál bennem. (Kézet nyújt.)

ELZA (nem fogadja el). Köszönöm, úgyis elég mosni valóm lesz kezemről. (El.)

BENCZE (erőltetett nevetéssel.) Nagyon csipős, nagyon okos, látszik, hogy feleségem volt valaha.

ELZA (visszatér.) Igaz, elfeledtem mondani, hogy nincs több pénz a háznál; a mit adtál, mind elment.

BENCZE. Jól gazdálkodtál.

ELZA. A hogy' szerezted, úgy vészett el. Tudod a közmondást. Különben ne búsulj; hiszen nem sokára fényes örökséghez jutsz — nemde?

BENCZE. Igen, de addig mit tegyek? Timótot kimélnem kell; eddig is sokat vettem már tőle, s a jövőben —

ELZA. Még többet fogsz venni.

BENCZE. Reménylen. De minden középkori hajlama

mellett jó számító, s nem szeretném megriasztani. Nincs más mód, mint újra Klimóczihoz fordulni.

ELZA. Kétségbeesett lépés. A mint tudom, galambom, régibb váltóid is vannak nála.

BENCZE. Nála is, másoknál is. — Magas fára kellett másznom az arany almáért; hivogatólag csüggött fölöttem, s én az ágon mindig tovább-tovább csúsztam, hogy elérjem. Most már az ág végére jutottam; vagy el kell érnem az arany almát vagy —

ELZA. Visszacúsznod.

BENCZE. Nem — inkább lebukom és kitöröm a nyakamat. Légy szives pár szóra ide küldeni Klimócsit.

ELZA. Látom, csakugyan ki akarod törni nyakadat. Sok szerencsét! (El.)

NEGYEDIK JELENET.

Bencze (egyedül).

Majd meglátjuk, majd meglátjuk! Az én fajtám nem egyhamar töri ki a nyakát, drága kis Elzám. Nem olyan könnyen törik el az ág, melyen én állok; különben te sem álltál volna mellém picziny lábaiddal, ha nem remélnél legalább egy cikket az arany almából, szépséges Elzám. Számításom bizonyos. Timót minden áldozatra kész lesz szerelmeért, Irén örülni fog, ha megszabadul tőlem — és boldog lesz vele, igen, boldog lesz; sokkal boldogabb, mint azzal a nyers, éhenholt Darvassal. (Kéblére teszi kezét.) No, te nyugtalankodó valami, a mit lelkiismeretnek neveznek a képzelődők, ezzel úgy hiszem, elcsitíthatod morgásodat... hiszen utoljára is, jót téssz ezzel a leánynyal — gazdag férjhez juttatod, s ezért imádkozik mai napság a világ valamennyi leánya. — Eh! de hát mi szükségem van menetetődzésre? ki vádol engem? — Ah! (Elkomorodva hallgat egy pár pillanatig.) Érzem, vénülök már, közel járok az időhöz, midőn az ördög remetévé lesz... Úgy is teszek, elhagyom a főváros zaját, mihelyt rendbe jöttem ez

utolsó vállalattal; kifizetem adósságaimat, hazamegyek Erdélybe, visszaváltom ősi birtokaimat, új fényre emelem a Zátonyi nevet s ki tudja? (Észreveszi Klimóczyt. Hahaha! el veled szép tavaszi álom! itt a hideg északi szél!)

ÖTÖDIK JELENET.

Bencze, Klimóczy.

KLIMÓCZI. A kedves Bankóné azt sugta fülembé, hogy engem kívánsz, barátom.

BENCZE. A mennyiben a beteg kívánja az orvosságot. Késérű, de megiszsa.

KLIMÓCZI. Nagyon jó, nagyon jó! Csupa szikra, csupa szellem, mint mindig. Ah! barátom, fogadd szerencsekívánatomat házassághoz. Nőd valódi angyal — oly kedves, oly bájos; mindenkit egészen elragad!

BENCZE. Köszönöm, nagyon szives vagy.

KLIMÓCZI. És ez az estély — mennyi dísz, mennyi izlés! Valóban azt hiszem, a paradicsomban járok.

BENCZE. Jer ki egy pillanatra a paradicsomból s beszéljünk néhány prózai szót váltóimról.

KLIMÓCZI. Ah, barátom, micsoda szentségtörés! Holnap irodámban rendelkezésedre állok; de most, e tündéri fényben, e bűvös légkörben, midőn a szomszédokban az isteni Zelma zongorázik — váltókról beszélni — menj barátom, benned nincs egy szikra költészet.

BENCZE. Tedd meg azt a szivességet és szállj le bűvös légkörödből e prózai földre.

KLIMÓCZI. Ne kívánd. Nem lehet. Zelma szemébe néztem, láttam fehér ujjait szökdelni a billentyűkön. — Ah barátom! mily égi tünemény! Kész volnék érte odaadni lelkemet.

BENCZE. Hányas kamatra?

KLIMÓCZI. Hahaha! nagyon jó ötlet! De most Isten veled, barátom, sietek vissza a terembe; mit mond a mennyei Zelma, ha oly sokáig nem lát?

BENCZE. Azt fogja mondani: édes Klimóczy, adjon annak a kedves Zátonyinak három hónapi halasztást.

KLIMÓCZI. Oh te prózai ember! Ily szavakat adni e költői hölgy ajkaira!

BENCZE. Nem hallanád elragadtatással?

KLIMÓCZI. Ily prózai szavakat! e bíbor ajkáról! ugyan menj! Ha legalább azt mondaná: Timót lesz a jótálló a régiekért is. — Ah! ebben már volna szellem, költészet, idealismus! — Isten veled, barátom! — Minden pillanat a legistenibb élvezettől rabol meg.

BENCZE. Először esnék meg, hogy téged rabolnának. Tehát Timót jótállása nélkül nem megy?

KLIMÓCZI. Megint ez a prózai üzlet!

BENCZE. Értelek. Így hát nem számíthatok rád?

KLIMÓCZI. Barátságomra — halálig!

BENCZE. És pénzedre?

KLIMÓCZI. Timót jótállásával?

BENCZE. Anélkül.

KLIMÓCZI. Ah, hallod? Ujra szól a zongora, Zelma játszik, és nem vagyok ott. Oh, te köszívű ember!

BENCZE. Biztosítlak, hogy rövid idő alatt...

KLIMÓCZI. Kivánd véretem, barátom, örömmel ontom érted.

BENCZE. Köszönöm, nincs agiója; hanem ha egy kis pénzt csepegtetnél...

KLIMÓCZI. Ah, az a prózai pénz! ki nem állhatom e hideg szót... bocsáss meg barátom, nem állhatok ellen... estélyed fényesen sikerült — a hetedik égben vagyok — sietnem kell, Zelma hangját hallom. Zelma énekel — ah! mily isteni mulatság! (Tánczolván elsiet.)

HATODIK JELENET.

Bencze (egyedül.)

Az utolsó patkány kiugrott a hajóból. Sülyedünk. Sietnem kell, a felhők veszedelmesen kezdenek tornyosulni fölöttem. Ismerem ezt az embert; sorsom a kezében

van, irgalomra nem számíthatok. (Fölemelt fővel). Annál jobb. Nem szorultam irgalomra; a gyávák és együgyűek menedéke ez; a kinek van esze és ereje, magától emelkedik fel, bármennyire süllyedett. Időm rövid, de elég czélomra . . . (A hátulsó terem felé indul). Fel munkára hát! (Timóttal szemben találkozik.) Épen jókor!

HETEDIK JELENET.

Bencze, Timót.

BENCZE. Isten hozott, öreg! — Megúntad már a vigalmi zajt, hogy e félreeső helyre vetődtél, hová a madár sem jár?

TIMÓT (zavart és izgatott). Téged kerestelek, barátom.

BENCZE. A nagy lelkek találkozása. Én is épen azért indultam a terembe, hogy fölkeresselek.

TIMÓT. Jobb lesz itt maradnunk. A mit mondani akarok, azt kívülünk senkinek sem szabad hallani.

BENCZE (kezét fölfelé nyújtva, páthossal). Ő — mindent hall.

TIMÓT (nagy izgatottságban). Isten előtt tisztán állok, ő belát a szívekbe és gondolatokba; de az emberek vakok, vagy gonoszak — tőlök tartanom kell.

BENCZE. És én a vakok vagy gonoszak közé tartozom-e?

TIMÓT (megragadja kezét). Te bírám vagy.

BENCZE. É szerint te meg bűnös vagy?

TIMÓT. Nem bűnös, csak rágalmazott. Hallgasd meg, barátom, vallomásomat; régóta nyomja már lelkemet. Tovább nem bírom e ferde állapotot.

BENCZE. A törvényszék együtt ül — vádlott beszéljen.

TIMÓT. Én mindig igaz, őszinte barátod voltam; nemcsak a hála csatolt családodhoz, melynek szerencsémnek köszönhetem, hanem hozzád is valódi baráti érzés vonzott és a hála, hogy engem, szegény egyszerű embert, barátságodra méltattál.

BENCZE. Ez enyhítő körülmények elfogadtatnak, s a büntetés kiszabásánál tekintetbe vétetnek.

TIMÓT. Ne enyelegj, barátom; szörnyű komoly az, a mit mondani akarok.

BENCZE. Halljuk.

TIMÓT. Légy meggyőződve, hogy soha egy pillanatra sem voltam hűtlen baráti kötelességemhez.

BENCZE. Tudom.

TIMÓT. Mihelyt megtudtam, igyekeztem elfojtani, elfeledni — távoznom kellett volna, ezt nem tettem, ebben voltam hibás.

BENCZE. Nem értelek; beszélj világosabban.

TIMÓT (mindig nagyobb zavarban — szaggatott hangon). Boldogtalan voltam — küzdöttem — diadalmaskodtam — utaznom kellett volna — félre magyaráztak — ártatlan vagyok — Bankóné kért, hogy látogassam meg őt — nem tehettem róla — ebben hibás vagyok — sohasem láttam — a rágalom nyelve őt is elérte.

BENCZE. Kit? A kis Bankónét? Erről számolj férjének.

TIMÓT. Nem értesz — pedig világosan beszélek — világosabban nem tudok — hű barátod vagyok — holnap örökre — eltávozom — ne hígy a rágalomnak — ő ártatlan —

BENCZE. Mindebből csak annyit értettem, hogy örökre el akarsz távozni. De már azt nem engedem, kedves öregem.

TIMÓT. Mit tegyek hát? A rágalom másképp nem némul el.

BENCZE. Micsoda rágalom?

TIMÓT. Elmondtam már.

BENCZE. Hallottam, de nem értettem.

TIMÓT. Itt — saját termeidben — magam hallottam — nem is sejtettem volna — a legvilágosabb célzások — egyszerű és tapasztalatlan ember vagyok, de megértettem — ha ő is hallaná — oh! — engedj elutaznom.

BENCZE. Ó? Ki az az ő?

TIMÓT (halkan reszketve). Nőd.

BENCZE. Irén!

TIMÓT (sőhajtvá). Engedj elutaznom.

BENCZE. Képtelenség.

TIMÓT. (örömmel). Ugy-e nem hiszed? ugy-e meg vagy győződve ártatlanságomról?

BENCZE (kezét szorongatva). Szegény jó öregem! hogy' is tudtál ebben kételkedni? — De elutaznod most nem szabad. A rágalom olyan, mint a rossz kutya, a szaladó embert ugatja; nézz bátran szemébe és elnémul.

TIMÓT. De — de — nincs több erőm —

BENCZE (egy eszmétől megkapatva). Te szereted Irént.

TIMÓT. Küzdöttem — győztem — elutazom.

BENCZE (megragadja kezét). Már leány korában szeretted.

TIMÓT. Bocsáss meg, nem árultalak el!

BENCZE. Szegény barátom! Hát mért nem szólottál nekem akkor?

TIMÓT. Hogyan?

BENCZE. Oly kevéssé tartottál barátodnak? Nem tudtál elémbé állni és szemembe mondani: Barátom! én ezt a leányt szeretem s nőül akarom venni. Nem tudtad föltenni rólam, hogy boldogságodért kész örömmel lépnek vissza? Menj, menj, te nem vagy igaz barátom.

TIMÓT. Mit beszélsz?

BENCZE. A helyett hallgattál, szenvedtél s most a legferdőbb helyzetbe hoztál mindnyájunkat! Pedig az én szerelmem nem is volt olyan nagy, inkább szánalomból vettem el a szegény leányt... s ha tudtam volna... Oh Timót! Timót! mért nem voltál őszinte barátodhoz?

TIMÓT. (elérzékenyülve). Nem tudtam, hogy ily nagy barátság is lehet a világon... bocsáss meg! (Keblére borul.)

BENCZE. De ez így nem maradhat! Neked boldoggá kell lenned, a hibát meg helyre lehet hozni.

TIMÓT. Hogyan?

BENCZE (izgatott suttogással). Nem, azt nem engedhetem, hogy egész életedre boldogtalan légy. Ha te félreértett gyöngédségből fel tudtad magadat áldozni, én is tudok áldozatot hozni és meg is hozom. Még semmi sem vezett el. Irén úgy is csak névszerint nőm; ha szereted,

ha boldoggá teszed, ha ő is megegyezik — én nem akarok boldogságtok útjában állni.

TIMÓT (rémülten). Az égre! megölöd magadat?

BENCZE (megszorítja kezét.) Ezt is megtenném; de szerencsére a törvény ad más módot is. Lemegyünk hat hétre Erdélybe lakni; az elválás ott igen könnyen megy, ha mindkét fél beleegyezik. Ismerem a törvényt... Csitt! ne szólj! áldozatkészségemet nem engedem korlátoztatni... Az én megegyezésem biztos; nyerjük meg Irént és akkor...

TIMÓT. Oh barátom! miért nem halhatok meg éretted?

BENCZE (karon fogja). Csitt! Ma az én napom van... Ma rajtam a sor áldozatot hozni. Ne szólj, ne vedd el a boldogságomat... majd bővebben beszélünk tervünk-ről. És most jer, lépjünk karöltve a terembe az emberek elé, így némítsuk el addig is a rágalmazó nyelveket. (Mindkettő karöltve el a háttérben.)

NYOLCZADIK JELENET.

Kamilla (túlzott nevetséges díszben) Mosolygó (egy oldalajtón jönnek.)

KAMILLA. Csak jöjjön. Ne féljen, ha én vezetem. Szerencséje, hogy az előszobában találkozott velem, különben még kidobták volna az inasok.

MOSOLYGÓ (leül és elnyújtózkodik egy karszékbén). Nem először esnék meg rajtam és nem is utoljára.

KAMILLA. De hát hogy' is került ide?

MOSOLYGÓ. Látogatni jöttem.

KAMILLA. Szép, szép, csakhogymost már nem irunk több folyamodványt. Nincs többé szükségem a maga szolgálatára. Urak vagyunk.

MOSOLYGÓ. Hitelben.

KAMILLA. Igen, de milyen hitelben! Nem olyan krajczáros hitel ez, mint a mienk volt hajdan. Látja ezt a fényt, ezeket a díszes butorokat? Mind kölcsönben vannak. A drága ételek, a finom italok, a frakkos inasok,

az ezüst tálczák — mind kölcsönben vannak. Hát még a vendégek! Csupa tanácsosok, bárók, nagy urak — ezek is kölcsönben vannak. Milyen vendégeket tudtam én összeszedni hajdan? Holmi Tulipánékat! — Látja, ez a különbség a nagyhitel és a kishitel között... Különben ne mondja, hogy büszke lettem uraságomban, és elfeledtem régi barátaimat. Megmutatom, hogy szívesen látom; van miből. Éhes?

MOSOLYGÓ. És szomjas.

KAMILLA. Csak egyet intek a szememmel és terítve van az asztal a legfinomabb holmikkal, mint a tündérmesékben. (Egy inas keresztül megy a színen hűsítőkkel.) Hej barátom, megálljon! (Az inas megáll.) Tessék Mosolygó úr, szolgáljon magának.

MOSOLYGÓ (a hűsítőknél nagy részét leszedi a tálczáról s az asztalra rakja). Elég lesz appetitoriumnak. (Az inas megütődve néz reá és Kamillára. Kamilla előkelő kézmozdulattal.) Jól van, elmehet. (Inas el.)

MOSOLYGÓ (egymásután pusztítva a hűsítőket). Nem rossz.

KAMILLA (büszkén). Mindennap így élünk. És nem kell több folyamodványt írunk senkihez. Igaz, hol járt egy hónapja? Az esküvő óta nem láttam.

MOSOLYGÓ. Utaztam.

KAMILLA. Mint a vőm. Talán maga is megházasodott?

MOSOLYGÓ (eszik és iszik). Rossz tréfa — Biharban jártam —

KAMILLA. Egy álló hónapig?

MOSOLYGÓ. Gyalog mentem — vasúton jöttem. — Hogy' van Irén? Szeretnék vele beszélni.

KAMILLA. Ma nem beszélhet vele. A salonban ül vendégei közt, s oda nem lehet magát beereszteni. Aztán mi dolga is van vele?

MOSOLYGÓ. Semmi — látni szeretném — inkább megvárom az estély végét — (A hátsó teremben zaj hallatszik s néha-néha sétáló vendégek látszanak.)

KAMILLA. Akkor hát usgyi! bujjék el valahová. Minden pillanatban ide vetődhet valaki az uri vendégek közül, s tudja, nem válnék nagy becsületünkre, ha ebben

az ágról szakadt kabátjában itt látnák. Maga igen derék, tudós ember, de azt senkinek sem kell az orrára kötni, hogy hajdanában együtt irtunk folyamodványokat jótékony emberbarátokhoz. Fogja ezt a sok edényt és telepedjék le velök itt az oldalszobában. Ide senki sem jön, nyugodtan várhat akármeddig. Irén örülni fog, ha meglátja. Sokszor kérdezősködött maga felől. Tudja, ő sem büszke, a lelkem; épen olyan mint én. (Mosolygót ez alatt az oldalszobába tuszkolja; aztán a hátsó terembe megy s látszik, a mint néhány vendéggel beszél bókolva és magát illegetve.)

KILENCZEDIK JELENET.

Bankó, Ordas, Mákony.

ORDAS. No, ezen a roboton is keresztül estünk. Szegény fülem, hogy megkinozták!

BANKÓ (megrántja karját, súgva). Vigyázz! itt van az apja.

ORDAS (fenn). Kivéve, természetesen, Zelma kisasszonyt. Oh! az már valóban mennyei élvezet volt.

MÁKONY. Hagyd el! Mondd ezt majd a feleségemnek. Én ebben az ellenzékkel tartok. (Leül a kártyázó asztalhoz.) Lássunk most az okosabb munkához!

ORDAS (leül). Vajon nem kapunk több mennyei élvezetet?

MÁKONY. Legalább addig használjuk fel ezt a kis pihenést. (Kártyát kever.)

BANKÓ. Nincs negyedik. (Timót jó a háttérből.)

ORDAS. Épen itt jó a házi úr.

MÁKONY. Hol? Én csak Timótot látom.

ORDAS. Megbotlott a nyelvem.

TIZEDIK JELENET.

Előbbieik, Timót.

BANKÓ. Jókor jössz, Pali. Épen rólad beszélünk.

TIMÓT. Nagy szerencse. Én is rólad beszélgettem.

BANKÓ. Kivel?

TIMÓT. Benczével.

ORDAS (Mákonyhoz). Persze, Béni az összekötő kapocs köztök.

BANKÓ. És ugyan mi jót mondott rólam az a kedves Bencze?

MÁKONY (a kártyái keverve). Ha úgy tetszik uraim...

TIMÓT (Bankóhoz). Sajnálkoztunk fölötted, hogy olyan nagy tehetséggel, mint a tied, nem vállalsz valami hivatalt.

BANKÓ. Ugy? — Hm, hja! — nincs pártfogás — elnyomják a tehetségeket.

ORDAS. Hát aztán milyen hivatalra volna neked tehetséged?

BANKÓ. Mindenre, kevés dologgal és nagy fizetéssel. Érzem, hogy ez lenne igazi hivatásom. Reggel beülni a hivatalba, rágyújtani a csibukra, aztán elnyújtózni és gondolkozni a haza javáról. — Ah! fogadom, olyan gondolataim jönnének, — hogy —

ORDAS. — Elaludnál rajtok.

BANKÓ. Akkor is a haza javáról álmodnám. Hallod-e, Pali, tehetnél valamit értem, mint rokonodért.

TIMÓT. Mit?

BANKÓ. Hallom, abban a kerületben, hol birtokod van, nagy befolyásod van az oláhokra. Választass meg képviselőnek.

TIMÓT. Bencze is beszélt erről, de megvallom, én oly csekély ember vagyok — nem mernék —

BANKÓ. Mit? Nem mernél egy pár ezer forintot reszkirozni rokonodért? Egy pár rongyos ezrest! Többbe nem kerülne... ennek is nagyon lement már az ára. De csak megválasztanának, majd megmutatnám én, mit tudok! Egy pár év alatt úgy regressziroznám magam, mintha soha se sprengolták volna a bankomat. Aztán megretírálnék és beülnék valami jó hivatalba.

ORDAS. Kész program. — Mondd el a választóidnak.

BANKÓ. Mondok én azoknak olyan programot, hogy

csillagot látnak tőle. Hát micsoda képviselőt akarnak, ha még én sem vagyok elég jó nekik?

MÁKONY (boszúsan Ordashoz). Ezekre hiába várunk, játszunk kettősben. (Osztt.)

BANKÓ (Timóthoz). Látod ezeket az embereket? Kártyázni tudnak, mikor a haza javáról van szó.

ORDAS (játszva). Csak a tiedről.

BANKÓ. Az mindegy. A haza fiaiban boldog és én egymagam többes számban vagyok fia a hazának, — nemes ember — egy, — tudós — kettő. — Hallottad hírét tudományos fölfedezéseimnek?

TIMÓT (szórakozottan). Nem hallottam.

BANKÓ. Olvasd a lapokat. A mennyi régiséget már én felföldöztem, kitelnék belőle egy regement vén aszszony. De tréfán kívül, mondhatom, nem vagyok utolsó régész. A multkori banketten is én köszöntöttem fel az elnökünket.

TIMÓT (mint fenn). Lehetetlen.

BANKÓ. Aztán már ástam is... saját úri kezeimmal ástam a földet, s annyi rozsdás bárdot s törött cserepet földöztem fel, hogy egy egész római konyhát el lehetett volna vele látni. Nagy tudomány ez, barátom!

TIMÓT (szórakozottan, félre). Hol késik ez a Bencze? Azt mondta, még beszélni fog velem.

TIZENEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, Irén, Mákonyné, Elza.

MÁKONYNÉ. Ennek a teremnek valami különös varázseje lehet, hogy az urak mindegyre ide menekülnek.

IRÉN (sápadt, izgatott, mindig nagy megerőltetéssel beszél). Talán, mert ez a legcsendesebb szoba.

ELZA. S a csend és nyugalom oly jól esik néha a zajos élvezetek után. Próbáljuk meg mi is e szoba varázsejét. (Leülnek.)

MÁKONYNÉ. S azon felül itt van a kártyaasztal. Ennek is van némi vonzó ereje az urakra.

ORDAS (kártyázva, halkan). Itt is üldöz a feleséged.

MÁKONY. Ne gondold vele; adj ki. (Játszanak.)

TIMÓT (a középén állva, többször meghajtja magát, s igyekszik Irén tekintetével találkozni, ki mindig elfordítja szemét).

ELZA. Bénikém, miről beszéltetek oly nagy hévvel?

BANKÓ (udvariasan). Olyasmiről, a mi azonnal időszerületlenné vált, mielőtt e hölgyek a terembe léptek.

MÁKONYNÉ. S mi volt az?

TIMÓT (még mindig Irén tekintetét keresve). A régiségek.

ORDAS (játszva Mákonyhoz). Hallod, hogy' bókolnak a feleségednek?

MÁKONY (játszva). Úgy kell neki.

MÁKONYNÉ. Azt hittem, Timót úr szívesebben foglalkozik az ifjúsággal, mint a régiségekkel.

TIMÓT (nagy zavarban). Én nem — de — (Béni Elza háta mögé megy s a pamlag karjára dőlve halkán beszél vele. Timót egyedül marad a szoba közepén.)

MÁKONYNÉ (Irénhez). Holnap azonnal beírom az egyeletbe, kedvesem —

IRÉN. Igen lekötelez, de nem tudom —

MÁKONYNÉ. Ne foszszon meg a gyönyörtől, kedvesem, hogy én szerezzek egyeletünknek ily kitűnő tagtársat. Aztán a jótékony leves-osztó nőegyletbe is beíratom, ennek is én vagyok elnöke. Ez elmaradhatatlan, kedvesem; a nőnek, ha meg akar felelni társadalmi feladatának, részt kell vennie az egyeleti életben és soha sem szabad —

MÁKONY (kártyázva). Otthon ülnie.

TIMÓT (magában). Egyszer sem nézett rám.

MÁKONYNÉ. Ah! te is ide figyelsz; nem foglalt el egészen a kártya? — Igaza van férjemnek, kedvesem. Majd meglátja, mennyi dolgunk lesz, ha meg akarunk felelni társadalmi hivatásunknak. Közgyűlés, választmányi ülések, látogatások, jótékony előadások, kéregetések — igazán alig marad időnk saját háztartásunkra.

ELZA. Annál nagyobb elismerésre méltó ez önfeláldozás.

TIMÓT (magában). Mintha tüskén állnék. Csak elmehetnék innen; de moczczani sem merek.

MÁKONYNÉ (Elzához fordul). Igaza van, kedves Elzám, s annál inkább csodálom, hogy még mindeddig nem tagja egyik egyletünknek sem.

ELZA. Holnap beíratom magam Irénnel.

MÁKONY (játszva Ordashoz). Szegény Béni!

MÁKONYNÉ. Valóban büszke vagyok e hódításra. (Bencze elhalad a hátulsó teremben, néhány vendéggel beszélgetve.) Kedves Zátonyi, az ön neje valódi angyal.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Előbbieket, Bencze.

BENCZE (az ajtóban állva). S én most a mennyország ajtajában állok.

MÁKONYNÉ. Lépjen be; láthatja, hogy nemcsak angyaloknak van bejárásuk e mennyországba. Hahaha! herczig ötlet, kár, hogy Zelmám nem hallotta.

TIMÓT (halkan Benczéhez, ki előbbre jött). Szeretnék elmenni innen.

BENCZE (megszorítja kezét). Bátorság!

TIZENHARMADIK JELENET.

Előbbieket, Zelma, Klimóczi.

ZELMA (Klimóczi karján). Mama nevemet említé, itt vagyok.

MÁKONYNÉ (fölkel). Herczig gyermek! gondolatomat is kitalálja.

KLIMÓCZI. A rokon szellemek delejes érintkezése. Költészet, csupa költészet.

MÁKONYNÉ (homlokon csókolja Zelmát). Nem vagy fáradt, gyermekem?

ZELMA. Oh nem, mama! Épen most ígértem meg Klimóczi úrnak, hogy négy kézre zongorázom vele.

ELZA. Ah! Klimóczi úr zongorázik is?

KLIMÓCZI. Igen, nagysád. — Zene, költészet — ez az én életető levegőm.

BANKÓ (halkan Elzához). És ötszáz perczent.

MÁKONYNÉ. Herczig gondolat! Menjünk azonnal; ez élvezetet nem szabad elvesztenünk. Karját, kedves Ordas!

ORDAS (lecsapja kártyáit, fölkel s karon fogja Mákonynét; magában). Ez az asszony esküdt ellenségem.

MÁKONY (fölkel). Ezt a partit sem végezhattuk be. (Mialatt a társaság csoportosul s a hátulsó terem felé indul, Irén Bencze mellé megy.)

IRÉN (halkan). Uram, maradjon itt.

BENCZE, De a társaság —

IRÉN. Maradjon itt! Beszélnem kell önnel. (Bencze vállat vonva elfordul.)

TIMÓT (halkan Benczéhez). Nem érzem jól magamat.

BENCZE. Menj nyugodtan a terembe, s ne feledd, hogy barátod vagyok. (Mind el, Bencze és Irén kivételével.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Bencze, Irén.

IRÉN. Ki engedte meg ez embernek, hogy ide jöjjön?

BENCZE. Melyik embernek, kedves Irénem?

IRÉN. Annak, kivel ön karöltve sétál, kinek kezét szorongatja, kit legjobb barátjának nevez, s kinek jelenléte szakadatlan megalázás reám.

BENCZE (Irént a pamlaghoz vezeti). Üljön le, kedvesem, nagyon izgatott.

IRÉN (nem ül le). Mióta nejévé kellett lennem, most van alkalmam először nyíltan beszélni önnel...

BENCZE. A mi csak reám nézve volt veszteség. (Leül.) Nem illik ugyan leülni, de meg fog bocsátani, nagyon fáradt vagyok.

IRÉN. Nem mondhattam meg hát eddig, hogy ha ön-től semmi mást nem kívánok, de azt megkövetelem,

hogy megaláztatásnak ne tegyen ki, s legalább annyi védelmet nyújtson számomra, a mennyiben anyám oldalánál részesültem.

BENCZE. Ne csengessenek egy pohár vízért? Az izgatottság egészen elfojtja hangját, kedvesem?

IRÉN. Ne feledje el uram, hogy nő vagyok s tiszteletet követelek még férjemtől is.

BENCZE. Szép és nagy mondás.

IRÉN. Ne gondolja, hogy még mindig a félénk, gyenge leány áll ön előtt, ki az erőszaknak engedve kénytelen volt kezét önnek nyújtani. Egy hónapi szenvedés fölér hosszú boldog évek lassú fejlődésével; s ha végre hozzászoktatott a fájó gondolathoz, hogy az ön neje vagyok, — arra is megtanított, hogy jogom van becsülést és tiszteletet követelni öntől.

BENCZE. De hát miben sértettem meg én a köteles tiszteletet, melylyel nőmnek tartozom? Talán azzal, hogy haza jöttem? Kevesli az egy hónapot, kedvesem?

IRÉN. Elég uram! Ha ön elég gyáva, nejét sérteni: nekem van elég erőm, hogy ne kérjem, hanem követeljem a tiszteletet.

BENCZE. A mennyi tetszik.

IRÉN. Megtiltom, hogy Timót e házba lépjen, míg itt lakom; megtiltom, hogy ön elfogadja őt s barátjának nevezze, míg neje vagyok.

BENCZE. Hát aztán?

IRÉN. Nem értem önt, s nem is akarom érteni. Több mondani valóm nincs. Akaratomat hallotta, s elvárom, hogy tiszteletben tartsa. (Indul.)

BENCZE. Megálljon csak, kedvesem; elfeledtem a legfontosabbat kérdeni. Ugyan mondja, miért haragszik a derék jámbor Timótra?

IRÉN (megáll). Hogyan uram, ön nem tudja?

BENCZE. Azt az ártatlan tévedést esküvőnk előtt? Hát még mindig ez gyötri szivecskáját? Szegény gyermek, hisz azt rég tisztába hoztuk.

IRÉN. Mit beszél ön?

BENCZE (hanyagul). Oh, igen, én is hallottam róla. Ka-

millá, a gyászos özvegy — bocsánat — szeretett mamánk — elmondta nekem. Kérdőre vontam Timótot; hiszen csak gondolhatja, hogy én is adok legalább annyit a becsületre, mint a jeles Szedervári-család. Hanem a derék Timót egy szavával mindent tisztába hozott. Tisztességes szándéka volt — az ám — akárhogy' rezzen össze kedvesem. Szerelmes volt a jámbor kegyedbe, fülíg szerelmes és nőül akarta kérni — ezt értette félre a kis Elza — akarom mondani — a tisztos Bankóné. No látja kedvesem, nincs oka Timótra haragudni, sőt inkább szánakozzék rajta, a szegény boldogtalan szerelmesen. Hahaha!

IRÉN. S ön ezt nevetve mondja — ön — nejének.

BENCZE (fölkei s Irén mellé lép). Ezek a királynői tartások, ezek a lesujtó pillantások igen jól illenek kegyedhez, kedvesem, s jelentékenyen emelik szépségét. Ez okból tehát semmi kifogásom ellenök. De a többire nézve, jól jegyezze meg, hogy itt csak nekem van akaratom, s az fog teljesülni. Ne feledje tehát, hogy Timót legjobb barátom, s kegyednek legnagyobb tisztelője; járni fog hát ezentúl is hozzánk, elfogadjuk őt, s kegyedtől elvárom — érti? — elvárom, hogy szives és nyájas legyen hozzá; mert ezzel nemcsak férjének legjobb barátja, hanem a titkos szenvedő boldogtalansága iránt is tartozik.

IRÉN (megdermedve). Uram!

BENCZE. Sokáig magokra hagytuk vendégeinket; legalább egyikünknek köztük kellene lenni. Engedje meg, hogy az én legyek. (Félre.) Jól halad — a katastropha közeleg. (El.)

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Irén (egyedül).

Mi volt ez? Hozzám beszéltek így? Férjem volt az ki e szavakat dobta arczomba...? Férjem... ah! — az ő nevét viselem! — ez emberét, kihez örökre, felbonthatatlanul lánczol az eskü — a szégyen. — Mily sötét körülem minden! Mily hideg az éjszaka, mely

rám borítja árnvékát! Fázom, borzadok; oh! úgy félek e sötét éjben, ily egyedül, ily elhagyottan! — Senkim! senkim! oh Istenem, Istenem! elvesztetted hát minden tudásodat, hogy úgy megfélemedkeztél rólam? — —

(Mosolygó megjelen az oldalajtóban.) Ön itt, legjobb barátom? Bocsásd meg, Isten, káromlásomat! (Mosolygó felé siet, az ujjával a szemközti ajtóra mutat. Irén megfordul s ott látja Darvas állni.) — Károly! (Feléje rohan, pár lépés után megáll, ijedten hátrál, s arczát kezével eltakarva, a pamlagra roskad.)

TIZENHATODIK JELENET.

Irén, Darvas, Mosolygó.

DARVAS (sápadtan, komoran előre jő, s megállva Irén előtt, haligatva tekint reá.)

MOSOLYGÓ (halkan a háttérbe megy, bereszi a hátulsó terem ajtaját s visszamegy az oldalszobába.)

IRÉN (szünet után). Oh miért jött vissza? Mit akar velem? Számon kérni eskümet, hitemet? Nem tud-e mindent? — Nem mondták el boldogtalanságomat? Nem mondták meg, hogy többé nem szabad engem látnia? Menjen, menjen, hagyjon magamra, — hagyjon egyedül szenvednem.

DARVAS (hidegen). Csalódik asszonyom. Nem jöttem számon kérni semmit, — nem jöttem szemrehányást tenni. Szívével, kezével tehetett tetszése szerint; az az eskü, melyet nekem fogadott, elröppenő szó volt, mint annyi más szerelmi eskü. Nem mondom, hogy hamisan esküdött, akkor tán azt hitte, hogy szeret. Az eskü elhangzott, a szerelem elmúlt, ne beszéljünk többé róla.

IRÉN (főlegyen esedik). Azt hiszi? Jó, annál jobb, igaza van! Elhangzott, elmúlt. . . Gondolja ezt, tartson könnyelműnek, vessen meg, gyűlöljön; de hagyjon el, ne tegye több próbára erőmet! (Visszaroskad a pamlagra s arczát kezeibe temeti.)

DARVAS (fájdalmas kesenüsséggel). És ime, ez a férfi törekvé-

sének czélja, munkájának jutalma, ábrándjainak valóslása. Ez a boldogság reménye, mely erőt ad lankadó karjainak, s letörli homlokáról a fáradság verejtékét. Szegény, törekeny, hiú lény! miért tettem reád én, az erős férfiú, lelkemet, életemet, üdvösségemet? Mi joggal várhattam, hogy erősebb léssz a többinél? hogy fel tudod fogni egy élet értékét, mely kezeidbe tétetett és nem fogod azt az első szóra földre ejteni, összetörni? (Emelkedő indulattal.) De azt várhattam volna, hogy ha elejted, legalább ne ejtsd a sárba; s ha szívenben hagytad a csalódott szerelem fájó fulánkját — legalább arcomra ne hajtsd a szégyen pirját azért, hogy valaha szerettelek!

IRÉN (főlegyen esedik). Uram! gondolja meg, ha joga van szemrehányást tenni, nincs joga engem bántalmazni.

DARVAS (mindig növekedő indulattal). Nincs jogom! Oh jól tudom, nincs jogom, még szemrehányásra sem, a mint nem volt jogom védelemre, midőn minden felől azt hallottam, a mi keserű szégyenné változtatta szerelmem fájó emlékét. Mi vagyok én? Mi jogot ad nekem az, hogy kezébe tettem életemet és megsemmisítette; hogy önnek adtam lelkem minden erejét és elpazarolta, eldobta? Semmit! de ahhoz jogom van, hogy számon kérjem eljátszott önbecsülésemet, — ahhoz van jogom, hogy eltaszítsam azt a kezét, mely eldobta tiszta szerelmemet, s helyébe alamizsnát nyújtott felém . . . . alamizsnát, szégyene béréből — nekem, a ki imádtam, mint az Isten legtisztább angyalát, s anyámé mellett hordoztam képét keblemen.

IRÉN (előre rohan és megragadja kezét, sikoltva). Kiről beszél?

MOSOLYGÓ (kilép az oldalajtón). Szerencsétlen, ne bántsd őt, nem azért hoztalak ide.

DARVAS (erővel visszafojtja felindulását). Igaz, nem azért jöttem ide; köszönöm, barátom, hogy figyelmeztetett. Nincs okom heveskedni, csak nevetségessé tenne; úgy is elég nevetséges vagyok már. Eldobott szerető, ki nek irgalomból kenyeret adnak. Ezt a kenyeret hoztam vissza; itt van, vegye vissza, nem nekem való ez,

nem tudom megemésztetni. (Egy összehajtott iratot vesz ki zsebéből.)

IRÉN (bódultan). Miről beszél?

MOSOLYGÓ. Nem igaz — ne hallgasson rá — megőrült.

DARVAS. Mily örömmel vettem először kezembe ez iratot! Mily édes, boldog jövő képét rajzolták elém e fekete betűk! Balgatag! nem tudtam akkor megérteni, hogy elveszett életem bérét viszem magammal, hogy végkielégítést kaptam megtört szívemért. Azt hittem, érdemem szerezte meg állásomat; azt hittem, munkámmal szolgáltam meg kenyeremet. Másoktól kellett hallanom, gúnyos szemeikből olvasnom, hogy az a tisztelet, melyben részesülök, nem engem illet, hanem uram kedvesét, kinek pártfogása szerezte állásomat. Köszönöm asszonyom! Ön eldobta szerelmemet s kárpótlásul kenyeret szerzett nekem. Eljöttem, nem azért, hogy számon kérjem szerelmét, hanem hogy visszaadjam ezt a kenyeret! (Ketté szakítja az iratot s Irén elé dobja.)

IRÉN (kábultan). Mi ez? mit beszél? (Lehajol, fölemeli az iratdarabokat, s olvassa.) Kinevezés — Timót Pál — (Sikoltva.) Ah! ő azt hiszi! (Leroskad.)

MOSOLYGÓ. Nem igaz — nem igaz — menj innen te örült — megölted.

IRÉN (felugrik). Ne menjen — magyarázatot kívánok — jogom van hozzá. — Csak sejtem szavai értelmét, de nem merem hinni — feleljen — jogom van magyarázatot kívánni!

DARVAS (szenvedélyesen). Magyarázatot? Kérjen magyarázatot férjétől, miért vette nőül? miért utazott el esküvője után? — Kérjen magyarázatot e fénytől, e pompától, mely körülveszi — kinek a pénzéből került? Kérjen magyarázatot vendégeitől, kik termeiben suttoznak, mosolyognak s gúnyos udvariassággal üdvözlik. Kérdezze okát ezektől! Kérjen magyarázatot a világtól, mely szánakozva, megbotránkozva beszél önről s oly fenhangon suttozza kárhoztatását, hogy én a távolban is meghallottam. És kérjen magyarázatot hajdani tiszt-

társaimtól, kik arczomba vetették állásomat s gúnyos tisztelettel vettek körül — kértek pártfogást tőlem, kit urunknak — — Oh! azt akarja, hogy mégegyszer mondjam ki azt a szót, mely halálom volt? — Isten önnel asszonyom! mi leszámoltunk egymással... Nincs több mondani valónk! (Elrohan.)

MOSOLYGÓ (utána akar sietni). Megállj!

IRÉN (dermedten hallgatta Darvast, most megmozdul s visszatartja Mosolygót). Hagyja el, hadd távozzék. Igaza volt... mi leszámoltunk egymással... Oh! hogy ő ezt mind el tudta hinni! Köszönöm, Istenem, hogy nem roskadtam össze előtte! (A pamlagra esik és görcsös zokogás közt kezébe temeti arczát.)

MOSOLYGÓ. Ne sirjon — bolond volt — majd eszére tér — hazudott — rossz a világ — magamról tudom —

IRÉN (főlemelkedik, nyugodt hangon). Jól mondja, barátom, nincs most a könnyek ideje! Menjen kérem, hívja ide Zátonyi urat.

MOSOLYGÓ. Épen itt jó.

TIZENHETEDIK JELENET.

Előbbieh, Bencze.

BENCZE. Kedvesem, egészen megfeledkezik házaszszyoni köteleességéről. Vendégeink már nyugtalankodni kezdenek... Ah! Mosolygó bácsi tartotta fenn?

IRÉN (erőszakolt nyugalommal). Uram! szóljon anyámnak, hívja ide s hagyjuk el azonnal e házat.

BENCZE (meglepetve). Micsoda? Ah! talán Mosolygó bácsi hitt meg vendégül falusi jószágára?

IRÉN. Ismétlem uram, egy pillanatra sem maradok tovább e házban. Ön férjem, nem hagyhatom el; kérem tehát, jöjjön velem.

BENCZE. Hová?

IRÉN. Az ön lakására.

BENCZE. Úgy tudom, ez az én lakásom.

IRÉN. Hazudik. Ez nem az ön lakása. E pompa nem az öné; e fény nem az ön vagyonából van. E díszes

ruha, melyet viselek — (kezével tépi csipkéit) nem öntől van ; e drága ékszerek, e nyakláncz, e gyémánt függők nem férjemtől vannak. (Az ékszereket a mint megnevezi, letépi magáról és eldobja. Mosolygó lehajol, fölszedi és zsebébe teszi.) — És engem — engem — a világ itt nem tart az ön nejének!

BENCZE (magában). A katastropha korábban kitört, mint gondoltam. (Fenn.) És e nagy felfödözéseket mind Mosolygó bácsitól nyerte, kedvesem?

IRÉN. Uram, hallgasson meg, legyen irgalommal hozzám. Nem tudom, mily okból kényszerített nejévé lennem, hiszen nem szeret, hiszen játékszernek tart; de neje vagyok, esküt tettem, s engedelmes neje leszek, dolgozni fogok, szolgálóként fogok gondoskodni kényelméről; oh! csak vigyen el innen, szabadítson ki ez életből, melyben egyaránt kell önért és magamért pirulnom.

BENCZE. Miért? Én részemről nem pirulok egyikünkért sem.

IRÉN (fokozódó izgatottsággal). Oh, ne kényszerítsen nyiltabb beszédre, hiszen mindent tud; talán ön tette, hogy így legyen; — nem tudom, miért, mi célja volt velem; de ha csak egy szikrája él még keblében a becsületnek, hallgasson rám, hagyja el azonnal velem e házat.

BENCZE. Most? És hová tesszük vendégeinket?

IRÉN. Jól tudja, hogy ők nem a mi vendégeink! Jól tudja, hogy többé úgy sem tudnék szemök közé nézni.

BENCZE. Hja! egy kissé compromittálva van, az igaz; de föl se vegye; a jó társaságban nem is igazi asszony az, a ki nincs egy kissé compromittálva.

IRÉN. Ön nyomorult!

BENCZE. Mondja inkább, elnéző, nagylelkű; más férj zajt ütne, boszut állana, elégtételt kívánna; én pedig, látja, mily csendes, nyugodt vagyok, s nincs más célom, mint hogy az egész ügyet elsimítsam, s kegyed jó nevét bármily áldozattal helyreállítsam.

IRÉN. Hogyan? Engem vádol? Ah!

BENCZE. Dehogyan vádolom! Látja, mily csendesen beszélek arról, hogy a kegyed jó nevét helyreállítsam.

IRÉN. Elég uram! többé nem tűröm sértéseit! Menjünk innen.

BENCZE. Majd ha lecsillapul, kedvesem, talán holnap, nyugodtabban beszélünk ez ügyről.

IRÉN. Ismétlem uram, tilstént el akarom hagyni e helyet! —

TIZENNYOLCZADIK JELENET.

Előbbieket, Kamilla.

KAMILLA (fölhevülve jó a hátulsó teremből s az ajtót nyitva hagyja). Hát ti bujósdit játszdok? — Házi gazda, házi asszony a faképnél hagyja vendégeit, nekem kell a honeursöket csinálni. Ittam is annyi punchot, hogy no. (Mosolygóhoz.) Nagyon jó punch, mindjárt hozatok magának is egy nagy pohárral.

BENCZE. Mondjon le a punch élvezetéről, dicső anyánk! Irén e pillanatban el akarja hagyni e házat, s nincs kevesebb óhajtása, mint hogy mi is vele menjünk.

KAMILLA. Micsoda? Aztán hová menjünk?

IRÉN. Akárhová, anyám, de itt nem maradok.

KAMILLA (hevülten, erős hangon beszél). De hát mi lelt téged? Mi ütött egyszerre hozzád? Itt hagyni ezt a kényelmes életet! ezt az uri pompát! Talán megint visszamenjünk régi nyomoruságunkba? Tulipánék szomszédságába?

IRÉN. Anyám tudja, hogy ez a fény és kényelem nem illet meg minket, nem a mienk; hogy régi sorsunkban szegények voltunk, de legalább nem pirultunk sem magunk, sem mások előtt.

KAMILLA. Hát most miért pirulsz? Én nem pirulok. Nézze meg az ember ezt a gyermeket! Anyádat akard móresre tanítani?

IRÉN. Anyám, anyám, gondolja meg, hogy a legnagyobb áldozatot már megtettem kedvéért, többre nem kényszeríthet.

KAMILLA. Mit beszélsz?

IRÉN. Kivánta, hogy feláldozzam szerelmemet... megtettem; — kivánta, hogy boldogtalanná legyek — az

vagyok; — de azt ne kívánja, hogy feláldozzam becsü-
letemet — mert azt nem fogom megtenni soha.

KAMILLA (hevülten). Micsoda beszéd ez? Ki akarja a te becsületedet? Te tanítasz engem becsületre? Ki vagy te, hogy így beszélsz velem, egy tisztességben meg-
őszült asszonynyal? Ki vagy te? mi vagy te? a kit én a porból vettelek fel, semmiből emeltelek fel, s nem hagytalak elpusztulni a szalmán szüleiddel.

IRÉN (megrázkódik — Kamillához rohan). Mit mondott? Szüle-
leimmel! Kinek a gyermeke vagyok én?

KAMILLA. Nyomorult bányamunkásoké, a kik éhen
vesztek el, és ha én meg nem szántalak volna, ha lá-
nyommá nem fogadlak, te is —

IRÉN. Nem vagyok leánya!

KAMILLA (ittas daccezzal). Nem! Rég nyomta a lelke-
met — most kimondtam!

BENCZE. Na, dicső özvegy — most ugyan elvetette
a sulykot.

IRÉN (dermedten áll egy pillanatig, aztán megragadja Kamilla kezét —
felcsattanó hangon). Hogy' merte hát megsemmisíteni élete-
met?

KAMILLA (hebegve). He — mi? — ne szorítsd úgy a
kezemet.

IRÉN. Hogy' merte meglopni a gyermeki érzelmet szí-
vemben és felhasználni arra, hogy megölje boldogsá-
gomat? Hogy' merte tőlem hazug álarcz alatt kicsikarni
azt az áldozatot, mely egyedül anyámat illette meg és
senki mást e világon? Miért nem hagyott elveszni a
szalmán inkább, mint hogy eszközévé tegyen oly terv-
nek, melynek aljasságát sejteni sem merem? Azért ne-
veztetted magát anyának általam, hogy e szent név ürügye
alatt megtörje szívemet, megalázza arczomat, megölje
boldogságomat és eladja becsületemet?

KAMILLA (lehajtja fejét, megtörve hallgat).

BENCZE (magában). Milyen leány! szinte sajnálom, hogy
válni fogunk.

IRÉN (lecsillapulva). De nem — bocsásson meg, heves
voltam — annyi éven át anyámnak neveztem, nem mond-

hatom a búcsuszót ily keserű hangon. Éljen boldogul, megbocsátom a mit ellenem tett, s ami jóban részesített — nem feledem el. Éljen boldogul, asszonyom! Széttört az utolsó kapocs, mely e házhoz fűzött, elme-
hetek. (Indul, az ajtóban megáll s visszafordul.) Ne kövessenek, megtiltom! (El.)

MOSOLYGÓ (Irén után megy, az ajtóban megáll, visszafordul s kivesszi zsebéből az ékszereket). Elvihetném — eből gyült szerdék — de még az én zsebemet is égeti — itt van — (Bencze lába elé dobja az ékszert — s el.)

BENCZE. Haha! Mosolygó becsületes ember lett. (Kamillához.) Nos, magasztos özvegy! (A hátulsó teremben fel s alá-járó vendégek látszanak.)

KAMILLA (fölemeli fejét). Ne szóljon hozzám. (El.)

BENCZE. Kár volt annyi punchot inni, dicső özvegy!

függöny legördül.

NEGYEDIK FELVONÁS.

Szegényesen bútorozott szoba. Egy nagy asztal, néhány szék, egy nagy faláda. A fal mellett nagy halmazban poros iratcsomagok hevernek rendetlenül. Egy közép-, egy oldalajtó, ezzel szemben ablak, függöny nélkül. Gáspár, tiz éves kis fiú, a földön heverő iratcsomagokat egymásután felnyalábolva a nyitott ládába rakja, halkán dúdolva. Borcsa, kezében összekötött csomaggal, kinyitja a középajtót s betekint.

ELSŐ JELENET.

Gáspár, Borcsa.

BORCSA (az ajtón beszélve). Itt lakik Mosolygó úr?

GÁSPÁR (dolgát folytatva). Itt.

BORCSA (belép, csomagját a földre teszi). Úgy jó helyen járok. Itthon van az úr?

GÁSPÁR. Nincs.

BORCSA. Hát a kisasszony?

GÁSPÁR. Még alszik.

BORCSA. Akkor várok.

GÁSPÁR. Üljön le galambom.

BORCSA (bámulva). Micsoda? Nézze meg az ember ezt a kis cseppet. Hát te már így beszélsz a leányokkal?

GÁSPÁR. Hagyja el, galambom, torkig vagyok már a leányokkal.

BORCSA (lett). Ugyan ne mondd.

GÁSPÁR. De hát mire is való az asszonynép a világon! Hogy bajt csináljon nekünk férfiaknak.

BORCSA. Uram ne hagyj el! — micsoda gyermek ez? Talán csak nem táltos? Hallod-e te tökmag, ki vagy te?

GÁSPÁR. Senki Gáspár.

BORCSA. Hol van az apád?

GÁSPÁR. Sehol.

BORCSA. Hát te mi vagy?

GÁSPÁR. Nem ismer engem? Pedig híres ember vagyok én. Azelőtt virágot árultam a Duna-parton, most pedig Mosolygó úr segédje vagyok és gazember.

BORCSA. Uram, ne vígy a kísértetbe! Te is gazember vagy?

GÁSPÁR. A gazdám is az, én is az vagyok. De azért ne féljen tőlem, nem bántom magát.

BORCSA. Ugyan ne mondd!

GÁSPÁR. Nem vagyok én olyan borzasztó, mint a hogy' kinézek.

BORCSA. Igazán?

GÁSPÁR. Ne féljen tőlem. Pedig annyi igaz, hogy az asszonyokat ki nem állhatom.

BORCSA. Ugyan miért nem?

GÁSPÁR. Mert csak bajt csinálnak. Látja, most is mennyi dolgom van ezekkel a piszkos aktákkal. Mind bele kell rakni a ládába, hogy ne sértsék a drágalátos kisasszony szemét.

BORCSA (fölkel). Oh te kis betyár!

GÁSPÁR. Azelőtt itt feküdhetek, senkinek sem voltak útjában. De most csinosítani kell a szobát, mert asszony van a háznál. Aztán minden jóra való bútort az ő szobájába vittünk. Nézze, mi maradt itt. Gyűlölöm a nőket! (Ezalatt mind berakta a csomagokat, s most haragosan becsapja a láda tetejét.)

BORCSA. Nézze meg az ember!

GÁSPÁR (megáll Borcsa előtt). Hanem maga tetszik nekem, galambom. (Felmászik a ládára.) Adjon egy csókot... ne féljen tőlem. (Át akarja ölelni.)

BORCSA (kezére üt). Majd lemegy erről a ládáról, te kis mákvirág!

MÁSODIK JELENET.

Előbbieket, Mosolygó.

MOSOLYGÓ (az ajtóban). Fölkelt már a kisasszony?

GÁSPÁR. Nem, principális úr. (Lemászik a ládáról.)

MOSOLYGÓ (belép). Ah! Borcsa — eljött már?

BORCSA. Hogyne jöttem volna, mikor az én áldott jó kisasszonyomnak van szüksége szolgálatomra? Hát még ha a királynál lettem volna, nem hagytam volna ott a helyemet?

MOSOLYGÓ. Vigyázzon — semmit se szóljon — még nem bizonyos — tudja?

BORCSA. Tudom hát — csak ki ne fúrja az oldalamat.

MOSOLYGÓ. Kösse fékre a nyelvét — most se kiabáljon — fel ne költse —

BORCSA (csendesesen). Igaz, elfeledtem, hogy még alszik a drága lelkem.

MOSOLYGÓ. Gáspár!

GÁSPÁR. Parancs!

MOSOLYGÓ. Ki volt itt?

GÁSPÁR (Borcsára mutat). Ez a fehér személy.

MOSOLYGÓ. Más?

GÁSPÁR. Egy macska sem.

MOSOLYGÓ (zsebéből iratokat vesz ki s Gáspárnak adja). Vidd el Darvas úrhoz.

GÁSPÁR. Értem. (Kifelé indul. Borcsa mellett elmenve megcsípi karját. Borcsa sikolt.) Adósom egy csókkal. (Elfut.)

BORCSA. No még ilyen gyereket se' láttam.

MOSOLYGÓ (a ládára ül). Az én nevelésem.

BORCSA. Meg is látszik rajta. De nem ez most a kérdés. Hát itt van az én lelkem kisasszonyom? Ott hagyta azt a drágalátos urát? Jól tette. Hogy' került ide? Mit csinál? Hová megy? Jaj! mindjárt eláll a lélekzetem.

MOSOLYGÓ. Bár elállna — ne kiabáljon.

BORCSA. De mikor annyit szeretnék róla tudni, s az úr olyan fösvény a szóval, mintha pénzébe kerülne.

MOSOLYGÓ. Elhagyta férjét — nem férje — anyját — nem anyja — elrohant — utána siettem — ide hoztam — szomorú sors — egyetlen menedék — egy gazember barlangja —

BORCSA. Ugyan hagyja el; ne dicsekedjék mindig azal, hogy gazember — úgy sem hiszi el senki.

MOSOLYGÓ. Fogja be a száját — felköltötte — tessék — (Fölkel.)

HARMADIK JELENET.

Előbbie, Irén.

BORCSA (Irénhez rohan, lélekzetvétel nélkül). Oh kedves drága egyetlen kisasszonyom, hát idejutott? Tudtam, hogy nem lesz jó vége... és nincs szolgálója sem. Itt maradtok; bér sem kell... azelőtt se' fizette ki béremet a mamája... panaszkép ne vegye, nem is mamája; és jól aludt az éjszaka? Oh el nem hagyom, ha bottal kerget is. Tulipánné is előre mondta, hogy így lesz... derék ember ez a Mosolygó... én szolgálom ezután... vissza ne menjen az urához, soha sem állhattam ki... Jaj! eláll a lélekzetem! (Sírva fakad s Irén kezét csókolja.)

IRÉN. Édes jó Borcsám! (Kezét nyújtja Mosolygónak). Jó reggelt barátom!

MOSOLYGÓ (hátrálva). Nem - - elég volt egyszer — ezt sem fizethetem vissza — ne bögjön Borcsa —

BORCSA (sírva és nevetve). Furcsa ember, sohse hittem volna, hogy ilyen jó szíve van. De igaza van; nem sírok többet. Nem azért jöttem ide. Hol van a konyha? ott az én helyem.

MOSOLYGÓ (a középpajtó felé mutat). Erre menjen — jobbra — ki ne törje a nyakát — rossz a küszöb — ugrani kell.

BORCSA (fölveszi csomagját). Ne féltsen engem; ugrom én százat is örömben, hogy megint az én drága kisasszonyomnál lehetek. (El.)

NEGYEDIK JELENET.

Irén, Mosolygó.

IRÉN. Napról napra több bajt és költséget okozok önnek, kedves barátom. Nem elég, hogy lakását fel-

forgatta miattam, most már cselédet is kellett fogadnia. Miért nem enged távozni?

MOSOLYGÓ. Bolond beszéd — bocsánat — rá ment a nyelvem — rég nem beszéltem tisztességes emberrel —

IRÉN. Oh miért nem szólít engem leányának?

MOSOLYGÓ. Isten mentsen — elég volt egy anya a mi kompániánkból — nem közénk való — ne búsuljon, nem tart sokáig — minden jóra fordul.

IRÉN. Jóra? Ah! adhat-e még jót számomra az élet? Ugy-e keserű ilyet hallani egy gyermektől, ki már leszámolt az élettel, melynek még huszadik évét sem látta? Mi lett belőlem? Mit várhatok? Mit akarhat egy nő, ki elhagyja férje házát és kénytelen nevét viselni; látja a világ kétértelmű szánakozását, csodálkozását, kárhozzátatását, és nem tudja magát igazolni. A törvény ellenem szól, az emberek ítélete engem ér — és nem védhetem magam, mert védelmem veszte lenne annak, a ki gyermekségemnek gondját viselte, s a kit annyi időn át anyámnak neveztem. Ah! ön sem tud mindent, barátom, másképp nem vigasztalna a jövővel.

MOSOLYGÓ. Ki tudja? bizzék bennem — husz év előtt — nagy praxis — furfangos gazember —

IRÉN (szemrehányólag). Oh barátom! ismét e keserű öngúny?

MOSOLYGÓ. Igaz — megígértem — bocsánat — husz év óta nagyon hozzá szoktam e titulushoz — ne féljen — most az egyszer jó úton járok.

IRÉN. Ne feledje — semmi esetre sem engedem, hogy nevemben a törvényhez forduljon.

MOSOLYGÓ. Bizza rám — nem szólhatok — jóra fordulhat — de én nem lehetek ügyvéde — nincs diplomám — elvették — kellene a ki védje — tisztességes ügyvéd.

IRÉN. Miért?

MOSOLYGÓ. Ha Zátonyi lépne fel — visszakövetelné —

IRÉN. Ezt ő nem meri tenni!

MOSOLYGÓ. Ki tudja? Jó volna gondoskodni — aján-

lok egy kitünő védőt — mindenre kész kegyedért — imádja — megbánta örültségét —

IRÉN. Ah, ne szóljon róla!

MOSOLYGÓ. Csak mint ügyvédet — egészen oda van — bocsásson meg neki — nincs nyugtom tőle —

IRÉN (szomorúan). Mondja meg neki barátom, hogy rég megbocsátottam azt, mit velem tett; mondja meg neki, hogy fájó emlékkal és hálával gondolok reá; mert keserű szemrehányásai nyitották fel szememet, s mentettek ki szörnyű helyzetemből; mondja meg neki, hogy elfeledtem igazságtalanságát, melyet ellenem elkövetett, midőn el tudta hinni azon iszonyu vádakat; és mondja meg neki, hogy feledjen el örökre, s ne kíváncsion engem látni soha többé. Az a név, melyet viselek, bármily gyűlöletes előttem, örökre az én nevem marad; és azt az esküt, melyet másnak tettem — ah! ön tudja, mikép tettem — soha sem lesz hatalmamban megsemmisíteni.

MOSOLYGÓ. De mégis — talán —

IRÉN. Nem, barátom, ne szóljon többé, nem tudja, mily fájdalmat okoz nekem.

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbieket, Elza.

ELZA (kinyitja az ajtót). Csakugyan nem tévedtem. — Kedves Irénem, valahára megtaláltam.

IRÉN (ijedten Mosolygó mellé húzódik). Elza!

ELZA (belép). Én vagyok! Csak nem fél tőlem, legjobb barátnéjától, kedvesem?

IRÉN. Nincs miért félnem.

ELZA. Hisz én is azt mondom. Ha valaki javát akarja, úgy meg lehet győződve, én azt akarom, kedves kicsikém! Oh Istenem! hogy meg voltam ijedve akkor este, mikor megtudtam, hogy eltűnt. (Leül.)

MOSOLYGÓ. Elhiszem — nagy veszteség volt —

ELZA. Ah! kedves Mosolygó úr, jó reggelt. Hát az ön fészkébe menekült a kedves megriadt galamb? Mind-

járt gondolhattam volna. Tíz napja keresem már mindenfelé, míg végre ráakadtam. De tudja-e, kedves kicsikém, hogy ez épen nem volt szép kegyedtől, — tiz napig oly halálos aggodalmak közt hagyni legjobb barátját.

IRÉN. Mit kíván tőlem asszonyom?

ELZA. Mily hideg, kimért hang. Valóban igazságtalan hozzám, kedvesem. Mivel győzzem meg, hogy igaz barátja, önzetlen jóakarója vagyok? Ha tudná, mennyire kitettem magamat kegyedért, azon viharos estén, midőn a szörnyűködő társaság megtudta távozását . . . én voltam az egyetlen, a ki kegyedet védtem, magyarázataik, czélzásaik, támadásaik ellen. Mert annyit mondhatok, hogy az eset rendkívüli feltűnést okozott, s azóta alig győzöm a sok félreértést helyreigazítani.

MOSOLYGÓ. Nagyon kegyes.

ELZA. Oh, nem is képzeled, milyen kárörvendők az emberek! Hogy ragadják meg a legkisebb alkalmat, hogy éles nyelvéket élesebbre fenhessék. És a távollevőknek soha sincs igazuk. Szivem vérzett, mikor azt a sok képtelen föltevést, elferdítést hallottam, melylyel az én kedves kicsikém ártatlan lépését magyarázgatták s egy oly emberrel hozták összefüggésbe —

IRÉN. Ah!

ELZA. De mondhatom, a szegény Timót ép oly ártatlanul került a pletykába, mint —

IRÉN. Elég asszonyom.

ELZA. Látja, kedvesem, ily haszontalan mende-mondáknak tette ki magát meggondolatlan lépése által. Nem mondom, hogy nem cselekedett helyesen, midőn Zátonyit elhagyta. Oh nem! nagyon jól tette; ezt kellett tennie, mint önérzetes nőnek, s én volnék az utolsó, ki visszatérésre akarnám birni. Hanem, fogadja el a megjegyzést tőlem, mint a világban jártasabb nőtől, — hanem a módját nagyon elhibázta, kedvesem. Így a hogy történt, a botrány egészen kegyedre hárult, — a világ ítélete egyedül kegyedet kárhoztatja. S ez még nem elég. Alkalmat adott a leghadarabb föltevésekre, sőt

rágalmakra is; úgy hogy — hígye el, kedvesem, szinte a fejem zúg már a sok képtelenségtől, melyet kegyed rovására hallanom kell.

IRÉN. Oh asszonyom! mit vétettem én önnek? miért kínoz?

ELZA. Én kínozem? Oh kedvesem, ne legyen igazságtalan! Hisz a legőszintébb barátsággal, a legjobb akarattal keresem már tíz napja; s mikor végre feltalálom, csak nem gondolja, hogy kínozni akarom?

IRÉN. Mit akar hát?

ELZA. Megmenteni.

IRÉN. Engem megmenteni? Mitől?

ELZA (fölkel). A rágalomtól, a botránytól, a megsemmisüléstől. Igen kedvesem, fáj kimondanom, de ez vár kegyedre, ha tovább is így marad. Föl kell lépnie, emelt homlokkal, rámutatni férje bűnére, s reá hárítani a károkozást, mely eddig egyedül kegyedet sujtotta. Nincs egyéb menedéke, mint a válóper... ez képes egyedül helyreállítani megrendült jó hírnevét. De addig is, míg ez megtörténik, nem szabad többé e helyen maradnia. Mosolygó úr nem fogja rossz néven venni, ha azt mondom, hogy az ő lakása épen nem alkalmas kegyed számára, kivált mostani, kétértelmű helyzetében. Jöjjön hozzám, kedvesem, biztosítom, hogy meg fogom óvni Zátonyitól; védelmet és pártfogást fog találni nálam, s menedéket a világ megszólása ellen.

IRÉN (Mosolygóra néz). Mit tanácsol barátom?

MOSOLYGÓ. Ne hallgasson rá — eladja — olyan mint a többi —

ELZA. Uram ---

MOSOLYGÓ. Csak gazemberezzen össze, hozzá vagyok szokva; de most az egyszer a holló kivájja a holló szemét. Ismerjük egymást. (Irénhez.) Ne higyen neki — hálóba akarja csalni — Bencze küldi — (Elzához.) Eltévesztették — azt hitték, csak egy ártatlan gyermekkel van dolguk — elfeledték, hogy én is itt vagyok — egyenlő fegyverekkel küzdünk — egyformák vagyunk —

ELZA. Mosolygó!

MOSOLYGÓ. De nem — elhibáztam — nem vagyunk egyenlők — a gazemberek közt is van rangfokozat, — nemesek, — parasztok — önök a legutolsó parasztok — büszke vagyok — megvetem önöket — még nekem is van jogom megvetni önöket.

ELZA. Ez már sok!

MOSOLYGÓ. Sok rosszat tettem életemben — megadtam az árát — megbélyegeztek — jól van, elviselem — gazember vagyok — de önök szövetkeztek, hogy egy ártatlan gyermeket semmivé tegyenek, — hogy letörjék szerelmét, megsemmisítsék boldogságát, megrontsák becsületét, megmérgezzék lelkét — s miért? — mit vétett önöknek ez a gyermek? — Semmit — pénzért, haszonért tették — az ő drága lelkének kincseit akarták apró pénzre felváltani, hogy megtömjék vele zseböket — és ön — a ki neje volt annak az embernek — ön tudott vele egyesülni — pénzért — haszonért — hogy azt tegye e szegény gyermekkel, a mit önnel tett — hogy azzá tegye, a mi ön — menjen, menjen — húsz év óta hordom a bélyeget arczomon, de magasan állok ön fölött — és nem fognék önnel kezét — nem! — nem! nem!

IRÉN. Barátom! térjen magához.

ELZA (lehajtja fejét és hosszan gondolkodik; azután fölemeli fejét, komolyan). Igaza van uram, nem érdemlem, hogy kezét fogjon velem.

IRÉN. Nagy ég! Elza! tehát igaz?!

ELZA (Mosolygóhoz). Nem szólhatok hozzá; nincs jogom még ehhez sem. De mondja meg neki uram, hogy ha lehet, még jóvá fogom tenni, mit ellene vétettem. Isten önnel uram! Reménylem, még tehetek annyit, hogy legalább ön kezét nyújthassa nekem. (Hirtelen el).

IRÉN. Mit jelent ez?

MOSOLYGÓ. Nem értem — meglehet — furcsa állat az asszonyi állat — ki tudja, hátha magába tért? — utána megyek — sokat segíthet. (Elmegy.)

HATODIK JELENET.

Irén (egyedül).

Oh Istenem! mi ez? Mily lassan, mily iszonyúan világosodik a homály, és mindenkiben, a ki körülöttem volt, egy-egy ellenséget mutat szememnek! Mi ez? Mit akartak velem? Mivé akartak tenni? Nem értem, és megriadt lelkem iszonyodva sejti a valót, melyet nem ért. Mintha sötét éjben jártam volna, hol mindenfelől gyilkosok leskelődtek rám, — mindenki vesztemet akarja! Eliza is, anyám is — ah! még mindig anyámnak nevezem — hiszen egykor szeretett, jó volt hozzám — miért akart elveszteni? (Leül az asztal mellé s fejét kezére hajtva elábrándozik. Az ajtó lassan kinyílik, Bencze betekint, óvatosan belép, s halkán Irén felé megy.)

HETEDIK JELENET.

Irén, Bencze.

IRÉN (magában.) Ide jutottam hát! Miért? Mivel érdemlettem e sorsot? — Mit vétett ifjú életem, hogy oly fölöslegessé vált reám és mindenkire?

BENCZE. Csalódik kedvesem; ez élet még nem vált fölöslegessé.

IRÉN (riadtan felugrik s irtózva hátrál szobája felé). Mit akar itt? Távozzék innen!

BENCZE. Kissé hidegen fogad, kedvesem, tekintve, hogy még mindig mézes heteinket éljük. (Leül.)

IRÉN. Hagyjon el, irtózom öntől.

BENCZE (komolyan). Győzze le irtózását, Irén, s hallgasson meg. Ne féljen, nem azért jöttem ide, hogy megbántsam. Kevés mondani valóm van, s hígye el, nem fogja megbánni, ha meghallgat, és nagyon meg fogja bánni, ha nem hallgat meg.

IRÉN. Fenyégetni mer?

BENCZE. Isten őrizz! Látja, milyen nyugodt, nyájas

vagyok; pedig bizony senki sem venné tőlem rossz néven, ha egy kissé kiabálnék s összetörném a butorokat. (Körülnéz.) No itt ugyan nem sok kárt tennék! — de annyit részrehajlás nélkül is elismerhet, kedvesem, hogy egy kijátszott férjhez képest elég szeliden és udvariasan viselem magamat.

IRÉN. Kijátszott férj, ön?

BENCZE. Hát mi vagyok? Kérdezze a világot, minek tart? Kérdezze az embereket, a kik mindenütt elfojtott mosolylyal néznek reám, minek tartanak? — A ki találkozik velem, először is a homlokomra tekint, mintha azt kérdené: azért ment ki a hajad, hogy helyet csináljon a szarvaknak?

IRÉN. Elég uram! távozom.

BENCZE (elébe áll). Mielőtt eltávoznék, kedvesem, engedje meg, hogy egy kis ieczkével szolgáljak a hazai jogtudományból. Rövid az egész, s így szól: «A nő köteles férjét mindenhová követni, s a férj őt e kötelességére karhatalommal is kényszerítheti.»

IRÉN. Ezt ön nem meri tenni.

BENCZE. Ki tudja, ha nevem becsületét nem védhetem meg másképp . . . De ne heveskedjünk. Vegyük csak higgadtan a tényeket. Tény az, hogy kegyed házamat feltűnő módon elhagyta; tény az, hogy a világ ezt Timóttal hozza összeköttetésbe.

IRÉN. Oh Istenem!

BENCZE. Beláthatja kedvesem, hogy ez a ferde állapot mindkettőnkre türhetetlen, s nem lehet egyéb hátra, mint a válóper.

IRÉN. Ah, uram! válni akar? Először mondok önnek köszönetet ez életben.

BENCZE. Nagyon hizelgő. Igen, válópert akarok, de nem azon a módon, melyen kegyed kezdte meg.

IRÉN (meglepetve). Én?

BENCZE. Meg van lepetve? — Talán el akarja velem hitetni, hogy semmit sem tud a válóperről, melyet nevében ellenem indítottak? Hiszen már engem is megidéztek, de természetesen semmit sem vallhattam egye-

bet, mint hogy szeretem nőmet s nem is akarok tőle elválni. Nem is fognak bebizonyítani semmit, legyen meggyőződve, az ítélet részemre lesz kedvező, ha csak el nem fogadja az én ajánlatomat.

IRÉN (hidegen). Beszéljen.

BENCZE. Ugy is benn vagyunk már a jogtudományokban; engedje meg hát, hogy előbbi leczkémét még egygyel toldjam meg. Az elválás igen könnyen megy oly házások közt, kik engesztelhetetlenül gyűlölik egymást; — kegyed ugyan eléggé részesít engem e megtiszteltetésben, de ne feledje, hogy mindkettőnek egyformán ki kell jelentenie gyűlöletét. Én pedig csak egy föltétel mellett szánhatom magam e vallomásra, ha Timót jóvá teszi hibáját s kegyedet nőül veszi.

IRÉN (visszaretenve). Mi ez . . . ? Hát árúczikk vagyok én, hogy így alkudoznak fölöttem, hogy így adnak kézről-kézre?

BENCZE. Mindkettőnk jó nevének érdekében csak így egyezhetem az elválásba, különben —

IRÉN. Különben? Ah! ismét fenyegetődzik? Nem rémülök meg, sem a világ ítéletétől, sem öntől. Mit törődöm én az emberek véleményével? Láttam, tapasztaltam, mennyi értéke van; ha másképp nem válthatom meg, mint a magam lealázása által: úgy megvetem, nem szorultam rá, megelégszem öntudatommal, saját értékemmel; én elég vagyok magamnak! És ha azzal fenyeget, hogy erőszakkal fog magához kényszeríteni — azt felelem: kísértse meg, nem félek öntől! —

BENCZE (félre). Milyen leány! (Fenn.) És ha csakugyan beváltanám fenyegetésemet? — s biztosítom, hogy a törvény jogot ad rá — és ha eszébe juttatnám azon nőt, kit a pillanat fölhevülésében elhagyott, eltaszított magától, de kiről mégsem feledheti, hogy gyermekora óta anyjának nevezte, s a ki az életen kívül valóban mindent adott önnek, mit az anya adhat gyermekének. Azóta nyomorban, elhagyottán él, s csak a távolból, csak félve meri ön felé nyújtani reszkető kezét, hogy mentse meg az éhségtől, mentse meg a börtöntől . . .

IRÉN (székre roskad, arcát kezébe temetve). Ah!

BENCZE (fölséje hajlik). Gondolja meg, hogy Timót őszintén, rajongva szereti, s ismeri őt, ismeri egyszerű, jó lelkét; tudhatja, hogy egy nő boldog lehet vele; — gondolja meg, hogy másképp elveszett, megsemmisült élete, — s ha talán meg szabadítja is tőlem a véletlen, senki sem lesz, a ki érdemesnek tartsa lehajolni a porba egy letört virágért.

IRÉN (fejét az asztalra hajtva, félig öntudatlanul). Senki, senki sem fog lehajolni a szegény megtört virágért.

BENCZE. Gondolja meg, a hála épen úgy kiszabja útját, mint saját jó nevének érdeke, mint a kényszerűség. Gondolja meg, hogy áldozat nélkül senki sem él a földön, s boldog az, kinek erejét nem múlja felül a reá mért áldozat.

IRÉN (fölemelkedik). Hagyjon el! hagyjon el! Szavai elbódítanak, megrémítnek; tudom, hogy gonosz a lelke, s nem tudok önnek ellenmondani; — bocsásson, bocsásson — hadd imádkozzam Istenhez — ő talán nem hagyott el! (El az oldalajtón.)

NYOLCZADIK JELENET

Bencze, később Elza.

BENCZE. Győzelem! meg van törve . . . engedni fog! Szegény gyermek! szinte sajnálnám, ha nem tudnám, mily derék, jó férjet szerzek neki. A vas izzó, most hát üssük. (Kinyitja a középpajtót s szemben áll Elzával.) Ah! kedves Elzám! itt vagy? Későn jössz, nem szükséges már, hogy magadhoz vidd.

ELZA. Mit tettél vele?

BENCZE. Megpuhítottam. Csitt! majd elmondom; most sietnem kell, ide küldöm Timótot, nincs messze innen . . . hozd őket össze, azután hagyd magokra . . . a többi az én dolgom . . . egy hatalmas élat, egy erős drámai jelenet — aztán utazunk Erdélybe.

ELZA. Megegyezett?

BENCZE. Majd meglátod; tedd, a mit mondtam és bízzál bennem. Szerencsénk meg van alapítva. Pá, anygialom! (El.)

KILENCZEDIK JELENET.

Elza (egyedül.)

Még nem késő . . . még leránthatom álarczát . . . épen jókor küldi ide barátját, a kit eddig hiában kerestem. Oh, te nyomorult! de nem, nem vagy érdemes, hogy fölhevüljek miattad. Reád nem szokás haragudni — téged csak kidobnak. Ah! milyen jól esik e gondolat! Mintha valamennyi bűnömet letörölné ez a rúgás, melylyel kiugratlak az ajtón. Nesze! készen vagyok veled! (Az oldalajtóhoz megy és hallgatódzik.) Szegény gyermek! szegény meggyötrött galamb! (Halkan kinyitja az ajtót s betekint.) Egészen el van merülve — imádkozik. (A középre jó.) Ah! boldog, a ki még imádkozni is tud . . . mindegy — mai tettem után, azt hiszem, még én is tudnék imádkozni. Majd megpróbálom. (A középajtóhoz megy s kitekint.) Itt jó a másik áldozat. Most ennek nyitom ki a szemét. Keserű lesz az orvosság, de azt hiszem, nem ő fogja tőle az orrát fintorgatni.

TIZEDIK JELENET.

Elza, Timót.

TIMÓT (lassan, félénken belép az ajtón s Elzát látva megáll). Bocsanat — Bencze barátom azt mondá, hogy nagysád találkozni óhajt velem . . . fontos mondani valói vannak.

ELZA. Oh, igen — nagyon fontosak, még Bencze barátja sem sejtí, mily fontosak. Jőjjön közelebb uram, s beszéljen halkan. Irén a szomszéd szobában imádkozik, nem szeretném háborgatni.

TIMÓT. Imádkozik? Miért?

ELZA. Hogy mentse meg az Isten öntől.

TIMÓT (meglepetve). Tőlem?

ELZA. Ugy-e azt hitte, hogy ez a szegény gyermek titokban szerelmes önbe . . . hogyne! hiszen én hitettem el önnel? Ugyan Timót úr, ön, a ki oly szerény, oly egyszerű embernek látszik különben, hogy' tudott ilyesmit elhinni? Soha sem nézte meg keresztlevelét, — soha sem pillantott a tükörbe?

TIMÓT. (mindegyre jobban hűledezve). A tükörbe?

ELZA. Gyöngédebben is tudtára adhattam volna; de nincs most rá idő, sietnem kell az ön szemének fölnyitásával . . . s utoljára is, tudom, hálás lesz érte, ha bármily kiméletlenül is, felfödöm a rút játékot, melyet önnel űztünk.

TIMÓT. Az égre, kérem, beszéljen világosabban, vagy megbolondulok.

ELZA. Jó; ügyeljen hát. Bencze sejtette az ön szerelmét s azért vette nőül Irént, hogy később az ön javára elválják tőle . . . természetesen nem ingyen. Oh! jól ért ő az efféle üzlethez. Nézzen reám — több év előtt én is Bencze neje voltam . . .

TIMÓT. Mit hallok?

ELZA. Igen. Erdélyben laktunk. Bencze megismerkedett Bénivel, ki akkor gazdag földesúr volt, — összehozott vele, eltúrte udvarlását, s mikor már annyira hírbe jöttünk, hogy a botrány elkerülhetetlen volt — válást ajánlott — tízezer forintért.

TIMÓT. Tízezer forintért . . .

ELZA. Épen ennyibe jött már eddig önnek is kedves Bencze barátja . . . kölcsönök . . . jótállások . . . Nos jól vagyok értesülve?

TIMÓT. Körülbelül.

ELZA. Oh! ez különben csak felpénz volt, — ne gondolja, hogy ön is oly olcsó vásárt csinálna, mint Béni. Az igazi árát csak ezután fogja megfizetni, majd az elválásnál, mikor a férj megegyezése okvetlen szükséges lesz. Ennek akarja ő olyan árát szabni, mely egész életére úrrá fogja tenni. Jól tudom; én is osztoztam volna benne. Látja kedves Timót úr, ezért szövetkeztünk mi ön ellen és e szegény leány ellen. Ezért kény-

szerítette őt Bencze nevelőanya által, kit egészen hatalmában tartott, nejévé lenni, szíve ellenére; mert e szegény gyermek szerelmes — oh nem önbe — egy derék, szegény ifjúba, Darvas Károlyba, kit Bencze szintén ön által távolított el. Ezért hitettük el önnel Irén titkos vonzalmát, ezért járattuk önt a házhoz, ezért hoztuk mindenfelé hírbe e tiszta angyallal, ezért vittük botrányig a dolgot — igen, maga a férj tette ezt, — ő játszott így a saját becsületével, az az ember, kit ön legjobb barátjának tartott és egy pillanatig sem sejtette a rút játékot, melyet önnel egy szegény ártatlan gyermek rovására üz. — Bizony Timót úr, bocsásson meg, de csakis oly emberrel lehetett így elbánni, a ki egész életét a birkák között töltötte.

TIMÓT (megsemmisülve). Oh, bár örökre birkáim között maradtam volna!

ELZA. Most már mindent tud. Kiméletesebben is tudtára adhattam volna, de tán nem értette volna meg így gyorsan és világosan. Egyszerű, becsületes jó lelke tudni fogja most, mi a teendője; mert ezt a bűnt jóvá kell tenni, jóvá! — Látja, nekem, a ki részt vettem benne, mint pirul arczom a szégyentől, a megbánástól! Maradjon itt, beszéljen Irénnel.

TIMÓT. Isten mentsen! Elsülyednék szégyenemben.

ELZA. Beszélnie kell vele, kötelessége! Csak tőle tudhatja meg teljesen a valót . . . csak ő mondhatja meg, mint kívánja jóvá tétetni mindnyájunk bűnét. Én többé nem szólhatok hozzá, nem emelhetem tiszta szent arczára szememet. Maradjon itt, uram, én majd odakinn fogok önre várni. (El.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

Timót (egyedül).

Magamra hagyott; mit tegyek most? Hogy' kerüljek színe elé e szegény gyermeknek, a kit úgy megkínóztak az én ostobaságom miatt? (Fejére üt.) Oh, én számár!

hogy' is tudtam úgy belemenni a hálóba, — így elhinni mindent! — Igaza volt — csakis velem történhetett ez, a ki egész életemet a birkák közt töltöttem! Elhinni, hogy ez a kedves, szép fiatal leány belém — Oh! — szégyenlem ki is mondani . . . és most a lelken viselem, hogy miattam így meggyötörték ezt az angyalt . . . elszakították attól, a kit szeret . . . meggyötörték a szívét miattam. Hogy' is mondta ez a pattogó Elza? Nem néztem soha tükörbe? . . . Van itt tükör? (Körülnéz, s az asztalról fölvesz egy kis kézi tükröt, belepillant, szégyenkezve.) Oh! vén bolond, menj haza birkáid közé számárnak . . . És az a Bencze, kiért kész lettem volna véremet ontani . . . Oh! ez fáj legjobban, hogy épen ő tette velem! (Lopva ismét a tükörbe pillant.) Belém szerelmes! De mást is mondott ez a tüzről pattant menyecske. Nézzek a keresztlevelemben! Jól van, bele nézek; elég vén vagyok, hogy apja lehessen . . . igen, az apja, hiszen eleitől fogva inkább apai érzélem volt az, csak-hogy félrevezettek, lóvá tettek. Oh! (Leteszi a tükröt.) De jóvá teszem . . . jön már . . . most már nem félek tőle . . . az apa nem reszket leánya előtt.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Timót, Irén.

IRÉN (meglátva Timótot, megdöbben, állva marad az ajtóban, magában.) Itt van már.

TIMÓT (félénken feléje közeledik). Irén!

IRÉN (magában). Istenem, adj erőt!

TIMÓT. Ne féljen . . .

IRÉN (melléje lép). Oh, uram, miért üldöz engem, — mit vétettem önnek? Midőn először lépett házukba, szívem titkos részvétellel vonzódott önhöz, mert láttam nemes jó lelkét, s reszkettem, hogy oly emberek hálójába kerül, kik visszaélnék egyszerűségével. Oh, miért kellett ily keserűen kiábrándulnom? — Miért kellett az ön arcát látnom, az ön nevét hallanom, mindenütt,

azon szörnyű pillanatokban, melyek megsemmisítették életemet? Az ön nevében tettek nekem oly ajánlatot, mely először kergette a szégyen pírját arcomra. Az ön nevével hozták össze mind azt a szégyent, nyomort, keserűséget, mely megtörte szívemet, mely pirulni kényszerített azon ember előtt, kit egyedül szerettem. És most, midőn megsemmisültem, midőn megszűntem létezni és azt hittem, eltemethetem a feledésbe fájdalommat s fájdalommal szégyenemet — ismét önnel találkozom, ismét az ön nevét hallom . . . ön nyújtja felém kezét — Miért? Mit akar velem? Szóljon, mit határozott felőlem, mivé akar még tenni engem?

TIMÓT. Leányomná.

IRÉN (visszaetten.) Mi az? Mit mondott?

TIMÓT. Szegény gyermek, ne féljen tőlem, ne reszkessen! Félrevezethettek, elbódíthattak — félreérthettük egymást — oh! — de higye el, — nem tudok szépen beszélni — együgyű ember vagyok — de higye el, a legszentebb, legigazibb atyai indulattal tekintek tiszta szemébe; s ha kitárom ön előtt karjaimat, hígyen nekem, az atya szerető, gyöngéd keblére hívom önt — igen — én — a kinek nincs egyéb vágya, mint jóvá tenni a bűnt, melyet akarata ellen tétettek vele. Nézzen szemembe. Lássá, Irén, ez a szem nem tud hazudni — ezek a könnyek az apa könnyei, a ki karjait tárja szegény, megbántott gyermeke elé!

IRÉN. Oh uram!

TIMÓT (karjait kitárva). Nevezzen atyjának!

IRÉN (fejét Timót keblére hajtja zokogva). Atyám!

TIZENHARMADIK JELENET.

Előbbiektől, Elza.

ELZA (gyorsan). Uram, készüljön, Bencze jó.

IRÉN (felriad Timót kebléről). Ah, mentsen meg tőle!

TIMÓT (keblére szorítja). Maradjon gyermekem! — így fogadjuk őt.

ELZA. Többen jönnek vele.

TIMÓT. Jöjjön vele az egész világ, — ne reszkessen gyermekem, meg fogom védeni.

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Előbbie, Bencze, Bankó, Ordas, Mákony.

BENCZE. Itt van; ide láttam jönni. Ah! csakugyan — nem csalódtam. — Egymás karjai közt — előttem — tanuk előtt —

ELZA. Ne erőlted magadat kincsem, — kárba vész a nagy drámai jelenés; — hiában készültél rá — nincs bolond, a ki megtapsoljon.

BENCZE (meglepetve). Mi ez?

ELZA. Ez csak annyi, hogy lerántottam álarczodat, kedves dühöngő férj. Béni, jer mellém, nem engedem meg, hogy többé szót válts ezzel a . . .

BENCZE. Asszonyom!

ELZA. Mondtam már, hogy nem lesz nagy drámai jelenet . . . kifütyölnek, galambom! Jó, hogy hoztál publikumot is. Uraim, látják ezt az embert, a ki ide hozta önöket, hogy botrányának tanui legyenek! Tudják meg tehát, hogy ez a Zátonyi Bencze az, a ki készakarva hírbe hozta ártatlan nejét s erőszakkal idézte elő e botrányt. Tudják miért? Hogy válóperre kényszerítse a dolgot, s megegyezését pénzért adja el Timótnak, a mint pénzért adta el első nejét másnak. Béni, vesd meg ezt az embert.

BANKÓ. Tiszta szívből. (Bencze mellé megy és lenézi.) Bencze, fogadd megvetésemet (Félre.) Még most sem értem.

ORDAS }
MÁKONY } (elhuzódnak Bencze mellől). Ah!

TIMÓT. Oh, Bencze, soha sem hittem volna felőled; miért ábrándítottál ki ily keserűen?

BENCZE (magához térve meglepetéséből). Nagyon jó! Valóban mulatságos! Engem vádolnak, nekem tesznek szemre-

hányást s épen az a hűtlen barát, ki most is, mindnyájunk előtt, kezében tartja hűtlen nőm kezét.

ELZA. Nyomorult!

BENCZE. Asszonyom, kegyed mondta, hogy nem játszunk nagy drámai jelenetet; végezzük tehát a dolgot egész prózailag. (Irénhez). Kedves nőm, megbocsátok önnek, kövessen lakásomra.

IRÉN (Timót keblére huzódva). Mentsen meg, mentsen meg!

BENCZE. Elfeledte már a leczkét, melyet szerencsém volt a hazai jogtudományból adni? Kénytelen vagyok ismételni: «A nő köteles férjét mindenhová követni.» — No úgy-e emlékszik? Kegyed nőm és nőm fog maradni. Kövessen tehát. Reménylem, senki sem fog törvényes férji jogaim gyakorlásában akadályozni . . . Vagy talán a törvény karját vegyem igénybe? (Az ajtó felé indul s szemben találkozik a belépő Darvassal.)

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Előbbieket, Darvas, Mosolygó.

DARVAS. Megálljon!

BENCZE (visszahökken). Mi ez?

DARVAS. Ne távozzék, míg nem végeztünk.

BENCZE (magában). Csaknem félek ettől az embertől! (Fenn, tétován.) Ki ön? Mi joggal mer e szobában parancsokat adni?

MOSOLYGÓ (belép.). Az én nevemben. Nekem csak van jogom. Bagoly is bíró odujában. Hallom, jogtudományi leczkét ad . . . engedje, hadd pótoljam . . . jobban értek hozzá . . .

BENCZE. Nagyon le fog kötelezni, kedves ex ügyvéd úr!

MOSOLYGÓ. Azt mondta, a nő köteles férjét követni. De hátha nem neje? he? — Az a házasság, melyet erőszak folytán kötnek, nem házasság, hanem semmi. Ezt a házasságot erőszakolták.

BENCZE. Ki bizonyítja be?

MOSOLYGÓ. Be van bizonyítva . . . e tíz nap alatt, mióta Irén elhagyta önt, jelentést tettünk . . . a tanukat kihallgatták . . . Tulipánné és Borcsa eskü alatt vallomást tettek . . . s a mi fő, a nevelő anyja, Kamilla, bűnbánólag mindent bevallott . . . Törvényes végzésünk van . . . tessék . . . adja ide Darvas. (Kiszól.) Jőjjön be az asszony nép.

TIZENHATODIK JELENET.

Előbbieket, Borcsa, Gáspár.

MOSOLYGÓ. Darvas vitte az ügyet . . . én nem vihetttem . . . húsz év előtt elvették a diplomámat . . . de azért értek hozzá . . . he? (Két iratot átvesz Darvastól, az egyiket Benczének adja.) Itt van. Ez önnek szól . . . az erőszak be van bizonyítva . . . végleges ítéletet még nem hoztak . . . formalítások kellene . . . de addig is megtiltják . . . olvassa . . . megtiltják a nevezett feleknek, hogy együtt lakjanak . . . ön nem férj . . . nincs nő, a ki kövesse — Gáspár, nyiss ajtót ez úrnak . . .

BENCZE (az írásba pillant). Meg vagyok löve!

IRÉN (Mosolygóhoz). Oh barátom! köszönöm. — Oly jó hozzám . . . Mivel érdemlettem? (Megfogja Mosolygó kezét, ennek hosszas vonakodása után).

BANKÓ (Elzához). Hát az én hivatalom?

ELZA. Hallgass! Nem ér többet minden hivatalnál, hogy nyiltan megvetheted ezt az embert?

BANKÓ. Dehogy nem. (Elsétál Bencze előtt s mély megvetéssel végignézi — félre.) Még most sem értem.

BENCZE (magában). Se' pénz, se' feleség — lefőztek. (Fenn.) Ajánlom magamat!

ORDAS. Szerencsés utat.

MÁKONY. S tanácslom, ne mutassa magát többé közöttünk.

BENCZE (az ajtóból visszafordulva). Ne féljen, nem lesz hozzám szerencséjük.

GÁSPÁR. Elhordja magát, vagy úgy ledobom a garádicson, hogy a kapuig meg sem áll!

BORCSA. Derék gyerek vagy Gáspár.

BENCZE (megveregeti Gáspár fejét). Hahaha! Ez a kis ficzkó még sokra viheti.

ELZA. Hála Istennek! tisztább a levegő.

IRÉN (kezét nyújtja). Elza, ön is oly jó, úgy szeret, mind úgy szeretnek — hogyan hálálhatom meg ezt?

ELZA (Irén kezére hajol). Ha megbocsát — (megcsókolja kezét).

IRÉN. Oh asszonyom!

DARVAS (félénken). És én nem nyerek bocsánatot?

IRÉN (kezét nyújtva). Károly!

MOSOLYGÓ (közbe lép). Még nem — még nem hirdették ki a végleges ítéletet. Első a törvényes formalitás . . . úgy sem tart sokáig . . . és akkor majd olyan nászt tartunk . . .

DARVAS. És addig . . . ?

IRÉN (Mosolygó és Timót kezét fogva). Addig atyáimnál maradok.

Vége.

BUBORÉKOK

Vigjáték három felvonásban.

SZEMÉLYEK.

(E szereposztással adatott először a Nemzeti Színházban 1884. április 18-án.)

Szolmay Ignác, földbirtokos		Vizvári.
Szidonía, neje		Prielle Kornelia.
Béla, országgyűlési képviselő		Horváth.
Szerafin, Rábay neje	} gyermekeik	P. Márkus E.
Róbert		Benedek.
Gizella		Fái Szeréna.
Aranka		Palotay Piroška.
Rábay Miklós, osztálytanácsos		Szacsuay.
Morosán Demeter		Ujházi.
Tamás, fia		Mihályfi.
Özvegy Sereczkyné		Lendvayné.
Chupor Aladár		Nádai.
Hámor		Hetényi.
Malvin, neje		Molnárné.
Gombos, ügyvéd		Pintér.
Bangó, kereskedő segéd		Kőrösmezei.
Adolf, inas	} Solmaynál	Faludi.
Relli, szobaleány		Balog Etel.
András, inas	} Rábaynál	Sántha.
Betti, szobaleány		Reiner G.

Vendégek.

Történik a fővárosban. Az első és harmadik Solmay lakásán, a második felvonás Rábay lakásán.

Vidéki magyar színpadok e darab előadási jogát egyedül az első magyar színházi ügynökség (Rajkai F. I.) által szerezhetik meg.

ELSŐ FELVONÁS.

Terem. Fényűző bútortzat. A fenékszínen két nagy ajtó: az egyik a főbejárás, a másik egy nagy terembe nyílik. Jobbra, balra ajtó. Balra ablak.

ELSŐ JELENET.

Solmay, Relli.

(Balfelől hosszas, erős csengetés hallatszik.)

SOLMAY (jő jobbról.) Micsoda kolompálás ez megint?

RELLI (futva jő a középről). A nagyságos asszony és a kis-asszonyok öltözködnek a mai estélyre. (El balra.)

SOLMAY (magában). Vagy úgy! Öltözködnek? Ez a nő életének legszebb, legmagasztosabb, legszentebb pillanata, mint a feleségem szokta mondani. (Balról Szidonia szava hallatszik: «Relli, a csipkéimet».) A feleségem hangja! Akkor is üldöz, ha nem látom. Mikor lesz már pihenésem? (A pamlagra veti magát.)

MÁSODIK JELENET.

Solmay, Róbert, Adolf.

(Adolf meggyújtott lámpákat hoz, elhelyezi az asztalokon, rendezi a szobát, kinyitja a belső terem ajtaját.)

RÓBERT (középről jő). Ej be rosszkedvű vagy, papa! (Mellé ül.) Fogjunk kezet, én meg dühös vagyok. Képzeld csak, mily gyalázatosan rászédett az a nyomorult King Arthur?

SOLMAY. Ki az ördög az a King Arthur?

RÓBERT. Nem ismered? Hát a paripám, a versenylovam. Hogy' ápoltam, hogy' trainiroztam, hogy' dédel-

gettem a nyomorultat! És képzeld, a tegnapi futtatáson mindig az utolsó volt, becsületemre, a legutolsó. Pedig fogadtam rá — de még mennyit, és veszítettem, de még mennyit! (Adolf megáll hátuk mögött s a beszélgetést hallgatja.)

SOLMAY (felugrik). Már megint? (Adolfhoz fordul.) Nem sziveskednél elhordani magadat?

ADOLF. Nagyságod óhajtása reám nézve parancs. (El)

RÓBERT (papírt vesz ki zsebéből). Nézd papa, rendszerető ember vagyok — felírtam minden veszteségemet — az összeadás egészen helyes. — (Eléje tárja a papírt.) Ennél több nem kell — egy krajczárral sem kell több.

SOLMAY. Tessék! Ez a második! (Balra mutat.) Ott az asszony és a leányok ruhái, csipkéi, ékszerei — itt a fiam lova és adósságai — (zsebére üt) itt meg a fizetés... Én persze csak azért vagyok a világon, hogy fizessek!

RÓBERT. Ez a természet rendje, papa: az apák kifizetik fiaik adósságait. (Megöleli Solmayt.) Aztán úgyis csak kölcsön kérem. Visszafizetem, minden rendkívüli kiadást megtérítek, mihelyt megcsinálom a fényes parthiet. (Béla kinyitja a középajtót s állva marad.)

SOLMAY. Micsoda fényes parthiet?

RÓBERT. Hát azt, a melyikre várok. Még nem tudom, hol rejtezik, de majd csak előkerül valamikor. Hiszen mindnyájan ebben dolgozunk. Fényes parthie — ez a mi életünk célja, tevékenységünk rugója és jövőnk reménye. Szóval ez a hivatásunk. A mama kiöltözteti és kiállítja a leányokat, s várja számukra a gazdag férjet; mi fiúk uraskodunk, gavalléroskodunk, csillogunk és várjuk a gazdag feleséget — aztán majd csak megélünk valahogy.

HARMADIK JELENET.

Előbbieket, Béla.

BÉLA (előre jő az ajtótól.) Elég! Hogyan hallgathatod, atyám, ez éretlen gyermek cynizmusát? Így beszélni a

házasságról, e szent és felséges intézményről! Silány üzletté aljasítani e magasztos frigyet, mely a lelkek egyesülése és az emberi társadalom alapja! Elég legyen! — Mellesleg értesítlek, atyám, hogy a szép Sereczkynével végre megegyeztem és nőül fogom venni.

SOLMAY (elszörnyedve). Megbolondultál?

RÓBERT (kaczagva). No, papa, én még csak az elméletet állítottam fel, de ő már a kész eredménnyel lép eléd. Tessék választani!

SOLMAY. Reménylem, nem beszéltél komolyan.

BÉLA. Én mindig komolyan beszélek.

SOLMAY. De hiszen éppen most szónokoltál nagy hévvel azok ellen, kik a szent házasságot üzérkedéssé aljasítják. Hát te ugyan miért veszed el Sereczkynét, ha nem a pénzeért?

BÉLA. Az egészen más.

SOLMAY. De én nem egyezem bele! Halljátok fiúk, én nem sokat avatkoztam be neveléstekbe, anyátok mindent a maga kezébe vett s engem szóhoz sem engedett jutni — de (körülnéz) most nincs jelen — most már én is kinyitom a számat. A leányokkal tegyen anyátok, a mit akar; meglehet, jobban ért hozzá; de a fiaim sorsába nekem is van beleszólásom, és ha látom, hogy mind a ketten szamarak vagytok, majd zablát vetek a szájatokba. Ugy!

BÉLA. Figyelmeztetlek, atyám, hogy nagykorú vagyok, s mint országgyűlési képviselő souverain jogokat gyakorlok. A mai estélyen kihirdetjük az eljegyzést. Tedd hát magad illő apósi hangulatba. Viszontlátásra! (El.)

RÓBERT. Ölelj meg, papa, én mégis többet érek, mint ez a te komoly, józan fiad. (Megöleli Solmayt.)

NEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, Szidónia.

SZIDÓNIA. Itt vagyok, felöltöztem . . . Ah rossz fiú! Két nap óta nem láttalak. Mit csináltái azalatt?

SOLMAY. Adósságot!

RÓBERT (kezet csókol Szidóniának.) Mama, ez a toilette valóban felséges.

SZIDÓNIA (a tükörben nézve magát). Te kis hizelgő! Egszerű és olcsó, de van egy kis ízlésem. Ezt is csak leányaim kedvéért viselem, hogy mintát mutassak nekik... Ah! ha saját hajlamaimat követhetném! (Solmayhoz.) Adósság! Oh! Náczi, hogy' tudod ezt a csúf szót fenhangon kiejteni? Mily közönséges! Ha adósságot csinált, ki kell fizetni — voilà. (Tovább nézi magát a tükörben.)

RÓBERT. Ez ellen nincs föllebbezés, papa. (Solmaynak adja az írott ívet, melyet az mérgesen zsebébe tesz.)

SOLMAY (súgva). Mondd meg legalább anyádnak, hogy Demeteréket is meghívtam a mai estélyre.

RÓBERT. Mama, van szerencsém jelenteni, hogy Morosán Demeter feljött Pankotáról és őt is meghívtuk a mai estélyre.

SZIDÓNIA. Ah! mily tapintatlanság! Náczi, ebben a te kezedre ismerek... Ily közönséges ember!...

SOLMAY. Micsoda közönséges ember! Tisztességes ember, ki becsületes munkával szerzi a pénzt, s nem pazarolja el oktanul, mint —

SZIDÓNIA (feléje fordul, harczra készen). Mint — mint — mint kicsoda?

SOLMAY (fojtott dühvel, elhúzódva). Mint — senki.

SZIDÓNIA. Már azt gondoltam, célzást akarsz tenni.

SOLMAY. Isten mentsen!

RÓBERT. De csakugyan mama, mi kifogásod van Demeter bácsi ellen?

SZIDÓNIA. Nem elég, hogy hajdan ispán volt nálunk? És oly közönséges, oly gemein!

RÓBERT. Igen ám, de most már önálló ember, nagy vállalkozó — és távoli rokonunk.

SZIDÓNIA. Ugyan hallgass ezzel a távoli rokonsággal. Hiszen épen ez a legborzasztóbb. Nőül vette atyádnak valami hetvenhetedik szegény rokonát s azóta még engem is sógorasszonynak mer szólítani. — Még csak

az van hátra, hogy ma estére vendégeink előtt is a családfát kezdje magyarázni.

SOLMAY. A mint monda, vidékünkön a kormány pályázatot hirdetett a Kőrös-szabályozási munkálatokra és Demeter szeretné elnyerni az engedélyt. — Azért jött fel Pestre s kért engem, hogy mutassam be vőmnek, ki ez ügyben előadó a ministeriumban. Nem tehettem hát egyebet, mint hogy meghívtam az estélyre, hol Rábayval találkozhatnak. No, elég ez a magyarázat?

RÓBERT. Annál inkább elég, mert Demeter bácsi fiát is elhozta magával, s ha nem csalódom, a mi Gizellánk nagyon meg fog örülni a jó Tamásnak.

SZIDÓNIA. Gizella sokkal finomabb ízlésű leány, hogysem örülni tudna egy Tamásnak.

RÓBERT. No, no, mama, tavaly nyáron, míg Pankotán laktunk, nagyon sokat nézték egymást, s Tamás nekem nagy titokban megvallotta, hogy szerelmes húgomba.

SZIDÓNIA. És nem hívtad ki bárbaibra?

RÓBERT. Nem én, hanem biztattam, hogy kérje meg minél előbb a kezét, mert egy pesti saison alatt neki is úgy elmehet az esze, mint nekünk . . .

SZIDÓNIA. Náczi! és te nyugodtan tudod hallgatni e beszédet?

SOLMAY. A lehető legnyugodtabban.

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbieh, Gizella, Aranka balról, Adolf középről.

GIZELLA. Készen vagyunk.

SZIDÓNIA. Ah! ah! nagyszerű! elragadó! (Megfogja kezeket.) Gyorsan, a tükör elé! Náczi! nem vagy elragadtatva?

ADOLF (belép). A divatárús segédje az előszobában várakozik a számlával. (El.)

SZIDÓNIA. (Mialatt mindhárman a tükörben nézik magukat, Solmay-hoz.) Ez a te dolgod, édesem.

SOLMAY. Most már én is el lehetek ragadtatva. (El a középén.)

RÓBERT. Mama, te igazságtalan vagy leányaid iránt. Még mind elhomályosítod őket . . .

SZIDÓNIA. Ej, kis csintalan, jóvá akarod tenni előbbi baklövésedet, úgy-e?

ARANKA. Megint bakott lőtt?

RÓBERT. De még milyent! Azt mertem mondani, hogy Gizella örülni fog, ha ma estére Tamással találkozik.

GIZELLA (hirtelen visszafordul a tükörtől, felvillanó örömmel). Itt van?

RÓBERT. Ugy-e borzasztó hír? Mama, vigasztald meg szegény Gizellát! Viszontlátásra! Megyek öltözni. (Nevetve el.)

GIZELLA. Mama, igazat mondott ez a bolondos fiú?

SZIDÓNIA. Mit törődöl vele, kedvesem? Egy Tamással! Csak nevetségessé ne tegyen vendégeink előtt. Mi ez? Elfordítod a fejedet? Menj, menj, te nem vagy az én leányom . . .

ARANKA (a tükörben nézve magát). Mama, nézd csak, eléggé megfeszül a derekam? Chupor Aladár azt mondta tegnap, hogy olyan termetem van, mint egy antik szobornak.

SZIDÓNIA (Arankát nézve). Elragadó vagy! (Gizellához.) Tanulj hugodtól! — Ez már tudja, mivel kell egy nagyvilági fiatal leánynak törődnie.

HATODIK JELENET.

Előbbiek, Rábay, Szerafin, Solmay.

SZIDÓNIA (eléjök megy). Ah! mily szép, hogy oly korán eljöttetek, kedves gyermekeim! (Megcsókolja Szerafint. Rábaynak kezét nyujtva.) Rossz ember, úgy is olyan ritkán hozza ide kis feleségét. (Szerafin megcsókolja Gizellát és Arankát. Rábay kedvetlenül oldalt megy és a pamlagra ül. Solmay hozzá megy s némán, hosszasan rázza kezét.)

SZERAFIN. Milyen nagyszerűen vagytok öltözve, leányok.

GIZELLA. A te ruhád is felségesen áll, Szerafin.

SZERAFIN (megvetőleg). Otthon tákolták össze régi ruháimból.

ARANKA. Hát te nem dolgoztatsz Webernél?

SZERAFIN. Leánykoromban tehettem, de most nagyon drága nekünk.

SZIDÓNIA (Rábait tréfásan megfenyegetve ujjával.) Ej, ej! — mit hallok, rossz ember? Négy hónapos házások és már panaszra adunk okot a kis feleségnek?

SZERAFIN (hidegen). Oh nekem nincs okom panaszkodni férjem ellen. Elég nagylelkűen gondoskodik élvezetemről. Tegnap este is színházba akart vinni, zártszékbe.

SZIDÓNIA. Zártszékbe! Ah! mindjárt elájulok. Miklós! Miklós! Szerafin nincs ehhez szokva. Nekünk a színházban vagy páholyba kell mennünk vagy sehova.

SOLMAY. De mennünk kell.

SZIDÓNIA. Igenis, kell. Ha egészen feláldozzuk magunkat férjeinknek, ha az ő számukra takarékoskodunk, zsugorgatunk, nélkülözünk, megkívánhatjuk, hogy néha-néha egy kis szellemi élvezetet is nyerjünk . . . Leányok, menjetek az elfogadó terembe, nem sokára gyűlni kezdenek vendégeink. (Gizella, Aranka el a fenékszíni balajtón.) Nem akarom, hogy tanúi legyenek e jelenetnek, örökre elmenne kedvök a házasságtól . . . (Megfenyegetve Miklóst ujjával.) Rossz ember, minő haragos arczczal ül ott, a helyett, hogy sietne a kis feleség lábaihoz, javulást ígérni és kiengesztelni szegénykét. Nem mondhatom, hogy az én férjem mintája az ideális férjeknek, nem kívánok hát valami túlságos sokat, ha arra kérlek, hogy igyekezzél legalább őt utánozni.

SOLMAY (halkan Rábához). Megtiltom, hogy engem utánozz.

SZIDÓNIA. Halljuk hát, mi történt? Szólj kedves leányom, mi panaszod van férjed ellen? Mert tudom, hogy férjed a hibás, mindig a férjek hibásak. Halljuk a vádpontokat.

RÁBAY. Mire való ez a komédia? Ha bajom van nőmmel, nincs közvetítésre szükségem.

SZERAFIN. No látod mama? Aztán ne legyenek boldogtalan! Semmi örömem, semmi mulatságom, régi ruháimat hordom, és mégis minden tette azt mutatja, hogy nem boldog velem.

SZIDÓNIA (elszörnyedve). Náczi! hallod, ő nem boldog.

SOLMAY (Rábayhoz). Hogy mersz te nem lenni boldog a leányommal? (Súgva.) Az ostrom erősül, ne hagyd magadat!

SZERAFIN. És folytonosan féltékenységgel gyötör. (Sírva fakad.)

SZIDÓNIA. No kis bohó, az nem oly nagy baj. Csak okot ne adj rá. Atyád is féltett engem, még most is félt s mégis mily boldogok voltunk. Ugy-e édesem?

SOLMAY (halk nyögéssel.) Oh igen!

SZERAFIN (sírva.) És legcsekélyebb kívánságomat sem teljesíti!

SZIDÓNIA. Ez már hiba, ez nagy hiba. A családi boldogságnak legfőbb föltétele, hogy a férj nejének minden kívánságát teljesítse. Vegyetek rólunk példát. Én akármit kérjek férjemtől, bizonyosan megteszi, azért vagyunk oly boldogok. — Például most is nagy kedvem jött új-divatú gyémánt fülbevalókra, magam és a két leány számára. Csak egy szót kell szólnom férjemnek és holnap megkapom. Ugy-e édesem? (Súgva.) Vigyázz, leányod boldogságáról van szó.

SOLMAY. Oh igen, minden esetre . . . . . (Súgva.) De nem komolyan, úgy-e?

SZIDÓNIA (halkan, nagy erőlyel). Igenis, komolyan; leányom érzelmeit nem fogom tréfára használni. (Fenn.) Köszönöm, édesem. Valóban jó példát adsz vődnek. Csókolj meg édesem.

SOLMAY (félre.) Még ezt is! (Megcsókolja Szidóniát, félre.) Minek nincs kitéve az ember gyermeke boldogságáért!

SZIDÓNIA. Utánozzatok minket, kedveseim s így mindig szent lesz köztetek a béke! Holnap majd meglátogatunk, az új gyémánt fülbevalókkal, hogy lássátok,

mily gyorsan beváltja férjem ígérését . . . (Solmay szólni akar, Szidónia befogja száját.) Nem, nem, édesem, több ajándékot nem fogadunk el, elég egyszerre ennyi . . . Vendégeinket kell fogadnom! — Pá Náczikám, pá! (El.)

SZERAFIN. (Egy ideig némán áll Rábay előtt, mintha megszólítását várná, azután kezével és fejével durczás mozdulatot téve el Szidónia után.)

HETEDIK JELENET,

Solmay, Rábay.

SOLMAY (dühösen). Tessék! ennek is én fizetem meg az árát! — Reménylem, lesz annyi eszed és nem fogsz utánozni engem.

RÁBAY. Miért nem követed magad e bölcseséget?

SOLMAY. Eh! én már meg vagyok törve. Megtört a sok háború és vereség. A sok scéna! Tudod te, mi az a scéna? Mikor az asszony sír, görcsöket kap, megátkozza azt az órát, melyben beléd szeretett, széttépi a zsebkendőjét és azzal fenyeget, hogy leugrik a harmadik emeletről . . . Én ezen mind keresztül mentem. Pedig egyszer sem akart igazán leugrani . . . Most már hallgatok, magamba fojtom dühömet . . . Nézd ezt a keblet — ez egy vulkán — harminczkét esztendő lávája forrong, kavarog benne. — Okulj rajtam és ne engedj! — Halljuk, ma is mi volt oka Szerafin haragjának? Mi bajotok volt egymással?

RÁBAY. Az ékszerésznél tudtom nélkül nagy bevásárlásokat tett, én nyomára jöttem, szemrehányásokat tettem neki, erre ő —

SOLMAY. Sírva fakadt és azt mondta, hogy jól van, eladja meglevő ékszereit is, és ha őt csupán szakácsnénak vetted el, csak mondd ki bátran, hogy tudja mihez tartani magát.

RÁBAY. Valóban ezt mondta. Honnan tudod?

SOLMAY. Családi hagyomány. Elégszer hallottam az anyjától, megtanulhattam könyv nélkül. Mondd csak, emlegette már a harmadik emeletet?

RÁBAY. Még nem, hanem duzzogott és az egész úton nem szólt hozzám.

SOLMAY. Az első stádium. Légy erős, Miklós, ne engedd, hogy a harmadik emeletig jusson, mert akkor veszve vagy. Könnyen teheted, idősebb vagy Szerafinnál, több az eszed és erőd. Látod, nálam az is baj volt, hogy a feleségem öregebb, mint én . . . . Az Istenért! meg ne mondd neki, hogy elárultam ezt a családi titkot . . . . Csitt! valaki jó.

NYOLCZADIK JELENET.

Előbbiek, Demeter, Tamás középről jönnek.

DEMETER. Jó helyen járunk?

SOLMAY. Épen jókor. (Rábayhoz). Morosán Demeter, a jó Demeter, kiről annyit beszéltem . . . . Jöjjön Demeter, vöm nagyon fog örülni, hogy megismerheti . . . Ez itt a fia, Tamás, Tamás derék fiú —

DEMETER. Megyei aljegyző, minden iskolát kitanult, a megyei közgyűlésen zajos helyeslések közt szóno-kolt — büszke vagyok rá, büszkébb, mint magamra.

RÁBAY (kezét nyújtva mindkettőnek). Valóban annyi jót hal-lottam már önökről, hogy mint kedves régi ismerősei-met üdvözölhetem.

DEMETER. Zajos helyeslés. Sokszor olvastam Rábay úr nevét a közigazdsági rovatban, mint rendíthetetlen és hozzáférhetetlen tisztviselőt. Ezt szeretem. És mi-kor olvastam, hogy házasságot kötött Solmay Szerafinnal, azt mondtam: Helyes, a zsák megtalálta foltját. Mert tudja Rábay úr, én imádom a Solmay családot és ők is imádnak engem. Solmay sógor is imád . . . A felsége is imád . . . Igaz, erről jut eszembe, hogy a nagyságos sógorasszonynak még nem mutattam be kéz-csókos hódolatomat. Képzelem, mennyire fog örülni!

SOLMAY. Magam is azt hiszem . . . . (Rábaihoz). A jó Demeternek egy nagy kérése lesz hozzád, melyet én is szíves figyelmedbe ajánlok.

RÁBAY. Szolgálatára állok, ha tetszik, azonnal. (Jobbra mutat). Talán itt, ez oldalszobában, senki sem fog háborgatni . . . .

DEMETER. Milyen jó ember! (Kezét nyújtva Rábaynak). Ugy-e nem áprehendálja, ha sógornak szólítom, mikor én arra oly büszke vagyok?

RÁBAY (megrázza Demeter kezét). Hígye el, én is büszke vagyok reá.

DEMETER. Bele vág a családba, melynek távolról tagjának lehetni legfőbb büszkeségemet képezi. Mert tetszik tudni, a dolog így áll: Solmay úr nagyapjának unokatestvérét, Solmay Dorottyát házastársul vette Kóspallagi Dániel. Kóspallagi Dániel édes testvére, Katalin pedig férje által nagynénje volt az én boldogult feleségemnek, Magdolnának. Ez csak elég világos? (Súgva Tamáshoz). Gizeillát még ne tűzzük napirendre?

TAMÁS (súgva). Az égre, atyám, hallgass! Nem rohanhatunk ajtóstul a házba.

DEMETER (elugrik Tamás mellől). Nem rohanunk ajtóstul a házba. Egyelőre végezzük az üzleti dolgokat.

RÁBAY (kinyitva az oldalajtót). Ha úgy tetszik, Demeter sógor, rendelkezésére állok.

DEMETER (hevesen megrázza Solmay kezét). Véleményem szerint azt vélem, hogy egyelőre ne tudósítsuk a nagyságos sógorasszonyt jelenlétemről. Élvezni akarom kellemes meglepetését. (El jobbra Rábay után.)

KILENCZEDIK JELENET.

Solmay, Tamás.

SOLMAY (magában, kezeit dörzsölve). Legalább meg fogja szekirozni feleségemet. És ez nekem jól esik. (Fenn.) Mulasson Tamás öcsém, míg atyja dolgát végezi.

TAMÁS. Róbertet várom. Azt ígérte, hogy ő fog bevezetni e sok ismeretlen közé.

SOLMAY. Épen itt jó.

TIZEDIK JELENET.

Előbbieket, Róbert.

RÓBERT. Gyűlnek már a vendégek. Isten hozott, Tamás pajtás! (Karon fogja). Jer velem a terembe, minden szép leánynak bemutatlak.

SOLMAY. Vigyázz magadra, bolondot ne tégy.

RÓBERT. Ne félj papa, elég egy napra egy bolondság, s ezt már elkövette a te másik, komoly, józan fiad. (El Tamással a terembe).

TIZENEGYEDIK JELENET.

SOLMAY (egyedül). Az igaz, hogy nagy bolondot követett el! — És nem gátolhatom meg — az anyja el lesz ragadtatva a fényes parthietől — . . . De mégis sajnálom azt a fiút . . . . Nem, azért sem sajnálom, nagy tökfilkó, megérdemli a sorsát . . . . És ez csinál törvényeket az országnak! . . . Az igaz, hogy meg is lát-szik az országon. (A terem felé néz.) A feleségem és a jövőendő menyem. Erre tartanak. — Tatárjárás egyesülve sáskapusztítással.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Sereczkyné, Szidónia, Béla, Solmay félrehúzódik.

SERECZKYNÉ (Bélához). Nem, ön borzasztó ember! Ily hirtelen, ily készületlenül a világ nyelvére kerülni! Engedjen legalább lélekzethez jutnom. Nem, az nem lehet, az lehetetlen!

BÉLA (nyugodt méltósággal). Óhajtom, hogy a világ minél előbb megismerje boldogságomat.

SERECZKYNÉ. Mily mohó! Mily türelmetlen! Nagyszerű! Tudja-e, hogy félni kezdek öntől? Két hónap múlva — nem bánom. De most rögtön — lehetetlen. Még mindig első férjem gyászát viselem szívemben.

Nézze ezt a gyémánt gyűrűt. Mult karácsonykor küldte ajándékba boldogult férjem mamája. (Fájdalmasan égre emelt szemekkel.) Jegygyűrű a más világra . . . És most! Menjen, menjen! (Szidóniához.) Ments meg, kedvesem, fékezd meg ezt a rettentő embert!

SZIDÓNIA. Bélának igaza van. Oly boldoggá tesz mindnyájunkat e házasság, úgy szeretünk, oly büszkék vagyunk rád — miért rejtgezzük a világ elől? — Hadd pukkadjanak meg az irigyek! (Solmayhoz, ki el akar osonni.) Náczi, maradj!

SOLMAY (magában). Oh pokoli kinszenvedés!

SERECZKYNÉ. Jó napot, Solmay, jó napot, jó napot! (Szidóniához.) Te is? Ah szegény, gyöngé, fiatal asszony én! Mit tegyek ily hatalmas ostrom ellen? Rablánczra ver ez a borzasztó ember. (Égre emelt szemekkel.) Bocsáss meg nekem, te dicsőült szellem, ott a magasban! Tegyetek hát velem, a mit akartok. (Megesókolja Szidóniát, Bélát újjával fenyegetve.) Ön még várhat, gonosz! (Solmayhoz megy és meghajítja előtte fejét.) Atyám! áldását!

SOLMAY (ijedten). Mi tetszik?

SZIDÓNIA (súgva). Légy boldog!

SOLMAY. Boldog vagyok . . . Fogadja áldásomat nagysád!

SZIDÓNIA (súgva). Csókold meg a homlokát.

SOLMAY (félre). Még ezt is! (Megesókolja Sereczkyné homlokát.)

SZIDÓNIA. Életemnek legszebb napja ez. Saját esküvőm óta nem voltam ily boldog. (Solmayhoz.) Csókold meg édesem.

SOLMAY (félre). Ma rossz napom van. (Megesókolja Szidóniát. Félre.) Nem bírom tovább, megüt a guta. (El.)

SZIDÓNIA. Élttem legszebb álma teljesült, midőn téged leányomnak nevezhetlek. (Kitárja karjait.) Leányom!

SERECZKYNÉ (Szidónia keblére repül). Mamám!

TIZENHARMADIK JELENET.

Előbbiek. Gizella, Aranka, több vendég, majd Róbert, Tamás.

GIZELLA (a terem ajtajában). Mit látok! (Háttra szól.) Jertek csak, nagyszerű meglepetés! (Bejő, utána a többiek.)

SERECZKYNÉ. Ah! mint ég az arczom! (Bélához.) Gonosz! most már viselje a felelősséget.

ARANKA. Milyen boldog ember ez a Béla!

SERECZKYNÉ (szemérmesen). Azt hiszed? Utoljára kénytelen leszek magam is elhinni. (Kézet nyújt Bélának.)

BÉLA. Uraim, hölgyeim! ime menyasszonyom. (Sereczkynével körüljár s a vendégek üdvözlétét fogadja.)

RÓBERT (jő Tamással). Meg vagy hatva . . . ? Vagy igaz, a te szemed most csak egyet lát. (Fenn.) Gizella!

GIZELLA (feléjük megy.) Mit kívánsz, Róbert?

RÓBERT. Nézd csak, ki van itt?

GIZELLA (kézet nyújtva). Ah Tamás! Isten hozta! Hallottam már, hogy feljött.

RÓBERT. Na most végezzétek magatok a többit. (Félrehúzódik.)

TAMÁS (felindultan). Valóban, Gizella kisasszony, én oly zavart — oly boldog vagyok —

GIZELLA (Szidónia felé néz, ki fejével rosszalólag int, zavartan). Én is — én is boldog vagyok . . .

SZIDÓNIA (hozzájok siet). Hogyne volna boldog a kedves kicsike, mikor bátyja ily fényes parthiet csinál? Jó estét Tamás, hallom, megérkeztek . . . (Gizellához.) Béla menyegzőjére pompás új ruhákat kaptok.

GIZELLA. Ah! mama, mily örömhír!

SZIDÓNIA. Látja Tamás, hogy' örül ennek a kis bohó! . . . . Menj kedvesem, Sereczkyné már kérdészködött utánad . . . . (Súgva.) Hidegen menj!

GIZELLA. Viszontlátásra Tamás! (Sereczkyné mellé megy.)

SZIDÓNIA. Nem tartóztatom, Tamás, talán kedve lesz szivarozni . . . . Róbert, vidd szobádba a derék Tamást. (Elfordul.)

BÉLA. És most ismertessük meg boldogságommal többi barátainkat is.

SERECZKYNÉ. Legyen meg az ön akarata, borzasztó ember! (El a másik terembe, Gizella és a többi vendég utánuk.)

ARANKA (súgva Szidóniához). Mama, félre áll a hajdíszed.

SZIDÓNIA. Ah! mily borzalom! Ennek is ez a szörnyű Tamás az oka. Jer velem, igazítsuk meg hamar. (El Arankával balra.)

RÓBERT. A mama is tud néha jó tanácsot adni. Jer velem szobámba szivarozni; ma már úgysem tehetsz semmit, Béla fényes parthieja az est uralkodó csillaga . . . . Hogy' tetszik leendő sógorném? Én már kezdek kigyógyulni a fényes parthie-vágyból . . . . No hát jerünk! Mit bámulsz abba a terembe? Ugyan mit látsz ott? Fiatal embereket és leányokat, a kik kölcsönösen hintik a port egymás szemébe, s mikor végre egymás lépveoszójén ragadnak és kisül, hogy mindegyik a másikat tartotta fényes parthienak, egymásra bámulnak és azt kérdik: Hát érdemes volt ezért összeházásodni? Megint jönnek . . . . Szökjünk! — (El Tamással a középén.)

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Szerafin, Malvin, Chupor.

MALVIN. Jer kis Szerafinom, itt háborítlanúl lehetünk. (Visszafordul Chuporhoz.) Hát maga ide is utánunk jött?

CHUPOR (édeskés, érzelmős hangon.) Ki tilthatja meg a bolygónak, hogy a napot kövesse?

MALVIN. Most az egyszer maga a nap tiltakozik. Hagyjon magunkra, titkom van Szerafinnal.

CHUPOR. Nagysádnak titkai vannak? Van szerencsém titkári állásért folyamodni . . . .

MALVIN. Üresedés hiányában folyamodó kérelmével elutasítatik.

CHUPOR. Engedek a felsőbb parancsnak, de csak rövid időre. — (Szerafinhoz.) Ne feledje nagysád, hogy az

első tánczot nekem igérte. Itt leszek, kérlelhetetlenül behajtom követelésemet. (El.)

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Malvin, Szerafin, leülnek.

MALVIN. Ez a Chupor nagyon sokat forgolódik körülöttem.

SZERAFIN. Pedig ki nem állhatom. De a mama el van ragadtatva finom modorától és fényes helyzetétől. — Kitűnő parthienak tartja Gizella számára.

MALVIN. Ugy látom, hogy többet foglalkozik veled, mint Gizellával.

SZERAFIN. Férjem is úgy látja, s eleget gyötör miatta féltékenységgel. Annál jobban haragszom rá.

MALVIN. Férjedre?

SZERAFIN. Nem, hanem erre a kiállhatatlan Chuporra.

MALVIN. Hát a te férjed féltékeny?

SZERAFIN. Borzasztóan, mikor még ilyen majomtól is félteni képes.

MALVIN. Hisz ez valódi szerencse rád nézve, kedvesem. Az a nő, kit félt a férje, biztos lehet róla, hogy minden akaratát teljesíteni fogja. Sakk a férjeknek! s legjobban sakkban lehet őket tartani egy ily ártatlan udvarlóval.

SZERAFIN. De én igazán szeretem férjemet és sajnálom őt, ha látom, mily gyötrelmeket áll ki minden ok nélkül.

MALVIN. Te kis bohó! hát én nem szeretem a férjemet? Azért mégis sakkban tartom. S a te férjednek épen nagy szüksége van rá. Ma is véletlenül tanuja voltam, mily roppant scénát csinált a miatt a néhány rongyos számla miatt.

SZERAFIN. Ugy-e, milyen igazágtalan, milyen kicsinyes volt!

MALVIN. Botrányos volt. Nem is tűrhettem nyugodtan viseletét, tüstént siettem az aranyműveshez és kifizettem minden számládat.

SZERAFIN. Már megint? Nem, Malvin, ezt nem fogadhatom el! Ugyis már nagyon sok szívességet tettél velem. A divatárusnál, a szabónál is kifizetted számláimat, melyekről nem mertem férjemnek szólni. . . Most meg már ezt is? Nem, ezt nem fogadhatom el! (Fölkel.)

MALVIN (maga mellé vonja Szerafint). Te kis bohó, hogy' beszélhetsz így? Hát nem voltunk mi már a nevelő intézetben a legjobb barátnők? Nem vagyunk mi most is életre-halálra hű szövetségesek? Csak vigyázz, férjed meg ne tudja! Ő félremagyarázhatná — oh! azok a férfiak! . . . (Megöleli Szerafint.) Aztán ki beszél itt ajándékról? Egyszerű köicsön az egész, melyet vissza fogsz fizetni.

SZERAFIN. Miből fizessem vissza? Mikor nem merek férjemnek szólni! Nem, Malvin, lemondok mindenről, zsákruhában járok, szakácsné leszek. — (Sírva fakad.)

MALVIN. Miből fizeted majd vissza? Hát elfeledted már azt a rákospalotai telket, melyet keresztanyádtól kaptál ajándékban? Most még nincs ugyan értéke, de férjem biztosan tudja, hogy nemsokára királyi vadászkastélyt fognak építeni környékén, s akkor százszorososan fölmege a telkek ára.

SZERAFIN. Igazán hiszed azt?

MALVIN. Gondolom, eléggé bebizonyítottam. Holnap majd elküldöm a kifizetett számlákat is, hogy kezdedben legyenek. . . (Megöleli Szerafint, fölkel.) Igaz, most jut eszembe, kicsikém — szóltál már férjednek arról a — hogy is hívják? Körös-szabályozási vállalatról?

SZERAFIN (fölkel). Tegnap is említettem. Mondtam, hogy legjobb barátnőm férje szeretné megkapni az engedélyt s hogy engem nagyon boldoggá tenne vele.

MALVIN. Ah! mily kedves vagy! . . . Holnap megint szólhatnál — kérhetnéd talán, mint valami vizontszolgáltatást bizonyos nagy engedékenység fejében. . . (Nevetve.) Látod, erre jók az ilyen Chupor-féle ártatlan udvarlók.

SZERAFIN. Milyen pajkos vagy te, Malvin.

MALVIN. Csak szeretlek, s nem akarom, hogy rab-szolgája légy férjednek. — (Megcsókolja.)

TIZENHATODIK JELENET.

Előbbie, Chupor.

CHUPOR (a terem ajtajában). Ah! nagysádtok kölcsönösen megrabolják a mennyországot.

MALVIN. Jöjjön, jöjjön, úgyis magáról beszéltünk.

SZERAFIN (halkan). De Malvin!

CHUPOR. Bizonyosan sok rosszat. . . Ah! én vagyok a világ legrágalmazottabb embere.

MALVIN. No csak ne legyen olyan hiú. . . Nem látta férjemet?

CHUPOR. A zongora mellett áll és elmélkedik. (Szerafinhoz.) Nagysád, a táncz azonnal kezdődik.

MALVIN (súgva Szerafinhoz.) Sakk a férjeknek! (El.)

CHUPOR (kezét nyújtva). Az első táncz az enyém — szabad lesz kérnem a másodikat, a harmadikat is?

SZERAFIN. Nagyon követelő. (Észreveszi a belépő Rábayt. Elkapja fejét, mintha nem venné észre; dacos mozdulattal, félre.) Azért is! (Fenn.) Menjünk! (El Chuporral.)

TIZENHETEDIK JELENET.

Rábay, (majd) Demeter.

RÁBAY (egy lépést tesz előre). Szerafin! . . . (Megáll.) Ah! mily nevetséges vagyok! Tánczolni se engedjem? De mért tánczol épen e léha ficzkóval, mikor tudja, hogy nekem rosszul esik? Eh! nevetséges! csak nem fogom féltetni — ettől!

DEMETER (jő). Ejnye, Rábay sógor, úgy ott hagyott, mint szent Pál az oláhokat, pedig még el sem mondtam egészen, hogy a Körös-szabályozási munkálatok —

RÁBAY (szórakozottan). Igen, igen. (Magában, a terem felé nézve.) És mégis. . . Talán épen az ilyen festett bábok a leg-

veszélyesebbek. . . Mit tanulhatott volna itt, e hiú, felületes anya mellett? Ah! s én nem tudok vele bánni, elkeserítem, a helyett, hogy magamhoz vonnám lelkét. . . Ma is oly szigorú, oly valódi iskolamester voltam. . . Szegény asszony! Kiméletesebbnek kellett volna lennem gyöngéi iránt — nem ő az oka. . . Ah! mily mosolyogva lejt e piperkőcz karján!

DEMETER. Jöjjön vissza, még nem mutattam meg terveimet.

RÁBAY. Nagyon sajnálom. . . (A terem felé néz.) Még mindig tánczolnak. . . (Demeterhez.) Tessék beadni ajánlatát — majd holnap. . . (A terem felé néz.) Nem bírom tovább! (Demeterhez.) Bocsánat! (El a terembe.)

TIZENNYOLCZADIK JELENET.

DEMETER (magában). Nem szavazok zajos helyeslést. Úgy látszik, olyan kocsira kérezkedtem, a mely nem akar fölvenni. . . No de legalább a másikkal ne késünk el. Akármit mond Tamás, én okosabb vagyok — szarvánál kell megfogni az ökröt. Ebben a nyomban megkérem Gizella kezét, mert még azt is elkapják az orrunk elől. (Észrevéve Szidóniát.) Itt az öreg asszony, vágjunk neki!

TIZENKILENCZEDIK JELENET.

Szidónia, Aranka, Demeter.

SZIDÓNIA (félre). Ah! ez a borzasztó ember!

DEMETER (magában). Milyen kellemesen van meglepetve. Szinte elpirult az örömtől. (Fenn.) Én vagyok.

SZIDÓNIA (félre). Látom! (Erőltetett nyájassággal.) Isten hozta, Demeter! Hogy vannak otthon?

DEMETER. Tisztelik és csókolják a nagyságos sógor-asszonyt és köszönöm jól vagyunk, kivéve közös rokunkat, az öreg Kóspallagi Mihályt, a ki a múlt héten meghalt agylágyulásban. (Megcsókolja Szidónia kezét.) Hát ez a kis Aranka? Megnőtt és megszépült. A nyáron még

akár ölbe vehettem volna, s most már kezét is csókolhatnék neki. — (Kezével titkon távozásra inti Arankát.)

ARANKA (bámulva). Mi tetszik?

DEMETER (ujra távozásra inti, Szidóniához). Hogy' virul egészségi állapotod, nagyságos sógorasszony?

SZIDÓNIA. Ah! folytonos görcsökben szenvedek — mindig ájulás környékez — most is —

DEMETER (udvarias részvétellel). A görcsök ellen biztos házi orvossággal szolgálhatok; még boldogult feleségem tanulta nagynénjétől, Kóspallagi Katalintól, a ki, mint tetszik tudni, édes testvére volt közös rokonunknak, Dánielnek. Talán el tetszett rontani a gyomrát? (Ismét távozásra inti Arankát.)

SZIDÓNIA. Borzalom!

ARANKA (súgva). Nézd, hogy' integet! Elmenjek?

SZIDÓNIA. Menj, kedvesem, és vigyázz, hogy Sereczkyné ide ne jöjjön, a míg ez iszonyú embert biztos helyre nem teszem. Képes volna neki is sottiseokat mondani. Siess! (Aranka el.)

HUSZADIK JELENET.

Demeter, Szidónia.

DEMETER. Nincs már zsindegy a háztetőn, neki vágatunk —

SZIDÓNIA. Talán a buffetbe mennénk, jó Demeter? Szolgálhatok egy kis vacsorával?

DEMETER. Jóllakott állapotban vagytok, kedves sógorasszony, köszönöm szíves kínálását —

SZIDÓNIA (nagy aggodalommal nézve a terem felé). Legalább egy pohár pezsgőre kérem —

DEMETER (meghatottan). Milyen jó asszony! Hogy' gondoskodik az emberről! Igazán szép a sógorasszonytól, hogy így fentartja a rokonságot, akármilyen távoli. El is dicsekszem vele most mindjárt mindenkinek!

SZIDÓNIA. Halkabban, Demeter, kérem!

DEMETER (súgva). Igaza van, úgyis bizalmi küldetésben

járok. Dugjuk hát össze a fejünket és tűzzük napirendre Gizellát. Hol lebeg most e hajadon leányzó?

SZIDÓNIA. Ah! a szegény gyermek! Bizonyosan tánczol. Ne háborgassuk mulatságában.

DEMETER. Jelenlétének hiányossága nem akadályozván, hogy azalatt mi öregek —

SZIDÓNIA (megbotránkozva). Öregek! — (Mohón.) Talán szivarozni óhajt Demeter? Jöjjön, férjem szobájába vezetem — ott egy finom szivar mellett elbeszélgethetnek a pankotai szép napokról. . .

DEMETER. Milyen jó rokon! Most meg már szivarral kínál! Köszönöm, most csak végezzük a dolgunkat, mert köztünk mondvá, tudom, hogy a nagyságos sógorasszony megegyezése a fődolog, parancsa alatt állván minden családtagok és házi állatok. . .

SZIDÓNIA (kínos nevetéssel). Házi állatok! nagyon jó! (Félre.) Meghalok!

DEMETER. Egy szó mint száz, én imádom a Solmay családot, a Solmay család imád engem, Tamás fiam imádja Gizellát és a mult nyáron a pankotai magányos szállók közt érzelmi hangulatba ereszkedett —

SZIDÓNIA (aggódva néz a terem felé). Tudom, tudom —

DEMETER. Ha tudja, akkor csapjon fel. Úgyis távoli rokonok vagyunk Solmay Dorottya révén, tegyük ezt most szorosabbá ez új hymen által. A sógorasszony lévén a legokosabb és legöregebb a családban. . .

SZIDÓNIA (magában). Ennek véget kell vetni. (Az ajtóhoz siet s kiált.) Ignác! egy szóra!

HUSZONEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, Solmay, majd Tamás.

DEMETER. Épen kapóra tetszik jönni, a nagyságos mamával már megegyeztünk —

SOLMAY. Miben?

DEMETER. Hogy Tamás fiam feleségül veszi Gizellát.

SOLMAY. Nagyon jó!

SZIDÓNIA (súgva ingerülten). Hallgass!

SOLMAY. Azért hívtál ki?

SZIDÓNIA. Demeter, ön félrebeszél, mi semmiben sem egyeztünk meg. Az ön kérésére csak férjem felelhet, mint a család feje, s azért az ő jelenlétében és nevében kimondom, hogy a mi leányunk sohasem lehet egy Morosán neje.

DEMETER. A név nem tesz semmit, ötven krajczárért a legfényesebb történeti nevek rendelkezésünkre állván. — (Kezét nyújtja.) Csapjon fel!

SZIDÓNIA. Soha!

TAMÁS (jő és állva marad a középajtóban).

SOLMAY. De kérdezzük meg legalább Gizellát.

SZIDÓNIA. Gizella már tudja és csak nevetett rajta. . . Ő a jó Tamás neje! hahaha! Én is csak nevetni tudok. . . Gizella egészen más valakire gondol. . .

TAMÁS (előrohan, Demeter kezét megragadva). Menjünk atyám, itt többé nincs semmi keresni valónk. Hisz látod, hogy kinevetnek.

DEMETER (fájdalmasan). Kinevetnek, mikor én azt gondoltam, hogy örömet szerzek nekik! Ez a család, melyet annyira imádok. . . Ez fáj! . . . No jó! hát kinevetnek. . . Menjünk, fiam! (El Tamással a középén.)

SOLMAY. Demeter! (Utána akar sietni.)

SZIDÓNIA (megfogja Solmay frakkját). Náczi! ha visszahivod, elájulok.

SOLMAY (visszafordul dühösen). Holnap magunk leszünk, akkor elájulhatsz — érted? Holnap beszélek Demeterrel! (El jobbra.)

SZIDÓNIA (magában). Győztem. . . Most szobájában ki-dühöngi magát, mint rendesen, s megint szelid bárány lesz, mint rendesen.

HUSZONKETTEDIK JELENET.

Szidónia, Rábay, Szerafin.

SZIDÓNIA. Ah! ti vagytok, kedveseim?

SZERAFIN. Sereczkyné már nagyon kérdezősködik utánad.

SZIDÓNIA. Ha tudnátok, mennyit kell gyermekeimért szenvednem. . . Most is mily veszélytől mentettelek meg mindnyájatokat! Igazán én vagyok a család vilámhárítója. (El.)

HUSZONHARMADIK JELENET.

Rábay, Szerafin.

SZERAFIN. Micsoda veszélytől mentett meg a mama?

RÁBAY. Hallgass rám, Szerafin, sokkal komolyabb dologról akarok beszélni. . .

SZERAFIN. Óh! Istenem! Azért hívtál ide? Nem volt ma már elég a komolyságból?

RÁBAY (szeliden). Ne érts félre, nem akarok többé a mai dolgokra czélozni. Elismerem, hogy pedáns, hogy nagyon szigorú voltam. Bocsáss meg.

SZERAFIN (félre). Malvinnak igaza volt. Használt a sakk.

RÁBAY. Nem felelsz, Szerafin?

SZERAFIN (duzzogva). Mit feleljek? (Hirtelen visszatérő gyöngédséggel.) De nem, — nem duzzogok — szeretlek. Ugy-e nem léssz többé olyan rossz? (Vállára hajtja fejét.)

RÁBAY. Isten látja lelkemet, hogy minden vágyam a te boldogságod s a mi tőlem telik, azt meg is fogom érte tenni mindig. De nemde, te is gondolni fogsz az én boldogságommal?

SZERAFIN. Ha te jó vagy, én is jó leszek.

RÁBAY. Tedd meg hát kedvemért nem mintha nem biznám benned — de a világ oly gonosz — úgy keresi az alkalmat a pletykára — ne engedd, hogy ez a léha ember, ez a Chupor annyit foglalkozzék veled. . .

SZERAFIN (Rábay arczát simogatva). Te bohó, te, már megint féltékeny vagy?

RÁBAY. Nem féltékenységg, csak tapintat . . . . Nem elég a hibától tisztának lenni, látszatát is kerülni kell . . . . Egy szóval, nekem rosszul esik. Ma is mindig vele tánczoltál —

SZERAFIN (pajkosan). Pedig még több tánczczal is adósa vagyok.

RÁBAY. Tedd meg kedvemért, ne tánczolj ma többé vele. Megigéred?

SZERAFIN. Jól van, nem bánom, ha te is megigéred, hogy ezentúl jó fiú léssz.

RÁBAY. Annyira megigérem, hogy még a mult hibáját is jóvá teszem. Add át azokat a szerencsétlen számlákat, holnap azonnal kifizetem.

SZERAFIN (zavartan). A számlákat? Az — az már nem szükséges.

RÁBAY. Dehogy nem! Csak nem küldted vissza az ékszereket? Már azt nem engedem, hogy az én jó kis feleségem más asszonyok mögött maradjon. Holnap rögtön megyek az ötvöshöz és kifizetem.

SZERAFIN. Nem — ne menj — már ki vannak fizetve.

RÁBAY. Hogyan? És ki fizette ki?

SZERAFIN (mindig nagyobb zavarban). Én.

RÁBAY. Mikor? Ma délután még nem voltak kifizetve.

SZERAFIN. Ma — most — nem régen —

RÁBAY. Mit jelent ez? Hiszen azóta alig hagytlalak el . . . .

SZERAFIN. Más volt ott . . . . Istenem! — minek gyötörsz megint? Előbb szemrehányásokat tettél, hogy adósságot csináltam, most meg azért kínzasz, mert kifizettem . . . Ez hát a te szerelmed? Ezért áldozom fel magamat legapróbb szeszélyeidnek is? Menj, menj! te soha sem szeretted engem. (Haragosan a terem felé indul.)

RÁBAY (kezénél fogva visszatartja). Szerafin, ez sokkal komolyabb dolog, hogysem apró duzzogással el lehetne

ütni. Maradj itt, tudni akarom, micsoda pénzzel fizetted ki ez ékszereket?

SZERAFIN *(félre)*. Nagyon korán engedtem. Tovább is sakkban kellett volna tartani.

RÁBAY. Ismétlem, Szerafin, felelj! Az én nőmnek nem szabad oly pénzzel rendelkeznie, melyről én semmit sem tudok. Nem tudod, hogy áliásomban, mely annyira ki van téve a vesztegetésnek, a gyanúsításnak, még a legcsekélyebb árnyéktól is mennyire kell óvakodnom? Felelj! Fel sem merem rólad tenni, hogy ajándékot fogadtál el valakitől, — nem, ennyire nem alázhatod meg férjedet, nem sértheted meg tisztviselői becsületét . . . ! Tudom, hogy egy kissé hiú, felületes, könnyelmű vagy, de ezt nem merem, nem szabad föltennem rólad . . . . Felelj hát, az égre! felelj! ne engedd ez iszonyú, e képtelen gyanút megerősödni lelkemben!

SZERAFIN *(rémülten, magában)*. Istenem! mit tettem? Mit mondjak?

RÁBAY. Felelj, kitől kaptad a pénzt?

SZERAFIN *(nagy zavarban, mintegy kisegítő gondolatot keresve, hirtelen kitörő zokogással)*. Atyámtól.

RÁBAY. Atyádtól? *(Megkönyebbülten.)* Atyádtól? Miért nem mondtad ezt mindjárt?

SZERAFIN *(sírva)*. Mikor úgy rám ijesztettél. Menj, menj! te soha sem szerettél engem.

RÁBAY. Szerafin, az égre! felelj, igazat mondtál?

SZERAFIN. Úgy! még csak az van hátra, hogy hazugnak nevezz. *(Észreveszi a belépő Solmayt.)* Nagy ég! végem van.

HUSZONNEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, Solmay balról, Szidónia a teremből.

RÁBAY *(Solmayhoz)*. Épen jókor jössz, meg kell köszönnöm nagylelkűségedet.

SOLMAY *(bámulva)*. Szívesen — máskor is —

SZIDÓNIA. Mért nem jöttök már a társaság közé? Mi ez? Mi történik itt?

RÁBAY (Szidónia felé fordul). Semmi, semmi, hála Istennek! minden rendbe jött. (Halkan beszél vele.)

SZERAFIN (súgva, kétségbeesetten Solmayhoz). Atyám, hagyjon rá mindent, különben elvesztem.

SOLMAY. Elvesztél?

SZERAFIN (gyorsan). Mutassa, hogy mindent tud, vagy meghalok. (Elsiet és Rábay háta mögé áll.)

SZIDÓNIA. Náczi, ez valóban meglepő, a mit rólad hallok. Ezer forint értékű ékszert ajándékozol férjes leányodnak —

SOLMAY. Valóban? (Szerafinra néz, ki Rábay mögött titkon összetett kézzel eseng feléje. Magában.) Mit jelent ez?

RÁBAY. Kérem, mama, csak kölcsön adta, meg fogjuk téríteni. (Solmayhoz.) Köszönöm ugyan feleségem nevében, de nagyon csodálom, hogy így elősegítéd költekezését, holott alig egy óra előtt biztattál, hogy semmiben se engedjek neki, hogy ne utánozzam a te példádát.

SZIDÓNIA. Mit hallok! Hát te így rontod a vődet?

SOLMAY. Hagyjatok nekem békét! (Halkan Szerafinhoz.) Mit jelent ez?

SZERAFIN (fenn). Bocsánat atyám, kénytelen voltam elárulni. (Súgva.) Vegye magára, vagy valami borzasztó fog történni.

SZIDÓNIA. Vagy talán tagadod, hogy ma ezer forint árú ékszert fizettél ki Szerafinért?

SOLMAY. Én? (Szerafinra esik tekintete, ki Rábay mögül kétségbeesetten int feléje. Magában.) Megbolondulok. (Fenn.) Nem tagadom. Hát aztán?

SZIDÓNIA. Csak az, hogy ugyanannyi értékű ékszert követelek először Gizellának, másodszor Arankának, harmadszor magamnak. Első az igazság.

RÁBAY. Szegény kis Szerafinom, mily igazságtalan voltam hozzá. Megbocsáthatsz-e nekem?

SZERAFIN. Nem, ennyi méltatlanságot nem lehet megbocsátani.

HUSZONÖTÖDIK JELENET.

Előbbie, Chupor.

CHUPOR (tánczlépéseken jő). A zene tüstént megszólal, Szerafin nagysám, szabad kérnem az ígért tánczot?

RÁBAY (súgva, kérőleg). Szerafin!

SZERAFIN (habozva néz Rábayra, Szidóniára, Chuporra, ki feléje nyújtott kézzel áll. Magában). Malvinnak igaza volt. Sakk a férjeknek!

SZIDÓNIA. Nos, Szerafin, nem hallod Chupor kérését?

SOLMAY (súgva Szerafinhoz). Kapok végre magyarázatot?

SZERAFIN (halkan, kétségbeesetten). El ne áruljon papa, mert leugrom a harmadik emeletről. (Daczos pillantást vetve Rábayra, kezét nyújtja Chupornak s vele el a terembe.)

SOLMAY (magában, rémülten). Már ez is a harmadik emeleten van!

RÁBAY. Hát így vagyunk! Jó! (Solmayhoz, hosszúsan.) Ezentúl kikérem, hogy elősegítsd pazarlását! (El.)

SZIDÓNIA. Itt van a szép eredmény, ha saját leányod ellen lázítod férjét. Holnap elvárom ékszereinket. (El.)

SOLMAY. Tessék! ennek is az a vége, hogy én fizetek.

A függöny legördül.

MÁSODIK FELVONÁS.

Rábay lakása. Terem, mely egyszersmind ebédlőül szolgál. Pamlagok, székek, szekrény. A középben reggelire terített asztal. Jobbra Rábay szobája, balra Szerafiné. Középen a főbejárás.

ELSŐ JELENET.

András, Betti.

ANDRÁS (jobbról jő). A nagyságos ur azt parancsolta, hogy szobájába vigyem a reggelit.

BETTI (középről jő a reggelivel, edényekkel tálcán). Épen ezt rendelte a nagyságos asszony is. (Az asztalra teszi a tálcát.)

ANDRÁS. Már megint? (Kézével hajbakapást mutat.)

BETTI. Kegyetlenül. Mindjárt észrevettem, mikor késő éjjel hazajöttek az estélyről. Egyik jobbra, a másik balra — ajtócsapás — szidás a cselédnek . . . ismerjük a jeleket.

MÁSODIK JELENET.

Előbbieket, Rábay.

RÁBAY (jobbról bosszusan kiszól az ajtón). Kapom már azt a reggelit? Az ember éhen elveszhetne ilyen szolgálat mellett.

ANDRÁS. Épen most akartam bevinni nagyságodhoz . . .

BETTI (az edények egy részét más tálcára téve). Ezt meg a nagyságos asszonyhoz viszem.

RÁBAY (mérgesen). Hova?

BETTI. Szobájába. Úgy parancsolta.

RÁBAY (félre). Még ő daczol! (Fenn, Andrásához, ki fölvette az edényeket.) Maradj, itt fogok reggelizni. (Asztalhoz ül.)

HARMADIK JELENET.

Előbbieket, Szerafin.

SZERAFIN (balról az ajtóból), Betti! meddig várat még magára?

BETTI (fölkapva az edényeket). Bocsánat, a nagyságos úr —

RÁBAY (az asztalhoz ül, mintha észre sem venné Szerafint, nagy csörgéssel kávé, tejet önt findsájába, zajosan kavarja, egy fél kiflit a kávéba márt s szájába tömi.)

SZERAFIN (magában). Még ő daczol!

RÁBAY (tele szájjal). András, a mai lapokat! (András el.)

SZERAFIN (félre). Azért sem vonulok vissza előre. (Bettihez, ki az edényekkel meg akar indulni.) Maradjon, itt fogok reggelizni. (Az asztalhoz ül, s indulatosan tölt magának.)

ANDRÁS (jó, lapokat tesz Rábay elé). Méltóztassék! A mai ujságok... (El a középben Bettivel, kinek az ajtóban némajátékkal ismét hajbakapást mutat.)

NEGYEDIK JELENET.

Rábay, Szerafin, majd Betti, András.

RÁBAY (dühösen folytatja a kávézást, egy hírlapot tartva maga előtt úgy, hogy egészen elföldi Szerafin előtt).

SZERAFIN (kávézni kezd, leteszi a findsát, lopva Rábay felé pillant, ismét nagy zörejjel fölveszi findsáját. Szünet után, egyik hírlap után nyulva, indulattól reszkető hangon). Szabad ezt a lapot megnéznem?

RÁBAY (nem pillantva fel az ujságból). Tessék.

SZERAFIN. Mert ha tán ez is ellenére volna, én nem akarok magas akaratával daczolni.

RÁBAY. Csak tessék...

SZERAFIN (indulatosan felnyitja a lapot s épen úgy maga elé terjeszti, mint Rábay, és kávézva olvas. Rövid szünet után mindketten egyszerre egymás felé néznek s egyszerre megszólalnak).

RÁBAY. Mi tetszik? }
SZERAFIN. Nos? } (egyszerre)

RÁBAY. Én nem szóltam.

SZERAFIN. Bocsánat! Én sem. (Tovább olvasnak.)

RÁBAY (újra tele tölti findsáját). Brr! milyen keserű! Már megint nincs elég cukor az asztalon.

SZERAFIN (csenget. A belépő Bettihez). Cukrot a nagyságos úrnak. (Betti a szekrényből cukrot tesz a szelenczébe, az asztalhoz viszi s el.)

RÁBAY (ismét dühösen s teleszájjal kávézik és olvas).

SZERAFIN (Rábay felé néz, a hirlapot idegeser összegyűri és eldobja).

RÁBAY (nem néz fel a hirlapból). Ily nagy háztartás, ennyi cselédség mellett legalább elvárhatnám, hogy ne kapjak keserű kávé.

SZERAFIN (csenget).

BETTI (jő). Mit tetszik parancsolni?

SZERAFIN. Hívja be Andrást is, mindkettejükkel lesz beszélni valóm. (Betti el.)

RÁBAY (főlnéz a lapból). Mit akar velök?

SZERAFIN. Fölmondok nekik. Ön panaszkodik a drága háztartás ellen, nincs hát egyéb hátra, mint hogy elküldjem a cselédeket. Hisz én is elvégezhetem a dolgukat, majd én tisztítom a ruhákat, én takarítom a szobákat — azért mentem férjhez —

BETTI (jő Andrással). Itt vagyunk mind a ketten, nagyságod.

SZERAFIN. Jöjjenek közelebb.

RÁBAY (halkan Szerafinhoz). Megtiltom, hogy cselédeink előtt compromittáljon.

ANDRÁS (Bettivel közelebb jő). Mit tetszik parancsolni?

RÁBAY. Semmit. Elmehetnek! (Betti, András el.)

SZERAFIN. Hanem engem lehet a cselédek előtt compromittálni, ugy-e? (Zsebkendőjét indulatosan tépi.)

RÁBAY. Eléggé compromittálja ön magát a világ előtt.

SZERAFIN (felugrik). Kinek mondja ezt?

RÁBAY (nagy zajjal megfordítja a lapot s olvasásba merül).

SZERAFIN (zsebkendőjét tépve). Ezt mondani nekem! A ki példánya voltam az önfeláldozó hűségnek! A miért tánczolni mertem . . . . Azért is fogok tánczolni! (Sirva.) Oh mily boldogtalan vagyok! (Indulatosan leül, s a mint az edényekhez nyul, findsáját nagy robajjal a földre dobja.)

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbiektől, Solmay.

SOLMAY (sietve jő). Bocsánat, hogy ily korán zavarom a kellemes pásztorórát... (Megáll, meghökkenve.) Ohó! hát így vagyunk? Ismerem tapasztalásból az efféle drámai jeleneteket.... Kávés findsa a földön.... (Fölveszi, súgva Rábayhoz.) Családi hagyomány.

SZERAFIN (zokogva). Papa, vezessen ügyvédhez, én válpert indítok.

SOLMAY. Tudom gyermekem, tudom. Az anyád épen százötvenszer mondta ezt nekem harminczkét év alatt. (Sóhajtván.) Azért mégis együtt vagyunk! (Rábayhoz.) Nem hagynál magunkra néhány perczre?

RÁBAY (fölkel, magához véve az ujságokat). Nagyon szívesen. (Hangsúlyozva) Nagyon szívesen akármeddig. (El jobbra.)

HATODIK JELENET.

Solmay, Szerafin.

SZERAFIN. No hallja, papa! Nagyon szívesen elhagy. — (Rábayt utánozva.) Nagyon szívesen! És még azt szeretné elhíttetni, hogy én vagyok a hibás.... Oh miért is mentem férjhez! (Sírva fakad s kendőjét tépi.)

SOLMAY (az ajtónál hallgatózik). A belső szobába ment. (Szerafinhoz fordul s rá rivall.) Hallgass! — Jól ismerem ezeket a fogásokat — az eredeti kiadásban, a tied csak gyöngemásolat, engem nem fogsz elbolondítani.

SZERAFIN (ijedten). Papa!

SOLMAY. Ugy-e, nem szoktad meg tőlem ezt a hangot? No hát szokjál hozzá. Eléggé megkeserültem már magam a gyávaságomat, nem akarom, hogy gyermekeim is áldozatai legyenek s hogy boldogtalanságot és szégyent hozzanak magukra és egész családunkra.

SZERAFIN (fölemelkedik, méltósággal). Papa, ezt a hangot nem érdemeltem.

SOLMAY. Hallgass, ha mondom! A te scénádtól nem ijedek meg. Van is arra most idő! Tudod-e, mit tettél, te boldogtalan? Mikor tegnap éjjel titokban végre megvallottad nekem, ki volt az, a ki számláidat kifizette, azt gondoltam, mindjárt elnyel a föld...

SZERAFIN. Hisz ez már rendbe jött —

SOLMAY. Rendbe jött?! Hát nem magyaráztam meg neked, te boldogtalan, hogy ez az ajándék a legvilágosabb megvesztegetés, mely szégyenbe hozhat téged, mindnyájunkat, férjedet megfoszthatja hivatalától, talán öngyilkossá teheti?

SZERAFIN (rémülten). Atyám! az Istenért! hisz én csak kölcsönt vettem föl, melyet visszafizethetek rákospalotai telkemből...

SOLMAY (dühösen). Süsd meg a rákospalotai telkedet! Csakis veled lehet elhítenni ilyen bolondot.

SZERAFIN. De papa!

SOLMAY. Különben éppen ez a mentséged. Nem romlottságból tetted, csak liba voltál. Az anyád nevelése... Mit értesz te máshoz, mint selyemhez, csipkéhez, brokáthoz, tarlatánhoz s mit tudom én még mi a tatárhoz! Mit törödtetek ti egyébbel, mint toillel, mulatsággal, üres hivaikodással, az élet csillogó buborékjaival, melyek addig tartanak csak, a míg hozzájok nyultok! És én bolond! láttam mindezt, s nem mertem közbekiáltani, gyávaságból, lustaságból, nyugalmam szeretetéből. Oh mily kötni való bolond voltam! Oh mint szeretném kitépni a hajamat! (Hajába markol.)

SZERAFIN. Papa, az égre! térjen magához!

SOLMAY. Most már itt a szép eredmény! — Nőül vesz egy komoly, tisztességes ember, szerelemből, homomány nélkül — és te folytatod a boszorkánytánczot, melyet otthon tanultál. És, hogy eleget tehess ez örült fényüzésnek, képes vagy hiuságból, szelességből együgyűségből visszaélni férjed állásával, szégyenbe dönteni őt a világ és önmaga előtt. S ha legalább itthon kárpótolnád őt gyöngédséggel, kimélettel, szeretettel! Az ám! scénákat csinálsz neki és földhöz vágod a kávéfődsákat!

SZERAFIN *(sírva a pamlagra roskad).* Atyám, atyám, ne folytassa vagy megölöm magamat!

SOLMAY. Vannak adataim, hogy az asszonyok nem szokták az efféle fenyegetéseket teljesíteni. De jól van, csendesebb leszek, ugyis sok teendőnk van még. Felelj szépen, őszintén, mért duzzogtál most megint férjeddél?

SZERAFIN *(sírva).* Ő duzzogott, mert Chupor Aladárral tánczoltam.

SOLMAY. És ilyen majom miatt képes vagy magadra haragítani férjedet, mikor úgyis egy más, sokkal súlyosabb hiba nyomja lelkedet. Ide hallgass! Első dolgod legyen kiengesztelni férjedet és teljes javulást ígérni. Csitt, egy szót se, vagy megeszlek! A második pedig az, hogy azt a Malvint azonnal fizesd ki.

SZERAFIN Miből?

SOLMAY. Ma reggel összejártam minden uzsorást és keserves nagy kamatra, rövid lejáratú váltóra kaptam pénzt. Ez is siettetni fogja ugyan bukásomat — a felhők már nagyon kezdenek tornyosulni — de ez nem ide tartozik. Legfőbb dolog most ránk nézve az, hogy férjed becsülete mentve legyen s ő soha se tudjon meg semmit... *(Zsebéből pénzt vesz ki.)* Az összes szabó-, divatárus és ékszerész-adósságok ötezer forintra mennek... Itt van a pénz. Ezt azonnal, még ma reggel küldd el Malvinnak... Érted? *(Kézébe adja a pénzt, melyet Szerafin eltesz.)* El ne felejtsd rögtön kifizetni, hogy mikorra férjed elintézi azt a hivatalos ügyet, semmivel se légy adósa, különben semmiről sem állok jól... Most pedig békülj ki Miklóssa!... Úgy! — Csókolj meg! — *(Megcsókolja.)* És ezután legyen több eszed... *(A jobb ajtón beszél.)* Miklós! Jer ki! *(Halkan Szerafinhez.)* Szépen beszélj vele, vigyázz reám, ha a székkal zörögni fogok, azt jelenti, hogy több nyájasságot kívánok. Érted?

HETEDIK JELENET.

Előbbiek, Rábay.

RÁBAY (Solmayhoz). Van valami kívánságod?

SOLMAY. Nekem nincs, talán Szerafinnak lesz...

(Egy szék mögé vonul s jelentősen köhög.)

RÁBAY (Szerafinhoz hidegen). Mit parancsol asszonyom?

SZERAFIN (fölkel, lassan, féloldalt Rábay felé megy. Durczásan).

Bocsáss meg Miklós, ígérem, hogy ezután jobb leszek.

RÁBAY (hidegen). Mit jelent ez?

SOLMAY (zörög a székkal).

SZERAFIN (szeméhez emelve kendőjét). Ezentúl semmiben sem fogok parancsoddal ellenkezni.

SOLMAY (erősen zörög a székkal).

RÁBAY. Nem értem.

SZERAFIN (kitörő szerelemmel). Miklós, Miklós, édes Miklós, ne haragudjál. (Rábay nyakába ugrik.)

SOLMAY (előre jő). Ezt már meg lehet érteni.

SZERAFIN (Miklós kebelén). Tegnap este rossz, önfejlő gyermek voltam, de ígérem neked, hogy soha többé rá nem nézek arra a majomra. Hiszen úgy szeretlek téged!

SOLMAY (olvasva). Egy — kettő —

RÁBAY (kitörő szeretettel magához öleli Szerafint). Drága kis feleségem!

SOLMAY. Három.

SZERAFIN. Igazad volt, ígérem neked, hogy soha többé el nem fogadom házunknál a Chuport. Oh bocsásd meg bolondságomat!

RÁBAY (megölelve Szerafint). Édes kicsikém, én voltam a bolond...

SOLMAY. No, össze ne vesszetek megint azon, hogy ki volt a bolond. Öleljétek meg egymást — szeretem ezt látni — másoknál. (Rábay és Szerafin megölelik egymást.)

NYOLCZADIK JELENET.

Előbbieket, Szidonia, utána Betti,

SZIDÓNIA (utczai öltözékben a középér jó. Tapsolva). Bravo! bravi! ezt már örömmel látom! Jó reggelt kedves gyermekeim! nagy újság, nagy dicsőség! Tegnap estélyünk megjelent három nagy lapban — Toilettjeink is le vannak írva . . . Hogy' vagytok? Ah nekem annyi dolgom van. Már korán reggel a boltokat kell járnom. Készülj fel Szerafin, téged is magammal viszek . . .

BETTI (fölszedi az asztalról a reggeli terítéket s el).

SOLMAY. Szerafinnak más dolga is lehet. (Súgva.) El ne feledd Malvint kifizetni.

SZERAFIN (súgva). Legyen nyugodt papa.

SZIDÓNIA. Náczi! mit suttoatsz, mit áskálódol titokban? Nem látod, milyen szép egyetértés van gyermekeink között? Megint meg akarod zavarni? Hallgass, hallgass! Alig győzőm őket összebékíteni, te újra meg újra egymás ellen ingereled. (Rábayhoz.) Reményilem, nincs kifogásod ellene, ha Szerafint néhány boltba magammal viszem.

RÁBAY (jó kedvvel). Isten mentsen! Nekem most úgy is sürgős dolgom van, mielőtt hivatalomba megyek. — Még egyszer át kell tanulmányoznom a beérkezett ajánlatokat. (Szerafinhoz.) Malvin barátnődnek örömhírt vihetsz, édesem, azt hiszem, férje fogja megkapni az engedélyt.

SOLMAY (hirtelen). Nem! Ne terjeszd fel ezt az embert!

RÁBAY. Mi kifogásod van ellene? Ha ajánlata nem rosszabb a többiénél, nem tudom, miért ne tegyem meg ezt az örömet Szerafinnak, ki oly melegen érdeklődik legjobb barátnőjeért? (Szerafinhoz.) Ugy-e kedvesem?

SZERAFIN (zavartan). Én nem tudom — ahogy' te gondold —

SZIDÓNIA (Solmayhoz). Mit terrorizálsz ezt a szegény gyermeket? Most már szólni sem mer. (Rábayhoz.) Persze, hogy nagy öröme lenne. Malvin herczig asszonyka,

megérdemli, hogy szívességet tegyünk vele. (Solmayhoz.) Egyáltalában nem tudom, mit avatkozol te a Miklós ügyeibe? Nem elég, hogy otthon zsarnokoskodol?...

SOLMAY (félre, dühvel). Oh, ez az asszony!...

SZIDÓNIA. Hanem persze te ezt is annak a kedves Demeter barátodnak szeretnéd elkaparítani. Ez az igazi pajtáskodás! — Ne hallgass rá, Miklós. Én és Szerafin Hámor mellett szavazunk.

RÁBAY. Ne féljetek, nem fogok meggyőződésemm ellen tenni; de ha az ajánlatok egyformák, akkor nyugodt lélekkel választhatom azt, a mivel nőmnek örömet szerzek. (Megsókolja Szerafint.) Viszontlátásra kedvesem! (El jobbra.)

KILENCZEDIK JELENET.

Szidónia, Solmay, Szerafin.

SOLMAY (fojtott dühvel). Te Szidónia, te — ha tudnád —

SZIDÓNIA. Ha tudnám! Mit tudjak? Azt az egyet jól tudom, hogy te folytonosan egymás ellen lázítod a fiatal házasokat s nekem minden tapintatomat össze kell szednem, hogy jóvá tegyem baklővéseidet.

SOLMAY. Ne ingerelj! A vulkán évek óta pihen — de vigyázz — egyszer kitörhet —

SZERAFIN (kérlelve). Édes papa!

SZIDÓNIA (bánatos lemondással). Hagyd el kedvesem! Megszoktam már e scénákat s megadással viselem. Tanulj tőlem türelmet és lemondást — csak így lehet kijönni a férjekkel...

SOLMAY. (Oldalt megy s a pamlagra veti magát.)

SZIDÓNIA. Beszéljünk most kellemesebb dolgokról. Tegnap este kicsináltuk Sereczkynével, hogy nőegyletünk javára nyilvános előadást rendezünk — élőképekkel... Mindnyájan szerepelni fogunk bennök — te is, én is, húgaid is, costume-ökben, a legfényesebb és leggazdagabb costume-ökben.

SOLMAY (tompá nyögéssel). Epen jókor.

SZIDÓNIA (fél szemmel Solmay felé pillantva). Ebben nem lehet

fukarkodnunk, fillérkednünk, mint rendesen. Sereczkyné a legnagyobb fényt fogja kifejteni s mi nem maradhatunk Béla menyasszonya mögött. Siessünk most a boltba, kiválogatni a szükséges kelméket. Nem sokára itt lesznek húgaid is. Sereczkyné is ide jön, Chupor Aladárnak is itt adtam találkoztót — ő fogja az élőképeket rendezni.

SOLMAY (fölkel). Szerafin nem fogadhatja el Chuport...

SZIDÓNIA. Hát ez megint micsoda új komédia?

SZERAFIN. Megigérttem, hogy nem fogadom el többé — Miklós féltékeny rá.

SZIDÓNIA. Nevetséges! Chupor a legfényesebb parthie Gizella számára. Még csak az kellene, hogy megsértsük őt, s megfoszszuk Gizellát szerencséjétől. Féltékeny! — Micsoda izléstelenség! Mondd neki, hogy én hoztam ide, az én felelősségemre — anyád véd-szárnyai alatt csak nem fog féltetni... Elég! szót se erről! Menj leányom, készülj fel, kocsim a kapu előtt vár, tüstént indulunk. (Szerafin el.)

TIZEDIK JELENET.

Solmay, Szidónia, majd Szerafin.

SOLMAY. De hát erővel boldogtalanná akarod tenni leányodat?

SZIDÓNIA. Több joggal kérddhetem én ezt tőled. Miklósnak eszébe sem jutott volna Chuporra féltékenykedni, a kiről a vak is látja, hogy Gizellába szerelmes. Hanem persze te annak a kedves Tamásodnak szántad Gizellát, azért szeretnéd Chuport elmarni a háztól. Oh! átlátok én ravasz terveiden. De résen állok, s az anyai szeretet oroszlán erejével védem gyermekeimet holló apjok ellen. — Csitt! Szerafin jó. Reménylem, előtte meg fogsz kimélni.

SZERAFIN (jó, kalappal, felöltővel). Kész vagyok mama!

SOLMAY (súgva). El ne felejtsd Malvint...

SZERAFIN (súgva). Ne féljen papa.

SZIDÓNIA (elvonva Szerafint). Semmi suttogás! Jer kedvesem! Pá, Náczikám, pá! Mulass jól, míg visszatérünk.
(El Szerafinnal.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

Solmay (egyedül).

Megérdemeltem! Ugy kell nekem, megérdemeltem! A gyávaság jutalma... Tessék most már parancsolni harminczkét esztendő meghunyászkodás után... Ugy kell nekem! Nézhetem összetett kézzel a felfordulást, várhatom a menthetetlen bukást... Isten tudja, a bukásom miatt nem tudok annyira búsulni, mert a feleségemet nagyon le fogja főzni és az nekem olyan jól esik.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Tamás, Solmay.

TAMÁS (a középén jó). Bocsánat, azt mondták, hogy Rábay urat itt találom —

SOLMAY (kezet nyujtva). Jó reggelt Tamás öcsém! Hogy vannak? Mit művelt Demeter barátom?

TAMÁS (tartzkodólag). Nagyságod szíves figyelme igen lekötelező ránk nézve. Atyám megbízásából jövök Rábay úrhoz —

SOLMAY. Reménylem öcsém, a tegnapi félreértés —

TAMÁS (gyorsan). Atyám minél előbb óhajtana találkozni Rábay úrral, — ezért küldött hozzá . . .

SOLMAY (jobbra mutat). Rábay ott van, szobájában; azonnal beszélhet vele.

TAMÁS (meghajolva). Köszönöm nagyságod kegyességét.
(El jobbra.)

SOLMAY (magában). Tessék! ezt is a feleségemnek köszönhetem. Halálra sérti e jó embereket, s most én iszom meg a levét. Hányszor segített pénzzavaraimon a jó Demeter, milyen kegyelettel volt családom iránt s ez az örült asszonyi állat így arczul üti. Oh Szidonia, Szidónia! be jól fog neked esni a bukás! (Pamlagra veti magát.)

TIZENHARMADIK JELENET.

Béla, Solmay.

BÉLA (a középén jő). Itt vagy atyám?

SOLMAY. Ilyen felesleges kérdésre is csak egy képviselő tud vetemedni. Látod, hogy itt vagyok — minek kérded hát? Ennek is éppen annyi értelme van, mint a ti interpellatioitoknak.

BÉLA. Sajnálattal látom ingerült kedélyedet, atyám, holott én oly ügyben kerestelek föl, mely absolut higadtságot igényel. Otthon azt mondták, hogy ide jöttél, s rögtön utánad siettem.

SOLMAY. Ezt is felesleges constatálnod; látom, hogy itt vagy. Miben lehetek szolgálatodra?

BÉLA. Rövid az egész, de annál fontosabb. Tudod, hogy a szép Sereczkynével nem sokára boldog frigyre lépek s így vagyonilag is egészen emancipálom magamat. Felkérlek tehát, hogy a családi birtokból engem illető részt add át nekem független kezelésre.

SOLMAY (fölkel). Úgy? Nincs egyéb bajod?

BÉLA. Nagykorúságomat már több év előtt elértem, s azt hiszem, ha egy előkelő hölgyet veszek nőül, nekem is hozzá kell járulnom vagyonommal.

SOLMAY. Igazán? Éppen jókor jöttél. Ha tetszik, azonnal kifizetlek.

BÉLA. Nem atyám, ily kiméletlen nem vagyok — engedek időt.

SOLMAY. Köszönöm, de nem fogadhatom el nagylelkűségedet. Kifizetlek ebben a nyomban. (Zsebéből kis jegyzőkönyvet vesz ki.) Itt van, tartsd a markodat. (A jegyzőkönyvbe nézve.) Most harmadízben vagy országgyűlési képviselő. Első választásod, mivel a megyében nagy reményeket fűztek hozzád s azt hitték, hogy miníster lehet belőled, csak 12,734 forintba került. Másodízben már hatalmas ellenjelölted volt s mivel választóid ezalatt azt

is fölfedezték, hogy nagy tökfílkó vagy, ez a választás 27,845 forintba jött. Harmad ízben már hozzád szoktak az emberek s a mandátumnak is leszállt a cursusa, azért ez a választás a legolcsóbb volt, 8,261 forint 60 krajczár. Összesen: 48,840 forint 60 krajczár. Abból a jószágból, melyet még el nem adtam, a te részed lenne 40,000 forintot, e szerint még te tartozol nekem 8,840 forint 60 krajczárral. És jó lenne, ha minél előbb megadnád, mert épen most nagy szükségem van pénzre. A krajczárokat elengedem. Servus! (El.)

BÉLA (magában, elképedve). Mit jelent ez? Az öreg talán finánczministernek készül, hogy ilyen budgettel akarja kiszúrni a szememet? Eh! de nem! ebben a dologban nem értem a tréfát — majd komolyan beszélek az öreggel.

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Gizella, Béla.

GIZELLA (a középén jő). A papa olyan dühösen rohant le a lépcsőn, hogy engem is majd fellökött. Megint megharagítottad?

BÉLA. Kis leányokhoz nem illenek ily impertinens kérdések. Hanem te felelj nekem: hogy' mersz egyedül csatagolni az utcákon?

GIZELLA (leül). Nem egyedül jöttem, Aranka is velem volt; útközben találkoztunk mamával és Szerafinnal s Arankát magukkal vitték a boltba. Nekem nem jutott hely a kocsiban s előre küldtek. Meg van elégedve nagyságod a magyarázattal?

BÉLA (kalapját véve). Bánom is én, ha a fejeteken tánczoltok is. (El.)

GIZELLA (magában). Ugyancsak udvarias ember az én kedves bátyám. Bizonyosan pénzt kért a papától s helyette jó tanácsot kapott, azért oly haragos. Ismerjük már ezeket a scénákat. Ah! Tamás . . . (Fölkel a belépő Tamást meglátva.)

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Tamás, Gizella.

TAMÁS (mély meghajlással). Kisasszony!

GIZELLA. Jó reggelt, Tamás! Tegnap este oly korán eltűnt, hogy többé nem is láthattam. Rosszúl mulatott?

TAMÁS (hidegen). Éreztem, hogy nem vagyok e fényes légkörbe való. (Búcsúzva.) Kisasszony!... (Az ajtó felé megy.)

GIZELLA (félre). Bizonyosan a mama bántotta meg valami tapintatlansággal... (Fenn, Tamás útját állva.) Oh Istenem! nem kell ám mindent úgy a szívére venni. Mi azért jó barátok maradhatunk...

TAMÁS. A kisasszony barátsága rám nézve igen megtisztelő, de nem vagyok rá méltó.

GIZELLA. Mit jelent ez, Tamás? Nem méltó hozzám? Hát nem ön volt az egész nyáron át az én legjobb barátom?

TAMÁS (fokozatosan neki hevülve). A nyáron át?! Igaza van, kimondta a helyes szót, melyet én együgyű nem tudtam megtalálni. Nyári barátja voltam, nyári szórakozása — épen úgy, mint nyári kalapja, nyári ruhája, mely jó a falun, a hol senki sem látja, s a melyet eldob, a melyre rá sem néz, ha visszatér a városba, fényes körébe, csillogó csecsebecségei, ragyogó barátjai közé. Köszönöm kisasszony, hogy felvilágosított, most már nem fáj úgy csalódásom. Azt hittem, hogy igazabb, melegebb vonzalom, melyet mutatott; azt hittem, megértette szívemet, szemeim beszédét, s igaz feleletet olvastam mosolyában, kézszorításában. Én boldog! S nekem még fájni tudott, midőn tegnap anyja által oly gúnynyal, oly megvetéssel utasított vissza valódi helyemre! Nevetség! hiszen még nem jött meg a nyári ruha saisonja. Köszönöm kisasszony, erre a szerepre nem vagyok elég jó. Isten önnel télre — nyárra, mindörökre! (El.)

GIZELLA (utána tesz egy lépést). Tamás!... Megálljon... Elment! csak nem szaladhatok utána... Mit jelent ez? Mit beszélt itt össze-vissza gúnyról, megvetésről, nyári ruháról? Mit tett vele a mama?

TIZENHATODIK JELENET.

Gizella, Szidónia, Szerafin, Aranka, majd Rábay.

GIZELLA (Szidónia elé fut). Anyám! anyám! mit tettél tegnap Tamással?

SZIDÓNIA. De mit tettél vele te? Épen most láttam, úgy rohant, mint az őrült.

GIZELLA. Felelj, anyám, mi történt tegnap köztetek?

SZIDÓNIA. Mi lelte ezt a gyermeket? Talán apád szelleme szállt beléd? Hát elég vakmerő volt tegnap az estély kellő közepén megkérni kezedet s én vissza-utasítottam.

GIZELLA. A nélkül, hogy engem megkérdeztél volna?

SZIDÓNIA. Előre tudtam, hogy olyan jó izlésű leány, mint az én kicsikém, mit felelne egy ilyen Tamásnak.

GIZELLA. Hogy' tudtad ezt tenni, anyám?

SZERAFIN. Gizella, hogy' beszélhetsz ily hangon a mamával?

SZIDÓNIA (bánatosan). Hagyd el kedvesem, megszoktam már az ilyen bánásmódot . . . Hálátlan, rossz gyermek, így beszél velem, mikor oly fényes parthiet, egy Chupor Aladárt tartogatok számára készenlétben . . .

GIZELLA. Kell is nekem! Oh mama, mily boldogtalanra tettél. Ez hát a te szereteted? a te gondoskodásod? Elűzöd tőlem az egyetlen embert, ki igazán boldoggá tehetett volna, csak azért, mert nem tud úgy ugrálni és sipegni, mint ezek a divatos majmok . . . (Sirva fakad, indulatosan tépve zsebkendőjét.) Igaza van a papának, hogy mindig olyan rosszkedvű — oh! én is olyan boldogtalan vagyok, hogy kedvem volna leugrani a harmadik emeletről. (El balra.)

RÁBAY (a jobb ajtóban áll, Gizella végszavait hallva, magában). Ez is a harmadik emeleten van már!

SZIDÓNIA (Arankához). Szaladj utána kedvesem és vigasztald meg.

ARANKA. Gizella! Gizella! megállj! (Elfut Gizella után.)

TIZENHETEDIK JELENET

Rábay, Szidónia, Szerafin, majd Sereczkyne.

RÁBAY (előre jő, kezében kalap). Mi baja van Gizellának?

SZIDÓNIA. Ah! kedvesem, hagyd el azt a rossz leányt. Mindig mondtam, hogy gyermekeim közt legjobban hasonlít apjához — legtöbb bajom is volt vele . . . Egy kis regényes ábrándozás — majd kirepül a fejéből megint . . . Egészen megrontotta ezt a szép napot . . . Oh! mily gyönyörű kelméket válogattunk, mindjárt itt lesznek . . . Az a sok bársony, pluche —

SZERAFIN (lelkesülten). Atlasz, ezüstbrokát —

RÁBAY. Hát ez mire való?

SZIDÓNIA. Nem tudod, hogy élőképekben fogunk fellépni — costume-ökben? Sereczkyné rendezi, nem maradhatunk hátra . . .

RÁBAY (boszúsán). Sereczkyné is jobban tenné, ha egyedül komédiázna s nem rántana magával másokat.

SZERAFIN (Rábay arcát simogatva). Édes kis Miklósom! . . .

RÁBAY. Jó, jó, nem akarom elrontani ezt a szép napot, hanem azt nem tagadhatom, hogy mindig elmegy a kedvem, ha erre a Sereczkynére és fajtájára gondolok. (Észreveszi Sereczkynét.) Ah nagysád, épen most emlegettük — bocsánat — hivatalos kötelességem — viziontlátásra. (El.)

TIZENNYOLCZADIK JELENET.

Sereczkyné, Szidónia, Szerafin.

SERECZKYNÉ. Jó napot Rábay, jó napot! Nos, kedveseim, hát a kelmék? Én már égek a kíváncsiságtól.

SZIDÓNIA (zavartan). Ide rendeltük, épen itt hozzák.

TIZENKILENCZEDIK JELENET.

Előbbie, Bangó.

BANGÓ (két nagy csomaggal hóna alatt). Nagyságtok rendeletére főnököm itt küldi a kiválasztott kelméket. (Az egyik csomagot a középben álló asztalra, a másikat oldalt a pamlagra teszi. A nők a középbe sietnek s az asztalon levő csomagot vizsgálják.)

SERECZKYNÉ. Ah! Ah! mily nagyszerű! milyen izlés...

SZERAFIN. A mamának nagyon finom ízlése van.

SZIDÓNIA. Hízelvek vele magamnak.

SERECZKYNÉ. És a másik csomagban?

BANGÓ. Ugyanaz — nagyságod szolgálatára.

SERECZKYNÉ. Ah! azt is látnom kell. (A pamlaghoz siet s a csomag vizsgálatába merül. Szidónia, Szerafin a középben állnak az asztal mellett.) Mind megtartom... Bangó úr, vitesse e csomagot egyenesen lakásomra.

BANGÓ (meghajtván magát). Nagyságod parancsa szerint.

SZIDÓNIA. Bangó úr, én is megtartom ezt, hagyja csak itt... (Halkan.) Irják többi számlámhoz.

BANGÓ (halkan). Bocsánat, főnököm szigorú parancsa szerint csak készpénz fizetés mellett hagyhatom ezt nagyságodnál.

SZIDÓNIA. Mit jelent ez?

BANGÓ (számlát vesz ki zsebéből). És csak úgy, ha nagyságod ezt a régibb számlát is kiegyenlíteni méltóztatik.

SZIDÓNIA. Borzalom! (Aggódva tekintetét vet Sereczkyné felé, ki egészen el van merülve csomagjának szemléletébe. Sűgva Bangóhoz.) Mennyi az egész összeg?

BANGÓ. A mostanival együtt négyezernyolczszáz forint.

SZIDÓNIA. Az ön főnöke szörnyeteg!

BANGÓ (meghajtván magát). Bocsánat, nagyon régóta várokunk. (Félrevonul.)

SZIDÓNIA (sűgva Szerafinhoz). Mit tegyünk? Ha Sereczkyné észreveszi, hogy nem fizethetünk és hitelünk sincs, tönkre vagyunk téve.

SZERAFIN. Mily borzasztó helyzet!

SZIDÓNIA (Sereczkyné felé pillantva). Szerencsére egészen el van merülve . . . Mennyi pénz van nálad?

SZERAFIN. Nagyon kevés.

SZIDÓNIA (kiveszi tárczáját). Add csak ide tárczádat, talán az enyémmel együtt összehozhatunk valamit, a mivel ezt a szörnyeteget elcsitíthatjuk. (Átveszi Szerafin tárczáját s kinyitja.) Itt több pénzt is látok . . . (Kivesz egy csomó bankjegyet.) Mennyi van itt?

SZERAFIN (rémülten). Ehhez nem szabad nyúlni . . .

SZIDÓNIA (megszámálva a pénzt). Ötezer forint. Meg vagyunk mentve.

SZERAFIN. Mama, ez nem az enyém.

SZIDÓNIA. Hát kitől kaptad?

SZERAFIN. A papától.

SZIDÓNIA. Micsoda! Már megint! Mi lelte azt az embert, hogy minden pénzét ide hordja?

SZERAFIN. Egy fontos becsületbeli adósságot kell vele kifizetnem.

SZIDÓNIA. Az most a legfontosabb becsületbeli kérdés, hogy Sereczkyné előtt compromittálva ne legyünk. A te adósságodat majd magamra vállalom én.

SZERAFIN. De a papa nagyon meg fog haragudni.

SZIDÓNIA. A papát csak bízd rám, majd számolok vele én! (Fenn, pénzt nyújtva Bangónak.) Bangó úr, itt a pénze . . . (A megmaradt pénzt zsebébe teszi. Sereczkynéhez.) Mindig készpénzzel szoktam fizetni, nem szeretem a számlákat. (Kezével intve Bangónak.) Elmehet barátom!

BANGÓ. Kezeit csókolom nagysád! (A csomagot fölvéve a pamlagra, Sereczkynéhez.) Ezt azonnal nagyságod lakására viszem. (Bókolva kihátrál az ajtón, a belépő Solmay lábára hágyva.)

HUSZADIK JELENET.

Solmay, Szidónia, Szerafin, Sereczkyné.

SOLMAY. Jaj! (Lábát emelgetve, magában.) Ezek a rőfös kereskedők mindig halálos ellenségeim voltak.

SERECZKYNÉ. Isten hozta — ah! nem is tudom, hogy' szólítsam? Leendő papa — ah! ah! ez nagyon kedves —

SOLMAY. Rendkívül kedves, leendő leányom! (Súgva Szerafinhoz.) Kifizetted már Malvint?

SZERAFIN (zavartan). Még nem —

SOLMAY. Ez már mégis borzasztó. Menj, 'azonnal küldd el neki!

SZERAFIN. Nem lehet, már nincs meg a pénz.

SOLMAY (rémülten). Hát hova lett?

SZERAFIN. A mama elvette és kifizette ezeket a kelméket. Azt mondta, hogy majd ő fog a papával számolni. (Sereczkynéhez megy s vele együtt a kelmék szemléletébe merül.)

SOLMAY. Mindjárt megüt a guta! (Szidóniához, halkán, fojtott dühvel.) Te Szidónia, te — mit műveltél megint?

SZIDÓNIA (halkán). Én kérdelem tőled, mit cselekszel? Megrablod nődet, hajadon leányaidat, hogy minden pénzedet Szerafinra költsd, kiről férje köteles gondoskodni. Tegnap ezer forint, ma ötezer forint! Ha így folytatod, gondnokság alá tétetlek, mint pazarlót . . . Elég! köszönd Sereczkynének, hogy nem lépek fel erőlyesebben. (Sereczkynéhez megy.)

SOLMAY (magában, dühösen). Oh! ezt az asszonyt dynamittal kellene felrobbantani!

HUSZONEGYEDIK JELENET.

Előbbiektől, Demeter.

DEMETER (a középajtóban). Szerencsés jó reggelt kívánok! Rábay urat keresem.

SOLMAY (eléje siet). Isten hozta, kedves barátom! Jöjjön be. Rábay nincs itthon, de rögtön visszatér, maradjon addig velünk. (Félre.) Oh! csak szekirozná meg jól a feleségemet.

SZIDÓNIA (súgva Solmayhoz). Vezesd Miklós szobájába ezt a borzasztó embert.

SOLMAY (mintha nem hallotta volna Szidóniát). Jöjjön Demeter,

feleségem is nagyon óhajt önnel találkozni. Reményilem, a tegnapi félreértés nem rontja meg régi barátságunkat.

DEMETER. A mi azt illeti, nem volt ugyan félreértés — nem is mondhatom, hogy nem fáj még most is, de hát igaza lehet a nagyságos sógorasszonynak, ő tudja legjobban, kinek nevelte a leányát. Azért én mégis imádom a Solmay-családot és ha nem köthetünk is vele hyment, azért mégis távoli rokonok maradunk. (Kézét csókol Szidóniának.)

SERECZKYNÉ (súgva Szidóniához). Az Istenért! Ki ez a szörnyű ember?

SZIDÓNIA (súgva). Ah! kedvesem, mindjárt elájulok.

SOLMAY (Demeter Sereczkynének bemutatva) Morosán Demeter — jó barátom, legjobb barátom, rokonom.

DEMETER. Távoli.

SZIDÓNIA. Nagyon távoli.

SERECZKYNÉ (bókolva). Jó napot Morosán úr, jó napot . . . (Bókolás közben folyton hátrál).

SOLMAY (Demeterhez). Leendő menyem, Béla menyasszonya. Hogy' tetszik?

DEMETER (végig nézi Sereczkynét, helyeslőleg). Választékos úri hölgy. Örülök, hogy rokonságba jövünk. Mert a dolog így áll: Solmay úr nagyapjának unokatestvérét, Dorottyát, házastársul vette Kóspallagi Dániel —

SZIDÓNIA (gyorsan). Nem óhajt szívarozni, Demeter? Férjem majd Miklós szobájába vezeti . . .

DEMETER. Milyen jó asszony! Már megint szivarral kínál. Köszönöm, most nem kérek, inkább társalgásba ereszkedem az új sógorasszonynyal. (Sereczkynéhez) Nagyságod özvegyi állapotban szenved, vagy hajadon leányzó?

SERECZKYNÉ (irtózva elhúzódik). Özvegy vagyok, uram —

DEMETER (udvarias bókkal). Mindjárt gondoltam, virágzó teljességéről ítélve.

SZIDÓNIA (súgva Szerafinhoz). Vess véget e jelenetnek, mert Sereczkyné mindjárt szörnyet hal.

SZERAFIN (fenn). Mama kérlek, menjünk kissé szo-

bámba . . . . Megbocsát, Demeter bácsi? Nagyon sürgős dolgunk van.

DEMETER. A bagoly is bíró odujában, nagyságos hugom asszony, csak tessék bátran végezni becses dolgaikat.

SZIDÓNIA (karon fogva Sereczkynét, sürgetőleg). Menjünk, menjünk! Isten önnel Demeter.

SERECZKYNÉ. Jó napot Demeter úr, jó napot! (Bókolva az ajtó felé hátrál.)

DEMETER (bámulva). Milyen szép tempói vannak, még a nagyságos sógorasszony is tanulhatna tőle, pedig az már csak ért hozzá . . . .

SZIDÓNIA. Menjünk, menjünk! (Hallkan Solmayhoz.) Megkeserülöd ezt Náczi! (Elvonja magával Sereczkynét s Szerafinnal mind el balra.)

HUSZONKETTEDIK JELENET.

Solmay, Demeter.

SOLMAY (hevesen rázva Demeter kezét). Köszönöm Demeter, szíveimből köszönöm!

DEMETER (bámulva). Mit?

SOLMAY. A boszút.

DEMETER. Micsoda boszút? Ej, ej, Solmay sógor, hát azt hiszi, hogy én boszút látok abban, ha az uzsorások körmei közé kerül?

SOLMAY. Hogyan? Ezt meg én nem értem.

DEMETER. Dehogy nem! Épen most beszéltem a szenzáloommal, attól hallottam, hogy a sógor úr ma reggel befutkározta a legpiszkosabb uzsorásokat ötezer forintért . . . . Ejnye, ejnye, hát érdemeltem én azt? mikor itt vagyok a városban s csak egy szavába került volna?

SOLMAY. Hogyan, Demeter, ön képes lett volna? . . .

DEMETER. Miért ne? Mikor én azt mondom, hogy imádom a Solmay-családot, akkor igazat is mondok. A miért tegnap kikosaraztak? Ejnye, hát föltehettem rólam? Tudom, hogy nem beszélek ékesen és néha lá-

bára hágok annak, a kivel beszélek, de erről én nem tehetek; azért nem kell ám azt gondolni, hogy a szívem is oly rossz, mint a nevelésem.

SOLMAY (megragadja Demeter kezét, elérzékenyülve). Oh Demeter, ön igazi nagy ember . . . . Mennyivel alatta állunk mi valamennyien . . . . Látja, nem mertem önhöz fordulni a tegnapi dolgok után — pedig ha tudná, mily iszonyú helyzet kényszerített — nyugalmunk, boldogságunk, becsületünk volt veszélyben — és ah! még most is . . . .

DEMETER. Most is? Ne kerülgessük a forró kását, mennyire van szüksége?

SOLMAY (halkan). Még mindig ötezer forintra.

DEMETER (kiveszi tárczáját). Most úgyis sok pénzt hordok magamnál, nem árt, ha egy részét elhelyezem . . . (Bankjegyeket ad Solmaynak.) Tessék! majd aztán a többihez írjuk ezt is. (Hámor belép a középajtón.)

SOLMAY (eltéve a pénzt). Nem mondok köszönetet Demeter, ez a szó kevés volna most, nagyon kevés. Ön megmentette családomat . . . . áldja meg az Isten . . . ! (Kalapját véve.) Engedje, hogy rögtön elsiessék — sürgős az ügy, melyet el kell intéznem. — (Félre.) Magam fizetem ki, nem bízom többé asszonyi kézre . . . . (Az ajtó felé megy és Hámmal találkozik.) Hámor? A Malvin férje? Annál jobb, úgy még hamarabb elvégezhetem.

HUSZONHARMADIK JELENET.

Előbbieket, Hámor.

HÁMOR. Jó napot urak! Haza jött már Rábay a hivatalból?

SOLMAY. Még nem. (Félre.) Milyen hangon beszél a szemtelen. (Fenn.) Szabad kérnem egy pár bizalmas szóra, Hámor úr?

HÁMOR. Bizalmas szóra? Mindjárt kedves barátom uram. (Demeterhez.) Nos, Morosán úr, hát concurrenssek vagyunk? Mi? Szintén a jó eredményt várjuk? Hehe!

Azért semmi ellenségeskedés! A ki birja, az marja, hehe!

SOLMAY (félre). Szemtelen! (Fenn, kinyitva a jobb oldalajtót.) Erre kérem, Hámor úr, tüstént elvégezhetjük . . .

HÁMOR. Rendelkezésére állok, barátom uram. (El Solmayval jobbra.)

DEMETER. Milyen úri modora van ennek a Hámornak. Pedig csak olyan vállalkozó, mint én — de persze, finom ember, tud ékesen beszélni — könnyű neki legyőzni az ilyen együgyű falusiakat . . .

HÁMOR (kivülről, haragosan). Nem fogadom el!

DEMETER Mi ez? Mintha veszekednének.

HÁMOR (kivülről.) Mit? Csendesebben? Miért? Ahá! most már értem. (Haragosan visszajő, utána Solmay.) De engem nem fognak olyan könnyen kijátszani . . . Láttam!

SOLMAY (halkan). Vigyázzon! az égre!

HÁMOR. Vigyázzak! Mintha nem látnám tisztán a dolgot . . . Ez az ur bizonyosan többet adott —

DEMETER. Mit beszél ez? Kinek adtam én többet?

SOLMAY. Semmi, senmi, ne hallgasson rá, nem tudja, mit beszél.

HÁMOR. Nagyon is jól tudom! De nem hagyom annyiban, nem én! Lármát fogok ütni, kiírom az ujságokban. Ohó! hát Morosán ur akar kiturni engem? Majd meglátjuk. En a közmorál nevében fogok tiltakozni ilyen corruptió, ilyen vesztegetés ellen . . .

DEMETER (kitörve.) Vesztegetés?! Hallja az úr, nekem ilyet ne mondjon, mert úgy nyakon felejem . . . —

SOLMAY. Csendesen, az égre! hajba ne kapjanak.

HUSZONNEGYEDIK JELENET.

Előbbiektől, Rábay.

RÁBAY (jó a közepén.) Jó reggelt uraim! Ugy látszik, nagyon türelmetlenek. No, nem is tartom tovább függőben, épen most intéztük el a dolgot. A minister Hámor úr ajánlatát fogadta el.

HÁMOR (nagy zavarban). Ah! nagyságos úr, mily kitüntetés — nagyon le vagyok kötelezve . . . (Rábay kezét rázza.) Soha el nem felejttem . . . (Demeter kezét rázza.) Bocsánat uram, félrebeszéltem . . . (Solmay kezét rázza.) Porig vagyok alázva, le vagyok forrázva . . . Én semmit sem mondtam, visszavonom . . . (Mindenfelé bókolva.) Magamat ajánlom uraim . . . (Demeterhez rohan, sugva.) Részeg voltam, mindent visszavonok . . . Ah! ah! ki hitte volna? (Rábayhoz.) Kezeit csókolom, nagyságos úr — azaz — ajánlom magamat. (El középén.)

RÁBAY. Mit jelent ez? Megzavarta ezt a Hámort a nagy öröm? (Demeterhez, kezét nyujtva.) Reményilem, Demeter sógor, ez nem zavarja meg a régi barátságot?

DEMETER (hátra téve mindkét kezét.) Hát úgy vagyunk? Most már értem. Ez az a feddhetetlenség, melyről annyit irtak a politikai és napi lapok? Hát már az ujságoknak sem lehet hinni? Halálba mentem volna a tiszta kezéért. És most! Pedig ő is tagja a Solmay családnak . . . ez fáj, jobban fáj, mint a tegnapi kosár . . . Alászolgája! (Gyorsan el.)

HUSZONÖTÖDIK JELENET.

Rábay, Solmay, Szidónia.

RÁBAY. Mi ez? Mit beszélt ez az ember? Gyanúsítani mert, engem? Ah! ez nem maradhat annyiban . . . (Demeter után akar sietni.)

SOLMAY (visszatartja). Ugyan hagyd el! Tudod, hogy nem szokta magát helyesen kifejezni.

RÁBAY. Ez elég helyesen volt kifejezve. Feddhetetlenséget, tiszta kezet emlegetett . . . Vesztegetéssel gyanúsított, engem . . . Ah! erről még számolni fog!

SOLMAY (kinos zavarban). Ne gondoldj vele; azt sem tudja, mit beszél . . .

RÁBAY (keserűn). És te ezt az embert pártolod! Barátodnak nevezed ezt az embert, a ki képes minden alap nélkül ily vádat dobni arczomba . . .

SZIDÓNIA (ki e jelenet alatt a balajtóban állt, előre jő). Végre hát kitűnik, hogy nekem volt igazam . . .

SOLMAY (Szidónia felé fordul, dühösen). Természetesen, mindig neked van igazad.

RÁBAY. Oh, de ez nem marad annyiban! Ilyen vádat senki se emeljen büntetlenül ellenem.

HUSZONHATODIK JELENET.

Előbbiek, András, majd Szerafin.

ANDRÁS (jelentve). Chupor Aladár ő nagysága kívánja tiszteletét tenni.

SOLMAY (félre). Itt a második mennykő. (Fenn.) Sajnáljuk, de nem vagyunk itthon.

SZIDÓNIA (halkan). Ignác, saját házában parancsolj. (Fenn.) Szívesen látjuk. (András el. Szidónia Rábayhoz fordul.) Reménylem, nem tiltod ki házából az én vendégeimet. (Kiszól a balajtón.) Jertek, kezdődik a próba.

SZERAFIN (bejön.)

SOLMAY (oldalt egy pamlagra veti magát, hátat fordítva a társaságnak.) Mi lesz ebből? Istenem, mi lesz ebből?

RÁBAY (halkan Szerafinhoz). Nem ígérted meg, hogy nem fogadod el többé ez embert?

SZERAFIN (halkan). Istenem! hiszen a mama hozta ide (Elfordul.)

RÁBAY (bosszusan, oldalt megy, magában). Eh! mit is törődöm e léha ficzkóval? . . . Nagyobb gondom van most. Mily ok bírhatta Demetert ez alávaló gyanúsításra?

HUSZONHETEDIK JELENET.

Előbbiek, Chupor.

CHUPOR (jő, mindenkit üdvözölve). Nem vesztegettem az időt, megtaláltam már az alkalmas képeket. (Szidóniához.) Sereczkyné ő nagysága is részt fog venni az élőképekben? Kitűnő talentum. Senki sem tud úgy sípogni és

bókolni, mint ő! (Utánozva.) Jó napot kedveseim, jó napot! jó napot! Menjen maga rettenetes ember.

SZIDÓNIA. Ah! ah! Chupor, ön valóban rettenetes ember! (Sereczkyné belép a jobb ajtón s állva marad.)

CHUPOR. Gonosz! most már viselje a — (Észreveszi Sereczkynét, magában.) Teringettét!

HUSZONNYOLCZADIK JELENET.

Előbbiek, Sereczkyné, Gizella, Aranka, majd Béla.

SERECZKYNÉ (előre jön). Jó napot Chupor! jó napot! jó napot! (Ujjával fenyegeti.) Gonosz, úgy látszik, valami csintalanságban zavartam meg.

CHUPOR (nagy zarvarban). Ellenkezőleg — az élőképek — nagysád művészete — jó napot! (Észreveszi magát.) Azaz, kezeit csókolom! viszontlátásra! (Az ajtó felé megy s a belépő Bélával találkozik.)

BÉLA (megfogja). Hova akarsz menni? Hiszen csak most kezdjük a próbát. (Visszahozza.)

SZIDÓNIA (Sereczkynéhez). Zavarba jött; midőn beléptél, épen Csalmainét utánozta.

SERECZKYNÉ. Ah! ah! Csalmainét! mindjárt ráismerem! Szegény Csalmainé! olyan affectált — könnyű utánózni. (Chuporhoz, fenyegetve.) Nos, rettenetes ember, kezdjük már a próbát?

ARANKA. Chupor úr, hány képet talált?

CHUPOR. Hetet. Mind különféle korszakból, különböző costume-ökkel.

SZIDÓNIA. Nagyszerű. (Gizellához). Rossz leány, ennek sem örülsz?

GIZELLA (durczásan). Nem.

CHUPOR (sugva Szerafínhoz). Épen Malvin ő nagyságától jövök. Egy levelet küldött általam nagysád számára.

SERECZKYNÉ. Kezdjük meg azonnal a próbát. Chupor, rendelkezék velünk!

CHUPOR. Ma csak az attitudeöket fogjuk próbálni.

Mindenki vegyen olyan állást, mely leginkább megfelel temperamentumának.

SZERAFIN (sugva; türelmetlenül). Adja ide azt a levelet.

CHUPOR (sugva). Malvin azt mondta, hogy Rábaynak nem szabad róla tudnia. Most ide néz . . . (Elugrik Szerafin mellől.)

SZERCZKYNÉ. Én királynői állást választok. Béla mint rabszolga térdeljen lábaimnál.

BÉLA. Egész életemen át. (Szerczkyné a szoba közepén bűszke, uralkodói tartással áll, egyik kezét csipőjére helyezve, másikat parancsolólag kinyújtva. Béla lehajtott fővel lábai előtt térdel.)

SOLMAY (magában). Úgy kell neki!

CHUPOR (Rábayhoz.) Ön is velünk tart, uram?

RÁBAY (felriadva). Mindenesetre.

CHUPOR. Vegye hát a philosophok komoly, elméikedő állását. Igy. (Ugy állítja Rábayt, hogy Szerafinnak hátat fordít.)

SZIDÓNIA. Én az önfeláldozó lemondást s a szenvedő nőiességet fogom képviselni, — Így! (Megfelelő állást vesz (Szerczkyné mellett. Szerafin mindegyiknél valamivel hátrább áll.)

CHUPOR (Solmayhoz.) Ön nem foglal állást, uram?

SOLMAY (mérgesen, hátat fordítva). Nem, én ülést foglallok.

CHUPOR (végig menve a csoport előtt). Nagyszerű! festői! Szerafin mellé megy. Rábay megfordul és utána néz.)

SZERAFIN (sugva). Adja most ide a levelet.

CHUPOR (zsebébe nyúl, hátra pillantva, Rábayhoz fut). Ej! Rábay úr, nem szabad állást változtatni. (Ismét háttal fordítja Szerafinnak.) Gizella és Aranka kisasszonyok a mama mellett, mint a báj és a kellem képviselői. (Hozzájuk fut s Szidónia mellé állítja.) Szerafin nagysám, a kart kissé fölemelni — (hirtelen kezébe adja a levelet.)

RÁBAY (megfordul s Szerafin felé néz).

SZERAFIN. (A levelet gyorsan zsebébe rejti. Észrevéve Rábayt.) Ah! megint megfordult . . .

CHUPOR (Rábayt felé fut). Ej Rábay úr, mondtam, hogy nem szabad állást változtatni.

RÁBAY (megragadja Chupor kezét. Fojtott hangon, nagy indulattal). Ha ön lovagias ember, tudni fogja kötelességét!

CHUPOR (ijedten.) Mi ez?

RÁBAY. Szót se! Mindent láttam! Hagyja el rögtön e házat s várja el segédeimet . . .

CHUPOR. De uram —

RÁBAY. Szót se, ha mondom, vagy nyilvánosan megálázom.

CHUPOR (magában). Hiszen evvel Othellót kellene producálni . . . (Fenn.) Hölgyeim, egyelőre elég volt a próba — magamat ajánlom . . .

SZIDONIA. Hisz még alig fogtunk hozzá.

CHUPOR (nagy zavarban, Rábay tekintete elől az ajtó felé hátrálva). Bocsánat, sürgős dolgaim hívnak — elég ennyi mára — nagyon is elég — ajánlom magamat. (El.)

SERECZKYNÉ. Ugy hát én is megyek. Holnap folytatjuk. (Bélához.) Rabszolga, keljen fel és nyujtsa karját . . . (Bélát karonfogva.) Pá, kedveseim, pá! (El Bélával.)

RÁBAY. Leányok, menjetek Szerafin szobájába.

SOLMAY (fölkel, félre). Hohó! itt készül valami.

ARANKA. Miért?

RÁBAY. Menjetek, ha mondom!

GIZELLA. Megyünk, megyünk, azért nem kell úgy haragudni. (El Arankával.)

HUSZONKILENCZEDIK JELENET.

Rábay, Szerafin, Szidónia, Solmay.

RÁBAY (Szerafinhoz). Add ide azt a levelet!

SOLMAY. Micsoda levelet? (Szerafin mellé megy.)

SZERAFIN (zavartan, reszketve.) Nem értelek . . .

RÁBAY. Azt a levelet kérem, melyet épen most kaptál Chupor Aladártól és zsebedbe rejtettél.

SOLMAY (halkan Szerafinhoz). Mi ez?

SZERAFIN (súgva). Malvin levele.

SOLMAY (rémtűn). Beütött a mennykő. (Súgva.) Add ide titokban.

SZIDÓNIA. Ignác! ne suttoj leányoddal, ne izgasd férje ellen. Mi ne avatkozzunk gyermekeink dolgába. Szerafin, ha csakugyan levelet kaptál Chuportól vagy

akárkitől, nem szabad férjedtől eltitkolnod. Ebben már nem értek tréfát. Most én mondom, add elő azt a levelet.

SZERAFIN (hebegve). En nem tudom — nem értem —
(Titkon Solmay kezébe csúsztatja a levelet.)

SZIDÓNIA. Ahá! Most atyád kezébe adtad, — jól láttam . . . Náczi! te valóban megrontója vagy gyermekeidnek.

SOLMAY (ráordít). Hallgass! (A levelet háta mögött tartja s a kandalló felé közeleg.)

SZIDÓNIA. Erről a hangról majd később számolunk, előbb ezt a kínos félreértést kell tisztába hoznunk. (Solmay mellé szökik s kikapja kezéből a levelet.) Itt a levél!

RÁBAY (feléje rohan). Ah! nem csalódtam.

SZIDÓNIA. Csak csendesen! Meg vagyok győződve, hogy félreértés van a dologban s te alaptalanul gyanúsítod Szerafint. Ezt a levelet én mint anyja, joggal bonthatom fel, s reménylem, meg foglak nyugtatni. (Feltöri a levelet.)

SOLMAY. Szidónia!

SZIDÓNIA (a levélbe nézve). Nem mondtam, hogy félreértés az egész? Nincs itt egyéb, mint néhány kifizetett számla. (Rábaynak nyújtja.) Ime, lásd saját szemeddel.

RÁBAY (a számlákba nézve, kábultan). Mit jelent ez? Nőm adósságai, melyekről én semmit sem tudtam. . . És kifizetve? A tegnapi számlák is. (Solmayhoz.) Hát még sem te fizetted ki? (Kitörve.) Hogy' kerültek ezek Chupor kezébe?

SZIDÓNIA. No csak ne gyanakodjál szegény Chuporra. . . Itt van egy névjegy is — a számlák közt találtam. (Olvas.) «Megtartom ígéretemet; reménylem, te sem feledkezel meg a tiedről. Hámor Malvin.»

RÁBAY. Malvin. . . Hámor Malvin. . . Ennek a Hápornak a neje, kinek éppen most. . . És ő fizette ki titokban nőm számláit — emlékezteti ígéretére. . . Ah! most értem! (Kitörve, megragadja Szerafin kezét.) Mit tettél, szerencsétlen?

SZERAFIN (összeroskadva). Irgalom, én nem tudtam, nem értettem.

RÁBAY. Úgy van, úgy! Most már világosan látok, tisztán értek mindent. Nem volt rágalom, a mit itt előbb, saját lakásomon szemem közé dobtak! Nyomorult vagyok, meg vagyok becsstelenítve a világ előtt, saját öntudatom előtt! El tőlem! (Eldobja Szerafin kezét.)

SZIDÓNIA (méltósággal). Miklós, ez a hang —

SOLMAY (ráordít). Hallgass!

RÁBAY (emelkedő indulattal). Ide kellett hát jutnom, ide juttatott a te könnyelműséged, hiuságod, fényűzésed! Nem volt elég, hogy mindenemet neked áldoztam, hogy nehéz munkában fáradtam, éretted, szeszélyeidért, hiú vágyaidért — többet akartál — becsületem is kellett — jó nevemet is értékesíteni akartad? Hiába óvtam, félve, nélkülözések árán, annyi éven át tiszta nevemet, szep-lőtlen híremet, itt van egy asszony, a kinek selyemre, gyémántra van szüksége — és beváltja érette. . . Ezt tetted velem, te, a kit szerettem, imádtam, a kiért oda adtam volna életemet? Nem volt ez elég? becsületem is kellett? Jól van, elvetted, mit kívánsz még tőlem?

SZERAFIN (Rábay elé rohan, kétségbeesetten, összetett kezekkel). Miklós! bocsáss meg! nem tudtam, mit teszek. . .

RÁBAY (eltolva maga elől Szerafint). Félre innen! Nincs most idő könnyekre, magyarázatokra! Becsületemet kell megmentenem. . . Bármily módon — de meg fogom menteni. (El.)

SZERAFIN. Vége! vége! (A pamlagra roskad.)

SOLMAY (Szidóniára ordít). Asszonyi állat! Ez a munkád!

SZIDÓNIA (félre). Itt csak gyors ájulás segíthet. (Fenn, sikoltva.) Ignác, szörnyeteg! (Solmay karjai közé ájul.)

SOLMAY. Tessék csak a földre ájulni! (Elbocsátja Szidóniát, ki a pamlaghoz ugrik és Szerafin mellé ájul. Solmay elrohan Rábay után.)

A függöny legördül.

HARMADIK FELVONÁS.

Az első felvonásbeli szín.

ELSŐ JELENET.

Gizella, Aranka, majd Szidónia.

GIZELLA (balról jön). Hol van a mama?

ARANKA. Nem tudom. Már korán reggel fölkelte, ember-emlékezet óta nem kelt még fel oly korán. . .

GIZELLA. Tudod Aranka, tegnap valami nagy dolognak kellett történnie. Mióta Szerafínéktól nagy sebbel-lobbal hazaküldtek, azóta olyan az egész ház, mintha fel volna fordulva.

SZIDÓNIA (a középről jő, lábujjhegyen, suttogva). Csitt! csitt! leányok, ne olyan hangosan, fel ne költsétek atyátokat.

ARANKA. Hát olyan nagy baj volna az?

SZIDÓNIA. Az Istenért! csendesebben! ne ingereljétek a papát; az ő haragja rettenetes. Szegezzünk megadást, szelídséget, türelmet ellene . . . Gizella, csengess az inasnak, de ne hangosan —

GIZELLA (megüti az asztalon levő csengettyűt).

SZIDÓNIA. Ah! nagyon erős volt . . . Gizella, te ki-méletlen vagy atyád iránt — vigyázz! szörnyű haragja sötét felhőként lebeg fölöttünk . . .

MÁSODIK JELENET.

Előbbiek, Adolf.

ADOLF. Nagyságtok jelenlétemet óhajtják?

SZIDÓNIA. Ne kiabáljon úgy, fel ne költse a nagyságos urat!

ADOLF. A nagyságos úr már régen elment hazulról...

SZIDÓNIA. Ah! úgy? Elment? (A jobb oldalajtóhoz siet s betekint.) Valóban nincs itt...

ADOLF. Ha megengedi nagyságod, hogy a társalgásba elegyedjem, bátor vagyok megjegyezni, hogy Solmay úr igen későn jött haza, egész éjjel fenn volt, iratokat rendezett s irányomban határozottan ingerült hangulatot tanúsított; sőt midőn ma reggel eltávozott, oly erélylyel lépett föl, melyet eddig nem tapasztaltam nála.

SZIDÓNIA. Micsoda megjegyzéseket enged meg magának?

ADOLF. Bocsánat! ma reggel óta nem állok szolgálati viszonyban nagyságod tisztelt családjával, a menyinyiben a család névleges feje, Solmay úr, lemondott további szolgálatomról.

SZIDÓNIA. Azt akarja mondani, hogy felmondott?

ADOLF. Sőt mi több és szokatlanabb, hátralevő tiszteletdíjamat is kifizette, s felhatalmazott a rögtöni távozásra, azon megjegyzés kíséretében, hogy nincs többé szüksége ily léhűtő kenyérpusztítóra.

SZIDÓNIA (magában). Mit jelent ez?

ADOLF. Nagyságtok iránti tiszteletem és vonzalman azonban oly határtalan, hogy távozásomig kész vagyok az úgynevezett inasi tisztet teljesíteni. Méltóztassék velem rendelkezni.

HARMADIK JELENET.

Előbbieik, Róbert.

RÓBERT (sietve jő a középén). Nem találom, sehol sem találom...

SZIDÓNIA. Voltál lakásukon?

RÓBERT. Már eltávozott hazulról. Szerafint könnyek közt, kétségbeesetten találtam, de ő sem tudott mondani semmit —

GIZELLA. Oh Istenem! kiről beszélsz? Tamásról?

SZIDÓNIA. Eh! van is most kedvünk a te Tamásodról beszélni. Menjetek szobátokba!

ARANKA. A mama is mindig olyankor küld el, mikor az érdekes dolgok következnek. (El Gizellával balra.)

ADOLF. Ha szabad a társalgásba elegyednem —

RÓBERT (hátrafordul). Hordd el magad!

ADOLF (méltósággal). Ő nagysága fel fogja önt világosítani, uram, hogy ezen hanglejtés használatára nincs többé feljogosítva. (El.)

NEGYESEDIK JELENET.

Róbert, Szidónia.

RÓBERT. Megbolondult ez a ficzkó?

SZIDÓNIA. Atyád ma reggel felmondott neki, az én tudtom nélkül. Általában nem tudom, mi lelte atyádat tegnap este óta, Úgy viseli magát, mintha én volnék oka annak a szerencsétlen félreértésnek, mely Szerafin boldogságát megzavarta.

RÓBERT. Ezt a vitás kérdést intézd el a papával. Én nem leczkéztetek meg, nincs hozzá jogom. Csak arról akarlak tudósítani, hogy megjött az eszem és megyek. . .

SZIDÓNIA. Hova?

RÓBERT. Dolgozni. Két nap óta nagyon sokat okultam, nem akarok többé részes lenni a papa tönkretevésében. Itt az ideje, hogy próbáljak valamit. Mert azt, hogy kártyáztam, futtattam és adósságot csináltam, mégsem lehet életpályának nevezni. Tamással már meg egyeztem; meg fogja kérni apját, hogy adjon nekem foglalkozást valamelyik vállalatánál.

SZIDÓNIA. Mit hallok? Te — az én fiam, e Demeter szolgálatában?!

RÓBERT. Hjah! a papa kijelentette, hogy több adósságomat nem tudja kifizetni — a buborék szétpattant — az uraságnak vége — eltánczoltuk, elmulattuk, eltoiletteztük. Megpróbálom, talán lehet még jóra való ember

belőlem, ámbár nem tanítottak rá. No de nem teszek szemrehányást —

SZIDÓNIA. Még csak az kellene! Te hálátlan fiú! így beszélsz velem, ki csak gyermekeimnek éltem, ki minden perczemet nekik áldoztam —

RÓBERT. No, az áldozás munkája elég vígan ment. (Megcsókolja Szidónia kezét.) Vigasztalódjál mama, kihevered még azt a csapást, hogy egyik fiad dolgozni próbál. Gondoljunk most Szerafin sorsára — a papa tegnap este mindent elmesélt — borzasztó történet! Nem akarom mondani, mama, hogy ennek is a mi nevelésünk az oka; hanem annyi bizonyos, hogy ez is nagyon elvette a kedvemet ettől a mi örökös farsangunktól. A becsület mégis csak becsület — még ránk nézve is, a kik eddig nem sokat tettünk érte, hát még Miklósr! Megyek, fölkeresem, talán ráakadok valahára. (El.)

SZIDÓNIA. Hálátlan fiú! . . . Ez hát anyai szeretetem jutalma! Mikor adósságokat csinált, mindig én voltam az, ki lecsillapítottam apja haragját s pénzt csikartam ki tőle — és most mégis apja mellé áll, ellenem! Ime a gyermek hálája!

ÖTÖDIK JELENET

Szerafin, Szidónia.

SZERAFIN (kétségbeesetten, rohanva jó a középén). Anyám, anyám! add vissza férjemet! add vissza boldogságomat!

SZIDÓNIA. Nagy ég! leányom, mi történt férjeddal? Tudsz már róla valamit?

SZERAFIN. Midőn tegnap este, egész napi várakozás után, magamra hagytál, azzal akartál vigasztalni, hogy Miklós bizonyosan nem sokára haza jön; elpárolgott haragja s a kellő felvilágosítás után rendbe hozhatok mindent. Adtál is utasításokat, mit beszéljek, hogyan viseljem magamat, s azt mondtad, te is így fogsz a papával tenni, a ki szintén haraggal rohant el és biztosan le fogod csillapítani. . .

SZIDÓNIA. Úgy is lett volna, de azóta nem találkozom vele —

SZERAFIN. Épen mint én Miklóssal. Késő éjjel jött haza, dult arczczal, sápadtan és azonnal szobájába zárkozott. Eleinte, tanácsod szerint, vártam, hogy ő kereszen föl, de mikor éjfél már elmúlt, nem bírtam ki tovább a kínzó nyugtalanságot s ajtajához lopóztam. Benn a lámpa égett, s Miklós lázasan, nagy léptekkel, nehéz lélekzettel járt fel s alá. Jól hallottam az ajtón keresztül. . . Nem állhattam ki tovább és bebocsátást kértem. Aludni küldött. Nem mentem, és az ajtón keresztül beszélni kezdtem hozzá, először úgy, a mint te tanítottál — erre még ingerültebb lett és oly borzasztó szavakat mondott — — aztán úgy kezdtem beszélni, mint szívem sugta, oly szavakkal, melyekre szerelmem, kétségbeesésem, bűnbánatom tanított. Késő volt, késő! Nem felelt, nem akart látni, nem akart rólam tudni. . . Végre megtörve, megszegyenülve, szobámba lopóztam, s térdre estem és imádkoztam, nem tudom miért, nem tudom, kihez . . . Így talált a hideg, vigasztalan hajnal, s midőn egy szörnyű gondolattól hirtelen megkapatva, ismét Miklós szobájába rohantam, már nem volt ott, eltávozott, elhagyott, szó nélkül, azt sem mondva, visszajön-e, látom-e még valaha? Anyám, anyám, add vissza férjemet!

SZIDÓNIA. Micsoda beszéd ez, gyermekem? Miért kéred tőlem férjedet? Én bizonyára nem ragadtam el tőled. Ellenkezőleg, mindent megtettem, hogy hozzád lánczoljam.

SZERAFIN. Oh anyám, e hosszú, néma éjszakán, míg könnyek közt virasztottam szobámban, végig vonult előttem egész elmúlt életem és láttam, mily üres, mily hideg volt az, mennyire méltatlan volt férjem mély és igaz szerelméhez. . . Hiába hunytam be szememet, látnom kellett, nem futhattam el előle. . . Anyám, anyám, mért neveltél ilyennek? Mért nem tanítottál meg arra, hogy az élet csillogó cifraságain kívül, van még más, mélyebb és valódibb boldogság is? Igaza volt atyám-

nak — oh! nagyon igaza — buborék volt, a mi után kapkodtunk, a miben boldogságot kerestünk —

SZIDÓNIA (méltatlankodva). Tessék! most már második gyermekem lázad föl ellenem. . . Ez már mégis sok, ez megtöri anyai szívemet. . . De nem haragszom rád, szegény gyermek, magadon kívül ragadott a fájdalom. Menj most e szobába testvéreidhez és bízd rám, hogy helyreállítsam boldogságodat.

SZERAFIN (keserűen). Boldogságomat! Minő boldogságot? Talán új ruhákat akarsz adni, vagy ékszereket, vagy éppen bált rendezel tiszteletemre? Ez volt eddig boldogságom és miatta elvesztettem azt, a mit többé vissza nem szerezhethet senki. Oh mama! nem szabónál készítik a boldogságot! Add vissza lelkem nyugalma, add vissza férjem szerelmét és becsülését — megtanultam már, hogy ez az igazi boldogság, oh! hogy olyan későn tanultam meg! (El balra.)

SZIDÓNIA. Oh gyermeki hálátlanság!

HATODIK JELENET.

Gombos, Szidónia.

GOMBOS (a középén jó). Kezeit csókolom nagysád!

SZIDÓNIA (felriadva). Ah! ügyvéd úr, milyen szerencse! ily korán reggel!

GOMBOS. Bocsánat korai látogatásomért, de éppen most kaptam Solmay barátom levelét, hogy haladék nélkül látogassam meg.

SZIDÓNIA (magában). Mit jelent ez? Talán csak nem akar válopert indítani? A hálátlanság ennyi kiáltó példája után már erre is készen lehetek.

HETEDIK JELENET.

Előbbiek, Solmay.

SOLMAY (a középén jó, büszke, daczos tartással. Gomboshoz). Isten hozott barátom! Nagyon szép tőled, hogy úgy siettél

eleget tenni kérésemnek. (Szidóniához parancsoló hangon.) Hagyj magunkra!

SZIDÓNIA (szeliden, alázatosan). Jó reggelt kedves Náczi-kám! Rossz ember, ma meg sem csókoltál. (Félre.) Mindjárt megpukkadok.

SOLMAY (félre). Hát ez micsoda új taktika! (Fenn, göggel.) Dolgom van az ügyvéddel, hagyj magunkra.

SZIDÓNIA. Akaratod mindig parancs reám nézve. (Félre.) Megkeserülöd még ezt! (El balra.)

NYOLCZADIK JELENET.

Solmay, Gombos.

SOLMAY (magában). Bizonyos vagyok benne, hogy hallgatózik az ajtónál. Annál jobb. (Fenn.) Bocssáss meg, hogy oly korán zavartalak, nagyon sürgős dolgom van. Arra akarlak kérni, nézd át irataimat, számadásaimat, vagyoni állásomat és adósságaimat, s adj nekem őszinte véleményt, megmenekülhetek-e a bukástól?

GOMBOS. Ideje, hogy már eszedbe jutott. Valóban, barátom, eddig is megbotráncozva láttam, mily örülden vágattál a végromlás felé.

SOLMAY. A feleségem akarta így.

GOMBOS. Te vagy a férfi, neked kellett volna észszel, erővel közbelépned feleséged hiúsága, vaksága, bűnös könnyelműsége ellen. Gyermekekori barátod vagyok s fájt a lelkem, hogy nem léphetek közbe, nem menthetlek meg. De hiszen csak lett volna az én feleségem, majd megtanítottam volna!

SOLMAY (halkan). Csak rajta! még erősebben és hangosabban!

GOMBOS. Eh! mit biztatsz engem, hogy hangosabban beszéljek? Elég hangosan beszél a világ — bizony feleséged is meghallhatta volna, hogy nincs egy józan ember, ki meg ne botráncoznék léhaságán, tékozlásán, s épen azok nevetik ki legjobban, a kikkel versenyezni akart, s a kiknek mindig tetszését hajhászta.

SOLMAY (balfelé vonva Gombost). Jerünk közelebb az ajtóhoz.

GOMBOS. Különben te sem érsz többet, elhiheted. Mindenki csodálkozik gyávaságodon és sajnálkozik gyermekeiden. Szegények! mi lesz belőlök, ilyen nevelés mellett! Megérdemelnéd, feleségeddel együtt, hogy pénzért mutogassanak, mint elrettentő példáit a szülői könnyelműségnek. Bocsáss meg, barátom, igaz szót akartál és az igazság mindig goromba.

SOLMAY. Jó, ez megvan! Térjünk most dolgunkra. Elhatároztam, hogy a pesti lakással felhagyok, e felesleges bútorokat eladom, azonnal pankotai jószágomra költözöm és összehúzó magamat, a mennyire lehet. Kérlek hát, nézd át írásaimat s adj nekem szakértő véleményyt.

GOMBOS. Csakhogy végre megjött az eszed! Ebben már szívesen leszek segítségére.

SOLMAY (jobbra mutat). Siess hát, itt e szobában az asztalon találod összes irataimat — nézd át azonnal, mert még ma akarok intézkedni. A lakást már felmondtam, mindjárt megyek vevőket keresni a bútorok számára —

GOMBOS (az ajtó felé menve). Ugyancsak sietsz!

SOLMAY (halkan). Most benne vagyok az akarásban, a parancsolásban — sietnem kell, mert néhány nap múlva megint felülkerekedhetik a feleségem és akkor vége! Bevégzett tényeket kell teremtenünk! Érted? Siess hát! (Gombost betolja a jobboldali ajtón, magában.) És most fel a döntő végcsatára! (A balajtóhoz megy és kinyitja.) Ah! hát te itt vagy?

KILENCZEDIK JELENET.

Szidónia, Solmay.

SZIDÓNIA (belép, méltósággal). Mindent hallottam.

SOLMAY. Azaz hallgatóztál az ajtón. No, ha te ezt tartod elegáns és nagyvilági modornak, erre Pankotán is lesz alkalmad. Ott is vannak ajtók. Hallottad elhatározásomat — készülj!

SZIDÓNIA. Oh Ignác!

SOLMAY. Csak hamar! Tudom, hogy egy scénán keresztül kell esnünk. Játssz el, aztán menj pakolni.

SZIDÓNIA (fájdalmas lemondással). Oh Ignác!

SOLMAY. Ezt már hallottam.

SZIDÓNIA (megadó szelidséggel). Akaratod mindig parancs volt előttem; most sem fogok ellene tenni. A mi engem illet, nincs más vágyam, mint a nyugalmas falusi élet. De gondold meg, hogy ez úton épen nem szabadulunk meg a fenyegető veszélytől, melyről az ügyvéd szólt. Visszavonulásunk épen figyelmessé tenné a világot, s gyermekeink elesnének a fényes parthiektől, melyek reájok várnak. Béla elvesztené Sereczkynét, Gizella Chupor Aladárt —

SOLMAY. Ez csak egészségükre válnék.

SZIDÓNIA. Ignác, Ignác, ne légy oly önző. Végy rólam példát. Lásd, előttem nem lebeg más, mint gyermekeink jövője és boldogsága.

SOLMAY (az ablaknak fordulva). Szerafint már holdoggá tetted. Elégedjél meg ezzel az eredménnyel és menj pakolni.

SZIDÓNIA. Ignác! te már nem szeretsz engem. (Feléje megy.)

SOLMAY. Ne jöjj az ablakhoz, nagy itt a léghezám.

SZIDÓNIA. Nem szeretsz, nem, nem, másképp nem beszélnél így velem. Hova lettek esküid, heves szerelmi szavaid, epedő sóhajtásaid? Ah! Akkor még szerettél.

SOLMAY. Harminczkét év előtt.

SZIDÓNIA. De nem panaszkodom, a szelid megadás volt mindig az én fegyverem, ezt szegzem most is zsarnoki önkényed ellen. Nem kérlek, nem fenyegetlek, csak sírok — csak sóhajtok — némán és titokban —

SOLMAY. Menj pakolni! (Ujjaival dobol az ablakon.)

SZIDÓNIA (hirtelen átváltozó hangon, indulatosan). Náci, most már elég! Annyit mondok, hagyj fel azzal a dobolással vagy betöröm az ablakot! Nézze meg az ember! Ezt a bánásmódot érdemlem én tőled, én, a ki neked áldoztam ifjúságomat, szépségemet, legszebb éveimet,

a ki jólétedért, kényelmedért, zsugorgattam, takarékoskodtam, nélkülöztem! Szolgáló vagyok én, hogy így bánsz velem? ily műveletlen, bárdolatlan módon, melyet talán Demeter barátodtól tanultál? Ah! azt mondd, hogy te parancsolsz? Harminczkét évig engedelmeskedtem, rabszolgád voltam, de most vége türelmemnek, s megmutatom, hogy nekem is van akaratom, akárhogy' bámulsz, van, van, van! és nem megyek Pantotára, nem, nem, nem!

SOLMAY (visszafordul az ablaktól). No csakhogy visszatértél rendes stylusodhoz, mert az a szokatlan szelidség már majd kivett a sodromból. Most hát én is kimondom, hogy most az egyszer az én akaratom fog teljesülni. Te már bevégezted uralkodásodat, megpihenhetsz babéraidon. Szerafint holdogtalanná, többi gyermekeidet nevetségessé, férjedet tönkre teted. Elégedjél meg ennyi sikerrel, húzd magad össze és hagyd legalább jóvá tennem azt, a mit még lehet. Menj pakolni, mert megmutatom, hogy nekem is van akaratom, van, van, van! . . . és többé nem maradunk itt, mert nincs pénz, nincs, nincs, nincs! . . .

SZIDÓNIA (félre). Vegyük elő a legerősebb fegyvert. (Fenn, hidegen, méltósággal). Jól van, tégy tetszésed szerint, de engem nem fogsz kényszeríteni, hogy gyermekeim jövőjét feláldozzam szeszélyeidnek. El fogunk válni.

SOLMAY. Mit mondasz?

SZIDÓNIA (félre). Megijedt. (Fenn.) Azt mondom, hogy el fogunk válni.

SOLMAY. Hála Istennek! Akár tüstént hozzáfoghadtunk. A pakolással egy füst alatt megindíthatjuk a válópert is. Itt van a szomszéd szobában Gombos, híres ügyvéd, kiváló tekintély a válóperekben, átengedem neked. (Kiszól az ajtón.) Gombos, kérlek egy szóra.

TIZEDIK JELENET.

Előbbie, Gombos.

GOMBOS (füle mellett tollal). Mit háborgatsz e nagy munkában?

SOLMAY. Nagyobb munka akadt itt. Beszélj a feleséggel, egy igen fontos pert akar rád bízni. Ne feledd, hogy egészen az én akaratommal történik, s azt kívánom, hogy minél előbb meglegyen. A honorariumot én fizetem, szívesen fizetek akármennyit. (Szidóniához.) Úgy! Legyen egészen a te akarated szerint, én nem gátollak. Addig Isten veled, kedves — ha szabad mondanom — néhai feleségem! (El jobbra.)

GOMBOS. Parancsára állok, nagyságos asszonyom, rendelkezék velem.

SZIDÓNIA. (Az egész jelenet alatt legnagyobb meglepetést, hűledezést, méltatlankodást mutatott. Szólni akar, az indulat elfojtja hangját. Nehány lépést tesz Gombos felé, megáll, benső, heves küzdelemmel, végre kipattan.) Mondja meg Ignácznak, hogy azért sem!

GOMBOS. Ennyi az egész?

SZIDÓNIA. Ennyi. Azért sem! Megmondhatja neki.

GOMBOS. Ezt a pert ugyan sommásan végeztük el. (El jobbra.)

TIZENEGYEDIK JELENET.

SZIDÓNIA (egyedül). Megverték! Tönkre tettek! . . . Tönkre? Nem, azért sem! nem adom meg magamat. Küzdeni fogok, az anyai szeretet oroszlán-erőt önt szívembe . . . Szegény gyermekeim! nem hagyhatom eltemetni őket, nem, mikor itt a legszebb jövő, a legfényesebb parthiek várnak rájuk . . . Talán nemsokára, talán holnap — és most elvonuljunk, elfussunk, tudasuk a világgal bukásunkat? Soha! Mit tegyek? Gizella szerencséje már annyi, mint bizonyos . . . Chupor mindennap nyilatkozhatik — oh! az én szemem nem csal . . . Mit tegyek? Megvan . . . ! — (Leül az asztalhoz, gyorsan egy levelet ír.) Rögtön nyilatkoznia kell; tudom, hogy csak

bátorsága hiányzott . . . Majd segítségére leszek . . .
(Csenget.) És ha majd bevégezett ténynyel lépek Náczi elé,
akkor meglátjuk, kinek volt igaza.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Adolf, Szidónia.

ADOLF. Nagyságod igénybe óhajtja venni önkéntes
szolgálatomat?

SZIDÓNIA. Vigye, kérem, e levelet azonnal címére.

ADOLF (megnézi a címet). Chupor Aladár . . . Nagysá-
god óhaja teljesítve lesz.

SZIDÓNIA. És vigyázzon, nem szükséges előtte vagy
inasa előtt említeni, hogy felmondtunk magának.

ADOLF. Ha nagyságod kívánja, örökre keblem mé-
lyébe temetem e titkot. (El)

SZIDÓNIA (magában). Azt irtam neki, hogy az élőképek
ügyében óhajtók vele beszélni . . . Udvarias, finom em-
ber — rögtön itt fog teremni — és akkor — akkor Ig-
nác, meglátjuk, ki szereti jobban gyermekeit . . . (Leül
a pamlagra, elgondolkozva.)

TIZENHARMADIK JELENET.

Demeter, Szidónia.

DEMETER (a középén jó, kezében nyitott levéllel). Szerencsés
jó reggelt kívánok! (Kezet csókol Szidóniának. Jóakaró részvétellel.)
Rosszul tetszik kinézni. Talán megint a görcsök vették
elő a sógorasszonyt?

SZIDÓNIA (felugrik, félre). És ilyen emberek társaságában
töltsöm életemet? Soha! (Fenn.) Férjemet keresi, Deme-
ter? Szobájában van. (Jobbra mutat.)

DEMETER. Odahaza hallottam, a szállásomon, hogy
Solmay sógor tegnap valami tízszer keresett, de nem
volt szerencséje otthon találni; aztán ezt a levelet
hagyta számomra, ni! — Azért jöttem, hogy megmos-
sam érte a fejét . . .

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, Solmay.

SOLMAY (sietve jő jobbról). Szavát hallottam Demeter... Köszönöm, hogy meglátogatott...

DEMETER. Dejszen nem lesz benne köszönet. Épen most mondtam az öreg nagyságos asszonynak, hogy meg akarom mosni a fejét szappan nélkül. Ejnye! ejnye! hogy' tudott rólam ilyesmit föltenni! Hogy én lármát csapnék a miatt a vesztegetés miatt, hogy feladnám Rábay urat, hogy szégyent hoznék az imádott Solmay családra? És még könyörög, hogy ne tegyem... Hát olyan embernek tart engem? Látja, a nagyságos sógor-asszony sokkal jobban ismer — soha sem tette volna fel rólam...

SZIDÓNIA (elhúzódva). Mit jelent ez?

SOLMAY (megragadja Demeter kezét). Oh Demeter! tegnap is mondtam, ma is mondom, hogy ön igazi nagy ember... De épen mert legtöbbre tartom az ön jó véleményét, azért akarom, hogy vőm nemcsak a világ előtt, de ön előtt is igazolva legyen. Hígye el, hogy ő semmit sem tudott ama vesztegetésről —

SZIDÓNIA. Micsoda vesztegetésről?

DEMETER. Na, tudja, azokról az ajándékokról, melyeket Szerafin elfogadott — őt is csak a gondatlanság vitte bele — itt van a levélben. — (Tenyerével a levélre üt.)

SZIDÓNIA. Nem értem!

DEMETER (magyarázólag). Hát nem tudta, mit tesz — nagyon felületes volt a nevelése — itt van a levélben... Azután megbánta, ki is akarta fizetni, — de a nagyságos mama elverte az öt ezer forintot — itt van a levélben... Nem tesz semmit, asszonyoknál nem kell ezt olyan szigorúan venni. Hosszú haj, rövid ész...

SZIDÓNIA. Kapok végre magyarázatot?

DEMETER. Hát mégsem érti?... Itt van, olvassa el ezt a levelet. (Átadja Szidóniának a levelet.) Tudom, nem fogja az ablakba tenni.

SZIDÓNIA (elkapja a levelet s növekedő méltatlankodással olvassa.)

DEMETER (Solmayhoz). De még ha hibásnak tartottam volna is Rábayt, csak nem teszi fel rólam, hogy képes lettem volna árulkodni? . . . Ej, ej!

SOLMAY. Bocsásson meg Demeter, de oly sértődve, csaknem fenyegető hangon búcsuzott el —

DEMETER. Eh! tudja, hogy én nem értek az ékes-szóláshoz . . . (Szidóniára mutat). Ni hogy' tüzel a mama.

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Előbbieket, Tamás.

TAMÁS (gyorsan jő a középén). Bocsánat nagysád — ott-hon hallottam, hogy atyám itt van, egy igen kellemetlen, szomorú hírt kell azonnal tudtára adnom.

DEMETER. Mi baj?

TAMÁS. Épen most olvastam, hogy Rábay úr tegnap lemondott hivataláról.

SZIDÓNIA. Nagy ég! lemondott?

TAMÁS. Mint a villámcsapás hatott rám e hír. Oh atyám, mikor tegnap elbeszélted nekem a történeteket, mindjárt mondtam, hogy rosszúl tettél, hogy nem kellett volna csupa látszatra oly sértő gyanúsítást dobni e nemes, becsületes férfiú arczába . . . Te vagy most az oka —

SOLMAY (dühösen). Dehogy ő! A feleségem az oka.

SZIDÓNIA. Én?

SOLMAY. A te példád, a te könnyelműséged, a te plucheid és ezüstbrokátjaid! Most már csinálhatsz costume-ös élőképeket.

DEMETER (nagy fájdalommal). Ne nyaggassa az öreg asz-szonyt, Solmay sógor, én vagyok mindennek oka. Oh én szarvas állat! Nem tudtam befogni a számat, gyanúba hoztam a legbecsületesebb köz- és nyilvános tisztviselőt, megfosztottam kenyerétől és szégyenbe mártottam az imádott Solmay családot! Lemondott, hogy megelőzzön engem — persze, hiszen úgy beszéltem, mintha

mindjárt fel akarnám adni! Oh! de ez nem maradhat ennyiben, nem! Ne féljenek, bizzanak bennem! Akármilyen rossz a modorom, azért mégis jó a szívem, megmutatom, hogy jóvá teszem hibámat, megmutatom! Ohó! Mondhatják Morosán Demeterről, hogy ügyetlen, de azt senki se' mondja, hogy gonoszlelkű! . . . Megyek, tudom, már, mit teszek! Bízzék bennem, Solmay úr! (Megöleli Solmayt.) Ne tüsszögjön, nagyságos asszony! (Megöleli Szidóniát.) Bocsánat! — nem gusztusból történt — azt sem tudom, mit teszek már — de egyet tudok és azt meg fogom tenni! (Elrohan, Tamás utána.)

SOLMAY (elkapja Szidónia kezéből a levelet). No drága Szidóniám, hát nincs igaza a levélnek, hogy minden bajnak te vagy az oka?

SZIDÓNIA. Mindig én voltam az áldozat — hadd legyenek most is . . . Sújts le, tiporj el, szörnyeteg; nekem csak könnyeim vannak! (Sirva a pamlagra esik.)

TIZENHATODIK JELENET.

Előbbieket, Sereczkyné, Béla.

SERECZKYNÉ. Jó napot, kedveseim! Nos, tartunk ma próbát az élőképekből?

SOLMAY. De már játszunk is.

SERECZKYNÉ. Ah! ah! leendő papa! úgy látszik, enyelgő hangulatban van. Herczig öreg! (Bélához.) Rabszolga, vegye át felöltőmet!

BÉLA (átveszi, komoly méltósággal). Bár örökké karomon hordhatnám!

SERECZKYNÉ. Engem, vagy a felöltőt? Ah! ah! a leendő papa humora reám is átszáll. (Szidóniához.) Kedvesem, mit jelent ez a levertség, szomorúság? Talán elhibázta a szabó az új costume-öket?

SOLMAY. Nem épen olyan nagy szerencsétlenség, csak annyi az egész, hogy tönkrejutottunk.

SZIDÓNIA (felugrik). Ignác!

BÉLA. Atyám!

SOLMAY. Nos, mit ijedeztek? A mi igaz, az igaz. Jobb ha most mondom ki, mint az esküvő után. Most legalább nem kerül perköltségbe az elválás.

SERECZKYNÉ. Ah! ah! ez valóban meglepő! Nem tréfál ön, uram?

SOLMAY. Tessék megkérdezni a hitelezőimet. Most tudja nagysád, mihez tartsa magát.

SERECZKYNÉ (Bélát ujjával fenyegetve). Gonosz! nekem erről semmit sem szólt. Mit tegyünk most? Én már tudósítottam boldogult első imádott férjem mamáját, s ime, éppen ma kaptam válaszát. (Kebléből levelet vesz ki és Solmaynak nyújtja.) Azt írja, hogy miután második férjemmel ily fényes parthiet csinálok, ne számítsak az évdíjra, melyet eddig tőle kaptam.

SZIDÓNIA (hirtelen). Hogyan? hát neked nincs vagyonod?

SERECZKYNÉ. Hogy' volna? minden a mamáé, — a másiké . . . De ez nem tesz semmit, csak toilettjeimről ne kelljen lemondanom — ezt nem tehetem, soha, soha! Béla azonnal szerezhet valami fényes hivalt —

SOLMAY. Nem tud az szerezni semmit. Egy szó mint száz, valljátok be, hogy mind a ketten a másiknál ke-restétek a fényes parthiet, nyujtsatok szépen kezét egymásnak és váljátok el jó barátságban, míg nem késő.

SERECZKYNÉ (kezet nyújt Bélának). Gonosz! — én megbocsátok önnek!

BÉLA. Én sem haragszom nagysádra.

SOLMAY (Szidóniához). Megint szétpattant egy buborék. (Sereczkynéhez.) Kezeit csókolom nagysád, bocsásson meg, hogy távozom; ügyvédem itt a mellékszobában rendezi irataimat. (Bélát maga előtt betolva az ajtón.) Gyere, segíts neki, irnoknak talán mégis használhatunk, te — államférfi! (El Béla után jobbra.)

TIZENHETEDIK JELENET.

Sereczkyné, Szidónia, majd Adolf.

SERECZKYNÉ. Ah! ah! kedves Szidóniám, ki hitte volna! A te fényüzésed —

SZIDÓNIA. És a te toilettjeid!

SERECZKYNÉ. Merő káprázat!

SZIDÓNIA. Csupa füst!

ADOLF (óvatosan belopózik a középen, rejtélyesen intve Szidóniának).
Ő itt van.

SZIDÓNIA. Mit jelent ez? Ki van itt?

ADOLF (súgva). A kit hivatni méltóztatott.

SZIDÓNIA. Mit akar e titkolózással? Szóljon már!

ADOLF. Vagy úgy! Hát nem titok? (Az ajtó mellé áll, jelentve.)
Chupor Aladár ő nagysága kívánja tiszteletét tenni.

SZIDÓNIA. Chupor? Ah! egészen megfeledeztem róla e sok baj közt. Istennek hála, még semmi sincs elveszve. (Sereczkynéhez.) Kérlek kedvesem, egy perczre látogasd meg leányaimat — Szerafin is itt van, nagyon sürgős beszélni valóm van Chuporral...

SERECZKYNÉ. Ah! Szerafin is itt van? Sietek, képzelem, hogy' meg lesz lepetve a nagy ujságtól. Két napi menyasszonyság — nagyszerű! (El balra.)

SZIDÓNIA (Adolfhoz). Bocsássa be! (Adolf kitárja az ajtót és el.)

TIZENNYOLCZADIK JELENET.

Chupor, Szidónia.

CHUPOR (megtörtén, zavartan, lehajtott fővel, lassan jő). Parancsoljon velem nagysád!

SZIDÓNIA (kezével tilést mutatva, leül). Bocsásson meg kedves Chupor, hogy ily korán visszaéltem barátságával; tudja, az anyáknak mindent meg lehet bocsátani.

CHUPOR (állva marad). Értem. (Félre.) Mindent tud már. (Fenn.) Én lovagias ember vagyok, nagysád, tudom kötelességemet.

SZIDÓNIA. Soha sem kételkedtem az ön lovagiasságában s épen azért —

CHUPOR. Igaza van nagysád. Nem vagyok oly — oly hibás, mint a látszat s a vak féltékenység mutatja; de a baj megtörtént —

SZIDÓNIA. Micsoda baj?

CHUPOR. Jóvá fogom tenni hibámat. Udvariásom nagyon feltűnő volt — a világ nyelve rossz — nem tagadom — rendelkezzeék velem nagysád —

SZIDÓNIA (félre). Megértett. Tudtam, hogy csak egy kis bátorításra volt szüksége. (Fenn.) Ej! ej! hát mért nem szólt nekem előbb? Azt hiszi, elleneztem volna?

CHUPOR. Erre valóban nem gondoltam.

SZIDÓNIA. De hiszen most sem késő!! Szóljon bátran, nincs semmi akadály.

CHUPOR. Nincs? (Félre.) Bizonyosan elválík a férjétől s most csupa lovagiasságból nekem kell nőül vennem. Úgy kell nekem!

SZIDÓNIA. Nos? mért nem szól? Mondom, nincs semmi akadály —

CHUPOR. Értem. Én lovagias ember vagyok, nagysád, s mihelyt vége lesz a válópernek —

SZIDÓNIA (bámulva). Válópernek? Talán csak nem mondta önnek valaki, hogy elválok férjemtől?

CHUPOR (félre). Ő is? Két asszony lesz a nyakamon. Úgy kell nekem! (Fenn.) Legyen meg a végzet akarata. S ha Szerafinnak nincs ellene kifogása —

SZIDÓNIA (fölkel, bámulva). Szerafinnak? Már miért volna Szerafinnak kifogása?

CHUPOR (bánatosan). Nincs? Úgy rendben vagyunk.

TIZENKILENCZEDIK JELENET.

Előbbieket, Szerafint.

CHUPOR (észrevéve Szerafint, félre). Látom, minden el van már készítve, nincs menekvés. (Szerafinhoz lép.) Nagysád, én lovagias ember vagyok, s a mit hibáztam, azt jóvá

is tudom tenni. (Letérdel Szerafin előtt s meg akarja fogni kezét.)

SZERAFIN (elhuzódik). Mit jelent ez a tréfa?

SZIDÓNIA. Chupor, önt megzavarta a nagy boldogság. Hiszen ez nem Gizella.

CHUPOR (térden, Szidónia felé fordul). Miért legyen ez Gizella kisasszony?

SZIDÓNIA. Hiszen épen most beszéltünk róla.

CHUPOR. Bocsánat, én Szerafin ő nagyságáról beszéltem. Őt compromittáltam udvarlásommal, neki tartozom jóvátétellel.

SZIDÓNIA. Mit beszél ön?

CHUPOR (fölkel). Hát nem válik ei férjétől? Nem kell őt feleségül vennem?

SZERAFIN. Engem? Megőrült? Ah! nagy fájdalommal daczára is kénytelen vagyok nevetni . . . Oh Istenem! hát ön komolyan vette udvarlását? Ezt nem tudtam . . . Oh! mily nevetséges! És most jóvátételt ajánl? Miért? Minek oka ön? Szegény ember! más az én bánatom, nem segíthet azon az ön jóvátétele . . . Ah! és még nőül is akarna venni?! Bocsásson meg, Chupor, de ez olyan furcsa, hogy nem állhatom meg nevetés nélkül! (Kitör elfojtott nevetése s hangos kacagásba megy át.)

HUSZADIK JELENET.

Előbbieket, Solmay jobbról, Rábay a középpajtóban állva marad, majd Demeter, Tamás.

SOLMAY. Ej be vígan vagytok!

RÁBAY. Mi történik itt?

SZERAFIN (örömmel). Miklós! (Feléje akar sietni, zavartan s félve megáll s lesüti szemét.)

CHUPOR (Rábay elé lép). Uram, tegnap reggel óta otthon ülök és várom segédeit. Nem jöttek. Rendelkezzék velem, kész vagyok minden elégtételre; ámbár a legfényesebb elégtételt épen most adtam meg, midőn (meghajolva Szerafin előtt) ő nagysága úgy kinevetett, hogy

egész életemre elég lehet. De ha ön mégis elégtételt kíván, én lovagias ember vagyok — (Demeter és Tamás jönnek.)

RÁBAY. Félreértés volt, Chupor, nincs öntől semmi kívánni valóm. (Kézét nyújt neki.)

CHUPOR (magában). Az asszony kinevet, a férj kezét ad — complet lefőzés.

SZIDÓNIA (ki mindeddig a legnagyobb meglepetéssel küzdött, kipattanva). Hát nem Gizella?!

CHUPOR (zavartan). Soha sem gondoltam rá — bocsánat — kissé meg vagyok zavarodva — ha nagyságát elégtételt kíván —

DEMETER (kituszkolja az ajtón). Ne lábatlankodjék fiatal óriás! látja, hogy senkinek sem kell az elégtétele.

CHUPOR (legnagyobb zavarban). Rendelkezésére állok uram! (El.)

SOLMAY (Szidóniához). Az utolsó buborék is szétpattant — menj pakolni!

RÁBAY. Szerafin, búcsuzni jöttem.

SZERAFIN (magában). Nagy Isten!

RÁBAY. Nem teszek szemrehányást, tudom, hogy a hibát csak meggondolatlanságból követted el. De mégis elkövetted és az én önérzetem és becsületem nem engedte, hogy megtartsak oly állást, melyről csak egy ember is tudja, hogy visszaéltem vele. Nőm vagy én — az mindegy; nőm tettéért mindig el kell vállalnom a felelősséget. Lemondtam hivatalomról. Te jóléthez, fényűzéshez vagy szokva — mindaddig, míg oly állást nem szereztem, melyben igényeidnek eleget tehetek, nem kívánhatom, hogy megoszd velem a nélkülözést —

SZERAFIN (hozzárohan, megragadja kezét). Miklós! drága férjem! köszönöm, hogy ezt a módot nyújtod nekem, melylyel megmutathatom igaz bűnbánatomat. Ha jóléte, gazdagságot találtam volna oldalad mellett, nem merném feléd nyujtani kezemet, nem mernék eljátszott bizalmadért könyörögni. Oh! de most szegény vagy — engedd, engedd, hogy osztozzam veled! Oh hadd győzelek meg, hogy nekem semmi, semmi sem kell többé

a világon, csak a te szerelmed, a te becsülésed . . . Nem vagyok rá méltó — oh engedd, hadd tegyem rá méltóvá magamat, hadd legyek hű és igaz társad balsorsodban — férjem, drága, szeretett férjem! (Kitörnek könnyei s Rábay lábai elé esik, átkarolva térdeit.)

RÁBAY (föllemeli Szerafint, magához szorítja, kitörő szerelemmel). Oh Szerafin! ez az igaz nő hangja volt! Nem sajnálom az árat, melyet érte fizettem.

DEMETER. Elvégezték már? Most hát rajtam a sor —

SOLMAY. Csitt Demeter! most én következem. (A bal ajtóhoz siet s kikiált.) Gizella!

HUSZONEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, Gizella, Aranka, Sereczkyné.

SOLMAY (Gizellát kezénél fogva előre vezeti). Demeter! tegnapelőtt nem értettük meg egymást — (jelentős pillantást vet Szidóniára), imádott nőm feje kissé el volt kábulva — most hát rendbehozom a dolgot. Ezennel megkérem Tamás kezét Gizella leányom számára.

DEMETER. Tamás fiam, te ékebben tudsz beszélni, felelj rá.

TAMÁS (nagy felindulással). Ah uram . . . ! a boldogság . . . ! ha Gizella kisasszony . . .

SOLMAY (Gizellához). Reám nézz és ne a mamára . . . Felelj!

GIZELLA (halkan). Igen! (Kezét nyújtja Tamásnak.)

DEMETER. Ennyi ékesszólás tőlem is kitelt volna. (Rábay vállára üt.) Most már közelebbi sógorok vagyunk öcsém, el kell fogadnod az én ajánlatomat. (Írást vesz ki zsebéből.) Itt van, a fiskálisom már elkészítette a szerződést. Nekem annyi mindenféle vállalatom van, hogy már régóta keresek egy arra való szakértő társat. (Átadja neki az írást.) Ird alá! csapj fel!

RÁBAY (megfogva Demeter kezét). Köszönöm Demeter, nem fogsz bennem csalódni.

SOLMAY. Az ügyvédem azt mondja oda benn, hogy

ha szépen meghúzzuk magunkat, még mi is megmenekülhetünk a bukástól. Holnap megyünk Pankotára.

ARANKA (súgva Szidóniához). Mama, hát a nőegyleti bál és az élőképek?

SERECZKYNÉ (Szidóniához). Ah! ah! kedvesem, szerencsét kívánok a családi boldogsághoz.

SZIDÓNIA (magában). Sereczkyné ne lásson megalázva. (Fenn.) Végre hát teljesül legforróbb kívánságom. — Náczi! Náczi! mennyit sürgettelek, mennyit könyörögtem, hogy hagyjunk fel e fárasztó fővárosi élettel. Csakhogy beláttad valahára, hogy nekem volt igazam.

SOLMAY (Rábayhoz). Mégis az övé az utolsó szó.

SZIDÓNIA (magában). Pankotán nőegyletet alapítok s én leszek az elegáns társaság központja.

Vége.

A VASEMBER

Tragédia három felvonásban

A M. T. Akadémia 1886-ki pályázatán Teleki-díjat nyert

SZEMELYEK.

E szereposztással adatott először a Nemzeti Színházban 1888. január 14-én.

Bárdi Gábor	Szacsvay.
Anna, neje	Felekiné.
Andor, fiok	Mihályfi.
Szentgáli	Bercsényi.
Edith, leánya	P. Márkus E.
Várhelyi	Náday.
Bráz Márton	Faludi.
Közszolga	Dezső.

Történik az első felvonás : Bárdi falusi birtokán, a második : Bárdi fővárosi házában, a harmadik : Szentgáli fővárosi lakásán.

(E darab jogosulatlan előadása a törvényszabta büntetések alá esik.)

ELSŐ FELVONÁS.

Terem.

ELSŐ JELENET.

Edith az ablak mellett ül, olvasva ; Szentgáli jó.

SZENTGÁLI. A kertben együtt ül a társaság.

EDITH. Jobb társaságot nyujt e könyv nekem :

Untat csupán, s nem bánt, nem ingerel.

SZENTGÁLI. Untat vagy ingerel — nem ez a kérdés . . .

Az illendőség mindenek fölött.

EDITH. Az illetlenség stílszerű e házban.

SZENTGÁLI. Leány, leány, nem ismerek reád.

Arczodba nézek, hallom hangodat :

S ez arczról ismeretlen, jéghideg gőg

Mered rám némán, mozdulatlanul,

E hangban gúny és megvetés rezeg.

Sokszor vitáznom kell saját szememmel,

Míg elhiszem, hogy nem csal, nem mutat

Káprázatot, s valóban még a régi

Edith rejtőzik e külső alatt,

S nem váltották fel a gonosz manók.

EDITH (eldobva könyvét).

Ki tudja ? Tán úgy történt . . . Valami

Pajkos lidércz megtréfált s kicserélt . . .

Azt mondják, álmában szokott megesni

Az emberen ily különös dolog . . .

Talán igaz . . . Midőn megérkezőnk

E házba, első álmam nyugtalan,

Kínos volt, és felnyitva szememet,

Egészen másnak láttam a világot :

Rút lett, mi szép volt ; a mi az előtt

Gyönyört adott, undorral tölte el;
Meggyűlölék mindent, a mit szerettem,
S mit eddig nagyra tarték, megvetém.

SZENTGÁLI. Atyádat is?

EDITH (Szentgáli vállára hajol). Szegény atyám, mi adta
E keserű kérdést ajkadra? Hisz
Te is, miként én, áldozatja vagy
E rút világnak.

SZENTGÁLI. Rút világ! Ugyan
Ne túlozz! Rút világ...! Mért volna itt
Rútabb, mint másutt?

EDITH. Mert itt tépte le
Kiméletlen kéz azt a könnyű leplet,
Mely eltakarta torz vonásait.
Itt kelle megtanulnom, hogy a mit
Eszményül tisztelék, mind semmi, semmi..
Egyetlen egy erő, egy hatalom
Van e világon, a silány arany;
S mindaz, mit ábrándos, tapasztalatlan
Lelkek dicsőnek, nagynak tartanak:
Szív gyöngédsége, lángész alkotása,
Léleknemesség, ősök érdeme —
Mind semmi, mind cseléddé aljasúl
A durva pénz előtt... Megtanulám...
E dölyfös pór, kinek vendégei
Vagyunk, e Bárdi megtaníta rá...
Atyám, atyám! miért hoztál ide?

SZENTGÁLI. No, no... csak illedelmesen, leány!
A pénz hatalma mindent elvehet,
De a modor, az a mienk marad,
S kiválaszt mindig a tömeg közül...
Azt kérdezed, mért hoztalak ide?
Tudod jól... őseink nagy érdeméből
Csupán a név maradt meg, a vagyon
Szétfoszlott; dolgoznom kell, hogy megéljek,
S e Bárdi az, ki munkát nyújt nekem,
Hozzám valót, nemes nevemhez illőt,
Részt adva nagy vállalkozásiban.

Ez ügyben hívott meg tanácskozásra,
Azért vagyok vendége... Vagy talán
Szégyenli büszkeséged, hogy atyád
Munkából él s nem kegyelemkenyéren?

EDITH. A munkát nem szégyenlem; az igaz
Nemes minden munkát megnemesít,
Legyen bár kard vagy pöröly eszköze.
De ha te munkádat megnemesíted,
A munka mért aláz meg tégedet?
S itt, látom, minden perc új megalázás
Reád s rám nézve... Nem bírom tovább.
Atyám, menjünk el innen, meneküljünk!
Valami ismeretlen, nagy veszély
Les itt rám, — félek tőle... Gyűlölöm,
A mi körülvesz... megvetem hatalmát,
És mégis érzem, elnyom, összetör...
Menjünk e helyről! (Szentgáli keblére borul.)

SZENTGÁLI (Edith haját simogatva.) Csillapulj leányom!
Hallom gazdánk nehéz lépéseit.

(Főlemeli kebléről Edithet.)

MÁSODIK JELENET.

E!öbbie, Bárdi.

BÁRDI. Azt hittem, báró, egyedül találom,
Másképp bizonynyal meg nem zavarom
E szép családi jelenet hatását.
Ölelkezés, csók, könnyek, apai
Áldás — ez a dolgok rendes menetje
Hasonló esetekben. Nos, lehet
Szerencsét kívánnom?

SZENTGÁLI. Mihez?

BÁRDI. Vagy úgy?

Még nem tudják? Gondoltam, az adott
Alkalmat ily érzékeny jelenetre...
No nem baj! újra kezdik legfölebb.
Vendégünk jött, az ifjú Várhelyi.
Menjen bárónő és fogadja el.

EDITH. E házban, hol magam vendég vagyok,
 Nem az én tiszttem vendéget fogadni.
 BÁRDI. Hjah! én a jó modort, a nagyvilági
 Szokásokat nem ismerem; nem úgy
 Neveltek, egyszerű ember vagyok,
 S most vénségemre meg nem tanulom.
 Azért siessen hát, kedves kisasszony,
 S az én házamban csak velem törődjék,
 És ne a nagyvilág szokásaival.
 Annál is inkább, mert e Várhelyi
 Leszállva hintajáról, egyenest
 A bárónőt kérdezte, csak vele
 Van dolga. A terembe küldtem, ott
 Találja... Menjen hát; ki tudja, mit
 Hozott? Talán el sem bocsátja többé! (Leül.)
 SZENTGÁLI. Menj, gyermekem, fogadd vendégedet.
 EDITH (némán meghajtja fejét s el).

HARMADIK JELENET.

Bárdi, Szentgáli.

BÁRDI. Mily nehezen mozdul... pedig ha tudná!
 SZENTGÁLI (leül Bárdival szemben.)
 Mit, kedves Bárdi?
 BÁRDI. Hát bizony csak azt,
 Kedves Szentgáli, hogy e Várhelyi
 Kérőbe jött.
 SZENTGÁLI. Kinek nevében?
 BÁRDI. Ej!
 Hát a maga nevében.
 SZENTGÁLI. S kit akar
 Megkérni?
 BÁRDI. Mily kérdések egy okos
 Embertől! Van-e itt más valaki,
 Kit megkérhetne, mint —
 SZENTGÁLI. Az én leányom?
 BÁRDI. Csodálom, hogy csodálva kérdi ezt,

Ugyan mit várhat többet? Várhelyi
 Dúsgazdag birtokos, jól ismerem
 Egész értékét; szomszédomban él,
 Pusztája híres mintagazdaság,
 Az apja vette nem rég árverésen,
 S a milyen jól forgatja pénzeit,
 Pár év alatt még több ily birtokot
 Fog megszerezni olcsón, biztosan.
 Az ifju szép, előkelő, ügyes,
 Jól tánczol, futtat, megvan mindene,
 Mi egy művelt hölgy szívét megnyeri;
 Van négy-lovas hintója, újon épült
 Fényes kastélya, parkja; ragyogó
 S új nála minden.

SZENTGÁLI. Még a név s a czímer is.

BÁRDI. A név s a czímer is. De hát baj az?

Minden név s czímer új volt egykoron,
 S évek folytán az újból régi lesz.
 A földolog, hogy meglegyen; a többbit
 Meghossa majd a mindent elmosó
 Idő, s néhány év múlva épen úgy
 Feledve lesz, hogy apja uzsorás volt,
 Mint most nem vetjük sok nagy úr szemére,
 Hogy őse tán rablólovag vala.

SZENTGÁLI. Ne bántsuk ezt a tárgyat. Jól tudom,
 Az ősi névre ön nem ad sokat.

BÁRDI. Dehogy nem, oh dehogy nem! Elfeledte,
 Mily csinos évi összeget adok
 Az ön nevéért, egyedül nevéért?

SZENTGÁLI (erővel visszafojtva felindulását).

Ép idején emlékeztet reá,
 Hogy ügyeinkre nézve megbeszéltünk
 Minden szükséges dolgot, s így tovább
 Nem élek vissza vendégszerető
 Szívességével.

BÁRDI. Holnap a legelső
 Vonattal indulhatnak, a kocsi
 Elő fog állni pontosan, ha csak

Az eljegyzést nem volna kedvök itt
Nálam megünnepelni . . .

SZENTGÁLI. Hagyjuk ezt!

BÁRDI. Saját javára mondom.

SZENTGÁLI. Egyedül

Leányom ítél ebben.

BÁRDI. Ha leánya

Magától meg nem érti, hogy az ő
Sorsában egyetlen mentség s remény
A gazdag férj — akárminő legyen —
Ha ezt nem érti, akkor az atya
Parancsszava értesse meg vele.

SZENTGÁLI. Hiszem, tudom, jóakarát sugallta
Minden szavát s e kéréstlen tanács
Hozzám való barátságából fakadt:
Nem utasítom vissza hát, miként
Ily beavatkozás megérdemelné.
Csak egy szavam van, s ez a szó legyen
Jelenre és jövőre válaszom:
Szolgálatában állok, s a miként
Más ember tollát, karját vagy eszét,
Én nevemet adám át pénzeért.
Mindenki abból él, a mije van,
S nekem nincs semmim nevemen kívül
Lemondtam ezzel minden tiszteletről,
Mit öntől joggal várhatok vala,
S ha ellenemben a szeszélyes úr
Hangját használja: nem panaszkodom;
De ha önérzetről és büszkeségről
Lemondtam, megalázva magamat,
Mert máskülönben élni nem tudok;
Van egy, miről le nem mondok soha:
Leányom boldogsága s becsülése,
És ehhez nyúlni senkit sem hagyok . . .
Ön ezt nem érti . . . vannak emberek,
Kik egy-egy érzést többre tartanak
A felséges pénznél is . . . higye el . . .
S ez a különbség fajtáink között.

Csak ezt akartam illedelmesen
Tudtára adni, mielőtt megyek. (Előkelő bökkal el.)

BÁRDI (magában).

Menj, menj! Beszélhetsz, bókolkatsz nekem,
Az én szemem ki nem szurod vele!
Nem kell a gazdag kérő...? Büszkeségből?
Az ám, mert jobbra lestek... Oh! az én
Szemem tisztán lát... most már biztosan
Tudom... ezentúl cselekedni kell.

NEGYEDIK JELENET.

Andor, Bárdi.

ANDOR. Apám! való, a mit hallék, a hír?

BÁRDI. Minő hír?

ANDOR. Épen most találkozám
Szentgálival... pár szót váltánk csupán...
Kissé felindultnak látszott, mi nála
Nagy ritkaság... s a hangja reszketett,
Midőn mondá, hogy holnap távozik.

BÁRDI. Nos? ez a meglepő hír? Ugy tudom,
Hogy egyszer minden vendég távozik.

ANDOR. Nem távozása, ám felindulása
És hangja volt rám nézve meglepő.
Remélem, nem te adtál rá okot?

BÁRDI. Én adtam rá okot. Természetes!
Házamban, ügyeimben én vagyok
Mindennek első és végső oka.
Ki pénzből él, annak tetteit,
Jó vagy rossz kedvét én igazgatom:
Megvettem, megfizettem, az enyém...
S ha kedvem jó, hogy indulatba hozzam,
Ép úgy jogom van erre, mint magamhoz
Hívatni, ha szükségem van rá,
S elküldeni, ha végezők vele.

ANDOR. Szentgálit hát magadhoz hívatád,
S most elküldöd, végezve dolgodat,

S tán ráadásul össze is szírod.
 Nagyon jó, értem . . . eddig azt hívé, m,
 Hogy üzlettársad s nem cseléded ő.

BÁRDI. Az ám! Üzlettárs! Jókor jössz vele . . .

Itt az idő, hogy jobban ügyeimbe
 Avassalak, hiszen te léssz utódom,
 Te folytatod megkezdett művemet.
 Tudd meg fiam, bár a világ előtt
 Szentgáli üzlettársam és neve
 Vállalkozásim élén szerepel;
 Nem más ő, mint merő megfizetett báb,
 Ki évi bérért eladá nevét.

Szükségem volt e névre: a világ
 Oly együgyű még, hogy fényes nevekre
 Több bizalommal bízza érdekét,
 Mint a becsületes munkás kezére;
 S a hatalom oly önző, elfogult,
 Hogy a rokonság, összeköttetés
 Még mindig többet nyerhet tőle, mint
 A lángesz, törhetetlen szorgalom.
 Ily névre volt szükségem — s meggevém —
 Mint e világon mindent meg lehet
 Vásárlanunk, csak adjuk meg az árát . . .
 Szentgáli báró évi fizetését
 Elkölti léhán s él dologtalan,
 És én nevét használom bármire,
 Mint jónak tartom: ez köztünk az alku.

ANDOR. Hogyan? Szentgáli, e lovagias,
 Előkelő úr . . .!

BÁRDI. E lovagias,
 Előkelő úr léha, élhetetlen . . .
 Nem mondom rossz embernek, arra nincs
 Elég erélye . . . ámde gyöngesége
 A bűnre ép úgy elcsábítaná,
 Mint visszatartja, míg rá nem szorult.

ANDOR. Nem, nem tudom elhinni.

BÁRDI. Nem tudod?
 Vegyem le egyszer róla kezemet,

— Mi tán meg is történik csakhamar —
 S meglátod, hogy beváltja jóslatom ;
 Nem mondom, rosszaságból, Isten őrizze !
 Csak gyarlóságból, csak könnyelműségből . . .
 Ha másképp meg nem élhet, gyöngesége
 Mindenre ráviszi, csak arra nem,
 Hogy dolgozzék, mert ezt meg nem tanulta,
 Mert nincs fájában, nincs a vériben.

ANDOR. Szegény, szegény leány!

BÁRDI (Andorhoz megy, vállára teszi kezét s figyelmesen nézi arcát).

Tán azt hiszed, .

Hogy ő nem tudja apja dolgait,
 S nem épen olyan? Egy faj az, fiam,
 Mely mindig még a régi korban él,
 S azt véli, minden más csak arra jó,
 Hogy fölhasználja és megvesse . . . Nos,
 Utánozzuk hát példáját mi is,
 Használjuk fel, s aztán vessük meg őket.
 A győzelem bizonyynyal a mienk,
 Az ócska, rozsdás buzogány felett
 Az ágyunak könnyű a diadal.
 Bármily fegyverrel támadnak reánk :
 Mienk a munka és ez egymaga
 Felér a régi kor egész avult
 Fegyvertárával. Csak a munka ad pénzt,
 S a pénz most az egyetlen hatalom,
 Egyetlen mozgatója a világnak.
 Ezt kell szereznünk és megtartanunk —
 Érted fiam? megtartanunk . . . e szóban
 Rejtőzik a legmélyebb bölcsesség.
 Sok nyert a munka által nagy vagyont,
 S mi volt legelső dolga a botornak ?
 A munkát megveté hálátlanul,
 Czímert vásárolt s új nevet magának,
 Urrá lett, alapított új nemes
 Családot s unokái úrilag
 Eltékozolták ősük szerzeményét.
 Míg így hódol a munka az avult

Intézményeknek és csak arra jó,
 Hogy új heréknek építsen lakot
 A régiekhez: meg nem változik
 A régi rend, s a munka ezután is
 A cím, rang, születés szolgálja lesz.
 Im itt a példa, szomszédunkban él,
 Ez új nemes, e léha Várhelyi:
 A munka — bármi volt, nem kutatom —
 De munka szerzé apja vagyonát
 És a fiú már tékozolja azt,
 Mit unokája végleg elveszít.
 Mi nem fogunk így tenni, gyermekem!
 Nézz rám! Tudod, mi voltam. Semmiből
 Emelt agyam s kezem munkája addig,
 A hol vagyok. Bányáim, gyárain
 Ezreknek adnak munkát, kenyeret;
 Király vagyok közöttük, messze földön
 Szavamra hallgat és indul a nép;
 A legnagyobbak érzik, ismerik
 Hatalmam, s köldülják kegyemet.
 S én megmaradtam annak, a ki voltam,
 S ez egyszerűség legnagyobb erőm.
 Te légy, fiam, reményem, büszkeségem,
 Te légy e nagy munkának folytatója!
 Ne igyekezz' több lenni, mint apád,
 Mert kevesebb léssz; járj a munka útján,
 Az egyedűlin, mely magasba visz;
 A többi mind hiúság, czifra semmi,
 Használd fel, vesd meg, és maradj, mi vagy,
 S tied lesz a jövő s a hatalom.

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbie, Várhelyi.

VÁRHELYI. No, ez mégis borzasztó!... Servus, Andor,
 Még nem találkozánk... Ez hihetetlen...
 Ilyesmi is csak rajtam eshetik meg...

Nincs itt egy tükör valahol? Szeretném
Egy kissé rendbe szedni arczomat
E váratlan szörnyű csapás után.

BÁRDI (a fali tükörre mutat).

A tükör ott van . . .

ANDOR. Mondd el, mi bajod?

VÁRHELYI (a tükör előtt igazítva haját, nyakkendőjét, öltözkékét).

Hát képzeljétek . . . (Rám lehetne fogni,
Hogy megtépáztak . . .) Gondoljátok el . . .
Az öreg úr különben tudja is,
Már sejtetem szándékomat vele . . .
(A nyakkendőm egészen félrecsúszott . . .)

BÁRDI. Tán kosarat kaptál?

VÁRHELYI. De még milyet!

ANDOR (felindultan). Kiről beszélsz?

BÁRDI. Épen most kérte meg

Edith bárónőt . . .

ANDOR. Mint merészeléd?

VÁRHELYI. Mi az? He? Mint merészelém? Dicső!

Valóban nagyszerű! Merrészelém,
Mivel merész vagyok . . . Avagy talán
Nem kértem meg már három grófkisasszonyt
És négy bárókisasszonyt? Az igaz,
Mind kosarat adott . . . De ily nagyot
Egyik sem . . . Mint merészlém! Nagyszerű!

ANDOR. Ah! visszaútasított?

VÁRHELYI. Még pedig

Nagy indignációval . . . Ismerem
Tapasztalásból a kosáradás
Nuanceait . . . ez volt a legrikítóbb.

ANDOR. Előre megmondhattam volna.

VÁRHELYI. Úgy?

És honnan tudtad? . . . Én nem is gyanítám . . .
Ellenkezőleg . . . azt hívé, zokogva
Borul nyakamba . . . Igazán nem értem!
A rangombéli hölgyek közt talán
Ragályossá vált a kosárfonás?
Másképp nem értem e sajtászerű

Jelenséget... Hiába nézek a
Tükörbe és zsebembe, mind a kettő
Azt mondja: nagyszerű parthie vagyok...
No nemde? Nézzetek ti is reám:
Hiányzik-e belőlem valami?

BÁRDI (figyelmesen vizsgálva Andort, magában).

E nagy felindulás... ez áruló
Öröm... jól sejtém... ő is szereti...

HATODIK JELENET.

Előbbieket, Bráz (nagy csomag levéllel).

BRÁZ. A posta megjött.

BÁRDI. Tüstént sietek.

BRÁZ. A mint a czímiratból láthatám,
A Solti czégtől is jött egy levél.
Jó volna tán az ifjú úrral is
Tudatni... (Andorra mutat.)

BÁRDI. Majd ha kérdeni fogom,
Akkor beszéljen. Kéretlen tanácsért
Megkeserülhetné a fizetést. (Várhelyi vállára ütve.)
Te meg ne csüggedj! Egy kosár után
Csak gyáva hagyja el az ostromot.
Edith bárónő ép neked való,
S te férjül épen hozzá illenél.
Légy csak kitartó, én mondom neked,
S jót állok róla, a tied leszen. (El Brázzal.)

ANDOR (Várhelyi másik vállára üt).

És én azt mondom, hogy ha rá mered
Emelni még Edithre szemedet:
Levágom a füled.

VÁRHELYI. A fületem?

Kolossális! Mért épen a fülem?
Hogy is ne...! Mit jelent ez? Az öreg
Biztat, kérjem meg a leány kezét,
A fiatal meg párbajjal kínál...
A párbajtól én nem félek... lovag

Vagyok s a vívó-iskolát kijártam . . .
 Tudod . . . ? Nem félek tőled . . . ! S ha szeretném
 Edithet, most azért is meghódítnám . . .
 De nem kell . . . már nem szeretem . . . nagyon
 Kis orra van . . . Átengedem neked . . .
 Az volna szép : kosár is, s töltelékül
 A fülem is belé ! Nevezetes ! (El.)

ANDOR (magában). Szegény leány! Így alkusznak fölötted !
 Nem, nem tudom elhinni, hogy te is
 Olyan vagy, mint vádolnak . . . És ha úgy van,
 Szerelmem meg fog téged váltani . . .
 Itt jó . . . határzék . . . döntsön most e percz.

HETEDIK JELENET.

Andor, Edith.

EDITH. Bocsánat, azt hívé, atyám van itt.

ANDOR. A báró innen nem rég távozott
 A kertbe.

EDITH. Köszönöm . . . fölkeresem. (Az ajtó felé indul.)

ANDOR (eléje áll). Ne távozzék, bárónő ; egy rövid
 Perczet, csak egy szót engedjen nekem.

EDITH. Nem, nem, ne szóljon !

ANDOR. Mért e rémület ?
 Nem tudja még, mit mondok.

EDITH. Nem tudom ?
 Oh, ettől féltem, ezt kerültem én . . . .

ANDOR. Edith, ha jól értem —

EDITH. Bocsásson el !

ANDOR. Megérte hát . . . a néma vallomás
 Elég volt, nincs szükség szavakra többé . . .
 Im látja, nyelvem nem fog áradó
 Beszédbe, egyet mond csak, egyet esd :
 Nézzen szemembe, s hígye el, a mit
 Ott olvasott, megértett ; hígye el,
 Igaz, örök, változhatatlan az,
 A mit lát ; hígye el, hogy szeretem.

EDITH. Miért szólt, oh, miért szólott? Ha én

Megértém némaságát: nem tudott

Engem szavak nélkül megérteni?

Ha én szemében, arczvonásain

Elolvasám a néma váilomást,

Miért nem érté ön meg válaszom?

Hideg valék, közellétét kerültem,

Lenéztem azt, mi büszkesége volt,

És megvetém, mi örömét tevő:

Nem volt elég ez? Többre kényszerít?

Szavakkal is mondjam szemébe, hogy

Mi két külön világhoz tartozunk

És egymást meg nem érthetjük soha?

ANDOR. Nem azt kerestem én arczán, szemében,

Nem azt kérdelem most remegő ajakkal:

Minő világ az, melyhez tartozunk,

S mi ás örvényt e két világ közé?

Én azt a hídat kérdelem, keresem,

Mely egymástól legmesszibb tájakat

Közel hoz, földet éggel összeköt,

S külön világaink közt is bizonynyal

Utát nyit bármi mély örvény fölött.

Azt mondtam: szeretem; azt kérdezem,

S csak arra válaszoljon: szeret-e?

EDITH. Nem felelek, nem akarok felelni,

Közöttünk ily kérdésnek nincs helye.

Én gyűlölöm, mi önt körülveszi,

Irtózom attól, a mit nagyra tart.

Mi dolga volna itt a szerelemnek?

Ily fojtó légben, ily zord ég alatt

Csak hervadásra szánt virág fakadhat . . .

ANDOR. Edith! az égre! mily sötét szavak!

EDITH. Igaz! . . . Mért kényszerített? Többet is

Mondtam, mint kellett volna . . . Hagyjon el . . .

Azt sem tudom, mit mondok . . . elragad

A keserűség és megsérthetem

Szívét . . . Nem akarom megsérteni . . .

Nem gúnynyal utasítom vissza, nem,

Ne hígye . . . Arra kérem csak, feledje,
A mit mondott, mint én is feledem . . .
Aztán váljunk el, mint a kik soha
Nem látták egymást . . . Látom, mit akar . . .
Ne szóljon . . . Nem hallok meg több szavát.

ANDOR. Ne szóljak, azt kívánja! Nem tudom
Szavát fogadni . . . Hallgasson reám!
Azt mondom: szeretem, mindig csak azt,
S csak egy választ kívánok: szeret-e?
Ha úgy szeret, miként én szeretem,
Könnyű pehely lesz minden gát, a mit
Legyőzhetetlennek lát most szeme.
Ezt, ezt az egyet nézze, semmi más!
Én nem kérdeztem, mily világban él,
Mily eszményt tisztel, mit gyűlöl, szeret,
Miből áll büszkesége, kedvtelése:
Én egyedül csak önt láttam, szerettem . . .
Kövesse példámat, nézzen csak engem,
S ne azt, a mi körülvesz . . . Oh szeret,
Szeret! nyelvénél őszintébb szeme . . .
Legyen enyém, örökre az enyém,
S erős karom ép úgy meg fogja védni
Az én világom gyűlölségitől, mint
Saját világától megváltani.

EDITH. Megváltani? Mitől? Ki mondja, hogy
Én megváltásra szorultam? Ez egy szó
Meggyőzött újra, hogy mi távolabb
Vagyunk egymástól, mint két oly rajongó,
Kik mindketten külön bálványt imádnak,
S máglyára vinnék egymást hitökért . . .
Megváltani . . . ! Talán föl is emelni . . .
Ha ön nem is, de apja bizonyára
Igy értené . . . Nem, Andor, büszkeségem
Nem olyan olcsó még, hogy udvaronczul
Szegődjék az aranygög trónja mellé . . .
Feledjük, a mit mondott . . . Isten önnel! (Gyorsan el.)

ANDOR (magában). Nem úgy, Edith, nem ez végső szavunk.
Szeretsz, szeretsz, hiába fojtja vissza

A büszkeség kebledbe ezt a szót,
A büszkeségen győz a szerelem.

NYOLCZADIK JELENET

Bárdi, Anna, Andor.

BÁRDI (kezében nyitott levéllel).

Épen téged kerestünk, gyermekem.
Jó hírt adok tudtadra. Nézd, anyád
A boldogságtól már is könnyet ejt.

ANNA. Én örömben csak sirok, csak áldást
Mondok fejedre, jó fiam! Atyádnak
Köszönd a boldogságot, a mi ér.
Atyádnak gondossága, bölcsesége
Virraszt szünetlen mindnyájunk fölött,
Kezéből vesszük minden örömlünket.

ANDOR. Szabad tudnom, mi boldogság fakaszt
Szemedből ilyen édes könnyeket?

BÁRDI. Szabad, sőt kell is tudnod. Nélküled
Meg nem történhetnék. Im e levél:
Öreg barátom írta, Solti Pál,
A híres Solti-czégnek főnöke;
Megegyezénk, nincs semmi akadály.
Nőül fogod leányát venni . . .

ANDOR. Én?

ANNA. A lány szép, ifjú, gazdag, jól nevelt,
És boldoggá fog tenni . . . ugy-e férjem?

BÁRDI. Az hát . . . Talán csak nem fogok fiamnak
Vén, koldus, púpos nőt választani!

ANDOR. Elvenni egy nőt, kit nem ismerek,
Nem szeretek . . .

ANNA. Megismered fiam.

Azonnal hozzá utazunk, atyád
Úgy rendelé . . . Megismered szivét,
Lelkét, alakját, és ha megszeretted,
Akkor fogod elvenni . . . Ugy-e férjem?

BÁRDI. Ha megszerette . . . ! Az hát! Én tudom,

Szeretni fogja, úgy lesz, akarom . . .
Nem választok fiamnak oly leányt,
A kit szeretni nem tud!

ANDOR. Nem tudom . . .

Szivem már választott . . . mást szeretek.

BÁRDI. Hallgass!

ANNA. Nagy ég! fiam! Ne ingereld
Atyádat.

ANDOR. Nem hallgathatok, kimondom :

Mást szeretek, nőmmé csak az lehet.

ANNA. Oh Istenem! Ki az?

BÁRDI. Még kérdezed?

Rövidlátó te! Ez az anyai
Gond s figyelem? Itt a saját szemed
Előtt történik és te mit se látsz.
Nekem kell észrevennem, milliónyi
Gondom között nekem kell arra is
Ügyelnem, hogy ez együgyű fiút
Be ne hálózza egy kalandornő . . .

ANDOR. Atyám . . . !

BÁRDI. Hallod, no hallod ezt a hangot?

Nézd, mily haraggal villog rám szeme . . .

Üss meg hát, no. Vagy tán párbajra hívsz
Szép hölgyedért . . . ? Küldd hát segédidet!

ANNA. Férjem! fiam!

BÁRDI. Hallgass! Te vagy oka

Mindennek . . . Élesebb szemű anya

Rég észrevette volna már a bajt

És elfojthatta volna. De neked csak

Befőttjeidre, csak konyhádra van

Gondod . . .

ANDOR. Ne bántsд anyámat . . . Más oka

Nincs annak, a mi történt, mint szivem.

Nyugodtan szólok; kérlek téged is,

Hallgasd meg indulat nélkül szavam.

Szeretem Edithet . . . érts meg atyám . . .

Nem az ifjú vér lobbanó hevével,

Nem a szemek vágyával szeretem . . .

Szerelmem egygyé forrott életemmel,
S együtt marad vagy együtt vész vele.

BÁRDI. Szereti Edithet . . . ! Szemembe mondja,
S alig mult félórája, e helyen
Hallotta tőlem, milyen fajta ez !
De neki mindegy, ő csak szereti !
No hallod ezt ? Nagy dáma kell neki !
A te fiad . . . a te kedves fiad . . .
No hát, mit szólasz hozzá ?

ANNA. Istenem !

Ha szereti . . . Edith derék leány . . .

BÁRDI. Hallgass ! Te rontod ismét fiadat . . .

De a mig élek, a mig a velő
Ki nem száradt agyamból, csontjaimból,
Itt az történik, a mit akarok.
Vasembernek csúfolnak ellenim,
Mert vassal dolgozom és vas vagyok :
Nem tartom ezt csúfságnak, igazok van,
Elfogadom a vasember nevét,
S miként a vas, mely bányámban terem,
Sem törni, sem hajolni nem fogok.
Értsétek ezt meg ! Én adék fiamnak
Éltet, vagyont és nevelést, jövőt,
Tőlem nyert mindent, tőlem vegye hát
Gondolkozását és érzelmeit.

Mit ! egy pár szép szemért, egy kis nyavalygó

Szerelmi sóhajtásért megtagadjam

Minden munkámat, multamat, jövőmet,

Reményemet, magas becsvágyamat,

S engedjem, hogy silány vakondokok

Túrják ki oszlopát az épületnek.

A melyet éltem árán emelék ?

E léha fajzat üljön vagyonomba,

És vedlett czímerének koronáját

Verejtékemmel fényesítse ki ?

Elég ! Tudod szándékomat. Tudod

Parancsomat . . . Menj hát, készülj az útra,

Ma még menyasszonyodhoz indulunk.

ANDOR. Nem úgy atyám! Hallgass meg engem is.

Lásd, kérve kérlek; haragos szavadra

Nem indulat sugallja válaszom.

Miért vagy elfogult? Miért utánzod

Azok hibáját, a kiket gyűlölsz,

A kik csupán a rangban, születésben

Találnak érdemet, miként te a

Munkában? Nem látod be, hogy te is

Csak oly igaztalan vagy, mint azok?

Ismerd el, mindenütt vannak hibák

S erények, mindenütt van léhaság

S erő, van balgaság és bölcsesség,

És mindenütt van érző és nemes szív,

Mely párját mindenütt felismeri,

S bárhol találja, egybeforr vele.

Én megtaláltam ez igaz szívet,

Hozzá nőtt boldogságom, életem:

Oh add nekem, add őt, atyám, nekem,

S bízzál fiadban, bízzál erejében,

Hogy műved méltó folytatója lesz.

BÁRDI. Elég! Készülj az útra.

ANDOR. Nem megyek.

BÁRDI Fiu, ne ingerelj! Nem ismered még

Apád haragját.

ANDOR. Ugy látom, te sem

Isméred fiadat . . . A te fiad

Vagyok . . . s ha tégedet vasnak mondanak

Én sem tudok hajolni, ne feledd.

BÁRDI (legnagyobb felindulással).

Nem fogsz hajolni? S ezt arczomba vágod!

Hol vagy . . . ? Te! te! daczolni mersz velem?

Jer . . . ! Nem hajolsz? Majd megtörlek czudar!

(Andorra emeli kezét, hogy megütse.)

ANNA (kettejük közé rohan, sikoltva).

Férjem! Gábor! Ne üsd meg fiadat!

BÁRDI (hátrál, leeresztve karját).

Még nem . . . még nem szükséges . . . Menjetek . . .

Más eszköz is van még kezemben . . . El!

Te asszony, vidd el innen fiadat,
Vagy iszonyút fogsz látni . . . Menjetek!

ANNA (magával vonva Andort).

Jerünk fiam! Ne daczoljunk atyáddal! (El Andorral).

KILENCZEDIK JELENET.

Bárdi, Bráz.

BÁRDI (az asztalhoz siet s hevesen megüti a csengetyűt).

BRÁZ (gyorsan belép). Parancsol?

BÁRDI. Az inasnak csengeték.

BRÁZ. Ép itt valék, s hívém, tán sürgetős . . .

BÁRDI. Itt volt . . . vagy tán az ajtón hallgatózott . . .

Mint rendesen . . . De mit törődöm ezzel?

Más gondom van most . . . Ha már inasi

Szerepre készül, teljesítse az

Inas dolgát is . . . Menjen, küldje hozzám

Szentgálit.

BRÁZ. Lányát is?

BÁRDI. Ördög s pokol!

A lányát is! Mit bánom én! Siessen!

(Bráz elsiet. Bárdi egy ideig heves izgatottsággal jár fel s alá. Majd megáll, homlokára szorítva kezét).

Hidegvér! Csillapulj, te lüktető agy!

Nyugodtan . . . csak nyugodtan . . . Hülni kezd

A fellázadt vér . . . ismét magamé

Vagyok . . . jól van, jöhetnek . . . Hidegen

Várom, kezemben biztos fegyveremmel . . .

S ha nem hajolnak, összemorzsolom.

TIZEDIK JELENET.

Bárdi, Szentgáli, Edith.

SZENTGÁLI. Baj van, hogy oly sürgősen hívatott?

BÁRDI. Ne vesztegessük kerülő szavakra

A drága perczet: hallja röviden,

Fiam az ön leányát szereti . . .

SZENTGÁLI (Edithre néz). Hogyan?

BÁRDI. Még nem mondtam végig: fiamnak

Én más nőt szántam, s nem szándékozom
Megváltoztatni e határozatot.

Mi most teendők? Adjon ön tanácsot.

EDITH. Ne szólj, atyám, csak engem illet ez,

Én felelek . . . Ugy van, uram, fia

Ma vállal meg szerelmét e helyen

S én visszaútasítám.

BÁRDI. Igazán?

Nagyon szelid és gyöngé lehetett

E visszaútasítás, ha nyomában

Dacz kelt fiam szívében ellenem

S nyílt ellenszegülésre biztatá.

EDITH. Önnek sem mondhatok mást, mint fiának.

Miként előtte, úgy most ön előtt

Csak azt ismétlem, a mi az igazság:

Kezét s szerelmét el nem fogadom.

BÁRDI. Valóban úgy fordítja, mintha én is

Fiam számára kérném a kezét,

És ő adná a kosarat nekem.

Báró, szerencsét kívánok leánya

Eszéhez és ügyes tapintatához:

Vigyázzon, ez mindnyájunkon kifog . . .

Kivéve most az egyszer engemet.

Rajtam ki nem fog . . . Hagyjuk a szavak

Játékát és szóljunk világosan:

Nekem nagy terveim vannak fiammal

S nem tűrhetem, hogy holmi szerelem

Zavarba hozza számításimat.

Hogy a kisasszony visszaútasítá,

Nekem az nem elég, s fiam dacza

Mutatja, hogy nem is lehet elég.

Mig a remény szívében megmarad,

Nem hal ki onnan vak szerelme sem.

Ezt a reményt tegyük hát semmivé,

S emeljünk oly nagy gátat ellene,

Mely daczát mindenkorra megtöri.

Ily gátat egyet ismerek, ha a
Bárónő rögtön férjhez megy.

EDITH.

Uram!

BÁRDI. A vőlegény is itt van: egy szavába
Kerül és rögtön lábánál hever.

SZENTGÁLI. Ugy emlékszem, már egyszer végezőnk
E kérdésben . . .

BÁRDI.

Most tudja már, miért

Sürgettem akkor és mért sürgetem
Ujonnán; s tudja azt is — és ha nem
Tudná, eszébe juttatom — hogy öntől
Jogom van engedelmességet követelni.

EDITH. Joga! Mit mondott? Hallod ezt atyám?

Joga van hozzád? Szólj atyám, mivel
Kötéd le néki lelkedet? Joga!
És engedelmességet követelni!

Atyám, némán türsz ily arczuiverést?

BÁRDI. No hát hazudtoljon meg, hogyha mer.

EDITH. Atyám, hallod, mint gúnyol, és te nem szólsz?

SZENTGÁLI. Valóban ezt, uram, nem vártam öntől.

BÁRDI. Én sem, hogy ilyen hálátlan legyen.

Kegyelmemből élt, tétlen, könnyedén,
S megengedém, hogy az egész világ
Társamnak tartsa és tisztelje, mint
A munka emberét . . . Haha! Az ám!
Ha tudná a világ, hogy a nemes
Báró csak a nevét adá nekem
Szabad használatomra pénzemért;
Az én kegyelmemből élt úrilag,
S most így hálálja meg jószágomat . . .

EDITH (megragadja Szentgáli kezét, sikkolva).

Atyám! igaz, mit ez mondott? felelj!

SZENTGÁLI (halkan). Érted tévém, leányom . . .

EDITH.

S azt hívéd,

E megalázás könnyebb lesz nekem,
Mint a szegénység, mint a pusztulás?
De mit teszek most késő szemrehányást?
Nem arról van most szó . . . csak szabadulni,

Minél előbb megszabadulni innen,
Széttörni e csúfos bilincseket!
Atyám, ha irástok van, tépd izekre,
Ha nincs, azonnal mondd ki szóval, itt
Előttem, mondd ez embernek szemébe,
Hogy nincs és nem lesz hozzá több közöd . . .
Mondd rögtön . . . vagy nem látsz többé soha . . .

BÁRDI. S ha tán nem mondaná, majd mondom én.

SZENTGÁLI. Elég! Most már én mondom, hogy elég . . .

Minden viszony megszűnt köztünk; ezentúl

A férfit és nem társát illeti

Minden szava és majd a férfi fog

Szavára válaszolni, úgy vigyázzon.

EDITH. Ugy, úgy atyám, ismét rád ismerek!

Ismét atyám vagy, büszke és nemes

Atyám . . . Ne fordítsd vissza fejedet . . .

Jerünk innen! Megfojt e levegő!

TIZENEGYEDIK JELENET.

Előbbieket, Andor, Anna.

ANDOR (a mellékajtón berohan, s látszik, a mint Anna karjaiból kiragadja magát).
Atyám, atyám, mit tettél! . . . Oh Edith!

BÁRDI (Andor és Edith közé áll).

Egy lépést se! Atyád áll köztetek . . .

EDITH (Andorhoz fordulva).

Uram, ma ön megkérte kezemet,

S én visszaútasítám! szerelemről

Beszélt szivemnek s ajkam néma volt . . .

Hallgassa meg most végső válaszom:

Ha mint a gazdag Bárdinak fia

Áll ön elém, s bár üdvöm, életem

Forogjon koczkán az önével együtt:

Nem hallgatom meg, nem leszek neje.

De ha eldobja átkos kincseit,

Ha megtagadja multját és nevét,
S úgy jó hozzám, szegényen, egyedül :
Az igaz égre esküszöm, szeretni
Fogom örökre, véghetetlenül
És hű neje leszek . . . Menjünk, atyám !

(Gyorsan el Szentgálival.)

A függöny legördül.

MÁSODIK FELVONÁS.

Szoba.

ELSŐ JELENET.

Bráz, Várhelyi.

BRÁZ (az róasztal mellett állva, leveleket és hírlapokat rendez).

VÁRHELYI (bedugja fejét az ajtón).

Szabad?

BRÁZ. Legyen szerencsém.

VÁRHELYI.

Csak maga?

BRÁZ. Csak én.

VÁRHELYI. És Bárdi?

BRÁZ. Az idős vagy ifjabb?

VÁRHELYI. Ördögbe az ifjabbal! Nincs közöm

Hozzá, nagyon vérszomjas hajlamú.

BRÁZ. Szeret fület vagdosni.

VÁRHELYI. Micsoda!

Hát ezt is tudja?

BRÁZ. Én mindent tudok.

VÁRHELYI. Ugy azt is tudja tán, mikor lesz itt az

Idősebb Bárdi?

BRÁZ. Rögtön. A vasúton

Ma reggel érkezett meg. Most pihen;

De nem sokára itt lesz; asztalán

Elrendezém már a leveleket.

VÁRHELYI. Akkor megvárom. (Letül.)

BRÁZ. Meg se' bánja tán.

Szerelméről jó hírt fog hallani.

VÁRHELYI (felugrik). Mit! ezt is tudja?

BRÁZ. Én mindent tudok,

S többet teszek, mint gondolnák . . . Ha majd

Keblén pihen bájos menyasszonya
 S hétágú koronával gyarapul
 Nemes családi törzse: ne feledje,
 Hogy boldogsága nagy részt a szerény
 Bráz Márton műve. És mint a hatalmas
 Oroszlán nem veté meg a kicsiny
 Eger szolgálatát, akként remélem,
 Hogy a nemes, dúsgazdag Várhelyi
 Nem fogja elfeledni a szerény
 Bráz Mártont, majd ha jutalmazni kell.

VÁRHELYI (leereszkedőleg megveregeti Bráz vállát).

Legyen nyugodt barátom, az oroszlán
 El nem felejtí a kis egeret . . .
 Látom, mindent tud; megmutathatom
 E levelet . . . (zsebébe nyúl.)

BRÁZ. Ne fáradjon; tudom,
 Mi az. Két napja kapta Bárditól,
 A fővárosba hívja és reményt ad,
 Hogy teljesül legforróbb óhaja.

VÁRHELYI. Bezárt levélből is olvasni tud.
 Megfoghatatlan! Egy ily semmi ember,
 Afféle titkár vagy levelező,
 Mindent tud, mindent ért, s én, a nemes,
 Előkelő, dúsgazdag Várhelyi
 Semmit sem értek. Ezt a levelet
 Sem értem: mondja meg hát, mit jelent?

BRÁZ. Csak annyit mondhatok, hogy nemsokára
 Edith bárónő férjévé lehet.

VÁRHELYI. Anélkül, hogy levágják a fülem?

BRÁZ. Fülestül lesz a férje.

VÁRHELYI. Ah! ha tudná,
 Mint szeretem . . . Nem, ön nem tudja ezt
 Felfogni: egy szegény titkár nem érti,
 Miként lehet egy bárónőt szeretni.
 Ezt csak mi tudjuk . . . Bráz! ha igazat mond,
 Oly szenzáldíjat fizetek . . . az az
 Mit mondok! . . . olyan tündöklő jutalmat
 Adok, minőt csak egy lovag fizethet.

Mert látja, én rémítón szeretem
 Edithet . . . s épen rangomhoz való.
 De hát valóban igazat beszél?
 Ah! mondja el, mint fordult e dolog?

BRÁZ. Ép egy hónapja történt, az napon,
 A melyen ön megkapta kosarát, —
 Szentgáli és leánya elhagyták
 A Bárdi-házat . . .

VÁRHELYI. Mindezt jól tudom.
 Andor kicsinybe múlt, hogy főbe nem
 Lövé magát . . . Szerelmes volt Edithbe . . .
 Mindjárt sejtém, midőn fülemre célzott.

BRÁZ. Nagy jelenet volt a fiú s apa
 Között . . . az anya zokogott s könyörgött . . .
 Egyik sem engedett, s a vége az lett,
 Hogy Bárdi úr fiának egy havi
 Határidőt adott, melynek leteltén
 El kell a Solti czéget vennie.
 Az úrfi ezzel eltűnt s Bárdi úr
 Engem bizott meg, hogy Szentgáliékat
 Szemmel tartsam. Tüstént elútazám
 A fővárosba, és azóta itt
 Vagyok, Szentgáliékat mindenütt
 Nyomon kísérve.

VÁRHELYI. Nos, nos, nos?

BRÁZ. Bocsánat,

Idáig terjed, a mit mondhatok.
 A többit, a mit tettem s téteték,
 Csak főnököm kezébe adhatom.
 Önnek csak annyit, hogy szerelmi lángja
 Vigan loboghat s fujtatója én
 Valék . . . Reménylem, nem felejtí el . . .
 De most elég, ím itt van főnököm.

MÁSODIK JELENET.

Előbbiek, Bárdi.

BÁRDI. Itt vagy már?

VÁRHELYI. Hogy ne volnék? Szárnyakon
Repültem, a szerelem szárnyain.
Ah! hát valóban? . . .BÁRDI. Hagyd e fecsegést . . .
Még mindig nőül vennéd — azt a lányt?VÁRHELYI. Nőül venném-e? Mért nem kérdezed,
Nem édes érte minden áldozat?
S habár fiad levágná fületem,
Tán akkor is . . .

BÁRDI. Fiamról felelek . . .

VÁRHELYI. Ah! nincs hát többé semmi akadály!
Beszélj, mikor lesz itt e drága percz?BÁRDI. Még nem tudom, még Brázzal kell előbb
Beszélnem . . . Menj a fogadó-terembe
S várj ott reám, míg híretem veszed.

VÁRHELYI. Oh csak minél előbb!

BÁRDI. Nem szeretem
A szópazarlást. Menj.VÁRHELYI. Mi nagyurak
Mindent pazarlunk: szót, pénzt egyaránt . . .
No csak ne nézz oly mérgesen . . . megyek . . . (El).

HARMADIK JELENET.

Bárdi, Bráz.

BÁRDI (az íróasztal elé ül). Beszéljen gyorsan, röviden.

BRÁZ (állva). Mióta

Parancsából a fővárosba jöttem,
Egy perczre sem bocsátám szem elől
Szentgáliékat. S a miként levélben
Tudósítám önt, minden léptöket
Árnyék gyanánt kísértem.

BÁRDI. Ép azért
Bízom meg önt ez ügygyel, mert tudom,
Hogy legfőbb tudománya, gyönyöre
A leskelődés, kémkedés, s bizonynyal
Inkább titkos rendőrnek született,
Mint tisztas üzletembernek.

BRÁZ. Nagyon
Hizeigő vélemény. E kémkedő
Tehetségemnél fogva megtudám,
Hogy a bárónő lankadatlanul
Jár, kel, sürget, kér, levelez, hogy atyja
Számára bármi hivatalt avagy
Foglalkozást találjon, egyelőre
Siker nélkül; míg ő maga néhány
Gazdag polgárcsaládnál zongorából
És nyelvekből leczkét ad.

BÁRDI. Mily erőssé
Tevé lelkét a sértett büszkeség! . . .
Találkozott fiam vele?

BRÁZ. Soha.

BÁRDI. Jó. Megtartá szavát . . . Az én fiam . . .
Hozzám hasonlít ebben is . . . Tovább.

BRÁZ. Szentgáli ez miatt sétálgatott,
Nagy csínnal öltözött, előkelő
Vendéglők asztalánál étkezett,
Kissé kártyázott, vesztett és a mellett
Sohajtozott és szidta a czudar
Világot.

BÁRDI. Léhűtő!

BRÁZ. A pénz fogyott . . .
Szentgáli kölcsön kezdte venni itt-ott,
Leánya tudta nélkül . . . Én is adtam
Néhány forintot . . . azt hazudva, hogy
Ön elcsapott magától engem is . . .
Barátok lettünk s együtt szidtuk önt.

BÁRDI. Valóban összeillő társaság.

BRÁZ. De most jó mindezeknek koronája.
Levélben czélzást sem tevék reá,

Oly kényes egy dolog. Csak annyit irtam,
 Hogy felviradt a diadalmi nap
 És jó lesz a szerelmes Várhelyit
 Azonnal fölrendelni.

BÁRDI. Megtevém.

Mindketten itt vagyunk. Most hát beszéljen.
 Nem látja, mily türelmetlen vagyok?

BRÁZ. Szürcsölve szeretem felhajtani
 A diadal kelyhét. Nos, hallja hát:
 A pénz fogyott, a kölcsön elapadt,
 Szentgáli egyre sóhajtott, nem érté,
 Miért akarnak pénzt az emberek?
 Egy pár hitelező mozogni kezdett;
 Kártyán is vesztett és adós maradt,
 S ez — mondják — már a becsületbe vág:
 Szentgáli nem tudá, hol a feje.
 Lányának nem mert szólni, én valék
 Benső meghittje . . . titkos suttogás,
 Tanácskozás, nagy méltatlankodás,
 Majd egy kétségbeejtő pillanat,
 És meglett a hamis váltó.

BÁRDI (felugrik, erősen az asztalra ütve öklével). Gazember!

BRÁZ. Gazember? . . . Gondolom, Szentgálihoz,
 S nem hozzám szóltott.

BÁRDI. Hol van az a váltó?

BRÁZ. Természetes, hogy rögtön megszereztem.

Kiváltám a sajátomból. Ime

(Kiveszi tárczájából a váltót s átadja Bárdinak.)

Csak holnap jár le . . . Tudtam, hogy azonnal
 Hasznát akarja venni . . . elhozám.

Itt egy levél is: pénzt kér benne és a
 Váltót említi . . . teljes vallomás.

BÁRDI (az íróasztal fiókjából pénzt vesz ki és Bráz elé számolja,)

Im, itt a pénz, mit érte fizetett.

BRÁZ. Kérem, nem olyan sürgős, várhatok.

BÁRDI (más pénzt olvasva ki Bráz elé).

És itt egy évi bére . . . Tegye el,
 S többé ne lássam színét soha se.

BRÁZ. Hogyan? Jól hallok? Nem cseng a fülem?

BÁRDI. Szentgáli czímét add át, nyomorult!

BRÁZ. Czímét, lakását...? Itt van e levélben...

De hát hová tegyem?... Úgy néz reám,

Hogy közelébe lépni sem merek.

(Félve, húzódva az asztalra teszi a levelet s gyorsan elugrik Bárdi mellől.)

BÁRDI. S most vegye pénzét s hordja el magát.

BRÁZ. Tehát valóban? Elcsap? Komolyan?

És épen most, midőn külön díjat

Reméltem, s fizetésem emelését?

Ez lett jutalma hű szolgálatomnak?

BÁRDI. Szolgálatodnak? Hallgass nyomorult,

S ne mondd, hogy ezt az én szolgálatomban

Tevéd... Csak szenttelennek ismerélek,

De gaznak nem... Most már tudom, ki vagy...

Ily szolgálta nem kell nekem... Elmehetsz!

BRÁZ. Nagyon jó! Mondhatom, hogy nagyszerű!

Elvégezém megbízását fényesen,

És oly sikert vívtam ki, a minőt

Álmodni sem mert: menthetetlenül

Kezébe adtam ellenségeit,

S ez a jutalmam...

BÁRDI. Megbízásomat

Tevéd? Hazudsz! Én aljas, becstelen

Dologgal meg nem bízalak soha.

Igen, megbíztalak: vigyázz, ügyelj

Ez emberekre, s add tudtomra, mit

Művelnek; ehhez volt jogom, fiam

Boldogságáért... És te mit tevé?

Szolgálatomban, értem, hasznoméért,

Talán az én nevemben csábítád

Ily aljas bűnre e boldogtalant...

Ki vagyok én? Nem ismersz engemet?

Nem becsületben öszült meg e fej?

S e kéz, mely munkájával fölemelt,

Használt-e szennyes eszközt valaha?

De mit beszélek én erről neked?

Mit értesz hozzá? Mit tudod te, mi

A becsület, önérzet, tiszta kéz —

Te, a ki szégyent hoznál homlokomra,

Ki megaláznád arczom büszkeségét?

Te... te... menj innen, menj, vagy összetörlek!

BRÁZ. Hát úgy vagyunk? No jó! Hol az a pénz?

(Felmargolja az asztalról a pénzt és zsebre teszi.)

Hanem, ha már nem gazdám s nem fizet,

Többé ne gorombáskodjék velem

És ne tegezzen, mert azt nem tűröm.

BÁRDI. El innen! hallgass! Vagy börtönbe jutsz,

Mint csábító és czinkostárs.

BRÁZ (az ajtó felé hátrálva). Dicső!

Engem börtönbe dugna, s ő maga

Majd szépen felhasználja művemét.

BÁRDI (egy vasvonalzót felragad az asztalról és Bráz felé megy).

Ah! mégis itt vagy?

BRÁZ. Épen nem vagyok. (El.)

NEGYEDIK JELENET.

Bárdi egyedül, a vasvonalzót az íróasztalra dobja s az asztal előtt álló székre veti magát.

A nyomorult...! S én esztelen bolond,

Hogy ily emberre bíztam valamit...

Most megtörtént már... itt van a kezemben...

(Nézi a váltót)

Itt van... ide jutott hát! Nem hívé,

Hogy ily hamar beválik jóslatom...

De hogy az én segítségemmel... Ah!

Miért nem fojtottam meg e czudart...!

(Ismét a váltót nézi.)

Ezer forint...! Olcsón adá a lelkét...

S e vért oltsam törzsömbe? Ez a korhadt,

Rothadt, silány ág fertőztesse meg?...

Nem! Inkább száradjon ki, vesszen el!

E váltó mily hatalmas fegyverül

Szolgálna most... mindenre rá lehetne

Hajlítani ezzel a leányt... Erős
 Lelkű lány... eh! csak büszke, nem erős...
 Nem jobb a fajtájánál... Mit tegyek
 Ez átkozott váltóval? Visszaküldjem
 Szentgálinak, hogy holnap másikat
 Készítsen? Nem lehet ily enberen
 Segíteni, s nem az én dolgom... Talán
 Széttépjem...? E silány kigyó, e Bráz
 Azzal gyanusított, hogy fel fogom
 Használni mégis... Hm! Ha tudtom és
 Szándékom ellen megtörtént, miért ne
 Használhatnám fel? Én vagyok oka?
 Nem! El veled! Mily átkos gondolat...
 Miként ha érezném már e papír
 Fertőzetét... El innen... Hah! ki jó?
 Csöngettek... Mint megdobbant a szívem...
 Mit! félek? Szégyenlem magam? Hitvány papír,
 A te munkád ez... Nyilik már az ajtó...
 Ne lássanak kezemben, el veled!

(Gyorsan az íróasztal fiókjába zárja a váltót.)

ÖTÖDIK JELENET.

Bárdi, Andor.

BÁRDI (fölkel). Ki az? Te vagy? Rég itt állsz már?

ANDOR. E perczben

Léptem szobádba.

BÁRDI. Mit láttál?

ANDOR. Hogyan?

Nem értelek...

BÁRDI. Nem is kell... (Magában.) Én botor

Mily együgyűvé tett a rossz tudat.

(Fenn.) Miért jövel?

ANDOR. Tudod, miéri. Letelt

A hónap. Tartozám atyám iránt

Oly tisztelettel, hogy megtartsam a

Határidőt, mit engedelmességem

Elé tűzött. Megtartottam. Letelt.

S most itt vagyok —

BÁRDI. Tudtomra adni, hogy

Beismered hibádat s megteszed

Parancsomat ?

ANDOR. Tudtodra adni, hogy

Szivem nem változott s szerelmemet

Nem áldozom fel semminek.

BÁRDI. Fiam!

Úgy szólok hozzád, a mint e világon

Még senkihez : kérőleg, összetett

Kezekkel ; megalázom ősz fejem

Előtted, tennen boldogságodért.

Ne hidd, fiam, hogy gyűlölet, szeszély

Vagy önfejű makacsság tetteim

Rugója ; hidd el, drágább vagy nekem,

Hogy fel ne áldoznék bármily szeszélyt,

Gyűlölködést, sőt a mi több, hitet

Vagy meggyőződést boldogságodért.

De épen érted, boldogságodért

Kell most szilárdul ellenállanom,

Nem hagyva, hogy szerelmi mámorod

Megsemmisítse éltedet, jövődet.

Ha meg akarná nyitni eredet,

Hogy mérget olts véredbe : azt hiszed,

Nyugodtan nézném, bármint esküdöznél,

Hogy ezt a mérget édesnek találod ?

Tenboldogságodért kérlek fiam,

Kerüld e veszni indult fajzatot ;

Más annak vére, istene, hite,

Fogalma az erényről, becsületről,

Nem e világba, nem hozzánk való.

Már homlokán van a halál jegye,

S megöl magával mindent, mihez ér.

Megölne téged is, fényes jövődet,

Állásodat, hatalmadat, melyet

Verejtékemmel késziték előre.

Hallgass atyádra, hallgass gyermekem!

Lásd, esdekelve nyúl feléd kezem.
Mit kívánsz többet? Lábadhoz boruljak
És könnyeimmal áztassam nyomát?

ANDOR. Nem úgy atyám, ne kérj, ne tedd súlyosbba
E súlyos elhatározást. Haragoddal
Inkább tudok daczolni, mint könnyörgő
Szavadra válaszul kimondani:
Szerelmemről le nem mondok soha.

BÁRDI. Soha! Vigyázz magadra! Nem tudod,
Mily szót ejtél ki. A valódi férfi
Nem mond olyat, miről nem tudja még,
Hatalmában lesz-e megtartani?
Soha! Valóban? Hátha megmutatnám,
Hogy e Szentgáli, a kinek nevét
Saját nevedhez fűznéd, nem egyéb
Közönséges kalandornál, ki még
A büntető törvény elé kerülhet?

(Félig kihúzza a fiókot, melybe az előtt a váltót tette.)

ANDOR. Ha úgy is volna, még szentebb s nagyobb
A kötelesség, mely a szerelem
Nevében háramol rám, hogy a nőt,
Kit szeretek, megváltsam.

BÁRDI (hirtelen erősen visszalöki a fiókot).

Ugy vagyunk?

Szerelmed mindennél előbb való?
Apád haragjánál, saját jövődnél,
Sőt még a becsületnél is? Dicső!
Akkor hát könnyű lesz lemondanod
Az átkos kincsekről is. Hisz tudod,
Csak úgy lesz nőd e gögös úri hölgy,
Maga mondá, s mit ő mond, szentírás.

ANDOR. Lemondok kincseidről és kezem
Munkájával szerzem meg, a mi kell.

BÁRDI. Lemondasz kincseimről! Mily nemes
Határozat! S nevemről is? Miért ne?
Hisz ez a név csak egyszerű parasztnév,
Csak munka, tisztesség és becsület
Tapad hozzá s nem százados bitorlás . . .

Megtagadod apád nevét? No jó!
 Én nem tagadlak meg . . . Te eldobád
 A gyöngédséget, szerető szívet,
 Én nem fogom eldobni a jogot.
 Esengve nyujtám kezemet feléd,
 Koldus gyanánt könyörgék, én, ki ez
 Életben nem kértem még senkitől
 Semmit, s hozzád könyörgék, elfajult,
 Hozzád, kinek parancsolnom lehet . . .
 Jól van, parancsolok . . .

ANDOR.

Atyám!

BÁRDI.

Ne vedd

Ajkadra ezt a szót, már nem vagyok
 Atyád, hisz megtagadtál . . . most urad,
 Parancsolód és zsarnokod vagyok . . .
 Ezt nem tagadhatod meg . . . El veled!
 El a szememből s várd parancsomat.
 Nem indítá meg szíved' összekulcsolt
 Kezem? Jó . . . Most hát majd tapasztalod,
 Hogy ez a kéz vaskéz és összetör.

ANDOR. Akármit téssz, Isten bocsássa meg,
 De szívemet meg nem változtatod. (El.)

HATODIK JELENET.

Bárdi, majd Anna.

BÁRDI (legnagyobb indulattal a csengetyűhöz siet, hevesen megüti, egy inas belép s állva marad az ajtóban, mialatt Bárdi az íróasztalhoz ülve, gyorsan néhány sort ír. A levelet összehajtva és leragasztva fölkel, s az inához megy vele.)

Siess . . . vagy még jobb lesz, ülj kocsiba,
 S vidd rögtön ezt a levelet, hová
 A címe szól. Vigyázz! El ne hibázd,
 Csupán a bárónő kezébe add. (Az inas el.)
 Ugy! . . . Megtörtént. . . Nincs többé visszalépés. . .
 Fegyvert adott a véletlen kezembe. —
 Nem én kovácsolám, nincs benne részem —

Miért ne használhatnám becsülettel?
 A becsület kívánja, hogy a bűnös
 Ne lássa hasznát bűnének soha . . .
 Ugy van. . . Megtörtént. . . Nézem kezemet,
 Nem szennyes . . . tiszta most is, mint előbb;
 Tükörbe nézek, látom arczomat,
 S nem látok foltot homlokom fölött . . .
 Ki az? . . . Ki jár itt? . . . Hah! ki les reám?

(Ijedten visszafordul a tükörtől.)

ANNA (jő egy oldalajtón).

Én hitvesed vagyok . . .

BÁRDI. Mit kémkedel?

ANNA. Tudod, hogy nem szokásom. Fiamat
 Látám e házba lépni, s azt hívém,
 Még itt találom.

BÁRDI. Nincs itt . . . jó helyen van . . .
 Látod, hogy nincs itt . . . Mit bámulsz reám?
 Talán bizony látsz rajtam valamit?

ANNA. Azt látom, hogy rendkívül izgatott vagy . . .
 Mi bánatod van? Szólj! oszd meg velem.

BÁRDI. Megoszszam? Mit? Tán titkokat szeretnél
 Kitudni? Semmi titkom, rejtegetni
 Valóm nincs . . . Tiszta, nyílt könyv életem . . .
 De ilyen mind az asszony: mindenütt
 Csak titkot, bűnt lát. . . Menj, menj! hagyj magamra,
 S ne hallgatózzál, bárki jó ide.

ANNA. Nyugodt lehetsz, nem szoktam hallgatózni. (El.)

BÁRDI (magában). Mily gúnyosan szólt! Mintha megvetés
 Lett volna arczán . . . Sejt tán valamit?
 Tán meglesett? Az asszony mind kíváncsi . . .

(Kitárja az ajtót s kitekint.)

Nincs itt . . . Örült vagyok valóban . . . Mindenütt
 Gyanút lát e gyanakvó szem . . . Miért?
 Hát nem helyes, jogos, a mit teszek?
 Nem azt tenné-e bárki helyemen? . . .
 Még nem késő . . . még nincs itt a leány . . .

(Lassan az íróasztalhoz megy s reá teszi kezét.)

Megsemmisíthetem még apja szégyenét.

(Kívül csengetés. Bárdi összerázkódik.)

Nem! Végzetem határozott . . . Késre megy
A harcz közöttünk . . . Lássuk hát, ki győz?

HETEDIK JELENET.

Bárdi, Edith.

EDITH. Épen most vettem levelét, uram.

Azt írja, hogy atyám becsülete,
Nevünk jó híre, éltünk sorsa függ
Találkozásunktól. Hivék szavának,
S megtettem, mit különben sohasem
Tennék meg: újra házában vagyok,
Szemébe nézek és várom szavát.

BÁRDI. Ugy van kisasszony . . . köszönöm, hogy eljött . . .

Nagy bajt hárít el mindnyájunk felől . . .

Azaz felőlem nem . . . csak atyja van

Kérdésben és nevének szégyene . . .

Igen . . . kimondtam . . . annál maradok . . .

De mielőtt az éles kést szívére

Illeszteném: kísértsük meg, talán

Megegyezhetnénk szép szerével is.

Ismétlem hát, mit egy hónapja kértem:

Vessen véget fiam reményinek,

S fogadja el azonnal Várhelyi

Kezét . . .

EDITH. E kérésére már feleltem,

És nincs okom megváltoztatni most:

Én szeretem fiát és mindörökre

Fogom szeretni, de csak úgy leszek

Nejévé, ha eldobja kincseit

És megtagadja apjának nevét.

Másképp kezét el nem fogadhatom.

BÁRDI. Nagyon jó! Ismét úgy fordítja, mintha

Én kérném meg s ő adna kosarat.

Szépen tud a szavakkal játszani ;
De most az egyszer jobb lesz abba hagyni
A játékot.

EDITH. Nem játszom. Komolyan
Beszélek, higye el. Szerelmemért
Képes vagyok feledni rangomat,
Hogy elfogadjam férjemül fiát ;
De arra képes nem leszek soha,
Hogy önt fogadjam el atyám gyanánt
S az ön nevét viseljem valaha.

BÁRDI. Hah! ez volt hátra! Félre hát kimélet!
Nem kell az én nevem, becsületes
Nevem! S szemembe vágja ezt? Ön . . . Ön . . .
A hamisító lánya!

EDITH. Hazudik!

BÁRDI. Hazudni nem szokásom . . . Ime nézze . . .

(Kiveszi a váltót a fiókból és kiterjeszti az asztalon.)

A váltó itt van . . . látja . . . nézze meg jól . . .
Itt atyjának neve . . . tán ismeri
Írását . . . itt a két név, hamisítva . . .

EDITH (reszketve, elhaló hangon).

Hazugság . . .

BÁRDI (kiveszi a levelet). Nem hazugság. Nézze itt

E levelet . . . írását ismeri . . .

Szentgáli irta . . . nézze . . . a hamis

Váltót bevallja s pénzért könyörög . . .

Csak nézze meg, ne mondja, hogy hazudtam . . .

A váltó holnap jár le . . . s majd a többi

A vizsgáló bírónak dolga lesz . . .

A nagy név, a fényes név, a nemes név,

Melyet föl nem cserélne az enyémmel,

A törvényszék előtt lesz . . . Nos, kisasszony,

Hát nem cserél?

EDITH (megtörve az íróasztal előtti székre roskad, arcát kezeibe temetve.

Szünet után tompán, mintegy megdermedve).

Parancsoljon velem.

BÁRDI (lecsillapulva egy gyors pillantást vet Edithre, majd durczás szégyenlősséggel elhuzódik mellőle, mindig kezében tartva a váltót).

Nem volt szándékom felhasználni ezt . . .

Ön kényszerített . . . Fiamért teszem . . .

EDITH. Győzött . . . Nincs több szavam . . . Várom paran-

BÁRDI. E váltó ára Várhelyi keze. [csát . . .

EDITH. A mint kívánja.

BÁRDI. És minél előbb

Az esküvő.

EDITH. Jó.

BÁRDI. Hívjam Várhelyit?

EDITH. Jó.

BÁRDI. Vagy talán ön ír pár sort neki?

EDITH (tollat vesz kezébe). Mit irjak?

BÁRDI. Várjon egy kissé s pihenjen.

Nagyon sápadt s még reszket a keze.

EDITH (tollát a tintába mártva). Mit irjak?

BÁRDI. No, mi ilyenkor szokás.

Például: —

«Kedves Várhelyi! Meggondoltam a dolgot.

Epedve várom. Jöjjön minél előbb.»

EDITH (Bárdi szavai után írva, kezébe adja a papírt).

Megvan.

BÁRDI. Nagyon jó. Most még a nevét.

EDITH (aláírva nevét). Megvan.

BÁRDI (összehajtván a levelet). Elküldhetem tüstént?

EDITH. A mint

Tetszik.

BÁRDI. Nem izgatott már?

EDITH. Nem vagyok.

BÁRDI (csenget). Essünk hát rajta át minél előbb.

(A belépő inashoz.)

A fogadó teremben Várhelyi

Urnak kezébe add e levelet,

S mondd, e szobában várunk rá. Siess!

(Inas el. Bárdi lassan Edith felé megy.)

Igéri, hogy nejévé lesz?

EDITH. Igérem.

BÁRDI. Kezet rá. (Edith felé nyújtja kezét.)

EDITH (maga elé nézve, nem fogadja el Bárdi kezét).

Megtartom szavamat.

BÁRDI. No jó... Így is jó... Megbízom szavában...

Tudom, hogy abban bátran bízhatom...

Im lássa, mint megbízom.

(Kettétépi a váltót és levelet s a földre dobja.)

EDITH (fölkapja a földről az iratokat s apró darabokra tépve, a kandallóba dobja).

Köszönöm.

NYOLCZADIK JELENET.

Előbbieket, Várhelyi.

VÁRHELYI (sietve jő, kezében a nyitott levéllel, mialatt az inas, ki ajtót nyitott előtte, Bárdi intésére állva marad az ajtóban).

Mit látok, hallok, olvasok! Tehát

Nem álom, nem lidércnyomás! Való,

Édes való mind. (Olvas.) «Kedves Várhelyi»...

Az én vagyok... «Meggondolám a dolgot»...

Azaz megismeré szerelmemet...

«Epedve várom»... Nem eped sokáig...

«Jőjön minél előbb»... Im itt vagyok.

BÁRDI (halkan az inashoz).

Keresd fel Andort s rögtön küldd ide. (Az inas el.)

VÁRHELYI. Nem szól... s én félni kezdek... nem tudok

Elhinni ily szerencsét, nem merek...

Még a papirnak sem hiszek, a míg

Az élő hang meg nem pecsétli, hogy

Minden szavát készpénzül vehetem...

Szeret hát s nőmmé lesz?

EDITH. Neje leszek.

VÁRHELYI. Oh boldogság!... Kimondta... Istenem!

Én nem tudom, mi történik velem?

Mért lettem ilyen gyáva? Azelőtt,

A míg olyan magasban állt fölöttem,

Biztam magamban... és most reszketek,

Holott kezemben tartom a szerencsét...

Mi ez? Tánczolni tudnék az örömtől,
 S lábam remeg, szemembe könny tolul...
 Oh Istenem, mégis csak nagy dolog
 A szerelem... Ki ne nevéssenek,
 Mert akkor még bolondabbul beszélek...
 Hiszen most sem tudom már, mit teszek...
 Megzavarodtam... Oh Edith! Edith!
 Az Isten áldja meg jóságaért! (Térdre esik Edith előtt.)

KILENCZEDIK JELENET.

Előbbiek, Andor.

ANDOR. Nagy ég! Edith!

EDITH (magában).

Oh Isten, adj erőt!

VÁRHELYI (felugrik, magában).

Győztes vagyok, de szánom a szegényt.

ANDOR. Edith atyámnál! És ez ember itt

Lábánál térdel... Mint merészelé...?

VÁRHELYI. Szánlak barátom, mást nem mondhatok.

ANDOR. Edith! Atyám! feleljetek, mi ez?

BÁRDI. Nem értem, mért e nagy csodálkozás?

A mit láttál, nagyon természetes:

Edith kisasszony most mutatta be,

Mint régi ismerősnek, jegyesét...

ANDOR. Edith! jegyesét...

VÁRHELYI.

Engem, Várhelyit.

ANDOR. Edith ez emberé! Nem, nem lehet!

Őrült káprázat játszik csak velem...

Tán csúfolódnak vagy próbára tesznek...

Kegyetlen játék... Oh Edith, ne tűrje...

Ne tűrje, hogy így visszaéljenek

Nevével... Szóljon... vessen véget e

Gyilkos tréfának.

EDITH.

Atyja igazat

Mondott...

ANDOR.

Nem mondott...! Nem lehet igaz,

Mi rút arczulcsapása az igaznak,

Szentnek, jogosnak... Jobban ismerem
 Én önt Edith... Tudom, hogy önmagától
 Nem nyujtaná ez embernek kezét...
 S ha mégis megtevé, csak iszonyú
 Ármány, rút cselszövény lehet, mi szívéen,
 Lelkén s igaz nyelvén erőszakot tett...
 Oh bízzék bennem, mondja meg, mivel
 Verték bilincsre...? Szóljon, s széttöröm,
 Bármily erős a láncz, bármily hatalmas
 A kéz, mely fűzte.

EDITH. Mást nem mondhatok,
 Mint a valót: ez úrnak jegyese
 Vagyok, s mihelyt kívánja, hitvese.
 Kimondtam ezt, s a mit egyszer kimondtam,
 Megtartom híven, Isten a tanúm!
 Itt ketté válnak a mi útaink,
 E szó örök, mély örvényt von közénk...
 Ha szeretett egykor, tisztelje meg
 Szerelme tárgyát azzal, hogy szavát
 Fogadja, és ne lássa őt soha,
 Többé soha...! Nincs önhöz több szavam...
 Örökre hát... örökre... Isten önnel! (Gyorsan el.)

VÁRHELYI. Nekem sincs több szavam... Menyasszonyom
 Világosan megmondta... Utaink
 Örökre ketté válnak, nem fogunk
 Sem itt, sem másutt szemközt állani...
 Megyek s nem látlak többé... Ég veled! (El.)

TIZEDIK JELENET.

Andor, Bárdi.

ANDOR (székre roskad). Edith! Edith!

BÁRDI (lassan Andorhoz megy s vállára teszi kezét).

Érzed kezem súlyát?

Megismeréd, hogy a mit akarok,
 Azt végrehajtom ég s föld ellenére?
 Megértéd már, hogy nem lehet velem

Daczolni? S visszajössz keblemre, mint
 A bűnbánó gyermekhez illik...?
 Karom még mindig tárva áll előtted,
 Jer hát fiam, atyád keblén keresd
 A legjobb pihenőt... Hozzád való
 Szeretetből tevém, a mit tevék,
 E szeretet legyen vigasztalód...
 Nem szólasz? Nem csodálom... még sajog
 A seb, még nem gyógyult be... Nem haragszom...
 Azt akarom, hogy boldog légy, fiam;
 Azt akarom, hogy megvigasztalódjál...
 Anyádat küldöm hozzád, — az anya
 Legjobb vigasztaló a fájdalomban...
 Megyek anyádért... várj itt rá, fiam. (El.)

ANDOR (szünet után).

Mi történt? Oh, ki mondja meg nekem?
 Mily iszonyú erő törhette meg
 E lány erős szívét? Homály, homály!
 Bármerre nézek... Vad, idomtalan
 Árnyak mozognak a sűrű homályban,
 Miként vak éjben, elhagyott uton...
 Órjasnak látszik minden kis bokor,
 Sötét kísértetek gyanánt merednek
 Elő a tar fák száraz ágai.....
 Csak árny... csak árny... nem láthatom alakját...
 Világosságot adjatok nekem!

TIZENEGYEDIK JELENET.

Andor, Bráz.

BRÁZ (óvatosan belopózik).

Nagyságos ifju úr!

ANDOR. Ki az? Ki szólít?

BRÁZ. Én, a szerény Bráz, Bárdi néhai
 Titkára... Elbucsúzni jöttem öntől,
 S egyszersmind kérni, hogyha valami
 Helyet szerezne... Atyja, Bárdi úr,

Még bizonyítványt sem adott nekem,
Csak kurtán elcsapott.

ANDOR. Mit bánom én!

BRÁZ. De bánom én! S ön is bánná talán,
Ha megtudná okát.

ANDOR. Mi volt oka?

BRÁZ. Hogy híven teljesítém megbízását.

ANDOR. Minő megbízás volt az?

BRÁZ. Ráevém
Titkon Szentgáli bárót, hogy hamis
Váltót készítsen.

ANDOR (torkon ragadja Brázt). Nyomorult! Hazudsz!

BRÁZ. Oh bár hazugság volna... Hagyja el
A torkomat... megfojt... Ha nem hiszi,
Kérdezze atyját, nála van a váltó.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Előbbieik, Bárdi, Anna.

BÁRDI. Mi ez?

ANNA. Nagy ég! fiam!

BRÁZ (kiszakítja magát Andor kezei közül). Itt van maga,
Kérdezze tőle meg, hazudtam-e?

ANDOR. Atyám, atyám, mondd, hogy czudar hazugság,
Az aljas bosszu műve volt, mivel
Ez ember vádolt.

BRÁZ. Mondja, ha meri!

BÁRDI. Ismét házamba jöttél nyomorult?

El innen, vagy bezáratlak!

BRÁZ. Megyek!

A mit beadtam, azt emészsze meg! (El.)

ANDOR. Atyám! atyám! Tehát igaz? Felelj!

BÁRDI (daczosan). Feleljek! én! Kérdőre vonsz talán?

ANDOR. Oh most tudom, mivel győzéd le a

Szegény leány szívét! Győztél atyám!

De győzedelmed ára én vagyok.

Isten veled!

BÁRDI. Megállj! Parancsolom!

ANDOR. Nem vádollar, nem ítélek fölöttem,
Csak fájó, megtört szívvel távozo.
Remegtem tőled, tisztelém hatalmad',
S bár súlyos volt fölöttem vaskezed,
Ráhajtam fejemet s megcsókolám,
Mert tiszta volt . . . Most vége, vége már . . .
E megdöbbenő óriás alak,
A becsület eszménye, összeomlott,
E tiszta kéz a bűnnel czimborált
És becsúszva fegyverrel karczola.

BÁRDI (sikoltva). Fiu! Atyáddal szólsz így? Térdre tüstént,
Ugy kérj bocsánatot, térden fogadd
Parancsomat . . .

ANDOR. Lemondál e jogodról,
Midőn kitetted annak fiadat, hogy
Pirulni lássa atyját . . . Ég veled!
Egy kötelesség vár még rám, Edithet
Vagy megmentem vagy meghalok vele! (El.)

ANNA. Isten veled! (Indul.)

BÁRDI. Te is szégyelsz? Te is
Elfordulsz tőlem?

ANNA. Ha választanom
Kell férjem és fiam közt: fiamat
Választom, több szüksége van reám.
Isten veled! (El.)

BÁRDI (egyedül). Megálljatok! Fiú!
Asszony! Ne merjetelem velem dacolni . . .

(Az ajtó felé megy, kiáltva.)

Hej! szolgák, zárjatok be minden ajtót!
Megálljatok . . . hallgassatok meg . . . ! Én
Becsületes ember vagyok! . . .
Ne hagyjatok magamra . . . Levegőt . . . !

(Feltépi mellényét, lerántja nyakkendőjét.)

Megfojtanak! . . . Segítség! Hol a csengetyű . . . ?

(Tántorogva az asztal felé megy.)

Fiam . . . ne hidd . . . Fiam ne hagyj el! . . .

(Megüti a csengetyűt s arccal az asztalra esik.)

A függöny legördül.

HARMADIK FELVONÁS.

Szoba.

ELSŐ JELENET.

SZENTGÁLI (egyedül, asztalánál ül, kezében nyitott levéllel).

Ez is, miként a többi . . . mind ilyen
A jó barát . . . Sajnálja . . . szívesen
Szolgálna, ámde most nem teheti . . .

(Bosszusan széttépi a levelet.)

Szavak . . . szavak . . . segítség senkitől . . .
S holnap lejár a váltó . . . mit tegyek?
E Brázt sem látom már néhány nap óta . . .
Az ő kötelessége, hogy segítsen . . .
Ő biztatott, hogy nem lesz semmi baj . . .
És nincs sehol . . . s én elvesztem fejem! . . .
Oh Istenem! ha megtudná leányom . . .

MÁSODIK JELENET.

Edith, Várhelyi, Szentgáli.

EDITH (karonfogva jó Várhelyivel).

Atyám!

VÁRHELYI. Papánk!

SZENTGÁLI. Leányom, mit jelent ez?

VÁRHELYI. Ez azt jelenti, szeretett papánk,

Hogy én Edith bárónő vőlegénye

Vagyok . . . Meg van lepetve? Mi?

SZENTGÁLI.

Edith!

EDITH. Valót mondott, atyám.

VÁRHELYI.

No látja, nem

Hazudtam. Ejnye! mit csodálkozik?

Én nem csodálkozom. Méltó vagyok
 Edithre, mert én szörnyen szeretem.
 Meglátja, milyen boldogok leszünk
 Szép kastélyomban . . . újra festetem . . .
 Önt is magunkkal viszzük, tejbe-vajba
 Füröszttjük . . ! oh! én jó fiú vagyok.

SZENTGÁLI. Tehát való?

VÁRHELYI.

Ej! hát még sem hiszi?

Ha nem volnék lányának vőlegénye,
 Csak nem vezettem volna karomon
 Az utcán végig . . . No ez csak világos . . .
 De most mennem kell . . . sürget az idő,
 S én azt ohajtom, hogy minél előbb
 Magamra öltsem Hymen rózsalánczát , . .
 Sokról kell intézkednem . . . a papát is
 Tudósítnom kell, már mint az enyémet . . .
 Ki fog bőréből bújni az öreg
 Nagy örömében . . . Sürgönyöznöm is kell,
 Hogy a vasutnál négylovas fogat
 Várjon reánk . . . Mennem kell . . . megbocsát szép
 Menyasszonyom, boldogságunk kívánja . . .

(Kezet csókol Edithnek.)

Viszontlátásra! — Oh! e drága kéz . . .
 Hát még az ajka mily édes lehet!
 De nem merem . . . majd később . . . Addig is
 Kárpótlásul elég a papa csókja.

(Megöleli Szentgálit.)

Szeressenek . . . én jó fiú vagyok. (El.)

HARMADIK JELENET.

Szentgáli, Edith.

SZENTGÁLI. Dermedten állok a meglepetéstől . . .

Te és ez ember . . . ! Te az ő neje . . .

EDITH. Miért ne? Meggondoltam magamat . . .

A nagyvilágban bárki észszerű

Házasságnak nevezné ezt . . . Miért

Úzzünk elérhetetlen délibábot?
 Hisz a valóság nem oly kellemetlen,
 Sorsunk ezentúl biztosítva lesz,
 Nem kell többé hányódnunk a világban . . .
 S e Várhelyi valóban jó fiú,
 Érzem, nyugodt s boldog leszek vele,

SZENTGÁLI. Boldog! Te, ki szivedben olthatatlan
 Szerelmi lánggal égsz egy másikért?

EDITH. Mit szívem érzett, el van már temetve,
 S nem fog kitörni sírjából soha.
 Ismersz atyám. Van annyi akarat
 S erő lelkemben, hogy a férfinak,
 Kit választék, szerelem nélkül is
 Hű és becsületes neje legyek,

SZENTGÁLI. Leány, ne ámíts! Arczod bár nyugodt
 S szemedből tiszta fény mosolyg reám:
 Én nem hiszek neked . . . e jéghideg
 Kéz meghazudtol, ennek nem parancsol
 Akaratod . . . Mily titkot rejtegetsz?
 Szólj, tudni akarom . . . Talán miattam . . . ?

(Nyugtalanúl.)

Tán hallottál felőlem valamit?

EDITH. Nem, semmit, légy nyugodt, szegény atyám!
 Mit hallanék mást, mint hogy lányodat
 Szivedből szereted . . . s leányod is
 Téged szeret legjobban, mindenek
 Fölött . . . ? Ez az egész titok . . . nyugodt
 Lehetsz, hisz ez rég nem titok
 Közöttünk, úgy-e? Mondom, légy nyugodt.
 Boldog leszek, meglátod, és te is
 Boldog léssz bennem . . . együtt éldegélünk
 Csendes magányunkban, s majd nevetünk
 Szegény jó férjem furcsaságain . . .
 Aztán majd lassan elszoktatjuk őt
 Hibáitól . . . ez is foglalkozás lesz,
 De sikerülni fog, hisz úgy szeret,
 Oly jó fiú, s már érzem, mintha én is
 Szeretni kezdeném . . . Ugy, légy nyugodt,

Atyám, s többé ne tarts már semmitől. —
Jól értsd meg, semmitől . . . sem a jövőben,
Sem a jelenben . . . nincs mitől remegj . . .

(Homlokon csókolja Szentgálit, hirtelen kitörő könyekkel.)

Szegény! hiszen te arról nem tehetsz.

(Gyorsan el oldalt)

SZENTGÁLI (magában). Mi volt ez? Csókja, biztatásai,

E köny, mely itt ég homlokom fölött —

Villámsugár a rémes éjszakában.

Tudná? S érettem hozná áldozatját?

Oh úgy nem alkuszunk, leány! De honnan,

Honnan tudhatná? Ki árulta el?

Ma még titok, holnap jó napvilágra . . .

És mégis . . . nem tudok megszabadulni

Sötét gyanúmtól . . . Oh én nyomorúlt!

(Arczát kezeibe temetve, az asztal mellé roskad.)

NEGYEDIK JELENET.

Andor, Szentgáli.

ANDOR. Edith! Edith!

SZENTGÁLI. Ki az? Ah! jó napot,

Ifjú barátom. (Fölemelkedik.)

ANDOR. Megjött már Edith?

SZENTGÁLI (összeszedve magát, hideg méltósággal).

A bárónő nincs itt.

ANDOR. Hol van?

SZENTGÁLI. Szabad

Talán kérdezni, mért kívánja látni?

ANDOR. Miért? S ön kérdi? Nem találja ki?

Nem súgja meg bűnének érzete?

SZENTGÁLI. Nagy ég!

(Megragadja Andor kezét, fojtott hangon.)

A váltó!

ANDOR. A váltó atyám

Kezébe' van.

SZENTGÁLI. Mindent értek.

ANDOR.

S Edith

Boldogságával fizetett meg érte.

SZENTGÁLI. Ugy van! Jól sejtém . . .

ANDOR.

Sejté és nyugodtan

Ült asztalánál, tán a nyereséget
Számlálva, mely lányának tört szivéből
Apjára jut? Sejté, s nem lázadott fel
Minden csepp vére e rút cselszövény,
E vad erőszak láttán? Engedé
Hogy így lakoljon apja bűneért
Az ártatlan gyermek? Jól van, tegye!
De én — én meg nem engedem soha.
Megmentem lányát, és ha nem lehet,
Együtt halunk apáink bűneért.

SZENTGÁLI. Csak illedelmesen . . . Hogy mit tevék,
Arról igaz birám előtt fogok
Számolni. És hogy mit kell tennem, abban
Nem kérek senkitől sem oktatást.
Sok van, mit nem tudok, mit nem tanultam,
Azért valék oly érthetetlen ebben
Az új világban: ánde őseimtől
Egyet tanultam és azt jól tudom,
Meg fogja látni s jussak majd eszébe . . .

(Előveszi kalapját, pálczáját, felöltőjét. Keztyűjét húzva, udvarias meghajlással.)

Megengedi? . . . Egy perczre távozom . . .
A bárónő majd elfogadja itt,
Várjon rá, tüstént bejelentetem.
Csak arra kérem még, előtte ne
Említse, hogy találkozott velem.

(Ez alatt felhúzta kesztyűjét. A tükör előtt megigazítja nyakkendőjét, kar-
jára veszi felöltőjét, kezébe fogja kalapját.)

Készen vagyok már, semmi sem hiányzik . . .
Bocsánat, hogy ily hirtelen
Megfosztom társaságától magam.
A kötelesség szólít s vannak oly
Kötelességek, melyeket még én is
Híven be szoktam tölteni . . . Uram!

(Fejével búcsút intve Andornak, el.)

ANDOR (magában). Heves valék, megsértettem szívét,
 Meghatva távozott . . . Talán atyámhoz?
 Talán fellázítám önérzetét
 S most számon kéri a történeteket? . . .
 Ah! szikla ellen harczol gyöngye náddal . . .
 Más nem segíthet itt, csak én . . . Edith!

ÖTÖDIK JELENET.

Edith, Andor.

EDITH. Miért jött, Andor? Oh miért akarja
 A végzetet erőszakolni? Nem
 Érté meg búcsuszómat? Ujra mondjam,
 Hogy többé egymást látnunk nem szabad?

ANDOR. Mióta ezt a búcsúszót kimondá,
 Nagyot fordult a sors. Mindent tudok.

EDITH. Mindent tudott előbb is. Szavamat
 Adám más férfinak, s a tisztelet
 Nevében kértem önt: feledjen el
 S ne lásson többé. Ennyi az egész.

ANDOR. Nem ennyi, el nem ámit már. Tudom,
 Mi szülte gyászos elhatározását.

EDITH. Saját akaratom és semmi más.

ANDOR. Oh mint csodálom önt, Edith!

EDITH. Nem értem.

ANDOR. Csodálom s leborulok ennyi nagy,
 Ily tiszta önfeláldozás előtt.

De megtörténni — oh azt nem hagyom!
 A mit atyám ön ellen vétkezett,
 Jóvá teszem, s nem engedem soha,
 Hogy boldogsága árán váltsa meg
 Atyját a szégyentől.

EDITH. Nem értem önt,
 Ismétlem, hogy nem értem. Valaki
 Elámitá vagy tréfát űze önnel.
 Az én atyámnak nincs szüksége arra,
 Hogy bárki őt szégyentől váltsa meg.

ANDOR. Edith! örültté tesz hideg szavával,
Merev tekintetével. Értse meg,
Meg kell és meg fogom önt menteni.
Önérzetem s szerelmem egyaránt
Szent tisztül rója ezt rám. Ha atyám
Az ön atyjának bűnéből bilincset
Fűzött kezére: énnekem jogom van
Széttépni e bilincset, e hamis
Váltót . . .

EDITH. Elég! Ismétlem, rászedék;
Ki ezt mondá atyámról, hazudott,
S az ön szerelmétől elvárhatám,
Hogy a rágalmazó arczába dobja
Hazug szavát. On ezt nem tette, Andor;
Elhitte; többet tett, saját szemembe,
A lány szemébe vágta apja szégyenét.
Minden gát közt, mit a világ, az élet,
Az emberek kettőnk közé emeltek,
Egyik sem oly nagy, oly áthághatatlan,
Miként ez . . . Hagyjon el hát mindörökre,
S jegyezze meg, hogy egy Szentgáli báró
Éltében becsstelen tettet soha
Nem követett el s nem tud elkövetni . . .
Jegyezze meg magának . . . Isten önnel!

ANDOR. Értem. Meghajtom fejemet. Szavam nincs
Örült szerelmem elragadt magával,
Nem tudtam, mit beszélek. Szent előttem
Parancsa mindenben, csak egybe' nem:
Még egy kísérletem van hátra, és ha
Nem menthetem meg akaratja ellen,
Megmentem e kinoktól magamat. (Gyorsan el.)

EDITH (magában). Ah! elmúlt hát e keserű pohár is,
Most végre tán békén szenvedhetek . . .
Atyám! hol van? Csak nem hallgatta ki
Beszédünket? . . . Nem, ő nem hallgatózik . . .

(Az egyik mellékajtóhoz siet és kiszól.)

Atyám! itt vagy? . . . Felelj!

(Mindig növekvő aggodalommal a másik ajtóhoz siet.)

Atyám, atyám! felelj hát! . . . Gyermeked,
Leányod szólít . . . Nincs itt . . . Oh nagy ég!
Mily szörnyű gondolat . . . Talán beszélt
Andorral . . . s megtudá . . .

(Az ablakhoz rohan és kitárja.)

Atyám! atyám!
Sehol sincs . . . Elment búcsúzatlanul . . .
Oh könnyörülő Isten, el ne hagyj!
Atyám! atyám!

(Sikoltva a középpajtó felé rohan, melyen gyorsan belép Anna.)

HATODIK JELENET.

Edith, Anna.

EDITH (megragadja Anna kezét).

Atyám! Nem látta? Szóljon asszonyom!

ANNA. Nagy ég! mi történt?

EDITH. Szóljon, látta-e?

ANNA. Nem láttam, gyermekem; csak most jövék,

Hivén, önnél találom fiamat.

EDITH. Fiát! Itt volt . . . Talán ő kergeté

Szegény atyámat a kétségbeesésbe.

ANNA. Mit mond? Fiam?

EDITH. Oh Istenem! hová

Forduljak, hol keressem? . . . Ah! ki jó?

HETEDIK JELENET.

Előbbieik, Közzsolga.

KÖZZSZOLGA. Szentgáli Edith bárónő.

EDITH. Én vagyok.

Gyorsan, gyorsan! ki küldte?

KÖZZSZOLGA. Levelet

Hoztam számára . . .

EDITH. Adja! adja hát!

(Kikapja a közszolga kezéből a levelet, lázas sietséggel feltöri, átfutja s
rémült sikoltással a földre ejti. A közszolgához rohan.)

Hol kapta ezt a levelet?

KÖZSZOLGA. Az utca sarkán egy előkelő

Úrtól vevém . . .

EDITH. Hová ment?

KÖZSZOLGA. Bérkocsit

Hivott s beléült.

EDITH. Láttá, merre hajtott?

KÖZSZOLGA. Igen.

EDITH. Vezessen . . . Oh atyám! atyám!

(Elrohan, a közszolga utána el.)

ANNA (magában). Mi volt ez? Mintha a halál hideg

Lehelletét érezném . . . E levél

Világosságot adhat . . . Földre ejté . . .

Ki venné az anyától rossz néven?

(Fölveszi a földről a levelet és olvassa.)

«Mindent tudok. Te hű és önfeláldozó gyermekem maradtál mindvégig, s én gondatlan és könnyelmű atyád voltam. Nem volt annyi erőm, hogy élni tudjak, de lesz erőm meghalni boldogságodért. Bocsáss meg szegény atyádnak.»

(A levelet az asztalra teszi.)

Az első áldozat . . . Isten, ne hagyj,

Hogy mások jójjenek utána!

NYOLCZADIK JELENET,

Bárdi, Anna.

BÁRDI (állva marad a középpajtóban. Sápadtan, dúlt arczczal, öltözetén
rendetlenség látszik).

Anna!

ANNA. Te Vagy? Miért jövel? Ne közelíts . . .

Félek tőled . . . nyomodban a halál . . .

BÁRDI. Jól mondod, a halál . . . Láttam sötét

Arczát, éreztem jéghideg kezét . . .

Nagyon rosszul valék, cselédeim
 Ápoltak, karjaik közt ébredék . . .
 Bérelt kezek térítének magamhoz,
 Mert a kiket szerettem, a kikért volt
 Egész éltém munkája, fáradalma,
 Egy idegen leány után szaladtak,
 S magamra hagytak, mint a rossz ebet,
 Mint a bélpoklost.

ANNA. Elűztél magadtól,
 Makacs kegyetlenséged úze el.

BÁRDI. Én űztelek ki házamból? Ha azt
 Tevém, jogommal éltem . . . már nem is
 Emlékszem tisztán, mint volt . . . megzavart
 E szédülés . . . de bármi volt, ez egyre
 Jól emlékszem, hogy jogomat tevém.
 Nőmmel, fiammal bármit tehetek :
 Elűzhetem vagy visszahívhatom ;
 És ha való az, hogy kiűztelek,
 Ép olyan joggal hivlak vissza most.

(Belép a szobába.)

Tudtam, hogy itt talállak : e leány
 Után futott fiad, te meg utána.
 Érettetek jövék, nem e leányhoz,
 Oly mélyen nem alázom meg magam.
 Készülj, hívd fiadat s kövessetek.

ANNA. Előbb olvasd el ezt a levelet.

(Fölveszi az asztalról és Bárdinak odanyújtja.)

BÁRDI. Mi ez?

ANNA. Csak olvasd.

BÁRDI. No hát — olvasom.

(A levelet elolvassa s aztán lassan összehajtva, visszat teszi az asztalra.)

Meghalt. . . Sajnálom. . . Nem volt szándokom. . .
 Mondom, sajnálom . . . Léha, gyöngé volt,
 De nem rossz ember . . . Nos, mért nézesz így
 Reám? Én nem valék oka . . .

ANNA. Tekints

Szemembe, Gábor . . . Te, ki életedben
 Soh' sem hazudtál : mondd ki, ha mered,

Hogy e szegény ember halála nem
A te lelkedre súlyosul; tagadd, hogy
Nem érzed kezeden vércseppjeit.

BÁRDI (önkéntelenül háta mögé rejtve kezeit, zavartan, mogorván).

Mily hang ez? Engem vallatsz? Elfeledted,
Hogy én urad, parancsolód vagyok?

ANNA. Egész éltem bizonyosságom reá,
Hogy nem feledtem. Szolgálód valék,
Remegtem tőled, egy tekinteted
Elnémított minden szót ajkamon.
Szemeddel láttam az egész világot,
Csak általad gondolkozott agyam . . .
Nem ilyen voltam? Szólj!

BÁRDI. Nem tagadom.

Kötelességed híven megtevéd,
Mint én is az enyémet. Ez a rend.

ANNA. Ajkamra zúgolódás vagy panasz
Soh'sem jött. Elfogadtam sorsomat.
Hitves valék, többé nem magamé.
A mint az oltárnál megesküvéim,
Férjemnek adtam teljesen magam,
S mi bennem élt, hit, érzés, gondolat,
Övé lett mind, feláldozám neki.
Mindent feláldozék, mindent . . . csak egyet
Nem áldoztam fel, egyet: az anyát.
Az anya lázad fel most ellened,
Az anya mondja: eddig s nem tovább.
Én nem tudom, mi történt, mit tévél,
Csak félig látok, félig sejtenem kell;
De a mit látok, abból is tudom,
Hogy a halál szegődött társaul
Gyilkos makacsságodnak. Itt az egyik
Halott, kinek reád kiált a vére;
Talán utána hullt már lánya is,
Utána vész fiam, a te fiad!
És mind azért, mert a te vasfejed
Nem enged, mert egyszer nem teljesül
A te akaratod . . . !

Hát Isten vagy te, a Mindenható,
 Hogy akaratod mindenek fölött áll?
 Sőt Istennél is több, mert az igaz
 Isten jó és kegyes és könyörülő,
 S az esdeklésre meghajol szive . . .
 Ha ezt hívéd magadról, úgy csalódtál;
 S ha eddig senki sem akadt, a ki
 Szemedbe mondja: én, a gyöngé asszony,
 Fiadnak anyja, korlátot vetek
 Zsarnokságodnak . . . És most üss meg, ölj meg:
 Mást én nem mondhatok, nem tehetek.

BÁRDI (legnagyobb indulattal). Asszony . . . Te . . . !

ANNA (cléje áll, nyugodtan). Mondtam, ölj meg, itt vagyok:
 Három halotthoz negyedik halott.

BÁRDI (megrázkódva, elfordítja fejét, hátrál néhány lépést. Mogorván).

No hát, mit kívánsz? Azt csak tudhatod,
 Hogy gyilkos nem vagyok . . . No hát, mi kell?

ANNA. Csak azt kívánom, hogy fiam tovább
 Éljen s ne hulljon vére tenfejedre.

BÁRDI. A vére . . . Az én fiamnak vére . . . ! Hát
 Gyermekegyilkosnak mondasz engemet . . . ?
 Ez a fiú . . . mily vasfejű! miért nem
 Vetted szemérc, ép úgy, mint nekem?
 Meghal . . . ? Kitelnék tőle . . .

ANNA. Én tudom . . .

Fiam meghal, te léssz a gyilkosa.

BÁRDI, Gyilkos? Hallgass, ne merd többé e szót
 Arczomba vágni . . . Asszony, visszaélsz
 Betegségemmel . . . Látod, szenvedek;
 Megtört ez ájulás, kábult vagyok,
 S te azt hiszed, nincs többé már erőm?
 Vigyázz, még összetörhetlek . . . Miért sirsz?
 Mért rejted el kezedbe arczodat?
 Látom, hogy sirsz . . . Miért sirsz? Nézz ide!

(Megérinti a síró Anna karját.)

Ne félj no, nem vagyok gyilkos . . . Beszélj
 Fiaddal, jertek vissza hozzám,
 És majd meglátom . . . Várj, mit mosolyogsz?

De jó, neved ki, győztél férjeden . . .
Lásd, szeretem fiúkat . . . Mondd neki,
Azt akarom, hogy éljen és szeressen . . .

(Az ajtó felé megy.)

Mily gyöngé lettem, szégyelem magam . . .

(Visszafordul az ajtóból.)

Várlak, fiammal . . . asszony, ne feledd! (Ei.)

ANNA (magában). Oh köszönöm, nagy Isten, köszönöm,
Hogy meghajlítád végre e kemény
Szívet . . . De hátha késő? Borzalom
Fut át e gondolatra véremen . . .
Nem, nem lehet . . . Isten nem engedi . . .
Hiába nem tett volna ily csodát . . .

KILENCZEDIK JELENET.

Andor, Anna.

ANDOR (egy oldalajtón jő). Szobájában kerestem Edithet . . .

Mi ez anyám . . . téged talállok itt?

ANNA. Oh csakhogy látlak, drága gyermekem.

ANDOR. De hol van hát Edith? Jó hirt hozok

Számára . . . Megmentém . . . Nem tilthatá meg . . .

Ha tőlem elszakítja végzetünk,

Megmentém legalább ez esztelen

Frigytől . . . Meglátogattam Várhelyit . . .

Megmutatám e tört neki . . .

(Zsebéből tört vesz ki és aztán egy asztalra teszi.)

ANNA

Fiam!

ANDOR. Ne félj, nem történt semmi . . . Várhelyi

Jobban megrémült, mint te most, e tör

Láttára: könnyen végezék vele.

Lemondott mindenről, elútazott,

S Edith számára ezt a levelet

Küldé, feloldva őt adott szavától.

ANNA. Felesleges fáradság volt, fiam;

Nagyobb dolog történt azóta itt.

Majd megtudod atyádtól . . . Most keressük

Edithet . . . oh csak késő ne legyen.

ANDOR. Az égre! hol van?

ANNA. Atyját keresi.

ANDOR. Atyját! Hogyan?

ANNA. Csitt! Hallod ezt a zajt?

Az utczán hangzik... Mily baljóslatú
Moraj... nem hallod? egyre közelebb jő...
Talán...! Maradj... Én nézem meg... az én
Szívem többet bír el...

(Az ablakhoz siet és kitekint).

A ház előtt

Állnak meg... Hallod ezt a tompa zúgást?
Most emberek sietnek a szekérhez...
Nagy terhet vesznek le... ne jöjj ide...
Holttest... tépett ruháját vér fedi...
Nem látom arczát... Ah! nagy ég... segíts!
Szentgáli!...

ANDOR. Mit mondasz? Szentgáli! halva?...

Az nem lehet, nem jól látott szemed.

(Az ablakhoz akar sietni).

ANNA. Maradj, maradj, beléptek a kapun...

Feljönnek... A halottvivők nyomán
Edith megy sápadt, mozdulatlan arczczal...
Nem jó ez arczot látnod, gyermekem...

(A középajtóhoz siet és hallgatózik).

Már jönnek, hallom a lépcsőn nehéz
Lépéseik dübörgését... Uram

Irgalmazz! (Térdre borul, imára kulcsolva kezeit).

ANDOR. Meghalt! meghalt! Oh anyám,

Én úztem a halálba...

ANNA (felugrik.) Mit beszélsz?

ANDOR. Az én kiméletlen szavam, kegyetlen

Vádam...! Szemére hánytam azt a bűnt,
Melyért leánya lett az áldozat...

Vak voltam, örült voltam, meg nem értém
Bucsúszavából, hogy halálba megy.

ANNA. Csitt! csendesen! feljöttek már... a szomszéd
Szobában hallom lépteik zaját.

(Az oldalajtóhoz siet és hallgatózik)

Itt vannak . . . elnémult már a moraj . . .

Csak tompa suttogás, halk zokogás

Hangzik fülemben . . . Csendesen, fiam!

Ne háborítsuk a halott nyugalma.

ANDOR. Anyám, örültté tesz e tompa zaj . . .

Nem állom ki . . . bocsáss . . . nem maradok . . .

Edith lábához borulok, vegye

Engesztelésül az én életemet.

ANNA. Hallgass! az ajtó nyílik . . . félre innen . . .

Ne lásson tüstént . . . Sirja ki előbb

Fájdalmát keblemen . . . Vigyázz . . . Edith . . .

(Andor kissé félrevonul.)

TIZEDIK JELENET.

Előbbieket, Edith.

EDITH. Kiküldtek, nem szabad kedves halottam

Mellett maradnom . . . Itt van asszonyom?

Azóta sok történt, hogy elhagyám.

Atyám . . . ott fekszik halva . . . Különös . . . !

Nem régen még oly ép, kedves, derült . . .

És most . . . Oh Istenem! (Anna keblére borul.)

ANNA. Pihenjen itt,

Én édes gyermekem! Vigasztaló

Szavam nincs, én csak könyvet adhatok.

EDITH. Nem engedének oda benn maradnom,

Kiragadák rendőrök, orvosok

A drága holtat karjaim közül . . .

Itt nem látom már többé; nemsokára

Meglátom máshol . . . ott el nem veszik . . .

ANNA. Mit mond? Az égre! Mit tett gyermekem . . . ?

E sápadt arc . . . E tévelygő tekintet . . .

ANDOR (hozzájuk rohan). Edith! Edith!

EDITH. Ki szólt? Jól ismerem

Hangját, de arcát nem látom . . . vegyék le

E fátyolt róla . . . Ah! megismerém . . .

Kissé zavart vagyok . . . fáradt is . . .

(Bágyadtan a pamlagra dől.)

Andor . . .

Megismerém . . . Atyjának levelet
Akartam írni . . . Mondja meg neki,
Hogy mindvégig megtartám szavamat . . .
Jobban kitérek útjából, miként
Ha más nejévé lennék . . .

ANDOR (rémülten). Mit beszél?

ANNA. Nem kell kitérni . . . nincs több akadály . . .
Öné lesz Andor . . . hallja gyermekem?

EDITH. Hallom, de késő . . . Tartsa föl fejem . . .
Szeretném Andort látni még . . . miért
Áll olyan messze . . . ?

ANDOR. Melletted vagyok
Szerelmem . . . ah! anyám . . . nem hallja . . . nézd!

ANNA. Nagy ég! szívének dobogása elhal . . .
Edith . . . ébredjen . . . ! Felnyitá szemét . . .
Feleljen . . . intsen! Méreg . . . ? Ez a méreg!
Segítség!

EDITH. Késő, nincs segítség.
Szívemben érzem már a zsibbadást . . .
Legjobb így . . . Andor, adja a kezét . . .
A mi szerelmünk nem volt e világba
Való . . . Mi cseng ott kinn? Lélekharang?
Egy . . . kettő . . . hallod . . . ? Engem hív . . .
(Meghal.) [megyek . . .

ANDOR (Edithre borul). Edith! Edith!

ANNA. Meghalt! oh Istenem!

TIZENEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, Bárdi megjelen az ajtóban.

ANNA (felugrik). Gyilkos! gyilkos te! Meghalt! Hallod-e?

ANDOR (fölemelkedik)

Hagyd őt, anyám, ne hangozzék e szent
Helyen panasz, vád . . . Meghalt . . . vége van,
Mindennek vége . . .

(Lassan az asztalhoz hátrál s kezével hátra nyúlva, keresi a tőrt.)

Szótartók valánk
Mindketten, a mint illik férfiakhoz:
Atyám kimondá: nem lesz ő enyém,
És én kimondám: akkor meghalok . . .

(Megfogja a tört.)

Amit atyám kimondott, teljesült,
S én így váltom be szavamat.

(Keblébe szúrja a tört, Edith mellé esik, meghal.)

ANNA (rémes sikoltással Andorhoz szökik, hogy törtét visszarántsa. Azután
reá roskad.)

Meghalt!

BÁRDI. Meghalt? Hazugság . . . ! Látni akarom.

ANNA (fölemelkedik, kezét kinyújtva).

El innen! Gyilkos! áldozataid
Holttesteit ne érintsd . . . Oh fiam!

(Andor mellé térdel).

BÁRDI (vadul körültekint).

Mit mond ez asszony? Gyilkos? Hazudik . . .
Az én szívembe döfték a hegyes tört . . .
Rablók elvitték minden kincsemet,
Koldus vagyok . . . e holttest sem enyém . . .

(Felordítva).

Asszony! fiam holttestét akarom,
S vedd érte mindenem!

(Feléjük akar rohanni, roskadozik, s kezébe temeti arczát.)

Fiam! fiam!

Vége.

TARTALOM.

	Lap
Csiky Gergely, írta Vadnay Károly	4 19
<i>A proletárok.</i> színmű négy felvonásban, 1880	23
<i>Buborékok,</i> vígjáték három felvonásban, 1884	147
<i>A vasember,</i> tragédia három felvonásban, 1886	229

LESZIK K. KÖNYVKÖTŐ BUDAPEST